

Słownik biograficzny

polских
archiwistów
kościelnych

Tom 2

**Słownik biograficzny
polskich archiwistów kościelnych**

Korekta i łamanie

Dawid Klimowski

Copyright © 2021 by Józef Marecki

ISBN 978-83-7643-219-9 (wersja drukowana)

ISBN 978-83-7643-220-5 (wersja online)

DOI: <https://doi.org/10.21906/9788376432205>

wydawnictwo UNUM

31-002 Kraków, ul. Kanonicza 3

tel. (12) 422 56 90, unum@ptt.net.pl

<http://unum.ptt.net.pl>

**Słownik biograficzny
polskich archiwistów kościelnych**

Tom 2

pod redakcją
Józefa Mareckiego

przy współpracy
Magdaleny Ficoń

Wydawnictwo UNUM
Kraków 2021

Wstęp

Od stuleci przy opactwach, klasztorach, katedrach i kolegiatach, parafiach, urzędach i kuriach biskupich funkcjonują archiwa. Z biegiem czasu narastał i zmieniał się ich zasób, sposób gromadzenia i wartościowania dokumentów, opisywania i porządkowania archiwaliów, warunki przechowywania, udostępniania oraz przekonanie o potrzebie funkcjonowania archiwów. Ustanawiano zasady i przepisy dotyczące miejsc przechowywania archiwaliów i zasady ich wykorzystania oraz funkcjonowania archiwów, co znalazło wyraz w prawodawstwie synodalnym, zakonnym i ogólnokościelnym.

Archiwa kościelne odegrały znaczącą rolę w dziejach Europy i na pozostałych kontynentach. W zasobach tychże archiwów zachowały się unikatowe pomniki przeszłości nie tylko do dziejów Kościoła i kultury chrześcijańskiej, ale także związane z największymi wydarzeniami historycznymi. Nie brak źródeł do ukazania osiągnięć naukowych, gospodarczych, przemysłowych i przemian społecznych. W kościelnych archiwach odnajdujemy dzieła wybitnych myślicieli, uczonych i innych luminarzy przeszłości. Bez pamiątek czasów minionych zachowanych w licznych kościelnych archiwach nie byłoby dziś możliwym określić tożsamości Europy.

Wszystkie europejskie archiwa – zarówno o proveniencji świeckiej, jak i wyznaniowej – są znaczącymi ośrodkami naukowo-badawczymi. Mają także charakter placówek kulturalnych.

Jednak zasób archiwów polskich różni się od archiwów w innych krajach. Liczne zawieruchy wojenne, niesprzyjające wydarzenia historyczne, niekiedy także pożary i powodzie oraz świadome działania złych ludzi były powodem zatracania i niszczenia pamiętek przeszłości. Zniszczono dorobek narodu i państwa Piastów, Jagiellonów i Wazów, dorobek rodów magnackich i szlacheckich oraz kolejnych pokoleń ziemian zamieszkujących polskie dwory. Rozgrabiono zasoby szacownych instytucji państwowych i naukowych. Kasaty części klasztorów dokonane przez władze zaborcze oraz windykacje prowadzone w archiwach i bibliotekach kościelnych częściowo dopełniły dzieła zniszczenia. Na szczęście pozostały archiwa kolegiat i kapituł, kurii biskupich. Zachował się także zasób wielu archiwów klasztornych (których nie dotknęły kasaty) i parafialnych, w których skrzętnie przechowywano pamiętki przeszłości. Obecnie w polskich państwowych archiwach i zagranicznych coraz częściej odnajduje się archiwalia dotyczące kościelnych etnicznych dziejów ziem Rzeczypospolitej, polskich ośrodków religijnych oraz środowisk emigracyjnych. Część z tych archiwaliów, przejęta niegdyś przez zaborców, z czasem trafiła do archiwów instytucji zaborczych, inne deponowano w bibliotekach naukowych bądź też przekazywano instytucjom kościelnym. Dzięki licznym projektom naukowym, wysiłkowi archiwistów i pracom badawczym rzeszy historyków archiwalny materiał dotyczący polskich instytucji kościelnych oraz zasób archiwów kościelnych na ziemiach polskich został – wydaje się – rozpoznany. Powstała obszerna literatura dotycząca dziejów kościelnych archiwów i ich zasobów. Niewiele jednak miejsca poświęcono archiwistom, którzy przez wieki troszczyli się o archiwalia, gromadzili je, opracowywali i udostępniali badaczom. Ta liczna gromada często bezimiennych osób znacznie przyczyniła się do zachowania tożsamości Kościoła katolickiego i historycznej wiedzy o jego działalności i funkcjonowania wielu jego instytucji.

Prowadząc przez wiele lat szkolenia dla archiwistów, kierując Katedrą Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii w Instytucie Historii na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II (dawniej: Papieska Akademia Teologiczna) w Krakowie oraz prowadząc

Podyplomowe Studia z Archiwistyki i Bibliotekoznawstwa, zauważyłem, iż brak jest opracowań dotyczących życia i działalności archiwistów, którzy pracowali w archiwach kościelnych. Mimo ich kontaktów z wieloma badaczami przeszłości pozostawali i nadal pozostają anonimowi. Niektórym z nich poświęcono prace dyplomowe lub magisterskie. W tym miejscu wspomnieć należy, iż w 1988 roku staraniem Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych oraz Stowarzyszenia Archiwistów Polskich ukazał się pierwszy tom *Słownika biograficznego archiwistów polskich* (Warszawa–Łódź 1988), w którym przedstawiono biogramy archiwistów zmarłych w latach 1918–1984. Wśród 213 biogramów znalazło się 13 kapłanów diecezjalnych i jeden jezuita, którzy związani byli z archiwami diecezjalnymi i zakonnymi. W tomie drugim, wydanym w 2002 roku, a obejmujących lata 1906–2001, zamieszczono pięć biogramów kapłanów archiwistów, a w trzecim, który ujrzał światło dzienne w 2017 roku – ponad 170 biogramów archiwistów z lat 1835–2015 (w tym biogramy trzech kapłanów i dwóch osób świeckich pracujących w archiwach kościelnych). To zaledwie niewielki procent ogromnej rzeszy archiwistów, którzy pracowali w archiwach diecezjalnych, parafialnych i zakonnych.

Warto podkreślić, że bez archiwistów kościelnych i ich często niedocenianej pracy w magazynach archiwalnych przy porządkowaniu zasobów i sporządzaniu inwentarzy archiwalnych, a także bez ich kwerend i pomocy w wertowaniu kolejnych jednostek, a szczególnie w bezinteresownym zazwyczaj angażowaniu się (w formie porad, uwag i sugestii) w opracowywane zagadnienie – nie byłoby wielu wybitnych dzieł i „karier naukowych”. Charakterystyczna dla środowiska archiwistów skromność nie pozwalała na zabieganie o uznanie i docenianie wysiłków. Jako pierwszy redaktor biuletynu Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych „Archiva Ecclesiastica” zainicjowałem w tymże biuletynie umieszczanie biogramów zasłużonych archiwistów kościelnych, co spotkało się z żywym zainteresowaniem nie tylko środowiska archiwistycznego.

Z czasem pojawiła się inicjatywa upamiętnienia znacznie szerszej grupy osób niż można było zamieścić we wspomnianym

biuletynie. Wychodząc naprzeciw potrzebom środowiska archiwistycznego, zdecydowano się przygotować *Słownik biograficzny polskich archiwistów kościelnych*. Do współpracy nad upamiętnieniem życia i działalności wielu zapomnianych postaci, które swoje życie zawodowe, ambicje i pasje poświęciły pracy w archiwach kościelnych, zaproszono archiwistów i historyków. Na ręce redaktora wpłynęło wiele biogramów zmarłych archiwistek i archiwistów. Część z nich (44 biogramy) zamieszczono w tomie pierwszym *Słownika* (Kraków 2017) – zob. Repozytorium Instytucjonalne Polskiego Towarzystwa Teologicznego (<https://doi.org/10.21906/9788376431352>), kolejne 44 – w tomie drugim. Następne biogramy zostaną opublikowane w jego kolejnych tomach redagowanych tamże według systemu holenderskiego. Zgodnie z przyjętym schematem przygotowano biogramy archiwistów, uwypuklając ich działalność na polu archiwalnym. Ponadto dodano literaturę podmiotową (tylko pozycje drukowane) i przedmiotową dotyczącą danej osoby – z podziałem na archiwalia i publikacje drukowane oraz fotografię prezentowanego archiwisty. W przypadku jednak, gdy literatura podmiotowa i przedmiotowa była już wcześniej publikowana, odwołano się do tych publikacji, nie powtarzając szczegółowych wykazów. Ponadto dołączono wstęp, wykaz skrótów, wykaz biogramów i ich autorów, indeks osób oraz biogramy autorów poszczególnych not biograficznych.

W przygotowanych przez poszczególnych autorów życiorysach i wykazach literatury dokonano niezbędnych korekt redakcyjnych. Ponadto ujednolicono i znacznie uproszczono zapisy bibliograficzne dotyczące czasopism, zarówno dzienników, tygodników, jak i wydawanych w większych okresach czasowych. Po tytule czasopisma (lub jego skrótu) podano cyfrą arabską numer, tom lub zeszyt oraz rok.

Prezentowane w *Słowniku* sylwetki archiwistów obejmują osoby świeckie, zakonne i duchowne pochodzące z ziem polskich i pracujące w krajowych i zagranicznych archiwach. Ich zaangażowanie w działalność na polu archiwalnym była bardzo różnorodna. Jest odbiciem działalności całego środowiska archiwalnego. Niektórzy z archiwistów pracowali nad porządkowaniem

zasobu, przygotowywali katalogi i inwentarze, spisy oraz indeksy. Inni przygotowywali edycje źródłowe z zasobu powierzonego ich opiece, opracowywali historię archiwów i losy archiwaliów. Jeszcze inni – pełniąc funkcje archiwariuszy lub kierując czytelniami naukowymi – obsługiwali archiwalnych, nie zawsze łatwych w codziennych kontaktach, petentów. Ich działalność na polu archiwalnym można zamknąć krótkim stwierdzeniem, że pełnili codziennie obowiązki archiwisty.

Słownik biograficzny polskich archiwistów kościelnych, który Szanowni Czytelnicy trzymacie w dłoniach, powstał dzięki wysiłkowi i pracy wielu osób. W imieniu całego środowiska archiwistów kościelnych pragnę wyrazić słowa podziękowania zarówno autorom (wymienieni zostali w dalszej części publikacji), którzy powzięli trud opracowania biogramów i zestawienia ich dorobku naukowego, jak i osobom, które podjęły prace pomocnicze oraz wspierające działania redaktora.

Mam nadzieję, że inicjatywa upamiętnienia życia i działalności polskich archiwistów kościelnych spotka się ze zrozumieniem i życzliwym przyjęciem zarówno przez środowisko archiwistów, osób, które korzystały z ich posługi, jak i tych wszystkich, którym droga jest przeszłość oraz troska o zachowanie wielowiekowego dziedzictwa Kościoła katolickiego.

Józef Marecki

Biogramy polskich archiwistów kościelnych

Aksamitowski Antoni, ks.

A. Życiorys

Antoni Aksamitowski, kapłan diecezji sandomierskiej, ur. 16 VII 1869, Zwoleń, syn Józefa i Julianny z d. Dąbrowskiej (mieszczanie). Uczył się najpierw w miejscowej szkole, a następnie w gimnazjum w Radomiu (1879–1885). Po uzyskaniu świadectwa maturalnego (14 VII 1895) wstąpił do Seminarium Duchownego w Sandomierzu. Święcenia diakonatu przyjął 24 VIII 1891, a kapłańskie 31 I 1892 z rąk bpa Antoniego Sotkiewicza.

Jako diakon mianowany wikariuszem katedry sandomierskiej. W tym czasie pełnił obowiązki archiwisty w konsystorzu sandomierskim. W dniu 15 VII 1897 otrzymał nominację na proboszcza w Odrzywole. Za urządzenie procesji na groby powstańców styczniowych do wsi Ossa i wygłoszone kazanie w lutym 1906 wydalony przez władze carskie do Galicji na czas trwania stanu wojennego i uwięziony w Krakowie. Na żądanie władz carskich 11 VIII 1906 zwolniony ze stanowiska proboszcza w Odrzywole. Gubernator radomski zgodził się 2 IX 1908 na jego powrót do diecezji po przyznaniu się do winy i wyrażeniu skruchy, ale nie zezwolił na nadanie mu probostwa. Pracował jako wikariusz (rektor) kościoła filialnego pw. św. Katarzyny w Radomiu. Stamtąd usunięty (19 V 1909) na żądanie władz rosyjskich za dopuszczenie do odśpiewania przez wiernych pieśni *Boże, coś Polskę*. Władze państwowe nie zgodziły się na objęcie przez niego innego wikariatu. Pozostawał więc bez zajęcia duszpasterskiego. Poprosił o urlop i udał się na leczenie do Warszawy, skąd został wywieziony w głąb

Rosji. Pracował m.in. wśród Polaków w Krzywym Rogu (ówczesna diecezja tyraspolska). Po powrocie 8 VII 1912 na ziemię polskie mianowany wikariuszem (rektorem) kościoła filialnego w Baćkowicach, a 29 XI 1913 administratorem parafii Krynki. Od 13 VII 1917 proboszcz parafii Przedbórz, gdzie zmarł na tyfus 27 VI 1919, tamże pogrzebany.

Prowadził aktywną działalność społeczną i polityczną. Ceniono jego patriotyczne kazania. W Radomiu wraz z ks. Pawłem Kubickim założył Stowarzyszenie św. Zyty, Koło Robotników oraz Koło Kobiet św. Jadwigi. W listopadzie 1917 wszedł do Rady Naczelnej Centrum Narodowego w Warszawie. W styczniu 1918 Rada Miejska w Przedborzu wybrała go delegatem do Koneckiego Sejmiku Powiatowego. Nie przyjął natomiast wyboru do Wydziału Powiatowego w Przedborzu (3 I 1918). Z nominacji Rady Regencyjnej został 26 IV 1918 członkiem Rady Stanu (w wyborach otrzymał tę samą liczbę głosów co Włodzimierz Karski, który jako starszy wiekiem uzyskał mandat). Startował w wyborach do Sejmu Ustawodawczego (26 I 1919), ale jego lista nie uzyskała należytego poparcia.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

W latach 1891–1897 pełnił funkcję archiwisty w konsystorzurze biskupim w Sandomierzu. Swoją pracę łączył z innymi obowiązkami duszpasterskimi na terenie Sandomierza. W archiwum zajmował się porządkowaniem zgromadzonego zasobu i pozyskiwaniem nowych akt, wytworzonych przez urzędników diecezjalnych.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ADS, b. sygn., Akta personalne ks. Antoniego Aksamitowskiego (1891–1919).
2. ADS, b. sygn., Księga posług biskupich (1883–1924). Bp Antoni Sotkiewicz, k. 47, 49.

Źródła drukowane

1. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1892*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXCII*, Warszawa [b.d.], s. 13, 15.
2. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1897*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXCVII*, Warszawa [b.d.], s. 13, 15.
3. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1898*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXCIII*, Warszawa [b.d.], s. 74.
4. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1907*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXCVII*, Warszawa [b.d.], s. 90.
5. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1908*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXCVIII*, Warszawa [b.d.], s. 63.
6. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1910*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MCMX*, Warszawa [b.d.], s. 90.
7. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1913*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MCMXIII*, Warszawa [b.d.], s. 36.
8. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1914*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MCMXIV*, Warszawa [b.d.], s. 38.
9. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1918*, współoprawne z *Ordo Divini Officii [...] ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MCMXVIII*, Radom 1917, s. 68.

Publikacje

1. P. Kubicki, *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i ojczyzny w latach 1861–1915. Materiały z urzędowych świadectw władz rosyjskich, archiwów konsystorskich, zakonnych i prywatnych*, cz. 1: *Dawne Królestwo Polskie*, t. 3: *Diecezje: sandomierska, sejneńska, warszawska, emigracje kleru po r. 1863, zakony, zestawienia i spisy*, Sandomierz 1933, s. 1, 65–67.

2. J. Kotyra, *Ks. Antoni Aksamitowski (1869–1919) w 80-tą rocznicę banicji*, KDS 1987 nr 5–6, s. 109–111.
3. B. Stanaszek, *Duchowieństwo diecezji sandomierskiej w latach 1918–1939*, Lublin 1999, s. 396, 408, 462.
4. *Aksamitowski Antoni*, SBKDS 1, s. 17–18.

oprac. Emil Hapak, Ryszard Nowakowski, Bogdan Stanaszek

Arlik Józef Teodor SVD

A. Życiorys

Józef Teodor Arlik, kapłan Zgromadzenia Słowa Bożego, werbi-
sta, ur. 20 XII 1914, Ślepuchowo (ob. pow. obornicki), syn Józefa
i Marianny z d. Bentkowskiej. Szkołę powszechną ukończył
w Chłudowie koło Poznania. W 1930 r. wstąpił do Niższego Semi-
narium Duchownego Księży Werbistów w Górnej Grupie. Będąc
jeszcze licealistą, zasugerował regionalowi Tomaszowi Puchale
SVD, który poszukiwał dogodnej lokalizacji dla mającego powstać
nowicjatu, możliwość zakupu będącej na sprzedaż posiadłości
w Chłudowie, należącej do Romana Dmowskiego. Została ona
zakupiona przez werbistów w 1935 r. Po maturze rozpoczął 8 IX
1937 nowicjat w tymże Chłudowie, gdzie 5 X 1939 złożył pierwsze
śluby zakonne. W dniu 25 I 1940 razem ze wszystkimi domow-
nikami został przez hitlerowców internowany. W V 1940 złożył
egzamin końcowy z filozofii. Z powodu gruźlicy nie został 22 maja
tr. zabrany do obozu koncentracyjnego w Dachau, ale skierowa-
ny do przymusowej pracy na gospodarstwie rolnym werbistów
w Bruczkowie k. Borku Wielkopolskiego. Uwolniony we wrześ-
niu 1940 przedostał się do Warszawy, a stamtąd do Ołtarzewa,
gdzie potajemnie studiował teologię u pallotynów (1940–1942),
a następnie u jezuitów w Warszawie (1942–1944). Równocześnie
na tajnych kompletach studiował przez dwa lata prawo kościelne.
W Ołtarzewie otrzymał kolejne tzw. święcenia niższe – tonsurę
(5 V 1941), ostariat, lektorat, egzorcystat i akolitat. 11 V 1944
złożył śluby wieczyste, a tydzień później otrzymał w Warszawie

subdiakonat, 26 V tr. – diakonat, a 3 VI tr. w katedrze warszawskiej z rąk bpa Antoniego Szlagowskiego – święcenia kapłańskie. Powstanie warszawskie zastało go przy kościele pw. Zbawiciela. Ponieważ nie mógł wrócić do miejsca zamieszkania, został kapelanem powstańczym w szpitalu przy ul. Chocimskiej 5. Od września 1944 do lutego 1945 był kapelanem sióstr nazaretanek. Za udział w powstaniu warszawskim został odznaczony Warszawskim Krzyżem Powstańczym (1995). Po zajęciu Poznania przez Armię Czerwoną udał się natychmiast do Chłudowa (przybył 13 II 1945), by pomóc w organizowaniu odradzającej się polskiej prowincji. Z dniem 1 IV 1945 został skierowany do Buczkowa, gdzie pełnił wiele odpowiedzialnych zadań. Organizował niższe seminarium w Bruczkowie, pracował jako nauczyciel, prefekt uczniów i rektor wspólnoty zakonnej (1953–1954), studiując równocześnie na UAM w Poznaniu historię powszechną i Polski (1947–1952). Następnie był wykładowcą (1952–1954) i prefektem kleryków w Misyjnym Seminarium Duchownym Księża Werbistów w Pieniężnie (1953–1954). W latach 1954–1958 przebywał w Krakowie jako kapelan sióstr sercanek i rektor kościoła przy ul. Garncarskiej 25. Zasłynął wówczas jako kaznodzieja i rekolekcjonista. W tym okresie jako wolny słuchacz uczestniczył na UJ w wykładach z historii sztuki, zwłaszcza malarstwa. Od października 1958 do końca sierpnia 1959 mieszkał jako rekonwalescent w Chłudowie. W latach 1959–1961 był prefektem uczniów w Niższym Seminarium Księża Werbistów w Nysie. Po likwidacji tegoż seminarium przez władze komunistyczne został proboszczem werbistowskiej parafii pw. Królowej Apostołów w Rybniku i od 1966 r. rektorem domu misyjnego tamże. Pełnił także obowiązki ojca duchownego dekanatu rybnickiego, opiekuna sióstr zakonnych i duszpasterza akademickiego. W Rybniku doznał poważnej kontuzji. Na skutek zaproszenia prawego oka gorącym żużlem stracił wzrok i odtąd pracował tylko lewym okiem, co przy jego aktywności pisarskiej i archiwalnej było poważnym utrudnieniem. W 1969 r. obronił pracę magisterską na UAM w Poznaniu pt. *Kraj jako wyraziciel dążeń interesów burżuazji polskiej pod koniec XIX w. (1882–1885)*. W latach 1969–1971 studiował historię na KUL, następnie z dniem

1 X 1971 został skierowany do Pieniężna, gdzie przebywał do końca swoich dni. Jako wykładowca historii Kościoła w Misyjnym Seminarium Księży Werbistów w Pieniężnie w latach 1979–1984 prowadził seminarium naukowe, na którym powstało wiele prac seminaryjnych o tematyce werbistowskiej. W latach 80. XX w. pełnił funkcję wicerektora wspomnianego seminarium (mian. 1981). W parku klasztorным w Pieniężnie zagospodarował istniejącą tam od końca lat 50. XX w. niedokończoną kaplicę, zamieniając ją w mauzoleum zmarłych polskich werbistów, poświęcając każdemu z nich osobną tabliczkę marmurową. Od 1976 r. należał do Diecezjalnej Komisji Sztuki w Olsztynie. Prowadził badania nad kultem św. Józefa w Polsce. Największą jego zasługą jest to, że spowodował włączenie się polskiej prowincji w 1993 r. w ogólnopolski proces beatyfikacyjny męczenników czasów II wojny światowej (1939–1945). Jako wicepostulator (mian. 25 II 1992) doprowadził w 1994 r. szczęśliwie do końca procesu czterech sług Bożych na szczeblu diecezjalnym: o. Ludwika Mzyka († 1940), o. Stanisława Kubisty († 1940), o. Alojzego Ligudy († 1942) i br. Grzegorza Frąckowiaka († 1943). Nie doczekał ich beatyfikacji (Warszawa 13 VI 1999).

Zmarł nieoczekiwanie w Pieniężnie 5 XI 1996. Spoczywa na miejscowym cmentarzu klasztorным.

Pozostawił znaczny dorobek pisarski. Drukiem opublikował 158 artykułów o tematyce teologicznej, historycznej i biograficznej. Pierwsze artykuły ukazały się w 1971 r. Publikował m.in. w pracach zbiorowych (*Kościół katolicki na ziemiach Polski w czasie II wojny światowej. Materiały i studia*, red. F. Stopniak, t. 7, z. 3. Warszawa 1978; *Życie religijne w Polsce pod okupacją hitlerowską 1939–1945*, red. Z. Zieliński, Warszawa 1982; „Zeszyty Misjologiczne ATK” 6:1985 cz. 2), encyklopediach (*Encyklopedia katolicka*, t. 3, Lublin 1973) i słownikach biograficznych (*Słownik polskich teologów katolickich 1981–1993*, t. 5, red. L. Grzebień, Warszawa 1983; *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wiek*, red. M. Pater, Katowice 1996), czasopismach naukowych („Collectanea Theologica”, „Analecta SVD”), ogólnopolskiej prasie katolickiej („Przewodnik Katolicki”, „Gość Niedzielny”, „Tygodnik Powszechny”, „Misyjne Drogi”, „Animator.

Biuletyn Misyjno-Pastoralny”, „Kalendarz Słowa Bożego 1993”) oraz w biuletynach diecezjalnych („Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej”, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne”) i zakonnych („Verbinum. Biuletyn Informacyjny Polskiej Prowincji Księży Werbistów”, „Nasz Misjonarz”, „Misjonarz. Miesięcznik Polskiej Prowincji Księży Werbistów”, „Komunikaty SVD. Biuletyn Informacyjny Polskiej Prowincji Księży Werbistów”).

Pozostawił wiele prac przyczynkarskich, przede wszystkim haseł biograficznych. Opisał też losy polskiej prowincji pod okupacją hitlerowską oraz napisał syntezę dziejów polskiej prowincji werbistów od 1919 r. do początków lat 80. XX w. Z wielką pasją dzielił się z innymi osobami informacjami na temat dziejów zgromadzenia i działalności polskich werbistów. W pamięci zakonnych współbraci i osób świeckich, z którymi się spotykał z racji ich zainteresowań historią werbistów, pozostał człowiekiem wielkiej życzliwości, dobroci oraz gorliwym kapłanem i zakonnikiem.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Po śmierci dra Józefa Seydy SVD (1920–1969), historyka i kronikarza polskiej prowincji księży werbistów, o. Arlik zajął jego miejsce i oficjalnie został mianowany pierwszym archiwistą polskiej prowincji. W tym charakterze dwa lata przebywał w Lublinie, gdzie studiował historię na KUL. W 1971 r. został przeniesiony do Pieniężna, gdzie niemal od podstaw zorganizował archiwum prowincjalne, w którym zgromadził liczne archiwalia dotyczące polskich werbistów i Polskiej Prowincji Zgromadzenia Słowa Bożego. W 1973 r. zostały poświęcone pierwsze pomieszczenia archiwalne. Zgromadził ogromne zbiory. Stały się one podstawą do pisania historii polskiej prowincji, do czego zobowiązał się, przejmując obowiązki archiwisty. Nie zdążył jej sfinalizować. Pracę w archiwum łączył z działalnością dydaktyczną, przygotowaniem biogramów werbistów, opracowaniem – jak wspomniano wyżej – dziejów polskich werbistów od zakończenia I wojny światowej do lat 80. XX w., wykładami z historii i jej upowszechnianiem. Troszczył się także

o pamięć o zmarłych polskich werbistach i ich działalności na polu zaangażowania misyjnego w różnych częściach świata. Jako archiwista i historyk angażował się w dzieła podejmowane przez zgromadzenie, m.in. w proces męczenników z czasów II wojny światowej.

C. Bibliografia podmiotowa

Bibliografię podmiotową o. Arlika obejmującą 154 pozycji drukowanych zestawiał dr Alfons A. Labudda SVD (*Arlik Józef Teodor (1914–1986): werbista, historyk, archiwista*, SPTK 9, s. 36–39).

D. Bibliografia przedmiotowa

Bibliografię przedmiotową o. Arlika obejmującą 7 pozycji zestawiał dr Alfons A. Labudda SVD (*Arlik Józef Teodor (1914–1986): werbista, historyk, archiwista*, SPTK 9, s. 39). Ponadto:

Archiwalia

1. APP-SVD, sygn. II/E, A 1–2, Akta personalne o. Józefa Teodora Arlika SVD.
2. APP-SVD, sygn. II B, 1–38, Zbiory o. Józefa Teodora Arlika SVD.

Publikacje

1. E. Śliwka, *Archiwa*, [w:] E. Śliwka, *Formacja intelektualna, działalność dydaktyczno-naukowa i wydawnicza werbistów polskich (1919–1982)*, Pieńiężno 1986, s. 352–362.
2. J. Walkusz, *Arlik Józef Teodor*, [w:] *Sekcja historii Kościoła w Polsce*, [Pelplin] 2016, s. 116–177.
3. J. Brzozowski, *Ochrona dóbr archiwalnych w Polskiej Prowincji Zgromadzenia Słowa Bożego*, [w:] *Ochrona zabytków sakralnych*, red. M. Różański, Łódź 2017, s. 179–187.
4. W. Jaroszek, *Powstańcy byli wśród nas* [Józef Arlik SVD], [w:] *Historia Braniewa. Nieznane wydarzenia*, www.historiabraniewa.hekko.pl [28 III 2020].

Barcik Józef (o. Symeon) OFMConv

A. Życiorys

Józef Barcik, kapłan Prowincji św. Antoniego i bł. Jakuba Strzemię Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych (franciszkanin konwentualny), ur. 24 V 1937, Rychwałdek (ob. pow. żywiecki), syn Andrzeja i Marii z d. Mieszczak. Po ukończeniu szkoły podstawowej uczęszczał do Małego Seminarium Franciszkanów Konwentualnych w Głogówku, gdzie kontynuował edukację w klasie ósmej i dziewiątej. Do Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych wstąpił 21 VIII 1952, przyjmując imię zakonne Symeon. Po rocznym nowicjacie, który odbywał w Legnicy, złożył 28 VIII 1953 pierwszą profesję czasową, a pięć lat później wieczystą (8 XII 1958).

Studia teologiczno-filozoficzne odbywał w Gnieźnie i Krakowie (1955–1961). Święcenia kapłańskie przyjął 15 VI 1961 w Krakowie, po czym podjął dalsze studia w zakresie historii Kościoła na WT KUL. W 1964 r. uzyskał licencjat kanoniczny z teologii. Przez kolejne trzy lata pracował jako wykładowca historii Kościoła w WSD oo. Franciszkanów w Krakowie (1964–1967). W 1967 r. pełnił także obowiązki kapelana szpitala przeciwgruźliczego na Woli Justowskiej w Krakowie i równocześnie podjął studia doktoranckie na WT KUL. Celem ukończenia dysertacji doktorskiej decyzją władz zakonnych został w 1968 r. przeniesiony do Kalwarii Pałacowskiej. Stopień doktora teologii w zakresie historii Kościoła uzyskał cztery lata później, na podstawie rozprawy pt. *Dzieje Kalwarii Pałacowskiej (1668–1968)*.

Od 1971 r. przebywał w krakowskim klasztorze franciszkanów konwentualnych, sprawując tam szereg odpowiedzialnych funkcji. Pełnił funkcje: sekretarza i asystenta przełożonego Prowincji św. Antoniego i bł. Jakuba Strzemię (1971–1972), rektora krakowskiego WSD oo. Franciszkanów (1972–1980), wikariusza wyżej wzmiankowanej prowincji (1983–1986) oraz gwardiana konwentu krakowskiego (1989–1992). Powyższe obowiązki łączył z pracą wykładowcy historii Kościoła i patrologii w rodzimym seminarium franciszkańskim. Prowadził także magisterskie seminarium naukowe. Ponadto w latach 80. prowadził wykłady z historii Kościoła także w krakowskich seminariach salezjanów i bernardynów.

Z racji jego niezwykle rozległej wiedzy historycznej oraz pracowitości powierzano mu w zakonie również szereg obowiązków nadzwyczajnych. Był m.in. wicepostulatorem w procesie kanonizacyjnym bł. Anieli Salawy, członkiem komisji historycznej ds. dokumentacji w sprawie sług Bożych Michała Tomaszka OFM-Conv i Zbigniewa Strzałkowskiego OFMConv (zamordowanych 9 VIII 1991 w Peru, beatyfikowanych 5 XII 2015), członkiem Rady Programowej Wydawnictwa „Bratni Zew”, Prowincjalnej Komisji Budowlano-Ekonomicznej, Komisji Historycznej ds. Opracowania Historii Prowincji św. Antoniego i bł. Jakuba Strzemię oraz historii franciszkanów w Polsce, a także Komisji Propozycji, Materiałów i Wniosków. Brał również udział w comiesięcznych posiedzeniach Konwersatorium Pielgrzymkowego w Instytucie Geografii UJ.

Zmarł w Krakowie 7 VI 2006, został pochowany tamże w grobowcu zakonnym na Cmentarzu Salwatorskim.

Pozostawił po sobie znaczący dorobek naukowy, na który składają się trzy publikacje zwarte, 46 artykułów oraz dwie recenzje wydawnicze. Był promotorem kilkunastu prac magisterskich. W pamięci potomnych zapisał się jako wybitny znawca dziejów Kościoła i Zakonu Franciszkanów Konwentualnych o krytycznym spojrzeniu na problemy historii, kustosz dziedzictwa kulturowego oraz mecenas sztuki, nie pozbawiony przy tym poczucia humoru i zdrowego dystansu do samego siebie. Był cenionym i szanowanym

wykładowcą traktującym studentów z szacunkiem i bez uprzedzeń oraz wychowawcą młodzieży zakonnej.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

W latach 1964–1967 o. Barcik obok wyżej wspomnianych obowiązków pełnił jednocześnie funkcję archiwisty Archiwum Prowincji św. Antoniego i bł. Jakuba Strzemię w Krakowie. W latach późniejszych, mimo iż nie pełnił obowiązków archiwisty prowincjalnego, to jednak z powodu rozległej wiedzy i studiów historycznych służył pomocą współbraciom zakonnym w prowadzeniu archiwum prowincjalnego i kurii zakonnej.

Ostatnie lata życia poświęcił pracy w Komisji Historycznej, badając dokumentację opisującą powojenną historię franciszkanów polskich. Efektem tych działań było przygotowanie opartych na źródłach biogramów znanych minorytów polskich z przełomu XIX i XX w. oraz opracowanie edycji źródeł pochodzących z zasobów archiwów krajowych i rzymskich, a dotyczących dziejów franciszkanów kowentualnych w Polsce. W działalności naukowej i archiwalnej o. Symeon podejmował także kwestie dotyczące historii poszczególnych klasztorów minoryckich, w wyniku których powstały prace przedstawiające dzieje placówek w Kalwarii Pałacowskiej, Krakowie i Radomsku.

C. Bibliografia podmiotowa

Bibliografię podmiotową Symeona Barcika OFMConv opublikowali Adam Mączka OFMConv i Jarosław Zachariasz OFMConv: *Śp. o. dr Symeon Józef Barcik OFMConv (1937–2006)*, „W Nurcie Franciszkańskim” 16:2007, s. 9–12, nie uwzględniając jednak pozycji:

1. *Eucharystia w życiu bł. Anieli Salawy*, [w:] *Materiały z Kapituły Narodowej Franciszkańskiego Zakonu Świeckich w Polsce*, [Warszawa 1995], s. 15–28.

Po śmierci ukazało się ponadto:

1. *Błogosławiona Aniela Salawa*, Kraków 2009, s. 80.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. AFKr, sygn. C-II, Teka akt personalnych o. Symeona Barcika.

Publikacje

1. J. R. Bar, *Barcik Symeon Józef*, SPPF, s. 44.
2. Z. Budzyński, *Kalwaria Pacławska, Józef Symeon Barcik*, Warszawa 1985, „Rocznik Przemyski” 29–30:1993–1994 nr 3 (1), s. 281–284.
3. Z. Gogola, *O. Symeon Barcik OFMConv 1937–2006 (nekrolog)*, KPDK 8, s. 389–394.
4. A. Mączka, J. Zachariasz, *Śp. o. dr Symeon Józef Barcik OFMConv (1937–2006)*, „W Nurcie Franciszkańskim” 16:2007, s. 7–8.
5. S. B. Tomczak, *Barcik Symeon OFMConv*, „Studia Franciszkańskie” 16:2006, s. 459–461.

oprac. Joanna Małocha

Brodnicki Erazm Antoni, ks.

A. Życiorys

Erazm Antoni Brodnicki, kapłan diecezji sandomierskiej, ur. 2 VI 1855, Kozienice, w mieszczańskiej rodzinie Wincentego i Antoniny z d. Nanowskiej. Uczył się w Szkole Elementarnej w Kozienicach, a następnie w Gimnazjum Klasycznym w Radomiu, gdzie ukończył sześć klas (1872). Wstąpił do Seminarium Duchownego w Sandomierzu, po ukończeniu którego 26 VII 1877 przyjął święcenia diakonatu z rąk bpa Józefa Michała Juszyńskiego. Jako diakon został posłany do pracy duszpasterskiej do rodzinnej parafii w Kozienicach. Święcenia kapłańskie przyjął 9 VI 1878 w kościele parafialnym w Busku z rąk bpa Józefa Michała Juszyńskiego. Jako wikariusz pracował w Kozienicach (do 16 VI 1883), a następnie w parafii katedralnej w Sandomierzu. Ponadto pełnił funkcję wicedziekana, do którego obowiązków należała piecza nad porządkiem nabożeństw, utrzymaniem zakrystii i dozór nad służbą kościelną. Pracował na tym stanowisku prawie pięć lat. Równocześnie pracował jako archiwista w konsystorzu biskupim sandomierskim. 9 I 1887 otrzymał stanowisko administratora parafii Tarłów, gdzie przebywał do końca życia. Zmarł 10 III 1902 w Tarłowie, tamże pogrzebany.

Władze państwowe wysuwały przeciw niemu oskarżenia, że jest „fanatycznie usposobiony przeciw wszystkiemu, co rosyjskie”.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Będąc wikariuszem katedry sandomierskiej, w latach 1883–1887 wypełniał (zob. niżej) obowiązki archiwisty w miejscowym konsystorzu. Wykonywał czynności biurowe i zajmował się porządkowaniem zasobu, dołączając nowe dokumenty oraz kwalifikując je do poszczególnych jednostek archiwalnych.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ADS, b. sygn., Akta personalne ks. Erazma A. Brodnickiego (1878–1902).
2. ADS, b. sygn., Księga posług bpa Józefa Juszyńskiego (1859–1880), k. 95.
3. ADS, b. sygn., Akta śmierci kapłanów (1894–1918), k. 142–143.

Źródła drukowane

1. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1874*, współprawne z *Directorium Divini Officii [...] 1874 ad usum Dioecesis Sandomiriensis*, Warszawa [b.d.], s. 15.
2. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1880*, współprawne z *Directorium Divini Officii [...] 1880 ad usum Dioecesis Sandomiriensis*, Warszawa [b.d.], s. 33.
3. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1884*, współprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MCCCLXXXIV*, Warszawa [b.d.], s. 13.
4. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1888*, współprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MCCCLXXXVIII*, Warszawa [b.d.], s. 40.
5. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1903*, współprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MCCCCIII*, Warszawa [b.d.], s. 93.

Opracowania

1. *Brodnicki Erazm Antoni*, SBKDS 1, s. 77–78.

oprac. Emil Hapak, Ryszard Nowakowski, Bogdan Stanaszek

Chomiuk Alina (s. Maria Zofia) CSL

A. Życiorys

Alina Chomiuk, imię zakonne Maria Zofia, siostra zakonna Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Loretańskiej, ur. 14 XII 1939, Wandopol (ob. pow. bialski), córka rolników Wojciecha i Mariany z d. Guraluk. Szkołę podstawową siedmioklasową ukończyła w Konstancynie (1953). Kochała naukę, była otwarta na wiedzę, ludzi, przynależała do różnych organizacji działających na terenie szkoły. Pomimo bardzo dobrych ocen miała problemy z dostaniem się do szkoły średniej ze względu na ówczesny ustrój społeczny i zaliczenie jej rodziców do ludzi zbyt zamożnych, wówczas określonych „kułakami”. W wieku 15 lat, 31 V 1954 wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Loretańskiej w Warszawie. W latach 1955–1959 ukończyła Liceum Ogólnokształcące dla Pracujących w Warszawie, otrzymując świadectwo dojrzałości. W dniu 10 XII 1959 rozpoczęła nowicjat, 2 II 1961 złożyła pierwsze śluby zakonne, a 2 II 1967 śluby wieczyste w domu głównym na warszawskiej Pradze. W latach 1967–1972 ukończyła dzienne studia na WT ATK w Warszawie, gdzie obroniła pracę magisterską pt. *Zgromadzenie Sióstr Matki Bożej Loretańskiej w pierwszym etapie rozwoju (1920–1949)* napisaną pod kierunkiem prof. dra hab. Hieronima Eugeniusza Wyczawskiego OFM na Seminarium Nowożytnej Historii Kościoła i 9 IV 1973 otrzymała dyplom ukończenia studiów z tytułem magistra teologii. Zamierzała kontynuować studia i w roku akademickim 1973/1974 rozpoczęła kurs doktorancki. Ze względu na funkcje pełnione w zgromadzeniu zrezygnowała

z dalszych studiów. Pracowała w zecerni, była wychowawczynią postulantek (1969–1971) oraz przełożoną domu generalnego w Warszawie na Pradze (1972–1975). W czerwcu 1975 wybrana asystentką generalną – zadanie to pełniła w połączeniu z funkcją sekretarki i archiwistki. W latach 1981–1993 oraz 2005–2011 pełniła urząd przełożonej generalnej zgromadzenia i równocześnie, w latach 1984–1993, była członkinią Konsulty Wyższych Przełożonych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych w Polsce. Dzięki jej zabiegom loretanki rozpoczęły działalność na terenie Rosji i Ukrainy.

Dzięki jej staraniom w latach 1988–1992 przeprowadzono diecezjalny etap procesu beatyfikacyjnego ks. Ignacego Kłopotowskiego (1866–1931) – założyciela zgromadzenia – wyniesionego na ołtarze w 2005 r. Była członkinią Komisji Historycznej w procesie beatyfikacyjnym założyciela na poziomie diecezjalnym. W latach 1993–2002 zaangażowała się, jako wicepostulator sprawy beatyfikacyjnej sługi Bożego ks. Ignacego Kłopotowskiego, w przygotowanie *Positio* – opracowania potwierdzającego heroizm cnót ks. Ignacego Kłopotowskiego. W kolejnych latach przełożona domu filialnego w Drohiczynie (2003–2005) oraz domu w Warszawie-Rembertowie (2014–2015). W okresie pobytu w Drohiczynie – z nominacji władz kościelnych – pełniła funkcję referentki diecezjalnej do spraw żeńskich wspólnot zakonnych. Otrzymała w 2001 r. podziękowanie i medal pamiątkowy od Prymasa Polski kard. Józefa Glempa za czynny udział w obchodach Roku Kardynała Stefana Wyszyńskiego oraz w 2006 r. dyplom uznania i pamiątkowy medal za wieloletnią gorliwą pracę na rzecz Kościoła powszechnego oraz archidiecezji warszawskiej i ojczyzny.

Zmarła 4 X 2015 w Warszawie. Po uroczystościach żałobnych w domu zgromadzenia w Warszawie-Rembertowie oraz w bazylice katedralnej pw. św. Michała Archanioła i św. Floriana w Warszawie na Pradze została pochowana na cmentarzu własnym zgromadzenia w Loretto k. Wyszkowa.

W spuściznie pisarskiej pozostawiła przynajmniej 26 artykułów w większości o walorach popularyzatorskich, a także osiem publikacji zwartych poświęconych historii zgromadzenia, bł. Ignacemu

Kłopotowskiemu i ziemi drohiczyńskiej. Brała udział w licznych sympozjach i konferencjach naukowych, podczas których przybliżała słuchaczom działalność zgromadzenia i jego założyciela ks. Ignacego Kłopotowskiego. Redakcjom czasopism, rozgłośniom radiowym i studiom telewizyjnym udzieliła szereg wywiadów na temat charyzmatu, historii i działalności sióstr loretańek oraz związanych z życiem bł. Ignacego Kłopotowskiego.

W opinii środowisk zakonnych, hierarchów kościelnych oraz sióstr zakonnych była osobą pracowitą, oddaną bez reszty Kościołowi i zgromadzeniu, zatroskaną o przyszłość rodzimej wspólnoty zakonnej. Była człowiekiem wiary i modlitwy oraz osobą zatroskaną o egzystencję materialną i zbawienie drugiego człowieka. Pozostawiła pamięć loretańki propagującej historię własnego zgromadzenia i sylwetkę jego założyciela, bł. Ignacego Kłopotowskiego, która bezgranicznie kochała Boga i ludzi.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

W 1969 r. decyzją władz zakonnych mianowana kustoszem archiwum domu generalnego. Jako asystentka generalna w latach 1975–1981 była równocześnie sekretarką generalną i archiwistką. Po wyborze na przełożoną generalną zgromadzenia w 1981 r. obowiązek ten przekazała kolejnej asystentce generalnej.

Nad uporządkowaniem archiwum domu generalnego pracowała od 1969 r. pod kierunkiem dyrektora Archiwum Archidiecezji Warszawskiej ks. dr Jana Wysockiego. Doradcą był również kurator zgromadzenia bp Jerzy Modzelewski (1905–1986). W zasobie archiwum wydzieliła dwa rodzaje akt: akta ks. Ignacego Kłopotowskiego – założyciela zgromadzenia oraz akta kancelarii Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Loretańskiej. Zasób tego archiwum był z wielkim trudem gromadzony i strzeżony przez kolejne zarządy generalne, ale nie był uporządkowany. Systematyczne gromadzenie akt rozpoczęto od czerwca 1938 r., od momentu, gdy komisarzem zgromadzenia został Jan Rzymiełka CM (1877–1960). W pierwszej kolejności uporządkowała akta

kancelarii Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Loretańskiej (zespół I). Prace trwały rok. Systematyzacji i spisu akt ks. I. Kłopotowskiego dokonała w 1978 r. (zespół II). W skład zespołu pierwszego weszły dokumenty i akta prawne zgromadzenia, akta zarządu generalnego, akta działalności zgromadzenia i poszczególnych domów, akta personalne sióstr, działalności wydawniczej i akta spraw gospodarczych. Ilościowo najwięcej akt zachowało się z działalności zarządu generalnego zgromadzenia i działalności wydawniczej oraz ze spraw domu generalnego na warszawskiej Pradze, domu macierzystego na Bródnie i w Loretto. Zespół ten podzieliła na 12 grup i 22 podgrupy. W 1979 r. opracowała i powieliła w maszynopisie *Inwentarz Archiwum Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Loretańskiej* obejmujący łącznie 406 jednostek archiwalnych.

C. Bibliografia podmiotowa

1. *Zgromadzenie Sióstr Matki Bożej Loretańskiej w pierwszym etapie rozwoju*, Warszawa 1987.
2. *Zgromadzenie Sióstr Matki Bożej Loretańskiej (Congregatio Sororum Beatę Marię Lauretanaę) w latach 1939–1947*, [w:] *Żeńskie zgromadzenia zakonne w Polsce 1939–1947*, Lublin 1995 (Studia i Materiały do Historii Chrześcijaństwa w Polsce, 8), s. 283–306.
3. *Błogosławiony ks. Ignacy Kłopotowski w służbie ubogim i potrzebującym*, Warszawa 1987 [następne wydania m.in. Warszawa 2005].
4. *Sanktuarium w polskim Loretto*, Warszawa 1998.
5. *Dire grazie con tutta la vita. Beato don Ignazio Kłopotowski (1866–1931)*, Pessano 2004.
6. *Przyprowadź ich, Ojczy, „Różaniec”* 2004 nr 6, okładka.
7. *Miłośnik Pani Loretańskiej, „Różaniec”* 2004 nr 12, okładka.
8. *Boży gwałtownik. Sługa Boży ksiądz Ignacy Kłopotowski (1866–1931)* [nekrolog], [w:] *W duchu i prawdzie. Wybrane sylwetki Kościoła lubelskiego (1805–2005)*, red. H. Misztal, Lublin 2005, s. 457–463.
9. *Całym życiem dziękować*, Warszawa 2005.
10. *Drohiczyn i okolice*, Warszawa 2006.

11. *Za rok 80-lecie Loretto*, „Różaniec” 2007 nr 11, s. 25.
12. *Wszystko dla większej chwały Bożej*, „Różaniec” 2009 nr 1, s. 3.
13. *Ogień Księdza Ignacego wciąż płonie*, „Różaniec” 2009 nr 6, s. 2.
14. *Jaki był to czas. Łaski Roku Jubileuszowego*, „Różaniec” 2010 nr 1, s. 3.
15. *Kapłan jak ogień*, „Idziemy” 2011 nr 36 (4 IX 2011), s. 30–31.
16. *Błogosławiony ksiądz Ignacy Kłopotowski 1866–1931. Założyciel Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Loretańskiej*, Warszawa-Rembertów 2011.
17. *Błogosławiony ksiądz Ignacy Kłopotowski. Czcieciel Matki Bożej Częstochowskiej*, Warszawa-Rembertów 2011.
18. *Obecność i misja Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Loretańskiej w parafii św. Elżbiety w Konstancynie (1946–1989)*, Konstancynów 2012, s. 131–166.
19. *Lud praski wiedział, że zmarł święty*, „Nasz Dziennik” 2012 nr 141 (19 VI 2012), s. 10.
20. *Kiedy jeszcze nie byli święci*, „Idziemy” 2012 nr 37 (9 IX 2012), s. 30–31.
21. *„Wierzę” bł. ks. Kłopotowskiego*, „Różaniec” 2013 nr 1, okładka.
22. *Wiara domaga się świadectwa*, „Różaniec” 2013 nr 2, okładka.
23. *Praktyka żywej wiary*, „Różaniec” 2013 nr 3, okładka.
24. *Bóg niczego przed nami nie ukrywa*, „Różaniec” 2013 nr 4, s. 11.
25. *Wiara ojców*, „Różaniec” 2013 nr 5, okładka.
26. *Zadbać o dojrzałą wiarę*, „Różaniec” 2013 nr 6, s. okładka.
27. *Droga wiary usiana przeszkodami*, „Różaniec” 2013 nr 7–8, okładka.
28. *Czemu zwątpiełeś, małej wiary*, „Różaniec” 2013 nr 9, s. 25.
29. *Wierzyć mamy we wszystko*, „Różaniec” 2013 nr 10, okładka.
30. *Chciał zobaczyć Boga*, „Tak Rodzinie” 2013 nr 11 (77), s. 30–31.
31. *Ksiądz głębokiej wiary*, „Idziemy” 2013 nr 36 (417), s. 36–37.
32. *Orędownik przed Bogiem*, „Nasz Dziennik” 2013 nr 141 (19 VI 2013), s. 10.
33. *Tajemnica moja – Najświętszy Sakrament*, „Nasz Dziennik” 2014 nr 148 (28–29 VI 2014), s. 18.
34. *Serce dla Warszawy*, „Idziemy” 2015 nr 25 (457), s. 42.

D. Bibliografia przedmiotowa (selektywna)

Archiwalia

1. Archiwum Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Loretańskiej, sygn. ASL, L-p-14, Akta personalne s. Marii Zofii Aliny Chomiuk.

Źródła drukowane

1. H. Hoser, *List kondolencyjny*, „Różaniec” 2015 nr 12, s. 21.
2. H. Hoser, *List kondolencyjny*, „Nasz Dziennik” nr 236 (9 X 2015), s. 9.

Publikacje

1. A. Ślusarczyk, *Kochała Boga i ludzi*, „Gość Niedzielny” (edycja warszawska) 2015 nr 41.
2. *Odeszła do Pana s. Zofia Chomiuk, bez reszty oddana Zgromadzeniu Sióstr Matki Bożej Loretańskiej*, „Nasz Dziennik” 2015 nr 232 (5 X 2015), s. 1.
3. M. Pabis, *Wszystko Jezusowi przez Maryję*, „Nasz Dziennik” 2015 nr 232 (5 X 2015), s. 10.
4. P. Czartoryski-Sziler, *Szła przez życie z uśmiechem*, „Nasz Dziennik” 2015 nr 235 (8 X 2015), s. 19.
5. P. Czartoryski-Sziler, *Dzieliła się dobrem ze wszystkimi*, „Nasz Dziennik” 2015 nr 236 (9 X 2015), s. 1, 9.
6. S. Kuć, *Wspomnienie o śp. siostrze Zofii Chomiuk*, „Nasz Dziennik” 2015 nr 242 (16 X 2015), s. 19.
7. *W katedrze warszawsko-praskiej pożegnano wieloletnią przełożoną generalną Zgromadzenia Sióstr Loretańek s. Zofię Chomiuk*, „Źródło” 2015 nr 43 (25 X 2015), s. 24.
8. *S. Zofia Chomiuk odeszła do Pana*, „Różaniec” 2015 nr 11, s. 3.
9. *Kochała Kościół i kapłanów*, „Różaniec” 2015 nr 12, s. 21.
10. P. Sawczuk, *Nie zniechęcała się trudnościami*, „Różaniec” 2015 nr 12, s. 22.
11. *Wola Boża jest moim pokojem*, rozmowa z s. Stefanią Korbuszewską CSL, „Różaniec” 2015 nr 12, s. 22–23.
12. M. T. Jesionowicz, *Wszystko przyjmowała z wiarą*, „Różaniec” 2015 nr 12, s. 23.
13. M. A. Spychalska, *Była darem*, „Różaniec” 2015 nr 12, s. 24.
14. R. Dobrut, *Była Matką z nami*, „Różaniec” 2015 nr 12, s. 25.

oprac. M. Klara Teresa Bielecka CSL

Czernigiewicz Halina
(s. Maria Rafaela) CSSF

A. Życiorys

Halina Czernigiewicz, siostra zakonna ze Zgromadzenia Sióstr św. Feliksa z Kantalicjo (felicjanka), ur. 16 I 1919, Kraków. Do krakowskiej prowincji zgromadzenia wstąpiła 16 VIII 1937, habit i imię zakonne otrzymała 24 sierpnia roku następnego. Po zakończeniu nowicjatu 25 VIII 1939 złożyła pierwsze śluby czasowe, a 25 VIII 1945 wieczyste.

Studiowała filologię klasyczną na UJ, który to etap edukacji zakończyła uzyskaniem tytułu magisterskiego w oparciu o pracę pt. *De rerum naturae apud Vergilium sensu*. Ze względu na posiadaną rozległą wiedzę humanistyczną (zwłaszcza znajomość łaciny) oraz wysoką kulturę osobistą pełniła w zgromadzeniu istotne funkcje związane z badaniem historii felicjanek i dziejów założycielki tejże wspólnoty matki Angeli Truszkowskiej (beatyfikowanej w 1993). Wszelkie zlecone przez przełożonych zadania wypełniała z dużym zaangażowaniem i odpowiedzialnością, dopóki tylko stan zdrowia jej na to pozwalał, czyli przez ponad 40 lat. Zmarła w Krakowie 13 VI 2017, pochowana została tamże na Cmentarzu Rakowickim w grobowcu zgromadzenia.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Najważniejszym zadaniem związanym z działalnością archiwalną, jakie zalecono s. Rafaeli, było uporządkowanie i skatalogowanie

dokumentacji wchodzącej w skład zasobu archiwum krakowskiej prowincji zgromadzenia. Dzieło to wiązało się bezpośrednio z wymogami procesu beatyfikacyjnego matki Angeli Truszkowskiej, który rozpoczęto w 1949 r. na poziomie diecezjalnym. W dniu 7 VII 1949 otrzymała od przełożonych generalnych ustne zlecenie podjęcia współpracy z wicepostulatorami przy wykonywaniu kwerend źródłowych i przepisywaniu niezbędnej dokumentacji, w tym części rękopiśmiennej spuścizny po założycielce. Była także zaprzysiężonym świadkiem w tym procesie oraz odpowiadała – wraz z s. Marią Kalasancją Fują CSSF – za przeprowadzenie w 1950 r. ekshumacji ciała Matki Truszkowskiej.

Od 1955 r. pełniła obowiązki archiwistki Domu Centralnego Zgromadzenia Prowincji Krakowskiej Sióstr Felicjanek (przy ul. Batorego 16 w Krakowie). Do jak najlepszego wykonywania tegoż zadania przygotowała się przez uczestnictwo w seminariach i kursach przeznaczonych dla archiwistów kościelnych, a organizowanych przez Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych przy KUL.

Równocześnie była też kustoszem wszelkich pamiątek i dokumentów po założycielce i redagowała kwartalnik zakonny „Z Przeszłości Naszego Zgromadzenia”. Znakomita znajomość archiwaliów felicjańskich oraz wysokie kompetencje zawodowe uwidaczniały się także w czasie kwerend, jakie wykonywała na potrzeby prac magisterskich pisanych przez współsiostry oraz podczas cotygodniowych wykładów na temat historii zgromadzenia i życia bł. matki Angeli Truszkowskiej, które wygłaszała dla młodych adeptek życia zakonnego. Współpracując z Ośrodkiem Postulatorskim Honorata Koźmińskiego OFMCap w Warszawie, przygotowała do druku korespondencję współzałożyciela zgromadzenia kierowaną zarówno do poszczególnych felicjanek, jak i całej wspólnoty zakonnej (zob. bibliografia podmiotowa, poz. 5 i 6). Ponadto wraz z innymi felicjankami przygotowała do druku *Pamiętnik Zgromadzenia Sióstr Felicjanek* (zob. bibliografia podmiotowa, poz. 9) i dwa tomy korespondencji Matki Założycielki oraz jej wybór pism (zob. bibliografia podmiotowa, poz. 12–14). W trakcie powyższych prac przeprowadziła szeroko zakrojoną kwerendę w wielu archiwach

i bibliotekach celem odszukania listów i pism o. Honorata oraz matki Angeli dla weryfikacji wcześniej sporządzonych odpisów.

C. Bibliografia podmiotowa

15. *Różaniec święty w życiu Założycielki Zgromadzenia Sióstr Felicjanek 1825–1899*, Buffalo 1949.
16. [oprac.] M. A. Truszkowska, *Wybór pism*, t. 1: *Listy do sióstr*, Rzym 1977.
17. [oprac.] H. Koźmiński, *Listy okólne do sióstr felicjanek (1863–1907)*, Rzym 1980.
18. [oprac.] M. A. Truszkowska, *Wybór pism*, t. 2: *Listy do O. Honorata Koźmińskiego i do różnych osób spoza Zgromadzenia*, Rzym 1981.
19. [oprac.] M. A. Truszkowska, *Wybór pism*, t. 3: *Różne pisma*, Rzym 1982.
20. [oprac. wraz z M. A. Trojanowską i M. P. Lenart] *Pamiętniki Zgromadzenia Sióstr Felicjanek*, Rzym 1981.
21. *Chronologia życia i działalności Matki Marii Angeli Truszkowskiej*, [w:] M. A. Truszkowska, *Wybór pism*, t. 3: *Różne pisma*, Rzym 1982, s. 246–260.
22. *Kult Matki Bożej Częstochowskiej w zgromadzeniu ss. Felicjanek*, „*Studia Claromontana*” 6:1985, s. 88–109.
23. *Felicjanki*, EK 5, kol. 100–103.
24. *Matka Boża Jasnogórska u Felicjanek. Kult Matki Bożej Częstochowskiej w Zgromadzeniu S. S. Felicjanek*, „*Jasna Góra. Miesięcznik Sanktuarium Matki Bożej Jasnogórskiej*” 1990 nr 2, s. 20–27.
25. *Relacja o procesie beatyfikacyjnym Czcigodnej Służebnicy Bożej Marii Angeli (Zofii) Truszkowskiej*, „*Prawo Kanoniczne*” 35:1992 nr 3/4, s. 217–223.
26. *Ekshumacja, czyli rekognicja*, [w:] *Droga do beatyfikacji Marii Angeli Truszkowskiej*, Warszawa 1993, s. 28–30.
27. [współautorstwo z B. Szlęzak] *Angela Zofia Truszkowska*, [w:] *Nasi święci. Polski słownik hagiograficzny*, red. A. Witkowska, Poznań 1995, s. 79–95.
28. [oprac. wraz z H. I. Szumił] H. Koźmiński, *Listy do Zgromadzenia Sióstr św. Feliksa z Cantalice (1856–1913)*, cz. 1–3, Warszawa 1999.

Opracowania niedrukowane

1. ACSE, sygn. K 854/8, Dom w Krakowie, ul. Kopernika 16.
2. ACSE, sygn. IV K 855/4, [współautorstwo B. Kurcz] Stulecie pobytu i pracy sióstr felicjanek w domu św. Feliksa w Krakowie przy ul. Mikołajskiej 18, Kraków 1965.

3. ACSF, sygn. K 861/7, Dodatek do Kroniki – Przemysł, Szczytowa.
4. ACSF, b. sygn., Zarządy generalne od 1907 do 1958, Kraków 1962.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ACSF, b. sygn., Akta personalne s. M. Rafaeli Czernigiewicz.

Źródła drukowane

1. B. Kumor, *Sprawozdanie z kursu dla pracowników archiwów kościelnych zorganizowanego przez Ośrodek ABMK w dniach 3–8 lipca 1961 r.*, ABMK 3:1961 z. 1–2, s. 108.

Publikacje

1. M. P. Lenart, *Prowincja Krakowska Niepokalanego Serca Najświętszej Maryi Panny Zgromadzenia Sióstr Felicjanek*, t. 2: *Leksykon domów (1861–1981)*, cz. 2: *Kraków*, Kraków 2000, s. 58, 127–128.
2. *Słownik pseudonimów pisarzy polskich XV w.–1970 r.*, t. 4: *Nazwiska A–Ż*, red. E. Jankowski, Wrocław 1996, s. 111.

oprac. Joanna Małocha

Czerwiński Gabriel, ks.

A. Życiorys

Gabriel Czerwiński, kapłan diecezji sandomierskiej, ur. 14 III 1850, Ćmielów (ob. pow. ostrowiecki), syn Antoniego i Agaty z d. Kaczmarskiej. Uczył się w Szkole Elementarnej w Ćmielowie i prywatnie. W latach 1868–1872 pracował w fabryce wyrobów porcelanowych w Ćmielowie. W 1872 r. zdał egzamin ukończenia klasy VI Gimnazjum Klasycznego w Kielcach. W latach 1873–1878 kształcił się w seminarium duchownym w Sandomierzu. Święcenia diakonatu przyjął 26 V 1878, a kapłańskie 30 VI 1878 z rąk bpa Józefa M. Juszyńskiego.

Pracował jako wikariusz parafii katedralnej w Sandomierzu (mian. 15 VII 1878) i parafii pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła w Sandomierzu (mian. 1878). Jednocześnie z posługą wikariusza pełnił w latach 1878–1881 obowiązki archiwariusza w konsystorzu biskupim oraz funkcję prokuratora w seminarium duchownym w Sandomierzu (1882–1885). W kolejnych latach był proboszczem parafii Malice (28 X 1885–12 I 1905), parafii Iłża i dziekanem dekanatu iłżeckiego (12 I 1905–14 XII 1907) oraz parafii Zwolen (1908–1915). W latach 1915–1916 przebywał w Rosji. Po powrocie na ziemię polskie pracował jako proboszcz parafii Szczeglice (9 VIII 1916–21 XII 1918) i Janowiec (mian. 21 XII 1918), gdzie odnowił kościół zniszczony w czasie I wojny światowej oraz w latach 1925–1926 kierował budową drewnianego kościoła w Przyłęku (od 1926 samodzielna parafia). Był kanonikiem (mian. 17 IV 1901) i prałatem kustoszem (mian. 8 XI 1919) Kapituły Kolegiackiej

w Opatowie. Zmarł 13 VII 1929 w Janowcu i został pochowany na tamtejszym cmentarzu.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

W latach 1878–1881 był archiwariuszem w konsystorzu biskupim w Sandomierzu. Miał pieczę nad powierzonym sobie zasobem, porządkował go, opracowywał nowe jednostki wytworzone przez urzędników konsystorskich, kwalifikując je do poszczególnych jednostek archiwalnych.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ADS, b. sygn., Akta personalne ks. Gabriela Czerwińskiego (1878–1929).
2. ADS, b. sygn., Księga posług bpa Józefa Juszyńskiego (1859–1880), k. 97–98.

Źródła drukowane

1. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1874*, współoprawne z *Directorium Divini Officii [...] 1874 ad usum Dioecesis Sandomiriensis*, Warszawa [b.d.], s. 15.
2. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1879*, współoprawne z *Directorium Divini Officii [...] 1879 ad usum Dioecesis Sandomiriensis*, Warszawa [b.d.], s. 11, 18.
3. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1884*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCLXXXIV*, Warszawa [b.d.], s. 17, 20.
4. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1886*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCLXXXVI*, Warszawa [b.d.], s. 23.
5. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1906*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXVI*, Warszawa [b.d.], s. 14, 46.

6. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1909*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXCIX*, Warszawa [b.d.], s. 61.
7. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1917*, współoprawne z *Ordo Divini Officii [...] ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MCMXVII*, Radom 1916, s. 12, 18, 30, 69.
8. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1920*, Sandomierz [b.d.], s. 19, 75.
9. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1930*, współoprawne z *Ordo Divini Officii [...] in usum Dioecesis Sandomiriensis descriptus pro Anno Domini 1930*, Sandomierz 1929, s. 92.
10. *Rocznik Diecezji Radomskiej 2007*, Radom 2007, s. 510.

Publikacje

1. *Czerwiński Gabriel*, SBKDS 1, s. 151.
2. P. Kubicki, *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i ojczyzny w latach 1861–1915. Materiały z urzędowych świadectw władz rosyjskich, archiwów konsystorskich, zakonnych i prywatnych*, cz. 1: *Dawne Królestwo Polskie*, t. 3: *Diecezje: sandomierska, sejneńska, warszawska, emigracje kleru po r. 1863, zakony, zestawienia i spisy*, Sandomierz 1933, s. 6.
3. A. Bastrzykowski, *Kolegiata św. Marcina w Opatowie i jej Kapituła*, cz. 2: *Katalog prałatów*, Ostrowiec Świętokrzyski 1948, s. 17.
4. B. Stanaszek, *Duchowieństwo diecezji sandomierskiej w latach 1918–1939*, Lublin 1999, s. 78.

oprac. Emil Hapak, Ryszard Nowakowski, Bogdan Stanaszek

Dudka Franciszek, ks.

A. Życiorys

Franciszek Dudka, kapłan diecezji siedleckiej, ur. 2 IV 1932, Wisznice (ob. pow. bialski), syn rolników Jana i Marianny z d. Łukaszyk. Po otrzymaniu świadectwa dojrzałości w Liceum Biskupim w Siedlcach w 1951 r. kształcił się tamże w seminarium diecezjalnym. Święcenia kapłańskie otrzymał w 1957 r. Kolejno wikariusz parafii Łysobyki – od 1965 r. nazwa zmieniona na Jeziorzany (1 VIII 1957–10 VIII 1958), Konstantynów (10 VIII 1958–15 IX 1959), Motwica (15 IX 1959–17 X 1959), Domanice (17 X 1959–1961). Jako wikariusz parafii Domanice w 1961 r. skierował do władz duchownych prośbę o możliwość podjęcia studiów specjalistycznych na KUL z zakresu historii Kościoła. Z powodu trudności lokalowych w konwiktzie księżowskim w Lublinie władze diecezjalne zdecydowały o przeniesieniu go na ATK w Warszawie, gdzie w 1965 r. uzyskał dyplom magistra teologii. Po otrzymaniu pozwolenia na kontynuowanie studiów i zbieranie materiałów do pracy doktorskiej pt. *Dzieje diecezji podlaskiej od erekcji do kasaty przez rząd carski (1818–1867)* kontynuował studia w Warszawie, których jednak nie dokończył. Po powrocie do diecezji pełnił różne funkcje duszpasterskie, dydaktyczne i organizacyjne. W związku z ukończonymi studiami historycznymi otrzymał w jesieni 1968 r. nominację na wykładowcę historii Kościoła w WSD w Siedlcach. Równocześnie podjął obowiązki korespondenta diecezjalnego Biura Prasowego Episkopatu Polski. W II połowie lat 70. XX w. pełnił czasowo, a później na stałe funkcję wikariusza generalnego diecezji.

W późniejszych latach zasiadał w gremiach współpracujących z biskupem ordynariuszem, m.in. jako członek diecezjalnej rady kapłańskiej oraz kolegium konsultorów. Za zasługi dla diecezji otrzymał w 1986 r. godność kanonika honorowego, a następnie gremialnego (1991) i po roku scholastyka kapituły katedralnej w Siedlcach. Zwieńczeniem tych przywilejów była godność prałata wspomnianej kapituły (2004). Najważniejszą funkcją, jaką pełnił w diecezji przez długie lata (1976–2003), był urząd kanclerza kurii diecezjalnej w Siedlcach. W 2003 r. w związku z podeszłym wiekiem złożył prośbę o zwolnienie z dotychczasowych obowiązków i przeszedł na emeryturę.

Zmarł 9 IV 2011 w szpitalu w Siedlcach, pogrzebany na cmentarzu parafialnym w rodzinnych Wisznicach. Pozostawił po sobie pamięć człowieka pogodnego charakteru oraz miłośnika licznych podróży zagranicznych. Dał się poznać jako znawca historii lokalnego Kościoła oraz autor publikacji dotyczących unitów podlaskich.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Już w trakcie studiów na ATK interesował się działalnością archiwów parafialnych i zasobami archiwum diecezjalnego. Było to zapewne podyktowane gromadzeniem materiałów do planowanej pracy doktorskiej. W dniu 1 VI 1967 otrzymał nominację na stanowisko archiwariusza diecezjalnego, funkcję pełnił do końca kwietnia 1998 r. Pod jego opieką pozostawały archiwalia określone jako historyczne. Jako notariusz kurii diecezjalnej (nom. 3 IV 1968) odpowiadał także za dokumenty bieżące w kancelarii. Później jako kanclerz koordynował i usprawniał pracę kancelarii kurii diecezjalnej oraz nadzorował działalność archiwum diecezjalnego. Jego działalność wyrażająca się w trosce o gromadzenie rozproszonych materiałów archiwalnych, ich zabezpieczenie i zapewnienie im właściwych warunków przechowywania zarówno w pomieszczeniach kurialnych, jak i kancelariach parafialnych, a także próby podejmowania działań na rzecz opracowania historii diecezji i działalności duchowieństwa podlaskiego, oceniane

z perspektywy czasu, zasługują na szacunek i uznanie. Jako kanclerz kurii diecezjalnej położył znaczące zasługi nad reorganizacją i właściwą działalnością oraz dokumentowaniem pracy urzędów kurialnych.

C. Bibliografia podmiotowa

1. *Zarys historyczny dziejów Diecezji Podlaskiej*, [w:] *Diecezja Siedlecka, czyli Podlaska 1985. Katalog duchowieństwa i parafii Diecezji Podlaskiej*, red. M. Głowacki, Siedlce 1985, s. 29–38.
2. *Prześladowanie unitów na Podlasiu*, „*Studia Claramontana*” 1988 nr 9, s. 239–247.
3. *Unia na Podlasiu*, „*Studia Podlaskie*” 1989 nr 4, s. 43–58.
4. *Zarys historyczny dziejów Diecezji Siedleckiej*, [w:] *Diecezja siedlecka 1993. Katalog duchowieństwa i parafii Diecezji Siedleckiej*, red. E. Jarmoch, Siedlce 1993, s. 35–44.
5. *Zarys dziejów Diecezji Siedleckiej*, [w:] *Magnificat anima mea. Arcypasterzowi [bp. Janowi Mazurowi] z okazji 25 lecia pasterzowania w Kościele Siedleckim*, red. H. Tomasiak, K. Korszniewicz, J. Józwiak, Siedlce 1993, s. 11–20.
6. *Zarys historyczny dziejów Diecezji Siedleckiej*, [w:] *Katalog Diecezji Siedleckiej 1997*, red. E. Jarmoch, Siedlce 1997, s. 37–47.
7. *Kancelaria parafialna*, „*Sacerdotalis Institutio*” 1998 nr 2, s. 159–160.
8. *Zarys historyczny dziejów Diecezji Siedleckiej*, [w:] *Katalog Diecezji Siedleckiej 1999*, red. E. Jarmoch, Siedlce 1999, s. 46–59.
9. *Śp. ks. kanonik Stanisław Józef Borysiak (1934–2000)*, WDS 2001 nr 2, s. 69–70.
10. *Zarys historyczny dziejów Diecezji Siedleckiej*, [w:] *Katalog Diecezji Siedleckiej 2003*, red. E. Jarmoch, Siedlce 2003, s. 40–52.
11. *Kościół siedlecki. Zarys historii dziejów Diecezji Siedleckiej*, [w:] *Informator Diecezji Siedleckiej 2005*, red. E. Jarmoch, Siedlce 2005, s. 39–51.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ADwS, sygn. I D 18, Akta osobiste ks. Franciszka Dudki, t. 1.

Źródła drukowane

1. B. Błoński, *Uobecniał tajemnicę Jezusa Chrystusa* [wspomnienie o śp. ks. F. Dudce], „Echo Katolickie” 2011 nr 15, s. 10.

Publikacje

1. B. Błoński., *Ksiądz prałat Franciszek Dudka 1932–2011*, WDS 2011 nr 5, s. 241–244.
2. B. Błoński, *Ksiądz prałat Franciszek Dudka (1932–2011)*, „Szkie Podlaskie” 2013 z. 19–20, s. 401–405.
3. B. Błoński, [Biogram ks. Franciszka Dudki], [w:] *Słownik biograficzny Południowego Podlasia i Wschodniego Mazowsza*, t. 2, red. J. Piłatowicz, K. Maksymiuk, Siedlce 2018, s. 26–29.
4. K. P. Mazurkiewicz, *Wybrane sylwetki archiwistów kościelnych diecezji podlaskiej oraz siedleckiej i ich wkład w działalność Archiwum Diecezjalnego w Siedlcach*, Kraków 2019 [msp, praca dyplomowa], s. 26–28.

oprac. Kamil P. Mazurkiewicz

Furczyk Alojzy Adolf SJ

A. Życiorys

Furczyk Alojzy Adolf, ur. 22 VI 1903, Rudołtówice k. Pszczyny, syn Kiliana i Marii z domu Schmeiduch. Po ukończeniu niemieckiej szkoły podstawowej w 1917 r. pomagał rodzicom na roli, a następnie pracował jako górnik w kopalni w Murckach. W latach 1925–1926 służył w wojsku polskim. Z początkiem 1927 r. zgłosił się do domu zakonnego jezuitów w Czechowicach z chęcią wstąpienia do Towarzystwa Jezusowego. W latach 1927–1928 odbywał aspiranturę, pracując jako kierownik ekspedycji czasopism w Krakowie przy Wydawnictwie Apostolstwa Modlitwy przy ul. Kopernika 26 oraz jako infirmarz w kolegium w Chyrowie. W dniu 7 II 1929 wstąpił do nowicjatu jezuitów w Starej Wsi k. Brzozowa. Po dwóch latach, 8 II 1931 złożył pierwsze śluby zakonne w Starej Wsi. Ostatnie śluby złożył 15 VIII 1939 w Warszawie.

Po złożeniu pierwszych ślubów został skierowany do pracy w jezuickich wydawnictwach w Krakowie (1931–1935) i Warszawie (1935–1939). Podczas II wojny światowej, w latach 1940–1941 pracował jako urzędnik w księgarni Otto Borgmeyer we Wrocławiu, a w okresie 1941–1945 jako urzędnik w Oil Company w Czechowicach. W 1944 r. przez sześć tygodni służył w wojsku niemieckim. Po wojnie zaczął pracę jako sekretarz Wydawnictwa Apostolstwa Modlitwy w Krakowie (1945–1949). W dniu 22 X 1949 został aresztowany i skazany na pięć lat więzienia za rozpowszechnianie listu pasterskiego papieża Piusa XII skierowanego do Episkopatu Polski. Osadzony najpierw w krakowskim więzieniu przy ul.

Montelupich, a następnie przeniesiony do więzienia we Wronkach, skąd na mocy amnestii został zwolniony 6 III 1953. Po odzyskaniu wolności pracował jako zakrystian w jezuickiej placówce przy pl. biskupa Nankiera we Wrocławiu. Na prośbę dyrektora Archiwum Prowincji Małopolskiej (od 1975 r. Prowincji Polski Południowej) Towarzystwa Jezusowego w Krakowie o. Bronisława Natońskiego SJ mianowany przez władze zakonne kustoszem archiwum. Pracę rozpoczął w maju 1956 r. Funkcję tę pełnił przez ponad 35 lat. W latach 80. XX w. zaangażował się czynnie jako działacz charytatywny, prowadząc korespondencję z darczyńcami z RFN, którzy wspierali najbardziej potrzebujących w Polsce. Zmarł 2 IV 1992 w Krakowie.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Po objęciu funkcji kustosa bardzo żmudnie i skrupulatnie opracowywał zasób archiwum. Starał się, aby każda z jednostek archiwalnych była dobrze opisana i zabezpieczona. Tworzące się w toku jego prac katalogi archiwalne były osobowe i rzeczowe. Praca była kontynuacją przedwojennych prac ówczesnych archiwistów prowincji: o. Stanisława Bednarskiego SJ i br. Bernarda Nierowisza SJ. Zdołali oni skatalogować 1110 jednostek archiwalnych. W połowie lat 80. XX w. dzięki tytanicznej pracy udało mu się dojść do ponad 4900 opracowanych jednostek. Wszystkie opracowane jednostki zostały umieszczone na specjalnie zamontowanych w archiwum metalowych półkach. Są przechowywane w przygotowanych do ich rozmiarów pudłach, mających naniesione sygnatury jednostek, jakie w nich się znajdują. Dla zaoszczędzenia miejsca dokonano podziału tomów akt na dwa formaty. Tomy o sygnaturach 1–1535, 1900–2990 i powyżej 4900 mają większy format. Natomiast w małym formacie są tomy o sygnaturach: 1356–1899 i 3000–4899.

W 1975 r. do archiwum zostały przywiezione materiały z archiwum kolegium jezuickiego w Kłodzku sprzed kasaty zakonu. Zostały one również wciągnięte do ewidencji archiwalnej. Podczas prac remontowych prowadzonych w pomieszczeniach archiwum br. Furczyk odnalazł dokumenty pochodzące z XV i XVI w., które

nigdy wcześniej nie były zinwentaryzowane. W ramach prac nad zbiorami uporządkował również liczny zbiór fotografii, jakie znajdowały się w archiwum. Utworzył z nich ponad 150 albumów, które posiadały swój własny odrębny katalog archiwalny.

Dzięki br. Furczykowi w 1969 r. postanowiono przenieść archiwum prowincji z sali korytarzowej na II piętrze domu zakonnego (pomimo braku części akt, jakie przeprowadzono, przestrzeń dla narastającego zasobu była ciągle niewystarczająca) do byłej sali sodalicyjnej, która również mieściła się na tym samym piętrze. W związku z tym w kolejnych latach wykonano szereg prac remontowych, jak chociażby: elektryfikacja pomieszczeń, ogrzewanie, przebudowa tarasu budynku, pod którym miały być przeniesione archiwalia. Nowe pomieszczenie dla archiwum podzielono na trzy części: biuro i pracownia archiwalna, magazyn archiwalny i czytelnia. Magazyn miał być dwukondygnacyjny z metalowymi regałami. Inauguracja Archiwum Prowincji w nowym pomieszczeniu nastąpiła we wrześniu 1970 r. W dalszych latach specjalnie wykonano trzy szafy mające zawierać: katalogi kartkowe dla rękopisów, książek, fotografii i materiałów ikonograficznych. Wszystkie te prace trwały do 1974 r. W początkach lat 80. XX w. przeprowadzono kolejny remont, który zakończono w 1984 r.

W 1974 r. po odbyciu kursu fotograficznego br. Furczyk utworzył pracownię mikrofilmową. Rok wcześniej sprowadził z firmy Carl Zeiss Jena aparat mikrofilmowy D.A.5. Po kursie do archiwum nabyto również aparat fotograficzny małoobrazkowy Exacta Vorex, dzięki któremu można było wykonywać kopie dokumentów dla interesantów. Następnie kupiono aparat Practisix do robienia dużych fotografii. W 1976 r. sprowadził aparat typu D.L.2 służący do odczytywania mikrofilmów. Po kilku latach starań br. Furczyka udało się też sprowadzić na potrzeby archiwum kopiarkę do mikrofilmów, dzięki której kopiowano negatywy na pozytywy. Aby można było wykonywać więcej fotokopii, zakupił automatyczną suszarkę bębnową. W pierwszej połowie lat 80. XX w. na potrzeby archiwum zakupiono kserokopiarkę typu Rank-Xerox wykonującą kopie w formacie A3 i A4. W latach 1975–1984 w archiwum wykonano ponad 225 000 klatek mikrofilmowych dla archiwum

i interesantów. Natomiast w latach 1975–1985 w tym samym celu wykonano prawie 190 000 sztuk fotokopii. Udało się również zmikrofilmować i sfotografować korespondencję prowincjalską z lat 1936–1939, która przechowywana była w Archiwum Województwa i Miasta Krakowa. Dodatkowo udało się zmikrofilmować *jesuitica* znajdujące się w Bibliotece Jagiellońskiej, w Bibliotece Polskiej Akademii Nauk i Bibliotece Książąt Czartoryskich. Br. Furczyk powtórnie zmikrofilmował część mikrofilmów, jakie po II wojnie dotarły z Archiwum Rzymskiego Towarzystwa Jezusowego. Były to akta z działów *Polonia* i *Lithuania*, które dotyczyły prowincji polskich przed kasatą zakonu.

Katalog archiwalny, materiały archiwalne oraz magazyn ze zbiorami w Archiwum Prowincji Polski Towarzystwa Jezusowego w Krakowie opracowane przez br. Furczyka do dzisiaj w niezminionej formie służą jezuitom oraz badaczom z całego świata.

C. Bibliografia podmiotowa

1. ATJKr, sygn. 4587, Furczyk Alojzy SJ. Dokumenty dotyczące pomocy materialnej ludności polskiej przez moich znajomych z Niemieckiej Republiki Federalnej w 1986 roku, ss. 146.
2. ATJKr, sygn. 4588, Furczyk Alojzy SJ. Dokumenty dotyczące pomocy materialnej przez znajomych z Niemieckiej Republiki Federalnej w 1984 i 1985 roku, ss. 167.
3. ATJKr, sygn. 1464, Furczyk Alojzy SJ. Moje wspomnienia, s. 245.
4. Furczyk A. A., *Dzieje Archiwum Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego w latach od 1969 do 1984*, „Nasze Sprawy” 1985 nr 10, s. 184–191.
5. *Przemówienie Jubilata br. Alojzego Furczyka*, „Nasze Sprawy” 1989 nr 3, s. 19–21.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ATJKr, sygn. 2434, Kwestionariusz osobisty członków Prowincji Galicyjskiej i Małopolskiej Towarzystwa Jezusowego, s. 565–566.

Źródła drukowane

1. L. Grzebień, *Kazanie na jubileusz 60-lecia życia zakonnego brata Alojzego Furczyka*, „Nasze Sprawy” 1989 nr 3, s. 17–19.
2. L. Grzebień, *Kazanie o Ludwiku Grzebienia? podczas pogrzebu śp. br. Alojzego Furczyka*, „Nasze Sprawy” 1992 nr 5, s. 11–12.

Opracowania

1. L. Grzebień, *Słownik jezuitów polskich 1564–1990*, t. 3: *D–Gł*, Kraków 1993, s. 157.
2. *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, oprac. L. Grzebień przy współpracy zespołu jezuitów, Kraków 1996, s. 170.

oprac. Stanisław Augustynek

Gintrowski Hieronim CM

A. Życiorys

Hieronim Gintrowski, kapłan Zgromadzenia Księża Misjonarzy, ur. 23 IX 1878, Czempin (ob. pow. kościański), syn Wiktora i Agnieszki z d. Michalewicz. Do zgromadzenia wstąpił 25 X 1898 w Krakowie, gdzie po dwóch latach złożył śluby święte (28 X 1900). Studia filozoficzno-teologiczne odbył w Seminarium Księża Misjonarzy w Krakowie. Święcenia kapłańskie otrzymał 21 I 1906 w Krakowie. Po święceniach pełnił funkcje prefekta kościoła seminaryjnego pw. Nawrócenia św. Pawła w Krakowie i archiwisty prowincji (zob. niżej). Następnie, z wielkim oddaniem, pełnił kilkakrotnie posługę kapelana w szpitalu św. Łazarza w Krakowie (1912–1918, 1924–1926, 1927–1934), wikariusza w parafii pw. św. Rodziny w Tarnowie (1918–1924), duszpasterza w parafii Biały Kamień w archidiecezji lwowskiej (1926–1927) i wikariusza parafii pw. Św. Wincentego a Paulo w Bydgoszczy (1934–1939), gdzie pozostawił pamięć gorliwego spowiednika oraz czciciela św. Wincentego a Paulo i św. Franciszka z Asyżu.

Aresztowany przez Gestapo (15 IX 1939) wraz ze współbratem Edwardem Brandysem CM i wtrącony do piwnic byłych koszar XV Pułku Artylerii Lekkiej przy ul. Gdańskiej, gdzie od tygodnia przebywał ich superior Jan Wagner CM. Misjonarze byli wielokrotnie przesłuchiвани i maltretowani przez Niemców. Z zachowanych świadectw wynika, iż tortury znosił z kapłańską godnością i pogodą ducha. W dniu 1 XI 1939 wywleczono go wraz z ks. Wagnerem z koszar, skrupowano im ręce, kazano położyć

się twarzą do podłogi na platformie samochodu ciężarowego, wywieziono do nieznanego miejsca i zamordowano. Samochód po 20 minutach powrócił bez więźniów do koszar.

Miejsce śmierci pozostawało początkowo nieznanne. Dopiero po ośmiu latach znaleziono mogiłę na terenie Lasu Gdańskiego (ob. w północnej części Bydgoszczy). W dniu 22 IX 1947 przeprowadzono ekshumację. Z zachowanego protokołu PCK Okręgu Pomorskiego z siedzibą w Toruniu (nr 989) wynika, że ofiary zbrodni niemieckich pochowano w kilku nieoznakowanych mogiłach. Na działce oddalonej o 15 m od pierwszej z rozpoznanych mogił odnaleziono zwłoki zamordowanych misjonarzy. Jedne z nich, w trakcie ekshumacji, zidentyfikowano po czaszce i użębieniu jako należące z całą pewnością do ks. Gintrowskiego. Z przeprowadzonych oględzin w czasie ekshumacji wywnioskowano, że zginął od strzału w głowę. Szczątki obydwóch kapłanów złożono do oddzielnych trumien i 27 IX 1947 pochowano przy udziale władz miejskich i tłumów wiernych na Cmentarzu Bohaterów na Wzgórzu Wolności w Bydgoszczy.

Opublikował siedem artykułów popularnonaukowych, głównie z zakresu historii Zgromadzenia Księża Misjonarzy, zamieszczonych na łamach czasopism: „Meteor”, „Roczniki Obydwóch Zgromadzeń” oraz „Rocznik Parafii św. Krzyża”. Obok historii pasjonował się także ogrodnictwem i sadownictwem oraz pszczelarstwem. Należał do Zjednoczonego Galicyjskiego Towarzystwa dla Ogrodnictwa i Pszczelnictwa we Lwowie, brał udział w wielu wystawach, często na specjalne zaproszenie organizatorów, co świadczyło o poważaniu w środowisku. Zachowały się szczegółowe notatki dotyczące sadownictwa i ogrodnictwa, a także liczne rysunki z sugestiami projektowania ogrodu stradomskiego.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

W latach 1905–1918 sprawował funkcję archiwisty prowincjonalnego w Krakowie, prowadząc na bieżąco prace archiwalne. Porządkował cenne materiały historyczne, równocześnie starając się pogłębiać

wiedzę na temat dziejów i działalności misjonarzy w Polsce. W prywatnych zbiorach zgromadził bogatą kolekcję rycin, drzeworytów i fotografii związanych z przeszłością misjonarzy. Swoje zainteresowania kontynuował także poza Krakowem. Niestety jego praca została w znacznej mierze zaprzepaszczona w wyniku działań wojennych. Większość materiałów historycznych trafiła wraz z nim na ostatnią placówkę w Bydgoszczy, gdzie zbiory uległy spaleni podczas pożaru domu misjonarzy na początku II wojny światowej.

C. Bibliografia podmiotowa

1. *Słowno o stylu barokowym*, „Meteor” 1909 nr 7, s. 142–145.
2. *Charakterystyczne cechy baroku*, „Meteor” 1910 nr 1, s. 6–8.
3. *Księża misjonarze biskupami polskimi*, „Meteor” 1910 nr 2, s. 57.
4. *Wspomnienia ze Stradomia*, „Meteor” 1910 nr 3, s. 61–69.
5. J. Bąkowski, *Kartka z przeszłości Wilna* [wydał i komentarzem opatrzył H. Gintrowski], „Roczniki Obydwóch Zgromadzeń” 1933 nr 4, s. 419–424.
6. *Ks. Mikołaj Kamiński regens seminarium żmudzkiego* [komentarzem opatrzył H. Gintrowski], „Roczniki Obydwóch Zgromadzeń” 1934 nr 4, s. 437–451 [przedruk z *Pamiętnika religijno-moralnego 1857 r.*, s. 645–674].
7. *Cmentarz Świętokrzyski w Warszawie*, „Rocznik Parafii Św. Krzyża” 1939, s. 23–25.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. AMS, b. sygn., Akta personalne ks. Hieronima Gitrowskiego CM:
  - Z ikonografii św. Wincentego;
  - Stradomskie Konwenty Domowe – maszynopis [zestawił na podstawie archiwaliów stradomskich ks. H. Gintrowski CM], mps;
  - Sadownictwo i pomologia, wykłady Józefa Brzezińskiego 1902/1903;
  - Notatki z wiedzy ogrodnictwa, Kraków Stradom (od czerwca 1903);
  - Różne notatki [...] naszego ogrodu na Stradomiu;

- Ogród na Stradomiu: 1) rysunki, 2) wykazy roślin;
  - Notatki różne (dotyczące ogrodnictwa i sadownictwa);
2. AMS, b. sygn., Akta personalne ks. Władysława Giemzy CM, Tragiczna historia naszego domu i Kościoła w Bydgoszczy w ostatniej wojnie 1939, s. 4, 6, mps.
  3. AMS, sygn. Pr. Nauk. 672, P. Rycyk, Wojenne losy Polskiej Prowincji Zgromadzenia Misji na ziemiach wcielonych do Rzeszy i w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939–1945, Kraków 1994, mps, s. 37–38.

Publikacje

1. W. Szymbor, *Szpital św. Łazarza w Krakowie*, „Roczniki Obydwóch Zgromadzeń” 1937 nr 3–4, s. 127–132.
2. W. Szoldrski, *Martyrologium duchowieństwa polskiego pod okupacją niemiecką w latach 1939–1945*, Rzym 1965 (Sacrum Poloniae Millennium, 51), s. 94.
3. Z. Sroka, *Z dziejów parafii i kościoła św. Wincentego a Paulo w Bydgoszczy (1924–1975)*, NP 53:1971, s. 189, 193–194.
4. W. Jacewicz, J. Woś, *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją niemiecką w latach 1939–1945*, cz. 5, Warszawa 1981, s. 366–367.
5. W. Umiński, *Sł. B. ks. Hieronim Gintrowski (1878–1939)*, [w:] *Zginęli za wiarę. Kandydaci na ołtarze II procesu beatyfikacyjnego 2 grupy polskich męczenników z okresu II wojny światowej*, red. W. Mazurkowski, W. Węckowski, Pelplin 2011, s. 156–158.
6. *Ks. Hieronim Gintrowski (1878–1939)*, [w:] A. Vernaschi, *Dziedzictwo. Święci i błogosławieni rodziny wincentyńskiej*, Kraków 2012, s. 130–131.
7. *Patronowie grudnia: Męczennicy II wojny światowej*, „Z Życia Parafii... Pismo Parafii pw. NMP z Lourdes w Krakowie” 2017 nr 12 (188), s. 3–4.
8. W. Umiński, *Cierpień z kapłańską pogodą ducha. Ks. Hieronim Gintrowski CM (1878–1939)*, [w:] *Diecezja Bydgoska. Sól ziemi 1939–1945*, Bydgoszcz 2019, s. 85–87.

oprac. Wacław Umiński CM

Grad Stanisław, ks.

A. Życiorys

Stanisław Grad, kapłan archidiecezji łódzkiej, ur. 27 I 1941, Królowa Wola (ob. pow. tomaszowski), syn Jana i Weroniki z domu Pązik. W latach 1947–1954 uczęszczał do Szkoły Podstawowej w Królowej Woli, a następnie do II Liceum Ogólnokształcącego w Tomaszowie Mazowieckim. W 1958 r. uzyskał świadectwo dojrzałości, następnie w latach 1958–1964 studiował w WSD w Łodzi. Święcenia kapłańskie przyjął 21 VI 1964 z rąk bpa Jana Kulika w kościele pw. św. Teresy w Łodzi.

W latach 1964–1965 pracował jako wikariusz w parafii pw. św. Benedykta i św. Anny w Sroczku, a następnie został skierowany na studia specjalistyczne z zakresu historii Kościoła w ATK w Warszawie, gdzie uzyskał 27 VI 1968 stopień magistra na podstawie pracy pt. *Udział prymasa Jana Łaskiego w Soborze Laterańskim V* napisanej pod kierunkiem prof. Hieronima Eugeniusza Wyczawskiego OFM. W latach 1968–1970 kontynuował studia w ATK, przygotowując rozprawę doktorską. W 1970 r. został skierowany do pracy duszpasterskiej w parafii katedralnej oraz do pracy w Archiwum Diecezji Łódzkiej (zob. niżej). Ponadto pracował jako kapelan szpitala im. Pirogowa w Łodzi. Obowiązki duszpasterskie w parafii i szpitalu, a także praca w archiwum stanowiły poważną przeszkodę w dokończeniu rozprawy doktorskiej, dlatego też w 1974 r. uzyskał roczny urlop naukowy na dokończenie studiów. W 1975 r. mianowany kapłanem i sekretarzem ordynariusza diecezji łódzkiej bpa Józefa Rozwadowskiego; funkcję tę pełnił do 1982 r.

Obrona doktoratu pt. *Kościelna działalność prymasa Jana Łaskiego* miała miejsce 10 V 1976. Jej promotorem był wspomniany wyżej o. prof. Wyczawski, a recenzentami – ks. prof. Bolesław Kumor (KUL) i ks. prof. Marian Banaszak (ATK). Od roku akademickiego 1976/1977 wykładał historię Kościoła w WSD w Łodzi. W tejże uczelni przez 20 lat prowadził seminarium naukowe z historii Kościoła, na którym pod jego kierunkiem powstało kilkadziesiąt prac magisterskich i dyplomowych. Był także wykładowcą historii Kościoła w Instytucie Teologicznym w Łodzi i Punkcie Konsultacyjnym ATK w Łodzi.

W sierpniu 1981 został wicerektorem WSD w Łodzi, a od X tr. jego rektorem. Urząd ten pełnił do 1988 r. W tym czasie m.in. nadzorował budowę nowego gmachu seminaryjnego. W latach 1988–1990 był proboszczem parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Łodzi i równocześnie wicedziekanem dekanatu Łódź-Północ. Pełnił także obowiązki kapelana Szpitala im. Radlińskiego w Łodzi przy ul. Drewnowskiej. W 1990 r. mianowany proboszczem parafii pw. św. Antoniego Padewskiego w Tomaszowie Mazowieckim i dziekanem dekanatu tomaszowskiego, które to obowiązki pełnił do śmierci. Sprawował równocześnie wiele innych funkcji o charakterze ogólnodiecezjalnym. Był cenzorem publikacji religijnych, członkiem rady kapłańskiej (1982–1986, 2004–2011), członkiem kolegium konsultorów (1985–2001) i ojcem Synodu Archidiecezji Łódzkiej, wizytatorem katechetycznym (1991–1993), wizytatorem do spraw duszpasterskich (1996–2011), członkiem III Synodu Archidiecezji Łódzkiej (1996–1999), członkiem Archidiecezjalnej Rady Duszpasterskiej (1999–2011) i wicepostulatorem procesu beatyfikacyjnego sługi Bożej Wandy Malczewskiej.

Ostatnie lata jego życia naznaczone były chorobą, która przyspieszyła jego zgon. Zmarł 11 X 2011 w Tomaszowie Mazowieckim, pochowany na miejscowym cmentarzu katolickim.

Opublikował rozprawę doktorską (*Kościelna działalność arcybiskupa i prymasa Jana Łaskiego*, [w:] *Studia z historii Kościoła w Polsce*, t. 5, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1976, s. 182–322), monografie: *Kościół pod wezwaniem św. Antoniego w Tomaszowie Mazowieckim* (Tomaszów Mazowiecki 1998),

Kapituła Katedralna Łódzka (Łódź 2007) oraz *Bogu na chwałę. Historia parafii św. Stanisława Kostki w Łodzi* (Łódź 2013) – dwie ostatnie jako współautor z M. Różańskim. Ponadto opracował 26 artykułów i haseł słownikowych, z których większość dotyczyła problematyki historycznej diecezji łódzkiej oraz funkcjonowania parafii rzymskokatolickich w Łodzi i Tomaszowie Mazowieckim. Był cenionym znawcą dziejów archidiecezji łódzkiej oraz historii Tomaszowa Mazowieckiego. Utrzymywał liczne związki naukowe i prywatne z historykami zajmującymi się dziejami Kościoła katolickiego w Polsce oraz bliskie kontakty z hierarchami kościelnymi, którzy cenili jego rady oraz życiowe i duszpasterskie doświadczenie. Chętnie dzielił się doświadczeniem i wiedzą z innymi, wspomagał badaczy przeszłości w poszukiwaniu i interpretowaniu źródeł oraz zachęcał do podejmowania badań historycznych. We wspomnieniach potomnych pozostał jako ceniony duszpasterz, człowiek o wielkim sercu, mądrości i szacunku wobec każdego człowieka. Za działalność na polu duszpasterskim i organizacyjnym został wyróżniony tytułem kapelana Jego Świątobliwości (1986), kanonika honorowego (1995), a następnie kanonika gremialnego Kapituły Archikatedralnej Łódzkiej (1997) i prałata honorowego Jego Świątobliwości (2005). Ponadto został uhonorowany godnością protonotariusza apostolskiego (2010).

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

W 1970 r. mianowany dyrektorem (archiwariuszem) Archiwum Diecezjalnego w Łodzi. Obowiązki te przez 22 lata łączył z pracą jako wikariusz parafii katedralnej, a później jako kapelan ordynariusza bpa Józefa Rozwadowskiego, rektora WSD w Łodzi i proboszcza parafii. Wzorem poprzedników nadzorował działalność archiwum, w którym pracowała służebniczka starowiejska s. Helena Cabała SBDNP. Dbał o właściwe zabezpieczenie zbioru i jego powiększenie. Niestety w latach II wojny światowej Niemcy zarekwirowali część zasobu archiwalnego, która po 1945 r. trafiła do archiwów państwowych. Dzięki jego staraniom i zabiegom

udało się diecezji łódzkiej odzyskać materiały archiwalne (część akt Kurii Biskupiej), które od czasów zakończenia II wojny światowej były przechowywane w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Łodzi. Wśród nich znajdował się najcenniejszy dokument dla dziejów diecezji – bulla erekcyjna diecezji łódzkiej z 1920 r.

C. Bibliografia podmiotowa

Bibliografia podmiotowa znajduje się w publikacjach: *Kapłan, historyk, pedagog. Księga pamiątkowa ks. infulata dra Stanisława Grada z okazji 70-lecia urodzin i 35-lecia pracy dydaktycznej w Wyższym Seminarium Duchownym w Łodzi*, red. M. Różański, Łódź 2011, s. 19–20; W. Gliński, J. Mandziuk, *Bibliografia prac drukowanych ks. dra Stanisława Grada (1941–2011)*, KPDK 12, s. 301–311. Ponadto:

1. S. Grad, M. Różański, *Bogu na chwałę. Historia parafii św. Stanisława Kostki w Łodzi*, Łódź 2013.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. AAŁ, Akta Kurii Biskupiej, Akta personalne, sygn. 689, Ks. Stanisław Grad.

Źródła drukowane

1. W. Ziółek, *Dziękujemy Bogu za Ciebie. Homilia arcybiskupa Władysława Ziółka na mszy św. pogrzebowej w intencji śp. ks. infulata Stanisława Grada*, WAŁ 2011 nr 10, s. 812–816.
2. J. Michalik, *Słowo arcybiskupa Józefa Michalika na zakończenie mszy świętej pogrzebowej*, WAŁ 2011 nr 10, s. 817.

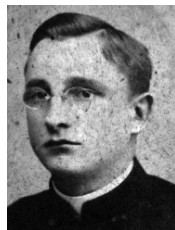
Publikacje

1. P. Zwoliński, *Stanisław Grad ks.*, [w:] *Rektorzy państwowych wyższych uczelni w Łodzi 1945–2002*, Łódź 2002, s. 325–326.
2. *Kapłan, historyk, pedagog. Księga pamiątkowa ks. infulata dra. Stanisława Grada z okazji 70-lecia urodzin i 35-lecia pracy dydaktycznej w Wyższym*

- Seminarium Duchownym w Łodzi*, red. M. Róžański, Łódź 2011. Zawiera wspomnienia i artykuły dedykowane jubilatowi.
3. R. Leśniczak, *Śp. ksiądz Infułat Stanisław Grad*, WAŁ 2011 nr 10, s. 811–812.
  4. Ł. Głowacki, *Tomaszów pożegnał swojego patriarchę*, WAŁ 2011 nr 10, s. 818.
  5. J. Mandziuk, *Ks. infułat dr Stanisław Grad (1941–2011) – historyk Kościoła łódzkiego*, KPDK 12, s. 301–311.
  6. W. Gliński, J. Mandziuk, *Bibliografia prac drukowanych ks. dra Stanisława Grada (1941–2011)*, KPDK 12, s. 301–311.
  7. J. Walkusz, *Grad Stanisław*, [w:] *Sekcja historii Kościoła w Polsce 1964–2014*, Pelplin 2016, s. 153–154.

oprac. Mieczysław Róžański

Grudziński Stanisław, ks.

A. Życiorys

Stanisław Grudziński, kapłan diecezji sandomierskiej, ur. 5 V 1904, Urzędów (ob. pow. kraśnicki), syn rolników Ignacego i Katarzyny z d. Gozdalskiej. W 1911 r. wraz z rodziną przeniósł się do Ostrowca Świętokrzyskiego, gdzie uczęszczał do Gimnazjum Prywatnego (1913–1914), a następnie do Gimnazjum Męskiego im. Chreptowicza (1915–1924). Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości (22 VI 1924) wstąpił do Seminarium Duchownego w Sandomierzu. Świecenia diakonatu otrzymał 24 III 1928 z rąk bpa Mariana Ryxa, a kapłańskie 27 V 1928 z rąk bpa Pawła Kubickiego. Następnie studiował na UJ w Krakowie (1928–1934), gdzie 23 II 1934 otrzymał tytuł magistra filozofii. W latach studiów był kapelanem siostr sercanek w Krakowie (ul. Garncarska). Po powrocie do diecezji został wikariuszem parafii Goźlice (mian. 8 II 1934), wikariuszem katedry w Sandomierzu (mian. 19 VII 1934), notariuszem kurii diecezjalnej (22 VII 1934–23 VI 1987), spowiednikiem alumnów w Sandomierzu (1937–1970) oraz egzaminatorem synodalnym (mian. 1938). W 1954 r. został wskazany przez ordynariusza sandomierskiego bpa Jana Kantego Lorka do objęcia stanowiska kanclerza kurii biskupiej w Sandomierzu, jednak Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Kielcach nie wyraziło zgody na tę nominację. Po kilka godzin dziennie pełnił posługę konfesjonału w katedrze sandomierskiej. Nazywano go „sandomierskim Vianney’em”. Oddawał się apostołstwu trzeźwości, sam dawał zawsze świadectwo jako konsekwentny abstynent. W latach 1987–1990 przebywał jako

rezydent w Sandomierzu. Uhonorowany godnością kanonika honorowego Kapituły Katedralnej w Sandomierzu (8 I 1957) oraz kapelana Jego Świątobliwości (13 VII 1987). Odznaczał się ascetycznym i świątobliwym życiem.

Zmarł 11 V 1990 w Sandomierzu, został pochowany tamże na Cmentarzu Katedralnym.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Chociaż nigdy nie otrzymał nominacji na stanowisko archiwisty kurii biskupiej, to pełniąc funkcję notariusza, był też referentem do spraw kościelnych ksiąg metrykalnych. Współpracował przez ten czas z archiwistą kurii ks. Janem Kaczmarskim. Zajmował się pozyskiwaniem duplikatów ksiąg metrykalnych z parafii diecezji sandomierskiej, sprawdzaniem poprawności wpisów w tychże księgach oraz wystawianiem odpisów metryk. W swojej pracy kurialnej był bardzo sumienny i skrupulatny. Jednocześnie księża darzyli go dużym zaufaniem. Dzięki jego trosce sprawiono w archiwum profesjonalne metalowe regały na akta i księgi metrykalne.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ADS, b. sygn., Akta personalne ks. Stanisława Grudzińskiego (1928–1990).

Źródła drukowane

1. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1925*, współprawne z *Ordo Divini Officii [...] in usum Dioecesis Sandomiriensis descriptus pro Anno Domini 1925*, Radom 1924, s. 26.
2. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1929*, współprawne z *Ordo Divini Officii [...] in usum Dioecesis Sandomiriensis descriptus pro Anno Domini 1929*, Sandomierz 1928, s. 31.

3. *Spis duchowieństwa i parafii diecezji sandomierskiej 1935*, Sandomierz 1934, s. 19, 34, 95.
4. *Spis duchowieństwa i parafii diecezji sandomierskiej 1938, współoprawne z Ordo Divini Officii [...] in usum Dioecesis Sandomiriensis descriptus pro Anno Domini 1938*, Sandomierz 1937, s. 20, 25, 34, 118.
5. *Rocznik diecezji sandomierskiej. Tom 121 od erekcji diecezji*, Sandomierz 1977, s. 21, 28.

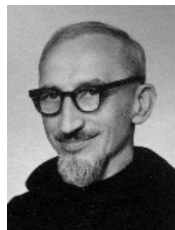
Publikacje

1. *Grudziński Stanisław*, SBKDS 1, s. 263.
2. J. Krasieński, *Śp. ks. Stanisław Grudziński*, KDS 1990 nr 9–12, s. 277–279.

oprac. Emil Hapak, Ryszard Nowakowski, Bogdan Stanaszek

Hagel Antoni Seweryn
(o. Bonawentura) OFM^{Cap}

A. Życiorys

Antoni Seweryn Hagel, kapłan Zakonu Braci Mniejszych Kapucynów, ur. 27 X 1913, Bojanów (ob. pow. stalowowolski), syn Józefa i Antoniny z d. Hasslinger. Początkowo kształcił się w Bojanowie i sąsiednich Stanach, a w latach 1929–1931 w Kolegium Serafickim Kapucynów w Rozwadowie (ob. w granicach administracyjnych Stalowej Woli). Do krakowskiego komisariatu kapucynów wstąpił w sierpniu 1931. Nowicjat, podczas którego otrzymał habit i imię zakonne Bonawentura, odbywał w Sędziszowie Małopolskim, gdzie też 29 VIII 1932 złożył pierwszą profesję zakonną (śluby proste). Po nowicjacie studiował w Studium Filozoficzno-Teologicznym Kapucynów w Krakowie. Egzamin dojrzałości złożył eksternistycznie w Liceum im. Bartłomieja Nowodworskiego w Krakowie (1935). Święcenia kapłańskie otrzymał 3 IX 1939 w Krakowie z rąk bpa Stanisława Rosponda. Następnego dnia z polecenia przełożonych zakonnych udał się „na ucieczkę” z zamiarem dotarcia do klasztorów położonych na wschód od Sanu (do Oleska, Lwowa lub Kutkorza). Przez rodzinny Bojanów dotarł do Józefowa Lubelskiego, skąd ponownie przez Bojanów i Sędziszów Małopolski powrócił w początkach października 1939 do Krakowa, gdzie pod kierunkiem zakonnych wykładowców uzupełniał ostatni rok teologii.

W maju 1940 decyzją władz zakonnych został skierowany do pracy w klasztorze kapucynów w Rozwadowie i okazjonalnie pomagał w pracy duszpasterskiej w okolicy. Oprócz pracy duszpasterskiej angażował się w tajne nauczanie, m.in. udzielając lekcji

i korepetycji z matematyki i fizyki. W Stalowej Woli brał udział w egzaminach dojrzałości, które m.in. urządzano w tamtejszym domu siostr służebniczek (1941). Prowadził i nadzorował egzaminy z matematyki, fizyki, chemii oraz astronomii. Współpracował z miejscowym zbrojnym podziemiem oraz zainicjował pomoc dla Żydów z okolicy, także z rodzinnego Bojanowa, wśród których miał krewnych. Organizował wraz z innymi kapucynami pomoc żywnościową dla Żydów osadzonych w „Lager Prinz Eugen” w Rozwadowie na tzw. Górcie.

Rankiem 14 III 1942 aresztowany przez Niemców jako zakładnik z kilkoma innymi kapucynami (o. Henryk Patena, o. Wincenty Tomkowicz, o. Innocenty Trojanowski, br. Paweł Bać, br. Konrad Rogoziński) z powodu nieumyślnego wzniesienia pożaru przez jednego z pracowników na stacji kolejowej w Rozwadowie. Początkowo przebywał w areszcie w Nisku, następnie trzy dni w więzieniu w Rzeszowie, a po kilku dniach kapucyni zostali przewiezieni do więzienia w Tarnowie, gdzie bez wyroku przebywali do 5 VIII 1942. Kilkakrotnie podczas przesłuchań pobity przez strażników oraz przesłuchujących. Przyczyną była odmowa „współpracy” z Niemcami, którzy starali się przekonać o. Bonaventurę, że zarówno jego, jak i matki nazwiska wskazują, iż jest z pochodzenia Niemcem. Mimo że znał język niemiecki, o czym nie wiedzieli przesłuchujący go gestapowcy, rozmawiał wyłącznie przez tłumacza (warto podkreślić, iż we wspomnieniach *Strzępy wspomnień* zaznaczył, że nie był przesłuchiwany, o czym jednak relacjonowali inni współwięźniowie). Wszyscy kapucyni aresztowani w marcu 1942 zostali niespodziewanie zwolnieni z więzienia we wrześniu tego roku w przeddzień wysłania niemal wszystkich przebywających tamże wówczas więźniów do niemieckiego obozu koncentracyjnego w Auschwitz. Uwolnienie wszystkich więzionych kapucynów, mimo że widnieli na liście więźniów skierowanych do transportu do Auschwitz, o czym poinformowano ich kilka godzin wcześniej, stało się możliwe po ustaleniu sprawcy pożaru na stacji kolejowej w Rozwadowie i dzięki zabiegom rodzin osób świeckich uwięzionych razem z kapucynami. Po zwolnieniu z więzienia przez kilka miesięcy przebywał u krewnych w Łuźnej k. Gorlic,

a w styczniu 1943 został skierowany do klasztoru w Krośnie, gdzie przebywał do jesieni 1945 r. Tam również zaangażował się w prowadzenie tajnego nauczania. W ostatnich dniach sierpnia 1944 przeżył ostrzał „katuszami” miasta i wielogodzinne walki toczące się na terenie posesji kapucynów zajętej w części przez żołnierzy niemieckich, a w części przez sowieckich.

W pierwszych miesiącach powojennych wraz z innymi kapucynami, na prośbę władz kościelnych, wyjechał na Ziemię Zachodnie, gdzie pracował jako wikariusz parafii i katecheta w Myślaborzu (XI 1945–1947) oraz jako katecheta w Lubaniu (1947–1948) i równocześnie od września 1947 okresowo jako duszpasterz i etatowy prefekt w Nowej Soli (mian. 1948, potwierdzony w październiku 1950), prowadząc katechezę w Liceum Pedagogicznym, w Szkole Ćwiczeń oraz w jednej ze szkół zawodowych. Od lipca 1951 pracował w Kolegium Serafickim Kapucynów w Rozwadowie, gdzie uczył matematyki, a od 1952 r. przebywał w klasztorze nowicjackim w Sędziszowie Małopolskim (okresowo także w Rozwadowie), gdzie uczył matematyki i fizyki. W lipcu 1962 władze zakonne skierowały go do pracy w Krakowie, gdzie przebywał 11 lat. Oprócz prac duszpasterskich podejmowanych we własnej świątyni zakonnej spełniał obowiązki spowiednika sióstr zakonnych, ponadto opiekował się biblioteką klasztorną oraz archiwum prowincjalnym. W kolejnych latach pracował w Gdańsku (1974–1975), ponownie w Nowej Soli (1975–1979), Krośnie (1979–1985/86) oraz w Stalowej Woli Rozwadowie, gdzie zmarł 10 VI 1986. Pogrzebany tamże na miejscowym cmentarzu parafialnym w nowym grobowcu zakonnym.

We wszystkich placówkach duszpasterskich i zakonnych chętnie się udzielał, zawsze bezinteresownie, jako korepetytor z matematyki i fizyki. W wolnych chwilach studiował podręczniki z zakresu nauk ścisłych i rozwiązywał liczne zadania matematyczne. W ostatnich latach życia z powodu utraty słuchu – co było następstwem pobicia go w więzieniu w Tarnowie – nie prowadził aktywnej pracy duszpasterskiej. Ze względu na poczucie obowiązkowości, inteligencję i roztropność był szanowany przez współbraci zakonnych oraz wiernych. Szczególną sympatią darzyła

go młodzież, z którą łatwo nawiązywał kontakt i chętnie przebywał w jej towarzystwie oraz pomagał w odrabianiu lekcji. Potrafił barwnie i ze szczegółami opowiadać o swoich pierwszych latach życia zakonnego i doświadczeniach pracy duszpasterskiej w latach wojny i na Ziemiach Zachodnich oraz kontaktach z wiernymi. Mimo zachęty ze strony przełożonych i współbraci zakonnych, by opisał swoje życie, a zwłaszcza pobyt w więzieniu tarnowskim oraz działalność na polu tajnego nauczania, nie podjął wezwania. Prawdopodobnie powodem była trauma związana z przeżyciami więziennymi oraz lęk przed ujawnieniem swego środowiska rodzinnego i losów swoich bliskich.

U honorowany na tablicy pamiątkowej znajdującej się w świątyni zakonnej kapucynów w Stalowej Woli Rozwadowie poświęconej kapucynom więzionym przez niemieckich i sowieckich okupantów podczas II wojny światowej oraz na tablicy umieszczonej na ścianie klasztoru kapucynów w Krakowie od strony dziedzińca kościelnego dedykowanej kapucynom, którzy „dobrze zasłużyli się Ojczyźnie”.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Prawdopodobnie pod koniec 1962 r. lub na początku 1963 r. objął funkcję kustosa archiwum krakowskiej prowincji kapucynów, którą pełnił do 1973 r. W tym samym czasie opiekował się pokaźną biblioteką klasztorną, w zasobach której znajdowały się inkunabuły, starodruki, rękopisy oraz publikacje współczesne. Większość czasu poświęcał pracy w bibliotece. Działalność na polu archiwalnym ograniczał zasadniczo do udostępniania jednostek archiwalnych niewielkiej grupie historyków. Dla badaczy przeszłości, którzy nie znali języka łacińskiego i niemieckiego, często sporządzał tłumaczenia, robił streszczenia w języku polskim, a najczęściej na bieżąco tłumaczył obcojęzyczne teksty. Warto dodać, że po swoim poprzedniku o. Kornelu Gadaczu (zob. J. Marecki, *Gadacz Jan Ludwik (o. Kornel) OFMCap* [w:] *Słownik biograficzny polskich archiwistów kościelnych*, t. 1, Kraków 2017, s. 46–49) odziedziczył

uporządkowany zasób archiwalny, zinwentaryzowany i umieszczony w nowoczesnym – jak na owe czasy – magazynie archiwalnym.

C. Bibliografia podmiotowa

Bibliografię podmiotową o. Hagła zestawił dr Jan Ludwik (o. Kornel) Gadacz OFMCap (*Słownik polskich kapucynów*, t. 1, Wrocław 1985, s. 482).

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. AKrPK, sygn. APZ 103, Akta osobowe. O. Bonawentura Hagel.

Publikacje

1. J. L. Gadacz, *Słownik polskich kapucynów*, t. 1, Wrocław 1985, s. 481–482 (tam bibliografia przedmiotowa).
2. J. Marecki, *Działalność oświatowa i patriotyczna kapucynów prowincji krakowskiej w okresie II wojny światowej*, [w:] *Prace naukowe (Zeszyty Historyczne)*, z. 6: *In honorem Jan Związek*, red. A. J. Zakrzewski, Częstochowa 1997, s. 218–220.
3. J. Marecki, *Instytucje naukowe klasztoru kapucynów w Krakowie*, [w:] *Trzysta lat kapucynów w Krakowie. Księga pamiątkowa*, red. J. Marecki, Kraków 1997, s. 195.
4. J. Marecki, *Formacja zakonna i kapłańska w krakowskiej prowincji kapucynów w latach II wojny światowej (1939–1945)*, [w:] *W kręgu dziejów Kościoła i rodziny franciszkańskiej*, red. R. Prejs, Warszawa 1999, s. 144, 149, 160.
5. J. Marecki, *Dzieje Zakonu Kapucynów w okresie II Rzeczypospolitej*, Kraków 2000, s. 440, 481, 526

oprac. Józef Marecki

Hałuniewicz Zygmunt, ks.

A. Życiorys

Zygmunt Hałuniewicz, kapłan archidiecezji lwowskiej obrz. łacińskiego, ur. 27 VI 1889, Rohatyn (ob. miasto rejonowe, obwód iwanofrankiowski w granicach administracyjnych Ukrainy), syn szewca Alojzego i Marceli z d. Dobrowlańskiej. W dniu 13 VI 1908 złożył egzamin dojrzałości i wstąpił do seminarium duchownego obrz. łacińskiego we Lwowie, podejmując jednocześnie studia filozoficzno-teologiczne na WT Uniwersytetu Franciszkańskiego (od 1918 Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie). Święcenia kapłańskie otrzymał 30 VI 1912 z rąk abpa Józefa Bilczewskiego w bazylice metropolitalnej we Lwowie.

Pracował jako wikariusz i katecheta parafii Pieniaki (1912–1916), gdzie założył spółdzielnię rzemieślniczą wytwarzającą drewniane łyżki. Następnie został przeniesiony do Lwowa, gdzie w latach 1916–1919 pełnił tę samą funkcję w parafii pw. św. Antoniego, a w latach 1919–1921 był wikariuszem przy bazylice metropolitalnej. Dodatkowo, prawdopodobnie w 1917 r., zaangażowano go do pracy w kancelarii kurii metropolitalnej obrz. łacińskiego we Lwowie na stanowisku protokolanta, z czasem powierzono mu obowiązki notariusza (do 1921). Uwieńczeniem urzędniczej kariery kościelnej stała się jego nominacja na urząd kanclerza kurii metropolitalnej obrz. łacińskiego we Lwowie, który pełnił nieprzerwanie u boku trzech kolejnych metropolitów: Józefa Bilczewskiego, Bolesława Twardowskiego i Eugeniusza Baziaka. Ponadto pełnił obowiązki referendarza kurii metropolitalnej (1922–1946),

sędziego synodalnego w sądzie arcybiskupim i metropolitalnym (1930–1939), egzaminatora prosynodalnego (1937–1939), członka rady seminaryjnej dla seminarium archidiecezjalnego (1937–1939). Uhonorowany godnością kanonika gremialnego kapituły metropolitalnej obrz. łacińskiego we Lwowie (mian. 1936) oraz prałata papieskiego (1932). Oddany z zamiłowaniem pracy kancelaryjnej, nie zajmował się pracą naukową.

Okres II wojny światowej spędził we Lwowie u boku abpa B. Twardowskiego. W schyłkowym okresie jego rządów i choroby, razem z bpem E. Baziakiem, kierował archidiecezją lwowską. Aresztowany 24 XI 1945 we Lwowie przez funkcjonariuszy NKWD na podstawie fałszywych dowodów, osądzony i skazany 19 VI 1946 przez wojskowy sąd sowiecki na karę 10 lat łagrów, 5 lat pozbawienia praw publicznych i całkowitą konfiskatę majątku. Wyrok odbywał w kilku łagrach na terenie Związku Sowieckiego. W 1955 r. po odbyciu kary powrócił do Lwowa i, uzyskawszy zgodę władz sowieckich, rozpoczął pracę duszpasterską przy kościele pw. św. Marii Magdaleny, wspomagając także w posłudze innych duszpasterzy przy czynnych jeszcze wówczas świątyniach łacińskich Lwowa. Zmarł 30 III 1974 we Lwowie, pochowany tamże w grobowcu Jezuitów na Cmentarzu Janowskim.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Precyzyjne określenie działalności ks. Z. Hałuniewicza na polu archiwalnym jest trudne, gdyż nie zachowały się szczegółowe informacje na ten temat. Z racji zajmowanego stanowiska posiadał on wymierny wpływ na charakter korespondencji kierowanej do kurii metropolitalnej we Lwowie, ustalał zasady ewidencjonowania, gromadzenia i przechowywania wszelkiej dokumentacji, która w okresie międzywojennym, w liczbie kilku tysięcy rocznie, wpływała do kierowanej przez niego kancelarii. Jemu też zapewne można przypisywać autorstwo niektórych okólników zamieszczanych na łamach archidiecezjalnej „Kurendy Kurii Metropolitalnej Obrządku Łacińskiego we Lwowie”, a dotyczących kwestii

kancelaryjnych. Wielokrotnie instruowano w nich duchownych, jak należy poprawnie redagować pisma urzędowe, jakiego używać papieru i zwrotów grzecznościowych, wskazywano na błędy popełniane w zakresie obiegu dokumentów i apelowano o poprawę nagannych praktyk. Ponadto ks. Z. Hałuniewicz, jak wskazuje na to lakoniczna informacja, kierował z zaangażowaniem, w latach 1930–1931, pracami porządkowymi zasobu archiwalnego kurii metropolitalnej obrz. łacińskiego we Lwowie.

Po powrocie z łagrów do Lwowa rozpoczął akcję zbierania od wiernych Kościoła katolickiego – zarówno obrz. łacińskiego jak i grekokatolickiego – dokumentacji z kancelarii parafialnych pozostawionej częściowo przez proboszczów opuszczających parafie położone na terenach włączonych do Związku Sowieckiego. Ks. Hałuniewicz gromadził m.in. fragmenty odpisów niektórych ksiąg metrykalnych, księgi ogłoszeń duszpasterskich, drukowane księgi liturgiczne. O powyższej działalności szybko dowiedzieli się funkcjonariusze KGB, dlatego po rozmowach z nimi ks. Hałuniewicz zrezygnował z gromadzenia pozostałości po kancelariach i archiwach parafialnych. Zebrane materiały przekazał innym duchownym.

C. Bibliografia podmiotowa

1. *O kościoły w Małopolsce Wschodniej*, „Gazeta Kościelna” 1935 nr 35, s. 361–363.
2. *Archidiecezja lwowska na tle lat 1886–1936 i rządów ks. arcybiskupa Twardowskiego*, „Gazeta Kościelna” 1936 nr 38, s. 410–412.

D. Bibliografia przedmiotowa

Źródła drukowane

1. „Kurenda Kurii Metropolitalnej Obrządku Łacińskiego we Lwowie” 1921–1939, *passim*.
2. Z. Hałuniewicz, *Zostaje tylko pamięć... Listy z łagrów 1947–1953*, oprac. J. Wołczański, cz. 1, Lwów–Kraków 1998; cz. 2–3, Lwów–Kraków 1999.

Publikacje

1. S. Zajączkowski, *Archiwum archidiecezjalne obrządku łacińskiego we Lwowie*, Lwów 1932, s. 3.
2. G. Chajko, *Arcybiskup Bolesław Twardowski (1864–1944): metropolita lwowski obrządku łacińskiego*, Rzeszów 2010, *passim*.
3. G. Chajko, *Kuria Metropolitalna obrządku łacińskiego we Lwowie w dwudziestoleciu międzywojennym. Struktura, skład personalny, zadania*, [w:] *Kurie (archi)diecezjalne Kościoła rzymskokatolickiego w II Rzeczypospolitej*, red. M. Dębowska, Lublin 2016, s. 79–122.
4. D. Bizoń, *Ksiądz Zygmunt Hałuniewicz (1889–1974). Życie i działalność*, Kraków 2006 [mps, praca mgr – WHK PAT].

Relacje

1. Relacja ustna bpa Marcjana Trofimiaka, Hałuszczycyńce, 9 II 2020.

oprac. Grzegorz Chajko

Homann Piotr Paweł, ks.

A. Życiorys

Piotr Paweł Homann, kapłan diecezji sandomierskiej, ur. VII 1839, Dobra Makowlany (ob. pow. sokólski), syn Antoniego i Ludwiki z d. Bodnik. Kształcił się w gimnazjum w Sokółce (1855–1860), a następnie był alumnem seminarium duchownego w Wilnie (1860–1865). Po przyjęciu święcenia diakonatu (1865) pełnił obowiązki wikariusza i kantora katedry wileńskiej. Od 1868 r. przebywał w diecezji sandomierskiej, gdzie 29 VI 1869 w Obrazowie przyjął święcenia kapłańskie z rąk bpa Józefa M. Juszyńskiego. Następnie pracował jako wikariusz katedry sandomierskiej, archiwista konsystorski (zob. niżej) oraz rektor i kapelan kościoła, a także szpitala Świętego Ducha w Sandomierzu (13 VII 1869–28 XII 1877) oraz administrator parafii Malice (mian. 28 XII 1877). Był spowiednikiem alumnów seminarium duchownego w Sandomierzu. Miał opinię ascety.

Zmarł 8 VIII 1882 w szpitalu Świętego Ducha w Sandomierzu, pochowany tamże na cmentarzu przy parafii pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła. Zgromadzony materiał archiwalny pozwala na postawienie tezy, iż mimo posiadania dwóch imion, w praktyce posługiwał się jedynie drugim imieniem Paweł.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej.

W latach 1869–1875 był archiwistą w konsystorzu sandomierskim. Swoją pracę archiwariusza łączył z innymi obowiązkami na terenie

Sandomierza. W archiwum zajmował się porządkowaniem zgromadzonego zasobu i pozyskiwaniem nowych akt, wytworzonych przez urzędników konsystorskich. Pomimo braku przygotowania archiwistycznego z należytą pieczołowitością dbał o powierzony sobie zasób archiwalny.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ADS, b. sygn., Akta personalne ks. Pawła P. Homanna (1869–1882).
2. ADS, b. sygn., Akta śmierci kapłanów (1859–1894), k. 444.

Źródła drukowane

1. *Consignatio venerabilis et universi cleri saecularis et regularis dioecesis sandomiriensis anno domini 1871*, współoprawne z *Directorium Divini Officii [...] 1871 ad usum Dioecesis Sandomiriensis*, Warszawa [b.d.], s. 4, 8, 14.
2. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1879*, współoprawne z *Directorium Divini Officii [...] 1879 ad usum Dioecesis Sandomiriensis*, Warszawa [b.d.], Warszawa 1878, s. 20.
3. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1883*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini 1883*, Warszawa [b.d.], s. 58.

Publikacje

1. *Homann Paweł*, SBKDS 2, s. 14–15.

oprac. Emil Hapak, Ryszard Nowakowski, Bogdan Stanaszek

Isakowicz Leon, ks.

A. Życiorys

Leon Isakowicz, herbu własnego Hajbab, ur. 14 II 1897, Lwów, syn Teofila i Gertrudy z d. Jakubowicz. Pochodził z rodziny ormiańskiej, która w początkach XVIII w. przybyła z Siedmiogrodu do Polski, a po 1772 r. otrzymała nobilitację szlachecką. Początkowo kształcił się w rodzinnym mieście, a po ukończeniu gimnazjum w Wiedniu (1915) podjął decyzję o wstąpieniu do stanu duchownego własnego obrządku. Kształcił się w Seminarium Duchownym Archidiecezji Lwowskiej obrz. łacińskiego. W 1919 r. otrzymał we Lwowie święcenia kapłańskie w obrz. ormiańskim z rąk abpa Józefa Teodorowicza. Pracował krótko na terenie Warszawy przy kościele pw. Wniebowzięcia NMP (1919) oraz jako katecheta, później jako wikariusz parafii katedralnej obrz. ormiańskiego we Lwowie (1920–1936), administrator, a następnie proboszcz parafii ormiańskiej w Stanisławowie – ob. iwanofrankiwski (1936–1944), gdzie jako przewodniczący komitetu finalizował prace związane z koronacją cudownego wizerunku Matki Bożej Łaskawej (30 V 1937). Pełnił funkcję dziekana dekanatu stanisławowskiego. Sprawował funkcję katechety w gimnazjum urszulanek (1923 [1922]–1927), szkole sióstr franciszkanek (1924), Prywatnym Gimnazjum Żeńskim Sióstr Nazaretanek we Lwowie (1925–1936) oraz w gimnazjum benedyktynek ormiańskich (1935). Był także katechetą gimnazjalnym w Stanisławowie (po 1936–1939). Krótko pracował jako asystent w Katedrze Historii Sztuki Kościelnej na WT UJK (1920–1922). W tym czasie przygotowywał rozprawę

doktorską pt. *Płyty grobowe katedry ormiańskiej*, której ostatecznie nie ukończył.

Od 1922 r. był delegatem arcybiskupa ordynariusza do spraw Zakładu Naukowego (Bursy) im. Józefa Torosiewicza, w późniejszych latach określany jako kapelan (1925), prefekt (1926) oraz wiceregens (1928–1936). Zajmował ważne stanowisko w kurii arcybiskupiej, gdzie m.in. był notariuszem kurii arcybiskupiej (1923–1933) i skarbnikiem tejże kurii, członkiem Komisji Artystycznej i Architektonicznej Archidiecezji (1926) przekształconej w Komisję Konserwatorską (1927–1935), a później w Komisję Mieszaną do Spraw Konserwatorskich, sędzia i egzaminator pro-synodalny oraz cenzor ksiąg (od 1935), a także jako archiwariusz (zob. niżej). Był także dyrektorem zakrystii katedralnej (1924), pełnił funkcję sekretarza abpa J. Teodorowicza (1926–1929) oraz opiekował się biblioteką kurialną. W sądzie arcybiskupim pracował jako asesor i referent oraz promotor sprawiedliwości i obrońca węzła małżeńskiego.

Uhonorowany tytułem kanonika gremialnego kapituły katedralnej obrz. ormiańskiego we Lwowie (mian. 18 XI 1930), gdzie pełnił także funkcję bibliotekarza oraz godność tajnego szambelana papieskiego – prałata (1938). Po śmierci abpa J. Teodorowicza brał udział w elekcji kandydatów do prekonizacji papieskiej nowego ordynariusza (2 I 1939) – na 18 elektorów otrzymał 6 głosów.

Zmarł 4 V 1944 w Stanisławowie, pogrzebany tamże w grobowcu kapłanów ormiańskich na cmentarzu przy ul. Sapieżyńskiej, zniszczonym po II wojnie światowej, na miejscu którego ob. znajduje się hotel „Ukraina”.

Czynnie wspierał i brał udział w życiu Archidiecezjalnego Związku Ormian we Lwowie (członek od II 1931), w ramach której działał w Komisji Naukowo-Literackiej i Artystycznej. Współpracował z organem Archidiecezjalnego Związku Ormian „Posłaniec Św. Grzegorza” jako stały współpracownik komitetu redakcyjnego. Był członkiem Kuratorium Zakładu Naukowego im. J. Torosiewicza. Pozostawił po sobie pamięć gorliwego duszpasterza, o wysokiej kulturze osobistej, opiekuna ubogich i kapłana katolickiego ratującego Żydów w latach okupacji niemieckiej, którym z narażeniem

życia wystawiał metryki ormiańskie, oraz znawcy obcych języków (posługiwał się biegle językami niemieckim, łacińskim, francuskim, ukraińskim i słabo ormiańskim) i wirtuoza muzycznego organizującego „wieczorki muzyczne”, podczas których koncertował na fortepianie. Inicjator propagowania dziejów, dorobku i kultury polskich Ormian w okresie II Rzeczypospolitej w radiu i prasie; prowadził pogadanki radiowe dla młodzieży o historii i wystroju katedry ormiańskiej we Lwowie (1931). Upamiętniony przez Jana H. Rosena w scenie *Pogrzebu świętego Odilona* w katedrze ormiańskiej we Lwowie jako pierwszy z mnichów niosących mary (zob. fot.).

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

W 1928 r. odnotowany (mianowany?) archiwistą kurii archidiecezjalnej obrz. ormiańskiego we Lwowie. Była to pierwsza nominacja na urząd archiwisty w archidiecezji lwowskiej obrz. ormiańskiego. Wcześniej archiwum kurialne nadzorował każdorazowy kanclerz kurii. O uporządkowanie i właściwy nadzór nad zbiorami archiwalnymi i bibliotecznymi archidiecezji obrządku ormiańskiego apelowali do abpa J. Teodorowicza uczestnicy II Zjazdu Konserwatorów i Muzealników obradujący w Warszawie w 1927 r. Ks. L. Isakowicz nadzorował bieżącą działalność archiwum kurialnego oraz prowadził kwerendy na potrzeby historyków. Miał także przygotować oddane mu w opiekę archiwum na przyjęcie z terenu parafii ormiańskich dokumentów datowanych przed 1800 r. oraz ksiąg metrykalnych sprzed 1784 r. na wzór działań podjętych przez archidiecezję lwowską obrz. łacińskiego. W tym czasie planowano także połączyć bibliotekę i archiwum konsystorskie. Miało to prawd. związek z pozyskiwaniem dla muzeum niektórych archiwaliów przechowywanych w ormiańskich kancelariach parafialnych. Funkcję archiwisty kurii archidiecezjalnej obrz. łacińskiego pełnił do 1933 r.

Ze względu na szerokie zainteresowania historyczne, szczególnie jeśli chodzi o kulturę i dzieje Ormian polskich, starał się dotrzeć do spuścizny abpa Kajetana A. Warteresiewicza (1755–1831), którą

w części w 1854 r. przekazano z kurii ormiańskiej do Zakładu Naukowego im. Ossolińskich we Lwowie, oraz do materiałów archiwalnych dotyczących zarówno działalności kościelnej, jak i świeckiej Ormian, które przekazano do klasztorów mechitarystów w Wiedniu i Wenecji. Gromadził literaturę dotyczącą Ormian polskich na potrzeby przygotowywanej rozprawy doktorskiej na temat płyt grobowych w języku ormiańskim przy katedrze lwowskiej. Pracy jednak nie obronił.

Jako archiwista i historyk sztuki współorganizował, jako członek Komitetu Wykonawczego, Wystawę Zabytków Ormiańskich (VI–X 1932) w salach Archidiecezjalnego Związku Ormian we Lwowie (ul. Ormiańska 13), na której m.in. zaprezentowano nieznane wcześniej dokumenty archiwalne z zasobu archiwum archidiecezjalnego.

Warto zauważyć, że ks. L. Isakowicz zorganizował Bibliotekę Kapituły Ormiańskiej we Lwowie. W jej zasobie znalazły się także publikacje drukowane wydzielone z zasobu archiwum archidiecezjalnego. Ze zbiorów tej biblioteki mogli korzystać kapłani i klerycy ormiańscy.

C. Bibliografia podmiotowa

1. *Katedra ormiańska we Lwowie*, PsG 1931 nr 53–54, s. 160–168.
2. *Odezwa ks. kanonika Leona Isakowicza do parafian i wiernych*, „Gregoriana” 1937 z. 1–2, s. 39–40.
3. *Wskazania X. kan. Leona Isakowicza*, „Gregoriana” 1937 z. 1–2, s. 50–51.

D. Bibliografia przedmiotowa (selektywna)

Źródła drukowane

1. *Catalogus Universi Venerabilis Cleri et Schematismus Archidioecesis Leopoliensis ritus Armeno-catholici pro Anno Domini 1920*, Leopoli 1920, s. 14.
2. *Elenchus Cleri et Manialium Archidioecesis Leopoliensis, ritus armeno-cathol[ici] eiusque institutorum pro anno Domini 1924*, Leopoli [1924], s. 6.

3. *Schematismus Archidioecesis Leopoliensis ritus Armeno-catholici pro Anno Domini 1925*, Leopoli [1925], s. 12, 14.
4. *Schematismus Archidioecesis Leopoliensis ritus Armeno-catholici pro Anno Domini 1926*, [Leopoli] 1926, s. 14, 15, 18–19.
5. *Schematismus Archidioecesis Leopoliensis ritus Armeno-catholici pro Anno Domini 1927*, [Leopoli 1927], s. 18, 19, 22.
6. *Schematismus Archidioecesis Leopoliensis ritus Armeno-catholici pro Anno Domini 1928*, [Leopoli 1928], s. 14, 35.
7. *Schematismus Archidioecesis Leopoliensis ritus Armeno-catholici pro Anno Domini 1929*, [Leopoli 1929], s. 19, 20, 23, 43.
8. *Wiadomości diecezjalne*, PsG 1928 nr 28–29, s. 132.
9. *Wiadomości diecezjalne*, PsG 1930 nr 42–43, s. 199–200.
10. *Z życia naszego Związku*, PsG 1931 nr 45, s. 29.
11. *Z życia naszego Związku*, PsG 1931 nr 51–52, s. 137.
12. *Z życia naszego Związku*, PsG 1931 nr 55, s. 185.
13. *Sprawozdanie Komitetu Redakcyjnego „Pośtańca św. Grzegorza” oraz Komisji Literacko-Naukowej i Artystycznej*, PsG 1932 nr 4, s. 57–58.
14. *Kronika*, PsG 1932 nr 7–8, s. 124.
15. *Przepisy dotyczące korzystania z Biblioteki i Czytelni Kapityły orm[iańskiej] we Lwowie*, PsG 1933 nr 1–2, s. 25.
16. *Sprawozdanie z dotychczasowej działalności Komitetu ufundowania „Dzwony św. Grzegorza” dla kościoła orm[iańskiego] w Kutach*, PsG 1933 nr 3–4, s. 45.
17. *Sprawozdanie z działalności Zarządu za rok 1932*, PsG 1933 nr 5–6, s. 70–71.
18. *Z życia naszego Związku*, PsG 1933 nr 5–6, s. 78.
19. *Schematismus Archidioecesis Leopoliensis ritus Armeno-catholici pro Anno Domini 1933*, Leopoli [1933], s. 15, 16.
20. *Schematismus Archidioecesis Leopoliensis ritus Armeno-catholici pro Anno Domini 1935*, Leopoli [1935], s. 14, 16.
21. *Z Zakładu Torosiewiczza, „Gregoriana” 1935 z. 3–4*, s. 132.
22. *Z Zakładu Dr. J. Torosiewiczza, „Gregoriana” 1935 z. 6*, s. 210.
23. *List J. E. Ks. Arcybiskupa do ks. kanonika Leona Isakowicza administratora parafii w Stanisławowie, „Gregoriana” 1937 z. 1–2*, s. 37–39.
24. *Kronika*, PsG 1938 nr 2, s. 31.
25. *Kronika*, PsG 1938 nr 4, s. 84.
26. *Z życia naszego Związku*, PsG 1939 nr 2, s. 100.
27. *Z życia naszego Związku*, PsG 1939 nr 3, s. 118.

28. J. Zaleski, *Kronika życia*, red. T. Isakowicz-Zaleski, Kraków 1999, s. 12, 16.

Opracowania

1. J. Piotrowski, *Katedra ormiańska we Lwowie w świetle restauracji i ostatnich odkryć*, Lwów 1925, s. 26.
2. C. Lechicki, *Kościół ormiański w Polsce*, Lwów 1928, s. 153, 158.
3. S. Donigiewicz, *Biblioteka Kapituły ormiańskiej*, PsG 1931 nr 51–52, s. 125–133.
4. A. Czołowski, *Wystawa zabytków ormiańskich we Lwowie*, Lwów 1932, s. 10.
5. *Wspomnienie pośmiertne. Ś.p. Teofil Isakowicz*, PsG 1932 nr 4, s. 61.
6. A. Czołowski, *Wystawa Ormiańska we Lwowie*, PsG 1932 nr 9–11, s. 134.
7. S. Donigiewicz, *Biblioteka Kapituły ormiańskiej*, PsG 1933 nr 1–2, s. 23–24.
8. T. Petrowicz, *Od Czarnohory do Białowieży*, Lublin 1986, s. 22, 61–62, 224.
9. M. Jordan, *Ks. Leon Isakowicz – tajny szambelan papieski*, „Królewicz. Miesięcznik Parafii św. Kazimierza w Krakowie” 1997 nr 5, s. 10.
10. T. Isakowicz-Zaleski, *Słownik biograficzny duchownych ormiańskich oraz duchownych rzymskokatolickich pochodzenia ormiańskiego w Polsce w latach 1750–2000*, Kraków 2000, s. 52 (informacja o uzyskanym w 1922 r. doktoracie z historii sztuki; tam wykaz archiwaliów).
11. T. Isakowicz-Zaleski, *Ks. Prałat Leon Isakowicz – proboszcz ormiański i kustosz sanktuarium w Stanisławowie. Zarys biograficzny*, „Biuletyn Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego” 2001 nr 24/25, s. 14–18.
12. T. Isakowicz-Zaleski, *Arcybiskup ormiański Izaak Mikołaj Isakowicz „Złotousty” – duszpasterz, społecznik i patriota: 1824–1901*, Kraków 2001, s. 42, 62, 128.
13. J. Wolańska, *Katedra ormiańska we Lwowie w latach 1902–1938. Przemiany architektoniczne i dekoracja wnętrza*, Warszawa 2010, s. 267, 271.
14. J. Rydzkowska-Kozak, *Historia polskich zbiorów rękopisów ormiańskich*, [w:] *Stan badań nad wielokulturowym dziedzictwem dawnej Rzeczypospolitej*, t. 6, red. W. Walczak, K. Łopatecki, Białystok 2013, s. 28.
15. Ł. Krucki, *Archidiecezja Lwowska Obrządku Ormiańskiego w świetle Schematyzmu archidiecezjalnego z 1939 r.*, „Roczniki Teologiczne” 2017 z. 4, s. 79–81, 85.
16. T. Krzyżowski, *Kulisy nominacji następcy ormiańskokatolickiego arcybiskupa Józefa Teodorowicza*, „Lehahayer. Czasopismo Poświęcone Dziejom Ormian Polskich” 5:2018, s. 253.
17. T. Krzyżowski, *Archidiecezja lwowska obrządku ormiańskokatolickiego w latach 1902–1938*, Kraków 2018, mps, s. 147–173, 445–451.

Strony internetowe

1. Ks. Leon Isakowicz, http://www.wiki.ormianie.pl/index.php/Leon_Isakowicz [17 IV 2020].
2. T. Isakowicz-Zaleski, *Parafia ormiańska w Stanisławowie*, <http://stanislawow.net/historia/parafia.htm> [17 IV 2020].
3. J. Wolańska, *O świętym Odilonie, dusz zmarłych patronie w katedrze ormiańskiej we Lwowie*, <http://skarbnica.ormianie.pl/?idw=436> [18 IV 2020].

Relacje

1. Relacja pisemna dr Oksany Hajowej, Lwów, 13 I 2019 r.
2. Relacja ustna dra Tomasza Krzyżowskiego, Kraków, 30 III 2020 r.

oprac. Józef Marecki

Kaczmarzyk Janina Genowefa
(s. Magdalena) ZSAPU

A. Życiorys

Janina Genowefa Kaczmarzyk, siostra zakonna Zgromadzenia Sióstr Albertynek Posługujących Ubogim, ur. 3 I 1917, Sosnowiec-Pogoń, córka Alfreda i Heleny z d. Sierko. Po śmierci ojca († 1918) mieszkała z matką w domu albertynek w Krakowie, gdzie siostra matki s. Magdalena Sierko pełniła funkcję wikarii zgromadzenia i niebawem, po śmierci chorej na gruźlicę Heleny († VII 1919), została opiekunką Janiny. Wychowywana przez albertynki w Krakowie i w Zakopanem na Kalatówkach, uczęszczała do szkoły powszechnej w Zakopanem na Bystrem i przy ul. Nowotarskiej. W związku z dużymi odległościami w Zakopanem naukę w szkole powszechnej kontynuowała w Starym Sączu u sióstr klarysek, zamieszkując jednocześnie w konwiktach. Dalsze kształcenie podjęła w Gimnazjum Żeńskim św. Urszuli Sióstr Urszulanek w Krakowie, gdzie też w 1935 r. złożyła egzamin dojrzałości. W październiku tr. wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Albertynek Posługujących Ubogim, w grudniu 1936 została przyjęta do nowicjatu i wraz z habitem otrzymała imię zakonne Magdalena. Śluby wieczyste złożyła 16 VII 1947.

Od dziecka cierpiała na wiele chorób i dolegliwości, m.in. prawie nie widziała na jedno oko. Często zapadała na zdrowiu, dlatego jako młoda profeska leczyła się w zakopiańskim szpitalu. Pracowała na licznych placówkach zakonnych: Kraków – Dom Główny, ul. Woronicza (postulat, nowicjat i praca w kancelarii: 2 X 1935–4 IX 1939), Kraków, ul. Lubicz 25 (aprowizacja – kuchnia

ludowa: 4 IX 1939–5 V 1940), Kraków, ul. Podbrzezie – Zakład Wychowawczy dla Dziewcząt im. św. Elżbiety (5 V 1940–21 V 1941), Kraków, Dom Główny (21 V 1941–9 VIII 1942), Częstochowa – Dom Noclegowy (kancelaria, kwesta: 9 VIII 1942–26 V 1943), Jarosław – Dom Starców (kancelaria, praca przy chorych: 28 V 1943–26 X 1945), Kielce – Dom Starców (12 II–16 VII 1946), Białogon – Dom Starców (16 VII–13 XII 1946), Wrocław – Dom Starców (14 XII 1946–3 III 1948). Jako chora przebywała w Zakopanem w pustelni na Kalatówkach od 3 III do 20 X 1948, aby po podleczeniu podjąć pracę w Muszynie (20 X 1948–19 XII 1949). Jednak stan zdrowia wymusił jej powrót na Kalatówki i do kuracji szpitalnej. W dniu 7 X 1954 zamianowana przełożoną Domu Opieki w Zakopanem („Czernichowianka”). Na Kalatówce przybyła ponownie 7 X 1956. Po dwóch latach, 28 XI 1958, wyjechała do domu głównego zgromadzenia w Krakowie, gdzie pozostała już do końca swojego życia. Pełniła funkcję radnej prowincjalnej (1970–1973) i generalnej (1975–1980). Jako radna była zarazem archiwistką (zob. niżej) i bibliotekarką w Domu Głównym w Krakowie.

W ramach przygotowań do pracy w domach opieki odbyła w 1936 r. kurs obrony przeciwlotniczej dla personelu zabiegowego, a w styczniu 1946 zdała egzamin z pielęgniarstwa. Warto dodać, że grała na fisharmonii, znała kilka języków obcych, była utalentowana plastycznie, posiadała zmysł plastyczny i techniczny, zajmowała się filatelistyką. Od młodości zajmowała się fotografią; jako fotograf złożyła egzamin mistrzowski w Izbie Rzemieślniczej w Krakowie w 1967 r. Służyła swoimi umiejętnościami różnym środowiskom i wspólnotom zakonnym, brała udział w wystawach, utrzymywała uroczystości religijne, wykonywała pocztówki. Jej zdjęcia – bardzo często niepodpisane – zdołały różnym czasopismem.

Do jej nieocenionych zasług należy odszukanie i sprowadzenie do Polski (przy pomocy innych osób) obrazu *Ecce Homo* autorstwa Adama Chmielowskiego – Brata Alberta – oraz dotarcie do historii choroby i cudownego uzdrowienia Józefy Parzych, dzięki czemu doprowadzono do beatyfikacji Brata Alberta. Zajmowała się także biblioteką zakonną znajdującą się w domu głównym zgromadzenia w Krakowie.

Zmarła 12 I 1999 w Krakowie, pochowana tamże w grobowcu zakonnym na Cmentarzu Rakowickim.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Długoletnia praca w wielu kancelariach pozwalała jej na wgląd w funkcjonowanie zgromadzenia. Sporządzała notatki, które okazały się wielką pomocą w jej późniejszej pracy jako archiwistki. Po II wojnie światowej rozpoczęły się w zgromadzeniu intensywne prace związane z procesem informacyjnym Brata Alberta, w który z racji swojej wiedzy i umiejętności została zaangażowana po 1958 r., kiedy przybyła do domu głównego zgromadzenia. Jej nieprzeciętna pracowitość, dociekliwość i perfekcyjna dokładność doprowadziły do odkrycia wielu nieznanych dotąd faktów z życia Brata Alberta. Wiązało się to z ogromną liczbą kwerend, jakie wykonywała w różnych archiwach. Jej atutem była znajomość kilku języków obcych, co umożliwiało zarówno pracę z dokumentacją, jak i kontakty personalne. Prowadziła rozległą korespondencję zarówno z krewnymi założycieli zgromadzenia, jak i z innymi osobami. Odbывała liczne podróże, by spisywać i nagrywać zeznania świadków życia i działalności założycieli oraz pierwszych albertynek, a także by utrzymywać na fotografiach miejsca ich pobytu i dokumenty. Zgromadziła mikrofilmy, które własnoręcznie kopiowała. Pozostawiła liczne negatywy posegregowane, ponumerowane, ułożone tematycznie i skatalogowane.

Jako archiwistka uporządkowała archiwum zgromadzenia, wyodrębniając grupy dokumentów i sporządzając katalogi. Analogiczne prace podjęła w Domu Generalnym Zgromadzenia Braci Albertynów. Celem podnoszenia kwalifikacji uczestniczyła w kursie historycznym prowadzonym przez Alfonsa Schletza CM (1962–1965) oraz w seminarium archiwistycznym zorganizowanym przez Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych KUL (1967). Służyła pomocą wielu historykom, dziennikarzom i osobom zajmujących się życiem i działalnością Brata Alberta i s. Bernardyny Jabłońskiej.

Na prośbę ks. Jana Ziei w 1961 r. zebrała i opracowała świadectwa sióstr pt. *Pomoc udzielana Żydom przez Zgromadzenie Sióstr Albertynek w czasie II wojny światowej* (msps). Pracę tę poszerzyła w 1983 r. i przekazała do Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych przy KUL. Dokonała redakcji „Konstytucji” i „Dyrektorium”, ale także przygotowała w rękopisach i maszynopisach *Wspomnienia o zmarłych siostrach, Kalendarzyk imienin sióstr* oraz *Historyczny kalendarzyk albertyński*. Nie zaniedbując prac związanych z procesem beatyfikacyjnym Brata Alberta, dokumentowała na bieżąco wydarzenia z życia zgromadzenia, utrwalając je na wszelkie możliwe sposoby. Sporządzała dokumentację fotograficzną oraz spisywała okolicznościowe wypowiedzi różnych osób i kazania duchownych, które gromadziła w archiwum. Posiadała umiejętność stenografii, opracowując własny system składający się ze stu znaków.

Jako archiwistka była współredaktorką bądź konsultorką różnych publikacji, m.in.: *Świadectwo oddania bez reszty. Przemówienia, homilie i utwory Karola Wojtyły – kapłana, biskupa, kardynała i papieża o Bracie Albercie – Adamie Chmielowskim* (Kraków 1984, 1990); *Kanonizacja Brata Alberta Adama Chmielowskiego. Rzym, 12 XI 1989 r.* (Kraków 1990); *Módlmy się ze św. Bratem Albertem. Modlitwy i pieśni ku czci św. Brata Alberta Chmielowskiego* (Kraków 1990). W 1986 r. naniosiła poprawki i uzupełniła biografię Brata Alberta autorstwa Konstantego Michalskiego CM z 1946 r. (*Brat Albert*, Kraków 1986 – wydanie czwarte, poprawione). Współpracowała m.in. z Marią Winowską, Teresą Weyssenhoff, Jerzym Żakiem-Tarnowskim oraz Władysławem Kluzem OCD, którzy przygotowywali życiorysy założycieli zgromadzenia.

C. Bibliografia podmiotowa

Publikacje książkowe

1. *Trudne drogi miłości. Błogosławiony Brat Albert w służbie najbardziej niebezpiecznym*, Kraków 1986.
2. *Czyńcie dobrze wszystkim. Życie służebnicy Bożej Bernardyny Marii Jabłońskiej*, Kraków 1988.

3. *Trudna miłość. Święty Brat Albert Chmielowski w służbie najbiedniejszym*, Kraków 1990.
4. *Sto lat Zgromadzenia Sióstr Albertynek Posługujących Ubogim (1891–1991). Krótki rys historyczny*, Kraków 1993.
5. [współautor] T. Weysenhoff, *Obraz życiem malowany. Powieść o św. Bracie Albercie*, Kraków 1994.
6. *Myslałeś o mnie* (wiersze – 4 wydania: Kraków 1988, 1989, 1990, 1998 – poszerzone).

Artykuły (wykaz niekompletny)

1. *Brat Albert i jego spuścizna*, „Głos Karmelu” 1951 nr 11–12, s. 328–335.
2. *Udział Adama Chmielowskiego w powstaniu styczniowym*, NP 18:1983, s. 19–33.
3. *Brat Albert i Lewi*, GN 1973 nr 40, s. 317–319.
4. *Ku czci Brata Alberta*, GN 1974 nr 28, s. 223.
5. *Błogosławiony Brat Albert*, [w]: *Polscy święci*, t. 5, Warszawa 1985, s. 249–306.
6. *Kalendarium życia Brata Alberta oraz Nabożeństwa dziękczynne za beatyfikację Brata Alberta*, [w]: *Chrześcijaństwo*, t. 15, Warszawa 1985, s. 98–126.
7. *Pośmiertne wędrówki błogosławionego Brata Alberta*, „Przewodnik Katolicki” 1985 nr 51–52, s. 7.
8. *Bibliografia Adama Chmielowskiego. Błogosławionego Brata Alberta*, NP 67:1987, s. 145–196.
9. *Byłam na kanonizacji świętego Brata Alberta*, „Nasza Rodzina” maj 1990, s. 23–25.
10. *Święty w Zakopanem*, „Hale i Dziedziny” 1990 nr 3, s. 1, 8–9.
11. *Moja szkoła na Bystrem*, „Hale i Dziedziny” 1991 nr 3, s. 6.
12. *Chłuba Podczerwonego*, „Hale i Dziedziny” 1991 nr 5, s. 4.
13. *Sieroca dola*, „Hale i Dziedziny” 1991 nr 8, s. 5.
14. *Albertyńskie pustelnie na Kalatówkach*, „Hale i Dziedziny” 1991 nr 9, s. 8–9.
15. *Cepculki*, „Hale i Dziedziny” 1991 nr 10, s. 16.
16. *Szczęśliwe spotkanie na cmentarzu*, „Hale i Dziedziny” 1992 nr 1–2, s. 3.
17. *Zgromadzenie Sióstr Albertynek Posługujących Ubogim ma już 101 lat*, „Hale i Dziedziny” 1992 nr 1–2, s. 7.
18. *Wierzę i wątpię*, „Hale i Dziedziny” 1992 nr 10, s. 5.
19. *Modlitwa pielęgniarki*, [w]: *Nabożeństwo do tajemnicy Przemienienia Pańskiego*, oprac. M. Jędówna, Kraków 1993, s. 74–75.

20. *Niebezpieczna modlitwa*, „Hale i Dziedziny” 1993 nr 5, s. 12.
21. *Co jest ważniejsze*, „Hale i Dziedziny” 1993 nr 8, s. 14.
22. *Dlaczego lubię „Hale i Dziedziny”?*, „Hale i Dziedziny” 1993 nr 11–12, s. 11.
23. *Jakby świeżo przeszedł tędy Bóg*, „Hale i Dziedziny” 1994 nr 3–4, s. 11.
24. *Profesor Karol Kłossowski w moich wspomnieniach*, „Hale i Dziedziny” 1994 nr 9–10, s. 9.
25. *Coś do śmiechu*, „Hale i Dziedziny” 1995 nr 3–4, s. 10.
26. *Testament matki*, „Hale i Dziedziny” 1995 nr 3–4, s. 5.
27. *Wesoły Święty. Humor w życiu świętego Brata Alberta*, „Hale i Dziedziny” 1995, nr 5–6, s. 8–9.
28. *O człowieku dobrym jak chleb*, „Hale i Dziedziny” 1995 nr 9, s. 8.
29. *„Ja się muszę nazywać Wróblewski...” (Pomoc niesiona Żydom przez Zgromadzenie Sióstr Albertynek)*, „Hale i Dziedziny” 1996 nr 3, s. 10.
30. *„Ostatnim egzaminem było odmówienie pacierza” (Pomoc niesiona Żydom przez Zgromadzenie Sióstr Albertynek)*, „Hale i Dziedziny” 1996 nr 4–5, s. 10.
31. *O Zamoyskim*, „Hale i Dziedziny” 1996 nr 6, s. 9.
32. *Całym sercem włączyła się w dzieło Jenerałowej. Hrabianka Zamoyska*, „Hale i Dziedziny” 1996 nr 7, s. 7.

Wiersze (wykaz niekompletny)

1. *Modlitwa fotografa*, GN 1972 nr 8, s. 62.
2. *Spotkanie*, GN 1973 nr 11, s. 82.
3. *O nic nie proszę Cię, Boże*, GN 1973 nr 12, s. 90.
4. *Tajemnica*, GN 1973 nr 26, s. 205.
5. *Tęsknota*, GN 1973 nr 27, s. 211.
6. *Tak mi się życie gmatwa...*, GN 1973 nr 28, s. 219.
7. *Jesień*, GN 1973 nr 36, s. 283.
8. *Pytanie*, GN 1974 nr 4, s. 25.
9. *Ofiarowanie*, GN 1974 nr 7, s. 50.
10. *Do Matki Bożej*, GN 1974 nr 9, s. 67.
11. *Kustodium*, GN 1974 nr 11, s. 84.
12. *Rozmyślanie*, GN 1974 nr 34, s. 265.
13. *Konfesjonał*, GN 1974 nr 48, s. 384.
14. *Ludzkie życie*, GN 1975 nr 44, s. 356.
15. *Matka Bolesna*, RN 1977 nr 9, s. 182.
16. *List do Matki Boskiej*, RN 1979 nr 11, s. 320.

17. *Czy pamiętasz?*, RN 1979 nr 12, s. 374.
18. *Tęsknota*, RN 1980 nr 7–8, s. 220.
19. *Kolekcja, Podziękowanie za humor, Gasidło, Modlitwa kominiarza*, „Kalendarz Rycerza Niepokalanej 1979”, s. 72.
20. *Mój różaniec*, „Kalendarz Rycerza Niepokalanej 1980”, s. 66–71.
21. *W Tatrach*, „Kalendarz Rycerza Niepokalanej 1980”, s. 88.
22. *Gasidło*, „Gwiazda Polarna” 1989 nr 49, s. 7.
23. *Na Boże Narodzenie*, „Hale i Dziedziny” 1990 nr 4, s. 1.
24. *Šedý kameňček* (zo zbierky *Myšľaleš o mnie*), „Posol. Mesačník slovenských katolíkov” 1990 nr 8–9, s. 260.
25. *W Tatrach*, „Hale i Dziedziny” 1991 nr 2, s. 16.
26. *Matka*, „Hale i Dziedziny” 1991 nr 8, s. 5.
27. *Tęsknota II*, „Hale i Dziedziny” 1993 nr 1, s. 14.
28. *Tęsknica*, „Hale i Dziedziny” 1993 nr 9–10, s. 3.
29. *„I otrze Bóg z ich oczu wszelką tęgę”*, „Hale i Dziedziny” 1994 nr 9–10, s. 7.
30. *Najpiękniejsze słowo*, „Hale i Dziedziny” 1994 nr 11–12, s. 4.
31. *Film*, „Hale i Dziedziny” 1996 nr 4–5, s. 9.

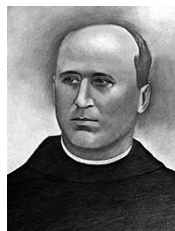
D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ASA, b. sygn., Akta osobowe siostr zmarłych, Kaczmarzyk Janina – s. Magdalena.
2. ASA, b. sygn., M. Kaczmarzyk, *Moje dzieje*, msps.
3. ASA, b. sygn., Notatki s. Magdaleny.
4. *Fotograf w habicie* (fot. Edward Węglowski) – „Dziennik Polski” 1966 nr 66, s. 4 (fot. s. Magdaleny Kaczmarzyk).

oprac. Bernarda Dorota Kostka ZSAPU

Karwacki Leopold Jan (o. Alojzy) OFMConv

A. Życiorys

Leopold Jan Karwacki, kapłan Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych (franciszkanin konwentualny), ur. 12 XII 1866, Dobromil (ob. obwód lwowski w granicach adm. Ukrainy), syn rzemieślnika Jana i Marii. Edukację na poziomie elementarnym ukończył w rodzinnej miejscowości, a następnie przez pięć lat kontynuował naukę w przemyskim gimnazjum. W 1883 r. złożył prośbę o przyjęcie do Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych, która została zaakceptowana, jednakże, decyzją prowincjała Samuela Rajssa OFMConv, przed rozpoczęciem nowicjatu został zobowiązany do ukończenia VI klasy w gimnazjum bernardyńskim we Lwowie. Po spełnieniu tego warunku 12 VIII 1884 rozpoczął nowicjat we Lwowie, otrzymał habit i imię zakonne Alojzy. Profesję czasową złożył 15 VIII 1885, po czym podjął studia teologiczno-filozoficzne w krakowskim kolegium Jezuitów. Równoległe, na polecenie przełożonych, rozwijał swoje uzdolnienia muzyczne, ucząc się gry na fortepianie i organach oraz prowadząc chór klasztorny. W dniu 18 III 1888 złożył śluby wieczyste, a 21 VI 1889 otrzymał święcenia kapłańskie z rąk kard. Albina Dunajewskiego. Należał do grona ojców i kleryków franciszkańskich, którzy wraz z prowincjałem o. Rajsem zainicjowali w krakowskim klasztorze prowadzenie życia doskonale wspólnego (*vita perfecte communis*). Jako neoprezbiter pozostał w Krakowie do 1894 r., sprawując szereg funkcji, m.in. prefekta kościoła i bibliotekarza (od 1891), prokuratora i wikarego klasztoru, zakrystiana większego (od

1892) oraz prefekta Arcybractwa Męki Pańskiej. Przez krótki czas (1893–1894) był także katechetą w dwóch krakowskich szkołach.

Dnia 9 I 1894 wybrany gwardianem klasztoru sanockiego, w którym – mimo poważnych problemów finansowych – zdołał przeprowadzić szereg remontów i ulepszeń. Zadbął o poprawę stanu folwarku, stanowiącego podstawowe źródło utrzymania tej placówki. W 1899 r. otrzymał polecenie przeniesienia się do nowopowstającego klasztoru w Jaśle, gdzie przez rok wspomagał gwardiana, a następnie objął obowiązki przełożonego. Oprócz posługi duszpasterskiej pracował w gimnazjum, ucząc katechezy, śpiewu i języka łacińskiego. Na skutek kontrowersji dotyczących lokalizacji mającego powstać w Jaśle kościoła franciszkańskiego poprosił przełożonych o zwolnienie z urzędu gwardiana i po krótkim pobycie w Horyńcu w 1902 r. powrócił do Sanoka. Przebywał tam dwa lata, w czasie których założył oparte na regule tercjarskiej Stowarzyszenie pw. św. Antoniego. Kolejne półtora roku był przełożonym klasztoru w Krośnie, gdzie nadzorował szereg prac renowacyjnych wchodzących w zakres przygotowań do obchodu jubileuszu 500-lecia obecności minorytów w tym mieście. Uroczystość ta odbyła się w 1904 r. i stanowiła ukoronowanie wzmożonych wysiłków organizacyjnych oraz zintensyfikowanej posługi duszpasterskiej, jaką krośnieńscy franciszkanie prowadzili pod zarządem o. Karwackiego.

W latach 1905–1911 przebywał w klasztorze krakowskim, inicjując w tym czasie szereg prac konserwatorsko-restauracyjnych. Szczególnie dużo uwagi poświęcił kaplicom dedykowanym Matce Bożej Bolesnej i bł. Salomei. Renowacje dokonywane w drugim z wymienionych miejsc łączyły się z propagowaniem kultu błogosławionej. Innym znaczącym jego dziełem było przeprowadzenie kompleksowej, trudnej i kosztownej restauracji krużganków klasztornych wraz ze znajdującą się w nich unikatową kolekcją fresków i portretów biskupich. Doprowadził do odnowy tzw. kaplicy włoskiej, w której planował założyć skarbiec kościelny i muzeum klasztorne. W czasie, gdy był gwardianem, miała miejsce ponowna konsekracja świątyni (14 VI 1908) odbudowanej po pożarze, który miał miejsce w 1850 r. Odbyła się także koronacja cudownego obrazu Matki Boskiej Bolesnej, zwanej

Smętną Dobrodziejką Krakowa, przeprowadzona przez kard. Jana Puzynę (20 IX 1908). Uroczystości zostały przygotowane przez o. Karwackiego. Celem pozyskania funduszy wyjeżdżał jako rekolekcjonista na Śląsk i do Królestwa Polskiego. W okresie pełnienia funkcji gwardiana w Krakowie pracował także jako katecheta w prywatnym seminarium żeńskim. Nadmienić należy, iż dodatkowym obciążeniem gwardiana krakowskiego była troska o funkcjonujące przy klasztorze seminarium franciszkańskie oraz dbałość o utrwalanie zaprowadzonego w Krakowie, jako pionierskiej placówce, zakonnego życia doskonale wspólnego.

Wysyłek, jaki wiązał się z funkcją przełożonego, sprawił, iż podczas kapituły prowincjalnej w 1911 r. zwrócił się z prośbą o zwolnienie go z tego obowiązku. Mimo tego wybrano go gwardianem klasztoru w Kalwarii Pałacowskiej. Przeprowadził tam renowację świątyni i kompleksu ponad 40 kaplic dróżkowych. Na potrzeby nabożeństw kalwaryjskich opracował nową wersję modlitewnika. Kolejne inicjatywy, jak np. sprowadzenie do Kalwarii sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi, przerwał wybuch I wojny światowej. W wyniku napadów kozackich konwent został wówczas zrabowany, a zakonnicy pozbawieni łączności z władzami prowincji.

W 1914 r. został po raz pierwszy wybrany prowincjałem. Nie przyjął jednak tej funkcji z powodu słabego zdrowia, niedostatecznego wykształcenia i przekonania o braku predyspozycji do kierowania prowincją. Jednak kolejna kapituła prowincjalna, obradująca we Lwowie (17–18 IX 1918), ponownie wybrała go prowincjałem. Funkcję tę pełnił przez dwie kadencje, przypadające na czas odradzającego się państwa polskiego, i wiązały się one z koniecznością określenia *status quo* zakonu w nowych realiach polityczno-społecznych. Zabiegał o odzyskanie klasztorów utraconych w wyniku kasat na terenie zaborów pruskiego i rosyjskiego. Dzięki jego zabiegom minoryci osiedlili się w Grodnie, Kaliszu, Łagiewnikach, Nieszawie, Poznaniu, Warszawie i Wilnie.

W latach 1919–1921 odwiedził dawne konwenty na terenie byłych zaborów rosyjskiego i pruskiego, celem poznania ich stanu aktualnego. Jednocześnie prowadził akcje misyjno-rekolekcyjne i wizytował działające klasztory, sporządzając szczegółowe

sprawozdania powizytacyjne. Z jego polecenia przeprowadzono inwentaryzację cennych dzieł sztuki i paramentów liturgicznych. Troszczył się o wzorowe prowadzenie dokumentacji kancelaryjnej. Zabiegał o odnowę życia wspólnotowego, należyte funkcjonowanie bractw i stowarzyszeń – szczególnie trzeciego zakonu – i działalność charytatywną. Dbał o utrzymanie karności zakonnej oraz wzorowe wypełnianie obowiązków duszpasterskich, szczególnie w tych konwentach, przy których istniały parafie. Starał się także wyjaśnić trudną kwestię dawnych obligacji mszalnych, które w warunkach ekonomicznych II Rzeczypospolitej stawały się nadmiernym obciążeniem finansowym dla konwentów. Mając zaś na celu zwiększenie liczby powołań zakonnych, otworzył w 1921 r. małe seminarium w Sanoku. Cechował się rozważą, opanowaniem, konsekwencją i sprawiedliwością, ale jednocześnie ojcowską wyrozumiałością i serdecznością, a nierzadko i poczuciem humoru. Zmarł 3 IV 1924 we Lwowie, pogrzebany tamże na Cmentarzu Łyczakowskim.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Od wstąpienia do zakonu z wielkim zamiłowaniem i starannością wyszukiwał materiały archiwalne dotyczące historii polskich franciszkanów, szczególnie zaś dziejów minoryckich placówek z obszarów kresowych.

Sprawując funkcje w administracji zakonnej, starał się godzić wynikające z nich obowiązki z pracami badawczymi. Stąd też jako okazję do przeprowadzania kwerend archiwalnych wykorzystywał m.in. wizytacje prowincjałskie. Ich pokłosiem było powstanie unikatowego zbioru materiałów do historii 110 klasztorów, który ujął w 23 tomach rękopisu zatytułowanego *Materiały do historii prowincji i konwentów OO. Franciszkanów w Polsce, na Litwie i Rusi*. Przyjął układ systematyczny według przedrozbiorowego podziału prowincji, a w ich obrębie – według kustodii i klasztorów. Nieco odmienny charakter posiada tom 20 zatytułowany *Sławniejsi franciszkanie w Polsce, ich życiorysy i dzieła*, na który składają się 172 biogramy zasłużonych minorytów polskich, litewskich i ruskich

od średniowiecza po XX w. Część informacji historycznych zawarł w dwutomowym *Pamiętniku*, spisywanym od 1902 r.

Dokładnie sprawdzając i odnotowując stan archiwum oraz biblioteki w każdej z wizytowanych jako prowincjał placówek, pozostawiał też z reguły przełożonemu danego konwentu wskazówki co do sposobu usprawnienia korzystania z posiadanych zasobów. Sam uporządkował (w tym streszczając część rękopisów) i skatalogował zgodnie z wytycznymi Oswalda Balzera zbiory archiwalno-biblioteczne klasztorów w Haliczu, Horyńcu, Jaśle, Kalwarii Paclawskiej, Krakowie, Krośnie, Lwowie i Sanoku.

Tematycznie związane z badaniami nad dziejami zakonu były krytycznie opracowane i wydane żywot bł. Salomei oraz historia kultu łaskami słynącego obrazu Matki Boskiej Bolesnej – Smętnej Dobrodziejki Krakowa. W obydwu przypadkach informacje zaczerpnięte z dokumentacji archiwalnej posłużyły do przygotowania tekstów mających nie tylko wartość historyczną, ale także służących upowszechnianiu ideałów duchowości franciszkańskiej.

Imponujący dorobek w większości pozostaje w rękopisach zdeponowanych w archiwach klasztorów franciszkanów konwentalnych w Krakowie, Sanoku i Kalwarii Paclawskiej. Bez wątplenia stanowi on znakomitą bazę dla dalszych prac nad poznaniem dziejów polskich minorytów. W związku ze zniszczeniami wielu archiwaliów dokonanymi w okresie II wojny światowej zapiski te są często jedynym źródłem wiedzy na temat historii franciszkanów w Polsce.

C. Bibliografia podmiotowa

Bibliografię podmiotową Alojzego Karwackiego OFMConv opublikował Symeon Barcik OFMConv: *Karwacki Alojzy Leopold (1866–1924)*, SPPE, s. 212.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

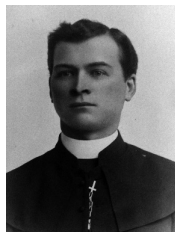
1. APE, sygn. C-IIa, Teka akt personalnych o. Alojzego Karwackiego.

Publikacje

1. J. R. Bar, *Udział Polski w literaturze franciszkańskiej. Bibliografia*, Warszawa 1969, s. 273, 339.
2. J. Barcik, *Karwacki Alojzy Leopold (1866–1924)*, SPPF, s. 211–212 (tamże bibliografia podmiotowa).
3. J. Barcik, *Karwacki Leopold Alojzy (1866–1924)*, PSB 12, s. 147–148 (tamże bibliografia podmiotowa).
4. D. Bieliń, *Ś. p. o. Alojzy Karwacki*, RN 1924 nr 5 (29), s. 92.
5. M. Gawlik, J. Szczepaniak, *Księża katecheci diecezji krakowskiej 1880–1939. Słownik biograficzny*, Kraków 2000, s. 173.
6. *Obitus A. R. O. Aloysii Karwacki Min. Prov.*, „Commentarium Ordinis Fratrum Minorum S. Francisci Conventualium” 1924 z. 12, s. 96–97.
7. A. Obruśnik, *Karwacki Alojzy, imię chrzestne Leopold (1866–1924)*, EK 8, kol. 925–926.
8. K. Olbrycht, *Alojzy Karwacki prowincjał (1866–1924)*, „Wiadomości z Prowincji OO. Franciszkanów w Polsce” 1932 nr 3 (7), s. 74–87.
9. A. Siwek, *Prace Stanisława Wyspiańskiego w kościele OO. Franciszkanów w Krakowie w relacji franciszkanina o. Alojzego Karwackiego*, „Wiadomości Konserwatorskie Województwa Krakowskiego” 1997, s. 29–35.
10. H. E. Wyczawski, *Karwacki Alojzy Leopold (1866–1924)*, SPTK 6, s. 49–50.
11. J. Barcik, *Życie i działalność O. Alojzego Karwackiego (1866–1924)*, Lublin 1964 [mps, praca mgr – WT KUL].

oprac. Joanna Małocha

Kasprzycki Antoni, ks.

A. Życiorys

Antoni Kasprzycki (ps. Ks. Ant. Kas, Ks. A. K., a.k., ak), kapłan diecezji sandomierskiej, ur. 11 I 1864, Kozłowiec – parafia Studzianna (ob. pow. opoczyński), syn Jana i Elżbiety z d. Grodzik. Po ukończeniu szkoły elementarnej w Studziannie uczył się w Seminarium Nauczycielskim w Jędrzejowie (1879–1882), a następnie był nauczycielem szkoły elementarnej w Chlewiśkach (1882–1890). Po zdaniu egzaminu z IV klasy gimnazjum kształcił się w Seminarium Duchownym w Sandomierzu (1890–1893). Święcenia diakonatu przyjął 2 VII 1893, a kapłańskie 16 VII 1893 z rąk bpa Antoniego Franciszka Sotkiewicza.

Po święceniach objął obowiązki prokuratora seminarium duchownego, instruktora śpiewu liturgicznego i dyrygenta chóru (do 1907). Rok po święceniach kapłańskich został włączony 27 VII 1894 do grona wikariuszy katedry. Pracował w konsystorzu biskupim jako archiwista (mian. 1898), notariusz i sekretarz (mian. 1899), kanclerz (mian. 13 VIII 1901) i asesor (mian. 1906).

W dniu 29 XII 1903 mianowany proboszczem parafii Jastrzęb. W latach 1912–1917 ponownie zamieszkał w Sandomierzu – pełnił wówczas funkcję wizytatora zgromadzeń zakonnych, sędziego prosynodalnego i wykładowcy liturgiki, historii sztuki i śpiewu liturgicznego w seminarium duchownym. W dniu 22 VI 1917 został proboszczem parafii Łoniów, zaś 20 III 1920 – proboszczem w Ćmielowie. Dnia 23 I 1932 ze względu na wiek złożył rezygnację z probostwa (przyjęta 7 V 1932). Zamieszkał w domu kapitulnym w Sandomierzu. W dniu 9 V 1933 bp Włodzimierz

Jasiński mianował go wikariuszem generalnym. W związku ze sporem między Stolicą Apostolską a rządem polskim w sprawie mianowania ordynariusza diecezji sandomierskiej został 15 XII 1934 mianowany administratorem apostolskim diecezji sandomierskiej. Funkcję tę sprawował do chwili nominacji Jana Kantego Lorka biskupem sandomierskim (26 IV 1936). Zachowywał apolityczność w stosunku do władz państwowych. 5 VIII 1937 mianowany ponownie wikariuszem generalnym (do 29 V 1946). W okresie okupacji niemieckiej rozpoczynał listę księży, którzy mieli zastąpić biskupa na wypadek aresztowania (dekrety z 6 XI 1939, 20 I 1940). Po zakończeniu działań wojennych mianowany radcą kurii diecezjalnej w Sandomierzu (29 V 1946–25 VI 1952).

Jako proboszcz parafii Jastrzęb zbudował kościół parafialny. W Ćmielowie założył ochronkę parafialną dla 70 dzieci. Opracował podręcznik *Mannuale liturgicum* (1917) używany w Seminarium Duchownym w Sandomierzu. Wykazywał dużą aktywność publicystyczną – przez 10 lat opracowywał kalendarz liturgiczny dla diecezji (do 1923), a w latach 1929–1931 wydawał w Ćmielowie miesięcznik „Przyjaciel Parafii”, w 1934 r. był redaktorem miesięcznika „Drogi Akcji Katolickiej”, a w latach 1935–1939 wydawał „Przewodnik Żywego Różańca”. Ponadto w sierpniu 1917 r. został wybrany do Zarządu Diecezjalnego Koła Prefektów w Radomiu, był dyrektorem Związku Misyjnego Kleru (1933) oraz dyrektorem diecezjalnego Apostolstwa Modlitwy (1933).

Był kanonikiem honorowym kapituły katedralnej w Sandomierzu (mian. 1903), kanonikiem gremialnym kapituły opatowskiej (mian. 28 VII 1911), prałatem scholastykiem kapituły kolegiackiej w Opatowie (mian. 11 VI 1928), kanonikiem gremialnym kapituły katedralnej w Sandomierzu (mian. 29 IX 1933).

Zmarł w Sandomierzu 25 VI 1952 i został pochowany tamże w grobowcu kapitulnym na cmentarzu katedralnym.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Będąc wikariuszem katedry sandomierskiej (1898–1899), wypełniał obowiązki archiwisty w miejscowym konsystorzu biskupim. Do powierzonych mu zadań należały wszelkie czynności kancelaryjne związane z prowadzeniem archiwum. Zajmował się porządkowaniem zasobu, dołączając nowe dokumenty i kwalifikując je do poszczególnych jednostek archiwalnych.

C. Bibliografia podmiotowa

Bibliografię podmiotową ks. A. Kasprzyckiego opublikował Waldemar Firlej: *Bibliografia piśmiennictwa profesorów seminarium sandomierskiego (ks. Edward Górski, ks. Antoni Kasprzycki, ks. Józef Kawiński)*, „Studia Sandomierskie” 23:2016, s. 250–260.

D. Bibliografia przedmiotowa

Bibliografię przedmiotową ks. A. Kasprzyckiego opublikował Waldemar Firlej: *Bibliografia piśmiennictwa profesorów seminarium sandomierskiego (ks. Edward Górski, ks. Antoni Kasprzycki, ks. Józef Kawiński)*, „Studia Sandomierskie” 23:2016, s. 260. Zestawienie nie uwzględnia części pozycji:

Archiwalia

1. ADS, b. sygn., Akta personalne ks. Antoniego Kasprzyckiego (1893–1952).

Źródła drukowane

1. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1892*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXCII*, Warszawa [b.d.], s. 20.
2. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1895*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXCV*, Warszawa [b.d.], s. 13, 19.

3. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiensis pro anno domini 1899*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXCIX*, Warszawa [b.d.], s. 13, 15, 19.
4. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1907*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXCVII*, Warszawa [b.d.], s. 15, 65.
5. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiensis pro anno domini 1913*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MCMXIII*, Warszawa [b.d.], s. 14, 15, 16, 17, 21.
6. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiensis pro anno domini 1918*, współoprawne z *Ordo Divini Officii [...] ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MCMXVIII*, Radom 1917, s. 12, 13, 14, 15, 29.
7. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiensis pro anno domini 1921*, współoprawne z *Ordo Divini Officii [...] ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MCMXXI*, Sandomierz 1920, s. 15, 17, 42.
8. *Kasprzycki Antoni*, SBKDS 2, s. 70–72.
9. *Rocznik diecezji sandomierskiej 1948*, Sandomierz [b.d.], s. 8, 12, 13, 14.
10. *Rocznik diecezji sandomierskiej 1952/1953*, Sandomierz 1953, s. 114.
11. *Spis duchowieństwa i parafii diecezji sandomierskiej 1935*, Sandomierz [b.d.], s. 17, 24, 25, 27.

oprac. Emil Hapak, Ryszard Nowakowski, Bogdan Stanaszek

Klimecki Stanisław, ks.

A. Życiorys

Stanisław Klimecki, kapłan diecezji sandomierskiej, ur. 8 V 1887, Nowa Słupia (ob. pow. kielecki), syn mieszczan Wincentego i Zofii z d. Pastuszyńskiej. Uczył się w szkole elementarnej w Nowej Słupi (1884–1890), w progimnazjum w Sandomierzu (1890–1894) oraz w seminarium duchownym w Sandomierzu (1894–1900). Świecenia diakonatu otrzymał 28 X 1899, a kapłańskie 10 III 1900. Udzielił mu ich bp Antoni Franciszek Sotkiewicz.

Jako wikariusz pracował w parafiach Iwaniska (21 III 1900–3 IV 1900), Góry Wysokie (3 IV 1900–12 VI 1901), Koprzywnica (12 VI 1901–28 V 1903), Ostrowiec Świętokrzyski (28 V 1903–2 VII 1903), Bałtów (2 VII 1903–7 X 1907), następnie był administratorem parafii w Smogorzowie (7 X 1907–16 VII 1910), Nieklaniu (16 VII 1910–16 XII 1912), Wysokiej (16 XII 1912–28 IV 1914), Drzewicy (28 IV 1914–9 IX 1939). Od 8 I 1918 pełnił funkcję dziekana dekanatu skrzyneckiego. Kanonik honorowy kapituły katedralnej w Sandomierzu (mian. 9 VII 1919).

Rozstrzelany (według niektórych wersji przeбитo bagnietami) przez Niemców 9 IX 1939 z powodu ukrywania na plebani kapelana Wojska Polskiego ks. Antoniego Dalecińskiego (22 VIII 1908–8/9 IX 1939).

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Jako diakon przez kilka miesięcy (przełom lat 1899–1900) wypełniał obowiązki archiwisty w konsystorzu sandomierskim. Wykonywał czynności biurowe i zajmował się porządkowaniem akt.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ADS, b. sygn., Akta personalne ks. Stanisława Klimeckiego (1900–1939).

Źródła drukowane

1. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1901*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXI*, Warszawa [b.d.], s. 15, 27.
2. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1902*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXII*, Warszawa [b.d.], s. 28.
3. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1904*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXIV*, Warszawa [b.d.], s. 46.
4. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1908*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXVIII*, Warszawa [b.d.], s. 78.
5. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1911*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MCMXI*, Warszawa [b.d.], s. 85.
6. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1913*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MCMXIII*, Warszawa [b.d.], s. 77.
7. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1919*, współoprawne z *Ordo Divini Officii [...] ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MCMXIX*, Warszawa [b.d.], Radom 1918, s. 17, 64.
8. *Spis duchowieństwa i parafii diecezji sandomierskiej 1940*, Sandomierz [b.d.], s. 117.

Publikacje

1. P. Kubicki, *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i ojczyzny w latach 1861–1915. Materiały z urzędowych świadectw władz rosyjskich, archiwów konsystorskich, zakonnych i prywatnych*, cz. 1: *Dawne Królestwo Polskie*, t. 3:

Diecezje: sandomierska, sejneńska, warszawska, emigracje kleru po r. 1863, zakony, zestawienia i spisy, Sandomierz 1933, s. 12.

2. F. Jop, *Zmarli kapłani. Śp. ks. Klimecki Stanisław*, KDS 1940 nr 1, s. 14–15.
3. F. Jop, *Księża diecezji sandomierskiej zamęczeni podczas drugiej wojny światowej. Ks. Stanisław Klimecki*, KDS 1948 nr 4, s. 141–143.
4. B. Stanaszek, *Duchowieństwo diecezji sandomierskiej w latach 1918–1939*, Lublin 1999, s. 233, 292, 323, 340.
5. *Klimecki Stanisław*, SBKDS 2, s. 87–88.

oprac. Emil Hapak, Ryszard Nowakowski, Bogdan Stanaszek

Kościelny Stanisław, ks.

A. Życiorys

Stanisław Kościelny, kapłan archidiecezji krakowskiej, ur. 12 XI 1920, Jurczyce (ob. pow. krakowski), syn Floriana i Karoliny z d. Łachman. Początkowo kształcił się w rodzinnych Jurczycach i w Skawinie, następnie w IV Gimnazjum w Krakowie (ukończył w 1937) i w Liceum Humanistycznym (1937–1939). Do seminarium duchownego wstąpił w 1941 r. Świecenia kapłańskie otrzymał 30 III 1948. Pracował jako wikariusz parafii Brzeziny (28 IX 1948–17 XI 1948), Szaflary (17 XI 1948–16 IX 1951), kapelan abpa Eugeniusza Baziaka (11 IX 1951–20 IV 1952), rektor kościoła filialnego (20 IV 1952–8 VI 1952), a następnie ekspozyt (administrator) parafii pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Krakowie-Bieńczykach (15 VI 1952–2 IX 1959) – parafię opuścił na żądanie władz państwowych. Po uzyskaniu zgody na budowę świątyni na wyznaczonym placu ustawiono krzyż (który starano się usunąć 27 IV 1960 – tzw. wydarzenia nowohuckie). Następnie rektor kościoła zakonnego i kapelan sióstr sercanek w Krakowie (19 IX 1959–13 XI 1959), zastępca archiwariusza Kurii Metropolitalnej w Krakowie (1959–1962), wikariusz adiutor i następnie wikariusz ekonom parafii Bielsko-Biała Leszczyny (10 VIII 1962–20 VI 1970), proboszcz parafii pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Krakowie – tzw. Piaski Wielkie (20 VI 1970–30 VI 1983), tamże rezydent (30 VI 1983–III 1992), a w międzyczasie dyrektor Domu Księżów w Krakowie przy ul. Św. Marka (23 IX 1988–24 VI 1989). Wicedziekan dekanatu Kraków V (20 IX 1976–25 X 1982). Odznaczony godnością

EC (14 VII 1962) oraz przywilejem noszenia rakiety i mantoletu (21 XII 1974).

Zmarł 30 III 1992 w Krakowie, pogrzebany na cmentarzu na Piaskach Wielkich w Krakowie.

B. Działalność na polu archiwalnym

W jesieni 1959 mianowany zastępcą archiwariusza Kurii Metropolitalnej. Funkcję tę pełnił do 10 VIII 1962. Prowadził bieżące prace archiwalne oraz porządkował materiały kancelaryjne przekazywane do archiwum przez poszczególne komórki kurialne.

C. Bibliografia podmiotowa

Archiwalia

1. AKMKr, sygn. Pers A 1531, Akta personalne ks. Stanisława Kościelnego.

Opracowania

1. *Zmarli*, „Notificationes e Curia Metropolitana Cracoviensia” 1992 nr 1–6, s. 82.

Relacje

1. Relacja ustna ks. Andrzeja Sapety, Kraków, 31 I 2020 r.

oprac. Józef Marecki

Kowalski Wojciech (o. Gerard) OCist

A. Życiorys

Wojciech Kowalski, kapłan Zakonu Cysterskiego, ur. 1881 r., Janowice (ob. pow. limanowski), syn Jana. Do opactwa mogińskiego cystersów wstąpił w 1902 lub 1903 r., podczas obłóczyn otrzymał imię zakonne Gerard. Profesję wieczystą złożył w opactwie mogińskim. Po wstąpieniu do zakonu kształcił się początkowo w Grazu, następnie uzupełniał wykształcenie na WT UJ, gdzie studiował teologię, nauki pomocnicze historii oraz historię sztuki. Święcenia kapłańskie otrzymał w 1905 r. Odczytał także podróż naukową do Włoch. W życiu zakonnym pełnił różne funkcje, m.in. magistra nowicjatu (1907–1909, 1911–1918), bibliotekarza i archiwisty opactwa (1906–1919), a także klasztornego prokuratora.

Z wielkim oddaniem troszczył się o przywrócenie romańskiego wyglądu opactwa mogińskiego, swymi radami i wiedzą wspierał działania konserwatorów. Prowadził dogłębne studium nad życiem i działalnością miniaturzysty Stanisława z Mogiły (XVI w.). Gromadził także materiał źródłowy do opracowania dziejów cystersów na ziemiach polskich. Z pomocą architekta Franciszka Mączyńskiego odrestaurował w 1911 r. zabytkowe wnętrza biblioteki, wyposażył w nowe regały, skatalogował i uporządkował księgozbiór. W 1915 r. nakładem Akademii Umiejętności w Krakowie opublikował katalog inkunabułów biblioteki opactwa mogińskiego oraz katalog inkunabułów biblioteki klasztoru cystersów w Szczyrzycu. Opisał 247 inkunabułów mogińskich i 79 inkunabułów szczyrzycznych. Zatraskany o stan zabytków utrwał na fotografiach

świętynię klasztorną w Mogile, zabudowania opackie i detale architektoniczne.

Był aktywny na polu troski o zabytki kultury i sztuki na terenie Małopolski, dlatego m.in. został powołany na członka Wydziału Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, Towarzystwa Opieki nad Polskimi Zabytkami Sztuki i Kultury w Krakowie, Komisji Rozpoznawczej i Porady Artystycznej, a następnie pracował jako członek Komitetu Wykonawczego dla Wystawy Współczesnej Polskiej Sztuki Kościelnej organizowanej w 1911 r. w Pałacu Sztuk Pięknych w Krakowie. W 1914 r. powołany do Straży dla Ochrony Zabytków. Był aktywnym uczestnikiem prac Komisji Literackiej i Komisji Historii Sztuki Akademii Umiejętności oraz wchodził w skład Komisji Artystycznej przy Konsystorzu Biskupim Krakowskim (1911–1919). W dniu 22 VI 1918 otrzymał zaproszenie do Towarzystwa Jego Świątobliwości Papieża Benedykta XV w Krakowie jako sekretarz (brak danych dotyczących przyjęcia zaproszenia). W latach 1916–1919 sprawował urząd Konserwatora Diecezji Krakowskiej.

W ramach pracy Towarzystwa Opieki nad Polskimi Zabytkami Sztuki i Kultury w Krakowie w 1911 r. otrzymał subwencję w wysokości 300 koron celem wyjazdów w teren, rozeznania zniszczenia dzieł sztuki w świątyniach i wytypowania ich do przeniesienia do muzeum diecezjalnego. Interesował się stanem zabytkowych świątyń diecezji krakowskiej oraz często służył radą i pomocą proboszczom w sprawach odnowienia świątyń i przedmiotów liturgicznych.

Przed wybuchem I wojny światowej prowadził prelekcje z archeologii chrześcijańskiej i historii sztuki, a w latach wojny prowadził systematyczne wykłady z archeologii chrześcijańskiej na WT UJ. Uważany za jednego z wybitniejszych na ziemiach polskich znawców dziejów opactwa mogińskiego, łaciny średniowiecznej i paleografii. W latach poprzedzających wybuch I wojny światowej przeprowadził szeroko zakrojoną kwerendę w ówczesnych archiwach na ziemiach polskich w poszukiwaniu archiwaliów z klasztorów cysterskich oraz źródeł do dziejów rodzimej wspólnoty zakonnej. Zatraskany o losy polskich zabytków, szczególnie zabudowań sakralnych, opracował broszurę *O naszej kulturze. Uwagi o odbudowie kraju i ratowaniu zniszczonych wojną zabytków*, wydaną w Krakowie w 1916 r.

Przedstawił w niej ogrom zniszczeń zabytków w latach 1914–1916, dokumentując opisy fotografiami, które w części sam wykonywał.

Zmarł nagle 19 X 1919 w Mogile, pogrzebany na cmentarzu parafialnym (ob. Osiedle Wandy).

W początkach XX w. uważany za jednego z najwybitniejszych znawców sztuki kościelnej starożytnej i współczesnej z grona duchowieństwa krakowskiego. Pozostawił po sobie pamięć szczególnego opiekuna opactwa mogińskiego.

B. Działalność na polu archiwalnym

Decyzją władz zakonnych mianowany w 1906 r. archiwistą i bibliotekarzem opactwa mogińskiego.

Wraz z dr. Kazimierzem Kaczmarczykiem opracował pierwszy na ziemiach polskich *Katalog Archiwum Opactwa Cystersów w Mogile* (Kraków 1919, s. 436), który ukazał się staraniem Wydawnictwa Sekcji Archiwalnej Krajowego Grona Konserwatorskiego w Krakowie i dzięki finansowemu nakładowi opactwa cystersów w Mogile. Katalog zawiera opisy 309 dyplomów pergaminowych, 609 rękopisów archiwalnych, 258 rękopisów bibliotecznych, 165 rękopisów muzycznych oraz 45 map i planów.

Powodem podjęcia prac było nie tylko znaczące zainteresowanie archiwaliami i biblioteką cysterską po ukazaniu się dzieła pt. *Monografia opactwa cystersów we wsi Mogile: opracowana i pamięci ubiegłych w r. 1864 pięciuset lat istnienia Akademii Krakowskiej poświęcona przez Towarzystwo Naukowe Krakowskie* (Kraków 1867), ale także i to, co napisali we wstępie autorzy *Katalogu* (K. Kaczmarczyk i G. Kowalski), że „o ile chodzi o ubytki nie należy zapominać, że wydana w r. 1867 monografia Mogiły, przysparzając sławy starej naszej fundacji, zwróciła równocześnie uwagę amatorów na zawartość archiwum i biblioteki klasztornej i naraziła ją na niejedną stratę na tem polu, jak tego dowodzi brak niektórych dyplomów i rękopisów, znajdujących się wówczas w Mogile i używanych przez wydawców Monografii, a które następnie zaginęły bez śladu lub dostały się do innych zbiorów.

Zniknął wtedy także lub później szereg ciekawych pieczęci średniowiecznych, odciętych barbarzyńską ręką od dyplomów, o czym wspomina się w katalogu” (s. XXV–XXVI).

W katalogu – jak odnotowali autorzy we wstępie – „złączyliśmy dział ściśle archiwalny z rękopisami bibliotecznymi a uczyniliśmy to ze względów praktycznych, by dać w jednej książce przegląd tego, co posiadamy w rękopisach, tembardziej, że ten dział uzupełnia w niemałej mierze źródła archiwalne i że część rękopisów bibliotecznych przechowywano w archiwum klasztorne” (s. XXIV). Zasługą wspomnianych archiwistów było także opracowanie dziejów zasobu archiwalnego i bibliotecznego opactwa mogińskiego, czego szkic zamieścili we wspomnianym wstępie.

Z wielkim pietyzmem odnosił się do powierzonego sobie zasobu archiwalnego. W cytowanym już wyżej wstępie do *Katalogu* odnotowano, że „w listopadzie 1914 r., kiedy klasztorowi mogińskiemu zagrażało niebezpieczeństwo zniszczenia, wobec zbliżającego się oblężenia Krakowa, przewieziono całe archiwum mogińskie i część biblioteki do archiwów aktów dawnych m. Krakowa, gdzie je przyjął pod swoją opiekę urzędujący wówczas w Archiwum dr Kazimierz Kaczmarczyk. Przewiezione archiwum przedstawiało się jako magna indigestaque moles i trzeba było dopiero trzechletniej pracy autorów katalogu nad porządkowaniem i oznaczaniem pojedynczych kartek i świstków, ułożeniem chronologicznym, by wprowadzić doń ład a następnie rozpocząć jego katalogowanie. Przy porządkowaniu trzymano się zasad wprowadzonych w r. 1804 o ile to tylko było możliwe, tu i ówdzie tylko musiano od nich odstąpić, by poprawić zaszłe wówczas pomyłki i połączyć materiał z przed r. 1804 z późniejszym całowiekowym przyrostem i tzw. archiwum przeorackiem przechowywanym w XIX wieku osobno. Po uporządkowaniu luźnych aktów przystąpiono do ich oprawienia, wychodząc z założenia, że tylko w ten sposób ochroni się w przyszłości archiwum przed nieładem. Praca ta wobec trudnych warunków obecnych postępuje wolno, będzie jednak doprowadzoną do końca. Dyplomy przechowywane są w osobnych kopertach” (s. XXX–XXXI).

Nagła śmierć przerwała prace o Gerarda nad porządkowaniem i opracowaniem zasobu archiwum opactwa mogińskiego.

Warto dodać, że o. Gerard służył radą i pomocą osobom, które podjęły się w pierwszych latach XX w. uporządkowania i skatalogowania archiwum jasnogórskiego.

C. Bibliografia podmiotowa

1. *Officiumtext des Immaculata-Festes in dem Breviarium Mogilense vom Jahr 1412*, „Cistercienser Chronik” 20:1908, s. 370–374.
2. *O styl dla dzisiejszej architektury kościelnej*, „Gazeta Kościelna” 1909 nr 14.
3. *Miłośnikom i obrońcom nowoczesnego gotyku do rozważgi*, „Gazeta Kościelna” 1909 nr 18.
4. *Praktyczność kościołów a rozwój stylów architektonicznych*, „Gazeta Kościelna” 1909 nr 18.
5. *Ein Beitrag zur Marienverehrung bei den Zisterziensern in Polen. Bericht über fünften Marianischen Weltkongress zu Salzburg*, Salzburg 1911.
6. *Zadania współczesnej sztuki kościelnej*, [w:] *Pierwsza wystawa współczesnej sztuki kościelnej im. Piotra Skargi w Krakowie*, Kraków 1911, s. 21–23.
7. [współautor F. Kopera], *O sztukę kościelną*, „Krakowski Miesięcznik Artystyczny” 1911 nr 1, s. 3.
8. *Z powodu konkursów religijnych Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych*, „Krakowski Miesięcznik Artystyczny” 1911 nr 2 (marzec), s. 24; nr 3 (kwiecień), s. 27–29.
9. *Znaczenie I Wystawy Współczesnej Sztuki Kościelnej*, „Sztuki Plastyczne” (dodatek do „Krakowskiego Miesięcznika Artystycznego”) 1912 nr 2, s. 10.
10. *Wiejskie i ich konserwacya*, [w:] *Pamiętnik Pierwszego Zjazdu Miłośników Ojczystych Zabytków w Krakowie w dniach 3 i 4 lipca 1911*, Kraków 1912, s. 53–69.
11. *Zadania współczesnego malarstwa religijnego*, „Architekt” 1912, s. 17–20.
12. *Z powodu konkursów religijnych Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie*, „Krakowski Miesięcznik Artystyczny” 1912 nr 2, s. 24.
13. *Nowa polichromia kościoła św. Józefa w Krakowie*, „Głos Narodu” (dodatek literacko-społeczny) 1913 nr 247, s. 1.
14. *Polichromia biblioteki opactwa mogińskiego z roku 1538*, [w:] *Sprawozdania Towarzystwa Opieki nad Polskimi Zabytkami Sztuki i Kultury w Krakowie za r. 1913*, Kraków 1914.

15. *Z wycieczki do wadowickiego i oświęcimskiego powiatu*, Kraków 1914.
16. *Katalog inkunabułów biblioteki opactwa mogińskiego oraz katalog inkunabułów biblioteki klasztoru cysterskiego w Szczyrzycu*, Kraków 1915.
17. *Von einem ehemaligen Cistercienscrkloster in Polen*, „Cistercienser Chronik” 28:1916, s. 49–55.
18. *O naszą kulturę. Uwagi o odbudowie kraju i ratowaniu zniszczonych wojną zabytków*, Kraków [1916], s. 34
19. *Przyszłość Wawelu*, „Głos Narodu” 1918 nr 174, s. 1; nr 175, s. 1–2.
20. [współautor K. Kaczmarczyk], *Katalog Archiwum Opactwa Cystersów w Mogile*, Kraków 1919.

D. Bibliografia podmiotowa (selektywna)

Archiwalia

1. ACM, brak sygn., Teczka personalna Wojciecha Kowalskiego (o. Gerarda Kowalskiego OCist).

Źródła drukowane

1. *Elenchus Venerabilis Cleri tam Saecularis quam Regularis Diaeceseos Cracoviensis S. Sedi Apostolicae immediatae subjectae pro Anno Domini 1905*, Cracoviae 1905, s. 320.
2. *Elenchus Venerabilis Cleri tam Saecularis quam Regularis Diaeceseos Cracoviensis S. Sedi Apostolicae immediatae subjectae pro Anno Domini 1906*, Cracoviae 1906, s. 319.
3. *Elenchus Venerabilis Cleri tam Saecularis quam Regularis Diaeceseos Cracoviensis S. Sedi Apostolicae immediatae subjectae pro Anno Domini 1909*, Cracoviae 1909, s. 199.
4. *Z pałacu sztuk pięknych*, „Krakowski Miesięcznik Artystyczny” 1911 nr 1, s. 1–2.
5. *Pierwsza Wystawa Współczesnej Sztuki Kościelnej im. Piotra Skargi w Krakowie*, Kraków 1911, s. 19, 20.
6. *Elenchus Venerabilis Cleri tam Saecularis quam Regularis Diaeceseos Cracoviensis S. Sedi Apostolicae immediatae subjectae pro Anno Domini 1912*, Cracoviae 1912, s. 21, 194
7. *Ochrona piękności kraju*, „Architekt” 1912 z. 6–7, s. 69.

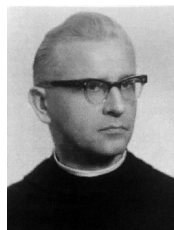
8. *Elenchus Venerabilis Cleri tam Saecularis quam Regularis Diaeceseos Cracoviensis S. Sedi Apostolicae immediatae subjectae pro Anno Domini 1917*, Cracoviae 1917, s. 24, 207.
9. *Sprawozdania z czynności i posiedzeń Akademii Umiejętności w Krakowie*, Kraków 1917 nr 6, s. 16–17 (relacja o posiedzeniu 10 V 1917 r., na którym o. G. Kowalski przedstawił referat pt. *Zarys życia i prac Stanisława z Mogiły, miniaturzysty z pierwszej połowy XVI wieku*).
10. *Elenchus Venerabilis Cleri tam Saecularis quam Regularis Diaeceseos Cracoviensis S. Sedi Apostolicae immediatae subjectae pro Anno Domini 1918*, Cracoviae 1918, s. 12, 168.
11. *Elenchus Venerabilis Cleri tam Saecularis quam Regularis Diaeceseos Cracoviensis S. Sedi Apostolicae immediatae subjectae pro Anno Domini 1919*, Cracoviae 1919, s. 115.
12. *Elenchus Venerabilis Cleri tam Saecularis quam Regularis Diaeceseos Cracoviensis S. Sedi Apostolicae immediatae subjectae pro Anno Domini 1912*, Cracoviae 1912, s. 17, 188.

Publikacje

1. K. Kaczmarczyk, O. Gerard Kowalski O. Cist., „Kwartalnik Historyczny” 1919, s. 193–194 (ur. Raciborzany).
2. M. Dembowska-Wodzinowska, *Biblioteka ojców Cystersów w Mogile*, „Przeгляд Biblioteczny” 1946, s. 118.
3. G. Szmager, *Kowalski Wojciech, imię zakonne Gerard (1881–1919)*, PSB 14, s. 547–547.
4. Z. Domżał, A. Wałkowski, *Imię róży inaczej... W tajemniczym świecie pisarzy i rękopisów klasztoru cystersów w Mogile do początków XVI wieku*, Łódź 2016, s. 12, 18, 19.
5. Z. Domżał, A. Wałkowski, *Intelektualista i twardy biznesmen w szarym habicie. O opacie klasztoru cystersów w Mogile Janie Taczelu*, „Echa Przeszłości” 19:2018, s. 74, 76.
6. J. Kuś, *Sto lat archeologii chrześcijańskiej w Krakowie*, NP 59:1983, s. 275.

oprac. Józef Marecki, Małgorzata Urbaniec

Krajewski Józef (o. Szczepan) OFMConv

A. Życiorys

Józef Krajewski, kapłan Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych, ur. 2 XII 1919, Muszyna, syn rolników Jana i Antoniny z d. Paciurek. Po wczesnej śmierci matki oddany został do zakładu im. hr. Skarbka w Muszynie-Drohowyżu, gdzie od 1927 r. pobierał edukację na poziomie podstawowym. W 1933 r. zgłosił się do Małego Seminarium Misyjnego Franciszkanów w Niepokalanowie i tam też ukończył cztery klasy szkoły średniej. Tamże rozpoczął w sierpniu 1937 nowicjat, otrzymując imię Szczepan. Pierwsze śluby zakonne złożył 29 VIII 1938, następnie dopełnił edukację w szkole średniej i zdał egzamin maturalny w II Gimnazjum Państwowym we Lwowie.

W 1939 r. rozpoczął studia filozoficzno-teologiczne w WSD OO. Franciszkanów Konwentualnych we Lwowie, które ukończył w 1943 r. Po uzyskaniu papieskiej dyspensy złożył 11 VIII 1942 wieczyste śluby zakonne, pięć dni później otrzymał subdiakoniat, 23 sierpnia – diakonat, a 30 sierpnia tr. – święcenia kapłańskie z rąk abpa Eugeniusza Baziaka. W 1944 r. rozpoczął studia filozoficzne na tajnym Uniwersytecie Lwowskim, jednak wypadki wojenne zmusiły go do przerwania edukacji.

Po ukończeniu studiów seminaryjnych pełnił funkcję wikariusza w parafii Hanaczów (1943), a następnie kapelana sióstr zakonnych w Krynicy, a później przeniesiony został do Krakowa (1945), gdzie podjął studia na WT UJ, zwieńczone tytułem magistra teologii (11 III 1946) na podstawie rozprawy pt. *Stosunek Tradycji kościelnej do Pisma św. i Urzędu Nauczycielskiego Kościoła według*

Franzleina, Scheebena i Dieckmanna. W latach 1946–1947 pełnił funkcje wikariusza i nauczyciela religii w parafii Jawor (diecezja wrocławska). Odbył studia specjalistyczne w zakresie apologetyki na KUL. Ich uwieńczeniem było uzyskanie 23 V 1950 stopnia doktora na podstawie dysertacji *Faustyna Socyna nauka o religii objawionej*. Równocześnie ukończył w Lublinie Społeczne Studium Wsi (1948–1950) oraz kurs pisania na maszynie (1947).

W latach 1950–1965 w krakowskim WSD OO. Franciszkanów Konwentualnych prowadził zajęcia z teologii apologetycznej, religioznawstwa, wstępu do dogmatyki oraz seminarium naukowe z apologetyki. W latach 1959–1961 wykładał także teologię fundamentalną w WSD Diecezji Katowickiej w Krakowie. Doksztalał się i pogłębiał swoją wiedzę, sięgając nawet za specjalnym pozwoleniem prymasa Polski do dzieł i czasopism wówczas zakazanych. Na potrzeby wykładów opracowywał autorskie skrypty, spośród których powszechne uznanie zyskały materiały do nauczania teologii apologetycznej. Słuchacze oceniali jego wykłady jako interesujące i przejrzyste, samego zaś wykładowcę uważano za wymagającego, ale też sprawiedliwego.

Dwukrotnie sprawował funkcję rektora zakonnego seminarium (1958–1959, 1962–1965), wykazując na tym stanowisku dużo inicjatywy (np. w 1958 r. przygotował projekt ankiety dla kleryków na temat studiów; w 1962 r. wprowadził ćwiczenia z rubrycystyki i rytuału, w 1963 r. – praktyki katechetyczne dla studentów ostatnich kursów). W uznaniu tych zasług 19 VIII 1956 otrzymał tytuł magistra zakonu, zezwalający mu na udział w kapitułach prowincjalnych.

Niezależnie od prowadzonej działalności naukowej pełnił również szereg funkcji o innym charakterze. W latach 1959–1961 był gwardianem klasztoru krakowskiego. Później zaś – po pobycie we Wrocławiu (1965–1967) – był administratorem parafii w Głogówku, a od 1968 r. urząd ten łączył z przełożeniem w tamtejszym klasztorze. W latach 1971–1972 przebywał w klasztorze w Radomsku.

Dał się też poznać jako wytrawny kaznodzieja. Przewodniczył rekolekcjom dla kapłanów diecezjalnych, bernardynów oraz nazaretanek, sercanek i klarysek. Wygłaszał konferencje ascetyczne podczas dni skupienia w klasztorach żeńskich. Był spowiednikiem

sióstr sercanek w Krakowie (1961–1965), franciszkanek Maryi Nieustającej Pomocy we Wrocławiu (1966–1967), elżbietanek w Głogówku (1967–1971), boromeuszek w Głogówku i w Mochowie (1967–1970) oraz sióstr ze Zgromadzenia de Notre Dame w Głubczycach (1968–1971).

W 1971 r. rozpoczął starania o możliwość podjęcia pracy misyjnej wśród Polonii. W czerwcu 1972 wyjechał do Rzymu, a oczekując na dopełnienie niezbędnych formalności, odbył pielgrzymkę do Ziemi Świętej i do Francji. W grudniu 1972 udał się do Australii, gdzie pracował w zakonnej kustodii franciszkanów konwentalnych jako wikariusz wielonarodowej parafii w Adelaide. Troską duszpasterską otaczał zarówno Polaków z tejże wspólnoty, jak i rodaków rozsiadanych w różnych częściach kontynentu i zamieszkujących Nową Zelandię. Pracę duszpasterską łączył z krzewieniem patriotyzmu, poprzez nauczanie historii Kościoła polskiego. Podejmował także nietypową formę duszpasterstwa turystycznego, którego sedno stanowiły całodniowe wycieczki połączone z plenerową mszą św.

W 1974 r. po operacji woreczka żółciowego zapadł na żółtaczkę oraz raka trzustki. Poddał się leczeniu w szpitalu w Hanowerze (finansowanemu przez Polonię australijską) i po operacji powrócił do przerwanej pracy duszpasterskiej. Choroba okazała się jednak silniejsza – zmarł 4 V 1975 w Adelaide, pochowano go na cmentarzu na Enfieldzie.

We wspomnieniach współbraci zapisał się jako człowiek wielkiej wiedzy i inteligencji, obeznany ze światem i znający języki obce, posiadający zdolności administracyjne i cechujący się odwagą w podejmowaniu trudnych – czasem nawet problematycznych – decyzji. Bolesne doświadczenia dzieciństwa i wojennej młodości wyrobiły w nim pewną rezerwę wobec ludzi. Stąd też bywał oschły w mowie, rzutki w działaniu i konsekwentny w realizacji zamierzonego celu, ale przy tym zawsze szlachetny.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Swoistym uzupełnieniem działalności naukowej o Krajewskiego była opieka nad biblioteką i archiwum krakowskiego klasztoru

franciszkanów konwentualnych, którą sprawował w latach 50. XX w. Celem odpowiedniego przygotowania się do podjęcia tej pracy ukończył w VII 1956 kurs zorganizowany przez Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych na KUL dotyczący zagadnienia opracowywania starodruków. Rok później uczestniczył w szkoleniu bibliograficznym, organizowanym przez ten sam ośrodek. Uzyskaną wiedzę wykorzystał, podejmując dzieło uporządkowania liczącego kilkadziesiąt tysięcy tomów księgozbioru zakonnego oraz zasobów franciszkańskiego archiwum w Krakowie. Z pomocą kleryków sporządził spisy i katalogi biblioteczno-archiwalne. Nieustannie dążył także do powiększenia krakowskich zbiorów, m.in. przez podjęcie starań o sprowadzenie do biblioteki trudno dostępnych w kraju publikacji zagranicznych oraz sprawowanie skuteczniejszego nadzoru nad narastaniem zasobu archiwalnego.

C. Bibliografia podmiotowa

Bibliografię podmiotową Szczepana Krajewskiego OFMConv opublikował Joachim Roman Bar OFMConv: *Krajewski Szczepan Józef (1919–1975)*, SPPE, s. 247–248.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. AFKr, sygn. C-II, Teka akt personalnych o. Szczepana Krajewskiego.
2. AFKr, sygn. B-VIIc-20, Seminarium Teologiczne OO. Franciszkanów w Krakowie. Księga sprawozdań z posiedzeń grona profesorskiego, passim.

Źródła drukowane

1. *Kronika klasztoru Franciszkanów we Lwowie 1939–1946*, oprac. Z. Gogola, J. Małocha, A. Oleksiak, Kraków 2008, passim.

Publikacje

1. Z. Dembska, *Adelaida w żałobie*, „Przegląd Katolicki. Organ Duszpasterstwa Polskiego w Australii i Nowej Zelandii” 1975 nr 6, s. 4–5.

2. W. Paryna, *Śp. O. Szczepan Józef Krajewski*, „Wiadomości z Prowincji św. Antoniego i bł. Jakuba Strepy OO. Franciszkanów w Polsce” 1975 nr 3, s. 97–107.
3. Z. Pajdak, *Adelaida w żałobie. O. Szczepan Krajewski nie żyje*, „Wiadomości z Prowincji Matki Bożej Niepokalanej Zakonu OO. Franciszkanów w Polsce” 1975 nr 6, s. 24–25,
4. Z. Pajdak, *O. Szczepan Krajewski nie żyje*, „Przegląd Katolicki. Organ Duszpasterstwa Polskiego w Australii i Nowej Zelandii” 1975 nr 6, s. 6.
5. [Nekrolog] „Commentarium Ordinis Fratrum Minorum Conventualium” 1975, s. 185–186.
6. A. Zwiercan, *Działalność franciszkanów wśród Polonii 1772–1976*, „Studia Polonijne” 3:1979, s. 182–184.
7. J. R. Bar, *Krajewski Szczepan Józef (1919–1975)*, SPPF, s. 247–248.
8. J. Barcik, *Szczepan Józef Krajewski OFMConv. (1919–1975)*, „W Nuncie Franciszkańskim” 2:1990, s. 236–244.
9. F. Solarz, *Szczepan Krajewski OFMConv jako teolog fundamentalista*, „W Nuncie Franciszkańskim” 14:2005, s. 101.
10. J. Marecki, *Represje wobec osób duchownych i zakonnych na terenie woj. krakowskiego 1944–1975. Leksykon biograficzny*, t. 2, Kraków 2016, s. 198–199.

oprac. Joanna Małocha

Kwapiński Wiktor Mikołaj, ks.

A. Życiorys

Wiktor Mikołaj Kwapiński herbu Kownia, ur. 6 XII 1883, Miechów, syn ziemian Wincentego i Franciszki z Czarnieckich. Po ukończeniu gimnazjum w Kielcach studiował przez semestr filozofię na UJ, następnie wstąpił do Zgromadzenia Księża Misjonarzy 23 IX 1905 r. (śluby złożył 27 IX 1907), gdzie studiował filozofię i teologię. Święcenia kapłańskie otrzymał 3 V 1908 w Krakowie. Pracował jako prefekt małego seminarium arcybiskupiego (obrz. łacińskiego) we Lwowie (1908–1910) oraz wikariusz parafii w Nowym Milatynie (1910–1911) i Witkowie Nowym (1911–1912). Odpowiadając na apel abpa Józefa Teodorowicza, w którego archidiecezji obrz. ormiańskiego brak było kapłanów, w 1912 r. za zgodą przełożonych zakonnych zmienił obrządek i podjął pracę jako dyrektor Ormiańskokatolickiego Zakładu Naukowo-Wychowawczego dla Chłopców im. Abpa Izaaka Isakowicza w Czerniowach (1912–1915). Następnie wikariusz parafii katedralnej archidiecezji lwowskiej obrządku ormiańskiego (1915) i kierownik szpitala w Czerniowach dla rannych oficerów i żołnierzy z II Brygady Legionów Polskich zorganizowanym we wspomnianym Zakładzie Naukowo-Wychowawczym (V–VII 1915). W 1914 r. otrzymał obywatelstwo austriackie. Po wstąpieniu do Legionów Polskich (prawd. IX 1915) kolejno kapelan II Brygady, z którą przebywał na Wołyniu i Bukowinie, kapelan 3 Pułku Piechoty Legionów Polskich (od 1916), z którym brał udział w walkach pod Kostiuchnówką (IV 1916), gdzie został ranny, oraz nad Stochodem (VIII–IX 1916), gdzie

zapaść na tyfus. Po okresie rekonwalescencji (XI 1916–IV 1917) kapelan w Szpitalu Fortecznym nr 3 w Warszawie (IV–VII 1917), internowany w Szczypiornie (VIII–XII 1917), kapelan w baonie rekrutów oraz w Szkole Podchorążych w Ostrowi Mazowieckiej (XII 1917–I 1919) i kapelan 3 Dywizji „Błękitnej Armii” we Francji (II–VI 1919), gdzie udał się na prośbę gen. Józefa Hallera. Początkowo sprawował funkcję superiora 3 Dywizji Piechoty w Wogezach (15 II–30 IV 1919), następnie był kapelanem w centrum instrukcyjnym w Lessay (IV–10 VI 1919) oraz kapelanem przy baonach detaszowanych m.in. w Ambronnay, Tolle, Bourg près Langres, St. Dorier. W 1920 r. powrócił do Polski, a 1 VII 1921 został na własną prośbę przeniesiony do rezerwy, mimo że Sztab Generalny proponował wysłanie go wraz z wojskiem na Litwę Środkową.

Po demobilizacji prawdopodobnie duszpasterz w parafii obrz. łacińskiego Lubenia k. Rzeszowa (1920–1922), następnie administrator parafii obrz. ormiańskiego Brzeżany (1922–1933), gdzie przeprowadził remonty świątyni i zabudowań plebańskich.

W 1933 r. powołany do grona kanoników gremialnych kapituły ormiańskiej we Lwowie; objął wówczas funkcję dyrektora banku Mons Pius, kuratora Archidiecezjalnego Muzeum Ormiańskiego (mian. 1935), skarbnika kurialnego, dyrektora Archiwum Archidiecezji Lwowskiej obrz. ormiańskiego (zob. niżej) i delegata ordynariusza dla sióstr benedyktynek obrz. ormiańskiego. Zarządzał także finansami swej archidiecezji jako skarbnik kurii oraz pracował jako sędzia i egzaminator prosynodalny. Należał do najbliższych współpracowników abpa J. Teodorowicza († 4 XII 1938) i wikariusza kapitulnego (adm. archidiecezji po śmierci ordynariusza) ks. Dionizego Kajetanowicza, który mianował go w 1939 r. kanclerzem kurii archidiecezjalnej obrz. ormiańskiego we Lwowie. Po śmierci abpa J. Teodorowicza brał udział w elekcji kandydatów do prekonizacji papieskiej nowego ordynariusza (2 I 1939) – na 18 elektorów otrzymał 3 głosy. W latach I wojny światowej trzykrotnie odznaczony Krzyżem Walecznych. U honorowany przywilejem *Expositorium Canoniale* (16 I 1928).

Aresztowany przez funkcjonariuszy NKWD (prawd. 23 IV 1940) i przetrzymywany w więzieniu na Brygidkach. Uwolniony

w nocy 24/25 VI 1941 przez grupę studentów lwowskich, którzy wykorzystując wycofanie się ze Lwowa wojsk sowieckich, sforsowali więzienie i uwolnili część zamkniętych w celach więźniów, w tym ks. W. Kwapińskiego. Po kilku godzinach Sowietci powrócili do więzienia i wymordowali więźniów, którzy nie zdołali zbiec. Wskutek ciężkich warunków więziennych utracił zdrowie i został częściowo sparaliżowany (1942). Ponownie uwięziony 26 XI 1945 i skazany przez sowiecki sąd wojskowy we Lwowie podczas posiedzenia w dniach 8–9 III 1946 na 10 lat łagrów, całkowitą konfiskatę mienia i utratę praw publicznych na 5 lat na podstawie art. 54-1a i 54-11 Kodeksu Karnego Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Sowieckiej z powodu czynów kontrrewolucyjnych. W wyniku całkowitej utraty zdrowia, kilku zawałów i jako całkowicie niezdolny do pracy fizycznej został zwolniony z odbywania kary i w maju 1948 r. ekspatriowany na Dolny Śląsk. Po rocznej rekonwalescencji pod opieką siostr franciszkanek szpitalnych i odzyskaniu sił pracował jako duszpasterz i kapelan szpitalny w Międzylesiu k. Bystrzycy Kłodzkiej.

Według ustaleń ks. Zdzisława Peszkowskiego i Stanisława Zdrojewskiego (Z. A. Jastrzębiec Peszkowski, S. Z. M. Zdrojewski, *Katolicycy duchowni w Gólgocie Wschodu. Od księdza Pomirskiego do ks. Niedzielaka*, Pelplin–Warszawa–Łódź–Orchard Lake 2002, s. 812) został aresztowany w 1941 r. i wywieziony w celu dalszego śledztwa do więzienia w Kijowie; ocalał podczas masowych rozstrzeliwań w pierwszych tygodniach wojny niemiecko-rosyjskiej (1941) i wrócił do Lwowa. Ponownie aresztowany przez Sowieców w 1945 i rok później skazany na 10 lat łagrów, które opuścił w 1956 r., powrócił do Lwowa, a w 1958 r. wyjechał do Polski, zmarł w 1960 r. Powyższe ustalenia – szczególnie odnoszące się do pobytu w więzieniu w Kijowie w 1941 r. i pobytu w łagrze w latach 1946–1956 oraz wyjazdu ze Lwowa w granice pojałtańskiej Polski w 1958 r. – są błędne.

Zmarł 25 X 1957 w Międzylesiu, pogrzebany cztery dni później w rodzinnym grobowcu na cmentarzu w Miechowie (ul. J. Piłsudskiego 64). W 2013 r. na grobowcu umieszczono pamiątkową tablicę z fotografią oraz napisem: „śp. Ksiądz Wiktor Kwapiński /

herbu Kownia (1883–1957) / Urodzony w Miechowie kapelan [sic!] Zgromadzenia Księży Misjonarzy, wyświęcony / w 1905. Kapelan Legionów polskich w I wojnie światowej i Wojska Polskiego. / W latach 1914–1945 kapłan archidiecezji lwowskiej obrządku ormiańskiego, / dyrektor banku Mons Pius, kustosz Muzeum Archidiecezjalnego, ostatni / kanclerz kurii ormiańskiej we Lwowie. / W 1940 i 1945 aresztowany przez władze sowieckie po 2,5 roku łagrów powrócił / do Polski. Kapelan szpitalny w Międzyzlesiu od 1948 roku do śmierci”.

Mimo iż nie był z pochodzenia Ormianinem, w 1930 r. aktywnie włączył się w prace Archidiecezjalnego Związku Ormian we Lwowie, m.in. początkowo jako delegat z Brzeżan, w 1935 r. został wybrany przez Walne Zgromadzenie członkiem Komisji Rewizyjnej, a 7 V 1939 wybrany przez kolejne Walne Zgromadzenie członkiem zarządu tegoż związku.

Pośmiertnie zrehabilitowany przez władze ukraińskie (9 VIII 1994).

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

W 1933 r. mianowany archiwariuszem kurii arcybiskupiej obr. ormiańskiego we Lwowie. Organizował bieżącą pracę archiwum archidiecezjalnego według zasad wypracowanych przez swego poprzednika (zob.) ks. Leona Isakowicza. Prowadził także kwerendy na potrzeby historyków. Kierował archiwum do chwili aresztowania przez NKWD (IV 1940). Po odzyskaniu wolności (VI 1941) z powodu nabytych w areszcie chorób, a później częściowego paraliżu (1942) zarządzał archiwum metropolitalnym jedynie nominalnie.

Po II wojnie światowej większa część zasobu archiwum kurii archidiecezjalnej obr. ormiańskiego we Lwowie trafiła do magazynów Lwowskiej Biblioteki Akademii Nauk USRS (czyli przedwojennego Zakładu Naukowego im. Ossolińskich we Lwowie), a z czasem do Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego Ukrainy we Lwowie – ob. fond 475 zawierający ok. 950 jednostek archiwalnych.

C. Biografia podmiotowa

1. *Noc w Wielicku. Z notatek kapelana*, [w:] *Dwa lata w boju II-ej Brygady Legionów Polskich 30. IX 1914–30. IX 1916*, [bmrw], s. 28.
2. *Cmentarz w lasku polskim*, [w:] *Dwa lata w boju II-ej Brygady Legionów Polskich 30. IX 1914–30. IX 1916*, [bmrw], s. 36.
3. *Wśród umierających na bojowisku*, [w:] *Wojna europejska. Krótkie opowieści żołnierzy polskich*, Częstochowa 1915, s. 14–15.

D. Bibliografia przedmiotowa (selektywna)

Archiwalia

1. AAG, Archiwum Prymasa Polski, b. sygn., Obrządki wschodnie, k. 5.
2. AMS, brak sygn., Księga wpisów Księży Misjonarzy, nr 298.
3. CAW, sygn. 22766, Akta personalne ks. W. Kwapińskiego.

Źródła drukowane

1. *Catalogus Universi Venerabilis Cleri Saecularis et Regularis Archidioecesis Leopoliensis rit[us] La[tini] pro Anno Domini MCMXII*, Leopoli 1924, s. 76.
2. *Catalogus Universi Cleri et Schematismus Archidioecesis Leopoliensis ritus Armeno-catholici Anno 1914*, Leopoli 1914, s. 23.
3. *Lista starszeństwa oficerów Legionów Polskich w dniu oddania Legionów Polskich Wojsku Polskiemu (12 kwietnia 1917)*, Warszawa 1917, s. 51.
4. *Catalogus Universi Venerabilis Cleri et Schematismus Archidioecesis Leopoliensis ritus Armeno-catholici pro Anno Domini 1918*, Leopoli 1918, s. 26.
5. *Elenchus Cleri et Manialium Archidioecesis Leopoliensis, ritus armeno-cathol[ici] eiusque institutorum pro anno Domini 1924*, Leopoli [1924], s. [7].
6. *Wiadomości diecezjalne*, PsG 1928 nr 8–9, s. 26–27.
7. *Z życia naszego Związku*, PsG 1930 nr 40–41, s. 160.
8. *Z życia naszego Związku*, PsG 1931 nr 48–49, s. 85.
9. *Kronika*, PsG 1933 nr 3–4, s. 46.
10. *Schematismus Archidioecesis Leopoliensis ritus Armeno-catholici pro Anno Domini 1933*, Leopoli [1933], s. 22.
11. *Ze Związku Archidiecezjalnego*, „Gregoriana” 1935 z. 3–4, s. 131.
12. *Z życia naszego Związku*, PsG 1938 nr 2, s. 28.

13. *Z życia naszego Związku*, PsG 1939 nr 2, s. 101.
14. *Schematismus Archidiececesis Leopoliensis ritus Armeno-catholici pro Anno Domini 1939*, Leopoli 1939, s. 17, 40–41, 44.
15. *Z życia naszego Związku*, PsG 1939 nr 3, s. 122.
16. K. Nowina-Konopka, *Wspomnienia wojenne kapelana II Brygady Legionów Polskich*, Kraków 1993, s. 51, 134, 161, 165, 169, 171–173, 226.
17. *Rocznik archidiecezji wrocławskiej*, Wrocław 1995, s. 487.
18. S. Donigiewicz, *Wiadomości z życia śp. Ks. Infulata Dionizego Kajetanowicza*, „Biuletyn Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego” 1998 nr 11, s. 11 (relacja z 6 II 1965 r.).
19. J. Panaś, *Pamiętnik kapelana Legionów Polskich*, Kraków 2015, s. 144, 149.
20. *Przémówienie radiowe Michała Tadeusza Brzęk-Osińskiego pt. „Wspomnienia ze Szczypiorna”*, [w:] *Materiały źródłowe do dziejów legionistów internowanych w Szczypiornie w 1917 roku*, oprac. G. Waliś, Kalisz 2017, s. 36.
21. *Fragment wspomnień Michała Tadeusza Brzęk-Osińskiego*, [w:] *Materiały źródłowe do dziejów legionistów internowanych w Szczypiornie w 1917 roku*, oprac. G. Waliś, Kalisz 2017, s. 41.
22. *Fragment wspomnień Ludwika Dudzińskiego*, [w:] *Materiały źródłowe do dziejów legionistów internowanych w Szczypiornie w 1917 roku*, oprac. G. Waliś, Kalisz 2017, s. 58, 60.
23. *Fragment wspomnień Władysława Kęsika*, [w:] *Materiały źródłowe do dziejów legionistów internowanych w Szczypiornie w 1917 roku*, oprac. G. Waliś, Kalisz 2017, s. 86.
24. *Fragment wspomnień Wacława Kobyteckiego*, [w:] *Materiały źródłowe do dziejów legionistów internowanych w Szczypiornie w 1917 roku*, oprac. G. Waliś, Kalisz 2017, s. 101, 106–107.
25. *Fragment wspomnień Leona Wacława Koca*, [w:] *Materiały źródłowe do dziejów legionistów internowanych w Szczypiornie w 1917 roku*, oprac. G. Waliś, Kalisz 2017, s. 109.
26. *Fragment wspomnień Leona Wacława Koca*, [w:] *Materiały źródłowe do dziejów legionistów internowanych w Szczypiornie w 1917 roku*, oprac. G. Waliś, Kalisz 2017, s. 113–114.
27. *Artykuł wspomnieniowy Mariana Kukiela „Szczypiorno z innej strony”*, [w:] *Materiały źródłowe do dziejów legionistów internowanych w Szczypiornie w 1917 roku*, oprac. G. Waliś, Kalisz 2017, s. 128.

28. *Fragment wspomnień Mieczysława Naramowskiego dotyczący obozu w Szczypiornie*, [w:] *Materiały źródłowe do dziejów legionistów internowanych w Szczypiornie w 1917 roku*, oprac. G. Waliś, Kalisz 2017, s. 136.
29. *Fragment wspomnień Stanisława Pewnickiego*, [w:] *Materiały źródłowe do dziejów legionistów internowanych w Szczypiornie w 1917 roku*, oprac. G. Waliś, Kalisz 2017, s. 140.
30. *Fragment wspomnień Czesława Ryll-Nardzewskiego*, [w:] *Materiały źródłowe do dziejów legionistów internowanych w Szczypiornie w 1917 roku*, oprac. G. Waliś, Kalisz 2017, s. 151, 152.
31. *Fragment wspomnień Wincentego Solka*, [w:] *Materiały źródłowe do dziejów legionistów internowanych w Szczypiornie w 1917 roku*, oprac. G. Waliś, Kalisz 2017, s. 172.
32. [1917] b.m. i d.d., [Szczypiorno]. *List legionisty Ignacego Sęka, internowanego w Szczypiornie do kapelana Kwapińskiego z prośbą o pomoc w wydostaniu się z obozu*, [w:] *Materiały źródłowe do dziejów legionistów internowanych w Szczypiornie w 1917 roku*, oprac. G. Waliś, Kalisz 2017, s. 206.
33. *1917 październik 22, Warszawa. Relacja z przebiegu werbunku do Polskiej Siły Zbrojnej w obozie w Szczypiornie*, [w:] *Materiały źródłowe do dziejów legionistów internowanych w Szczypiornie w 1917 roku*, oprac. G. Waliś, Kalisz 2017, s. 209.
34. *1917 październik 25, Warszawa. Raport ppłk. Leona Berbeckiego złożony Ludwikowi Górskiemu, referentowi spraw wojskowych Komisji Przejściowej Tymczasowej Rady Stanu, w sprawie zajść w obozie w Szczypiornie podczas werbunku do Polskiej Siły Zbrojnej*, [w:] *Materiały źródłowe do dziejów legionistów internowanych w Szczypiornie w 1917 roku*, oprac. G. Waliś, Kalisz 2017, s. 211–212.
35. *1917 listopad 15, Warszawa. Pismo Polskiego Komitetu Opieki nad Jeńcami 184 do Rady Regencyjnej w sprawie tragicznego położenia legionistów w obozie w Szczypiornie*, [w:] *Materiały źródłowe do dziejów legionistów internowanych w Szczypiornie w 1917 roku*, oprac. G. Waliś, Kalisz 2017, s. 221.
36. *1917 listopad 29, Kalisz. Raport oficerów łącznikowych o zajściach (m.in. głódowce) w obozie w Szczypiornie spowodowanych zarządzeniem komendanta obozu o przyszyciu numerów jenieckich*, [w:] *Materiały źródłowe do dziejów legionistów internowanych w Szczypiornie w 1917 roku*, oprac. G. Waliś, Kalisz 2017, s. 226, 228–229.

Publikacje

Bibliografia przedmiotowa z lat 1917–1918 zob. *Artykuły i informacje prasowe*, [w:] *Materiały źródłowe do dziejów legionistów internowanych w Szczypiornie w 1917 roku*, oprac. G. Waliś, Kalisz 2017, s. 279 (nr 137), 288 (nr 158), 289–292 (nr 161), 294 (nr 168), 295–297 (nr 172), 299–300 (nr 183), 302–304 (nr 192), 312–314 (nr 215), 333–335 (nr 282), 339–348 (nr 295). Ponadto:

1. *Okradzenie kapelana Legionów ks. Kwapińskiego*, „Ilustrowany Kurjer Codzienny” 1917 nr 307 (z dnia 6 XI 1917), s. 3.
2. *Wspomnienie pośmiertne. Śp. ks. Wiktor Kwapiński*, „Wrocławskie Wiadomości Kościelne” 1957 nr 12, s. 575–576.
3. W. Urban, *Wkład duszpasterski księży repatriantów w archidiecezji wrocławskiej w latach 1945–1970*, Wrocław 1970, s. 94.
4. W. K. Cygan, W. J. Wysocki, *„Dla Ciebie, Polsko, krew i czyny moje!..” Duszpasterstwo wojskowe Legionów Polskich*, Warszawa 1997, s. 131.
5. S. Donigiewicz, *Wiadomości z życia śp. ks. Infułata Dionizego Kajetanowicza*, „Biuletyn Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego” 1998 nr 11, s. 6–11.
6. J. Wołczański, *Martyrologium księży ormiańskich w archidiecezji lwowskiej w świetle źródeł sowieckich* [w:] *Polacy w Armenii*, red. E. Walewander, Lublin 2000, s. 204–205.
7. T. Isakowicz-Zaleski, *Słownik biograficzny księży ormiańskich i pochodzenia ormiańskiego w Polsce w latach 1750–2000*, Kraków 2001, s. 68–69.
8. A. Terlecki, *Przyczynek do życiorysu ks. Wiktora Kwapińskiego*, „Biuletyn Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego” 2003 nr 34/35, s. 64 (odwołanie do kroniki parafialnej w Międzyzlesiu).
9. W. K. Cygan, *Oficerowie Legionów Polskich 1914–1917. Słownik biograficzny*, t. 2: G–K, Warszawa 2006, s. 350–351 (błędne informacje o studiach na UJ i święceniach kapłańskich w obrządku ormiańskim).
10. W. K. Cygan, W. J. Wysocki, *W służbie Bogu i Ojczyźnie. Służba duszpasterska w polskich formacjach wojskowych 1914–1918*, Mińsk Mazowiecki–Warszawa 2012, s. 131 (tam wykaz archiwaliów).
11. M. Agopsowicz, *Dwie biografie – jedna osoba*, „Awedis. Posłaniec Niosący Dobrą Nowinę. Czasopismo Ormiańskie” 2012 nr 10, s. 8.
12. M. Uchto, *Kapelan, dyrektor i kanclerz kurii*, „Dziennik Polski” 5 V 2012.

13. W. Kozłowski, *Ksiądz Józef Panaś – niepokorny kapelan wojskowy i działacz ludowy (1887–1940). Spojrzenie na niektóre fragmenty biografii*, „Zeszyty Wiejskie” 18:2013, s. 125.
14. *Rocznik statystyczny. Kościół katolicki w Polsce. 1991–2011*, Warszawa 2014, s. 75.
15. Ł. Krucki, *Archidiecezja lwowska obrządku ormiańskiego w świetle Schematyzmu archidiecezjalnego z 1939 r.*, „Roczniki Teologiczne” 64:2017 z. 4, s. 79, 80, 83.
16. *Wstęp*, [w:] *Materiały źródłowe do dziejów legionistów internowanych w Szczypiornie w 1917 roku*, oprac. G. Waliś, Kalisz 2017, s. 21.
17. P. Stawarz, *Ksiądz Pułkownik Józef Panaś (1887–1940). Kapelan Legionów Polskich, działacz polityczny i publicysta*, „Zeszyty Wiejskie” 23:2017, s. 205.
18. T. Krzyżowski, *Kulisy nominacji następcy ormiańskokatolickiego arcybiskupa Józefa Teodorowicza*, „Lehahayer. Czasopismo Poświęcone Dziejom Ormian Polskich” 5:2018, s. 250, 253–254.
19. G. Pełczyński, *Represje wobec duchowieństwa Archidiecezji Ormiańskokatolickiej we Lwowie podczas drugiej wojny światowej i po jej zakończeniu*, „Zesłaniec” 2016 nr 76, s. 65–66.
20. T. Krzyżowski, *Archidiecezja lwowska obrządku ormiańskokatolickiego w latach 1902–1938*, Kraków 2018 [mps w Archiwum UP]PII], s. 147–173.

Relacje

1. Relacja pisemna dr Oksany Hajowej, Lwów, 13 I 2019.
2. Relacja ustna dra Tomasza Krzyżowskiego, Kraków, 4 III 2020.

Strony internetowe

1. P. Glugła, *Kwapiński Wiktor ks. kpt. (1883–1957)*, https://archiwum-ordynariat.wp.mil.pl/pl/378_20616.html [24 II 2020].

oprac. Józef Marecki

Ludwik ze Zbąszynia OFM

A. Życiorys

Ludwik ze Zbąszynia, znany także jako Zbąsinus, Zbąski, Zbąszynius, kapłan Zakonu Braci Mniejszych (na ziemiach polskich zwanych bernardynami), ur. przed 1600 w Zbąszyniu w rodzinie mieszczańskiej w Wielkopolsce. W młodości miał studiować w Akademii Krakowskiej (wg ustaleń K. Kantaka, *Bernardyni polscy*, t. 2, Lwów 1933, s. 329–332), co jednak nie znajduje potwierdzenia w źródłach. Do zakonu wstąpił w 1617 r. i po nowicjacie odbył studia teologiczne. Data święceń kapłańskich nie jest znana. W 1628 r. miał miejsce podział dawnej prowincji polskiej na nowe jednostki administracyjne: prowincję małopolską, wielkopolską i ruską. O. Ludwik, zapewne z powodu miejsca urodzenia, znalazł się w prowincji wielkopolskiej. Szczupłość źródeł nie pozwala na szczegółowe przedstawienie miejsc pracy duszpasterskiej i wskazania klasztorów, w których przebywał. Wiadomo, że był sekretarzem prowincji wielkopolskiej Zakonu Braci Mniejszych (1633–1636), kustoszem warszawskim (1637–1640), gwardianem klasztoru w Łowiczu (1643–1646), członkiem zarządu prowincji wielkopolskiej zakonu – tzw. definitorem (1646–1649, 1658–1661) oraz jej prowincjałem (1649–1652). W 1654 r. pod nieobecność prowincjała Antoniego Grabowskiego OFM przebywającego w sprawach służbowych za granicą administrował prowincją zakonną, a w 1661 r. po śmierci prowincjała kierował prowincją jako kustosz. Kilkakrotnie pełnił funkcję sekretarza kapituł prowincjalnych.

Lata pełnienia funkcji przełożonego prowincji oraz urzędu definitora zbiegły się z czasem wewnątrzzakonnych sporów o granice prowincji bernardyńskich i ich wpływów na ziemiach polskich oraz konfliktów z reformatami. O. Ludwik zajmował – jak ustalił o. Wyczawski (*Słownik polskich pisarzy...*, s. 285) – kierunek umiarkowany, a dzięki jego wpływom na dworze królewskim, do którego apelowały zwaśnione strony konfliktu o granice prowincji, zawarto w 1651 r. „wieczystą ugodę”. Jako przełożony prowincji był przeciwny mianowaniu obcokrajowców wizytatorami zakonnymi.

Pełnił kilka ważnych funkcji zakonnych, m.in. w 1638 r. z rąk nuncjusza Mario Filonardiego otrzymał nominację na komisarza wizytatora prowincji małopolskiej (od której się wymówił). Dwa-naście lat później ten sam obowiązek zleciły mu władze generalne zakonu. Dwukrotnie brał udział w kapitule generalnej zakonu – w 1639 r. jako kustosz kustoszy prowincji wielkopolskiej z nominacji prowincjalnego definitorium i w 1652 r. jako prowincjał. Po zakończonym urzędzie został w 1653 r. wyznaczony prokuratorem (opiekunem) w procesie kanonizacyjnym Władysława z Gielniowa OFM oraz prowincjalnym kronikarzem i archiwistą, które to funkcje określano terminem „chronolog”. W czasie zagranicznych podróży nabył szereg książek, które z czasem wzbogaciły biblioteki klasztorne bernardynów w Warszawie i Skępem. Po kasatach część z nich przekazano do diecezjalnych bibliotek seminaryjnych.

W 1646 r. uzyskał notariat publiczny, co świadczyć może o znacznej randze społecznej o. Ludwika i zaufaniu, jakie do niego żywiono. Zmarł w 1662 r. w Skępem, gdzie przebywał w ostatnich latach życia i tamże został pochowany w podziemiach świątyni klasztornej.

B. Działalność na polu archiwalnym

W 1654 r. mianowany chronologiem prowincji. Na taką decyzję przełożonych wpływ miały niewątpliwie jego zamiłowania bibliofilskie oraz zainteresowanie przeszłością bernardynów na ziemiach polskich. Należy wyjaśnić, że w 1620 r. generał Zakonu

Braci Mniejszych o. Benigny z Genui wydał rozporządzenie nakazujące „żeby w każdej prowincji jednemu zakonnikowi powierzyć opiekę nad całym materiałem historycznym, otworzyć wszelkie archiwa i biblioteki i pod każdy względem ułatwić pracę; brat ten miał zbierać dane do opracowania dziejów Zakonu” (K. Kantak, *Bernardyni...*, s. 323). W polskiej prowincji urząd tzw. chronologa ustanowiono dopiero w 1630 r. Jego głównym zadaniem była należyta troska o archiwalia, zwłaszcza dyplomy i materiały fundacyjne oraz znajdujące się w klasztorach konstytucje, przywileje, korespondencję, nekrologi oraz materiały różne pozostały po zmarłych zakonnikach – pamiętniki, kazania, dokumenty osobiste, wypisy z dzieł drukowanych i rękopisów. Najczęściej archiwalia były przechowywane w znaczących klasztorach, w pomieszczeniach bibliotecznych. Ponadto obowiązkiem chronologów był nadzór nad prowadzeniem kronik w poszczególnych klasztorach oraz sporządzanie wypisów z archiwaliów na potrzeby historyków pracujących nad dziejami zakonu z polecenia przełożonych generalnych. Obowiązkiem chronologa było również gromadzenie świadectw o życiu i działalności świątobliwych i zasłużonych zakonników. Często też podejmowali się prowadzenia kroniki prowincjalnej.

O. Ludwik gromadził liczne materiały źródłowe, opiekował się prowincjalnym archiwum oraz sporządził własnoręcznie 6 cennych prac historycznych w oparciu o zgromadzone archiwalia oraz własne doświadczenia i wiedzę. Są to: (1) *Chronologica Provinciarum Ordinis Fratrum Minorum Regularis Observantiae vulgo Bernardinorum in Regno Poloniarum relatio cum topographica conventuum Provinciae S. Mariae Angelorum seu Majoris Poloniae delineatione, in qua strictim quidem et non graphice, attamen nullo infidelitatis naevo refertur Provinciae fundatio, coenobiorum erectio, progressus et incrementum, opera fratris Ludovici Zbąszynii* [1453–1604]; (2) *Chronologica Provinciae Majoris Poloniae Sanctae Mariae Angelorum ordinis Fratrum Minorum Regularis Observantiae vulgo Bernardinorum delineationis [...] continuatio seu pars posterior, in qua strictim referentur memorabilia nostri temporis [...] studio fratris Ludovici Zbąszynii...* [1628–1641];

(3) *Topografica de conventu Lovicensi (Łowicz) Fratrum Minorum Regularis Observantiae vulgo Bernardinorum narratio [...] facta per fratrem Ludovicum Zbąszynium... olim dicti conventus guardianum anno Domini 1647 [1470–1647];* (4) *Chronotopographica conventus Skąpensis (Skępe) descriptio seu temporis, quo receptus est, loci, in quo fundatus, licet non graphice fide tamen integra et nullo lubricae fidei naevo notata delineatio [1495–1662];* (5) *Topographica ac chronologica conventuum Majoris Poloniae descriptio [...] opere et studi [...] Patris Augustini Ciepliński [XV–XVIII w.];* (6) *Chronologica conventuum [...] Bernardinorum [...] Majoris Poloniae descriptio.* Pięć pierwszych z wymienionych znajduje się w Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie: sygn. W-30, W-31, W-53, W-61, W-33. Ostatnie z wymienionych dzieł zaginęło. Należy dodać, że w przeciwieństwie do chronologów z prowincji małopolskiej i ruskiej archiwalia dotyczące klasztorów prowincji wielkopolskiej o. Ludwik przewoził ze sobą wraz ze zmianą miejsc zamieszkania. Niewątpliwie takie postępowanie mogło przyczynić się do niszczenia dokumentów, a nawet ich utraty.

Zanim został mianowany prowincjalnym chronologiem, prowadził poszukiwania materiałów archiwalnych związanych z dziejami bernardynów. Na potrzeby generalnego kronikarza zakonu Lukasa Waddinga OFM pracującego nad *Annales minorum seu trium Ordinis a S. Francisco institutorum auctore...* sporządził w 1647 r. z dostępnych archiwaliów wyciągi dotyczące dziejów bernardynów na ziemiach polskich i przesłał je do kurii generalnej zakonu w Rzymie.

D. Bibliografia przedmiotowa

Publikacje

1. H. E. Wyczawski, *Ludwik ze Zbąszynia*, PSB 18, s. 106 (tam bibliografia przedmiotowa).
2. H. E. Wyczawski, *Ludwik ze Zbąszynia*, SPPE, s. 284–285 (tam bibliografia przedmiotowa).

3. H. E. Wyczawski, *Ludwik ze Zbąszynia*, SPTK 2, s. 544–545 (tam bibliografia przedmiotowa).
4. A. Obruśnik, *Ludwik ze Zbąszynia*, EK 11, kol. 179–180.

oprac. Józef Marecki

Malicki Franciszek CSMA

A. Życiorys

Franciszek Malicki, kapłan Zgromadzenia Świętego Michała Archanioła, ur. 30 I 1918, Michałówka, syn rolników Jana i Katarzyny z d. Rybczak. Do gimnazjum koedukacyjnego uczęszczał w Borszczowie (1930–1932). Dnia 24 IX 1932 wstąpił do Zgromadzenia Świętego Michała Archanioła i kontynuował naukę z zakresu szkoły średniej w Pawlikowicach (1932–1934), którą przerwał na czas nowicjatu w Pawlikowicach (1934–1936). Pierwszą profesję złożył 12 VII 1936 tamże. Na kolejne dwa lata ponownie wrócił do szkoły średniej w Pawlikowicach (1936–1938). Po jej ukończeniu przeniesiony w 1938 r. do Strugi (ob. Marki), gdzie był opiekunem dzieci i młodzieży w zakładzie wychowawczym. W latach 1939–1945 był bibliotekarzem, opiekunem chorych dzieci i młodzieży przebywających w izbie chorych – izolatce w Zakładzie Wychowawczym w Miejscu Piastowym, a w latach 1943–1945 także nauczycielem w tymże zakładzie (1943–1945). Profesję wieczystą złożył 12 VII 1940 w Miejscu Piastowym. Świadectwo dojrzałości liceum ogólnokształcącego uzyskał przed Państwową Komisją Weryfikacyjną w Krakowie 21 VIII 1945. Po studiach filozoficzno-teologicznych w WT UJ w Krakowie (1945–1950), uwieńczonych tytułem magistra teologii, przyjął święcenia kapłańskie 21 V 1950. Następnie pracował jako kontraktowy nauczyciel religii w Zasadniczej Szkole Górniczej Ministerstwa Górnictwa w Wieliczce (1950–1951) i w tym samym czasie uczył w niższym seminarium duchownym w Pawlikowicach, później w Miejscu

Piastowym (1951–1952). Do 1969 r. przebywał w Miejscu Piastowym i pełnił funkcję sekretarza generalnego Zgromadzenia Świętego Michała Archanioła (1952–1964), kapelana sióstr michalitek w ich macierzystym domu zakonnym (od 8 IX 1953), wikariusza generalnego zgromadzenia (1964–1967), a także ojca duchownego we wspólnocie macierzystego domu zakonnego (1967–1969). Decyzją władz zakonnych został skierowany na placówkę misyjną Zgromadzenia Świętego Michała Archanioła w Hyde Parku w Kanadzie (21 XII 1969), gdzie posługiwał jako duszpasterz i rezydował jako emeryt. Zmarł 18 XII 1998 i został pochowany na cmentarzu w London w Kanadzie.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Pełniąc funkcję sekretarza generalnego (1952–1964), przejął opiekę nad archiwum Zgromadzenia Świętego Michała Archanioła w Miejscu Piastowym. Należy nadmienić, że jeszcze wówczas archiwum nie stanowiło oddzielnej jednostki organizacyjnej zgromadzenia i nie posiadało własnego statutu, instrukcji archiwalnej i regulaminu archiwum. O posłudze archiwisty nadmieniają jedynie obowiązujące w tym czasie *Konstytucje Zgromadzenia św. Michała Arch. projekt z 1936 r.* (Miejsce Piastowe 1936, art. 363) wskazując, że: „Sekretarz Generalny [...] ma pieczę nad archiwum Zgromadzenia”. Jako archiwista zajmował się głównie udostępnianiem zasobu archiwalnego historykom oraz dbał o przekazywanie dokumentacji bieżącej do archiwum.

C. Bibliografia podmiotowa

Publikacje drukowane

1. *Trochę przekory*, „Powściągliwość i Praca” 1966 nr 2, s. 7.

Publikacje powielane

1. *Obowiązek kapłana dążenia do doskonałości*, Miejsce Piastowe 1956, mps.

2. *Samotność kapłana*, Miejsce Piastowe 1962, mps.
3. *Nasze odnowienie duchowe w stosunku do Ojca św., Biskupów i Braci Kapłanów*, Miejsce Piastowe 1963, mps.
4. *Radosna służba Bogu*, Miejsce Piastowe 1963, mps.
5. *Kapłan czasów dzisiejszych*, Miejsce Piastowe 1965, mps.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. AG-CSMA, kod zespołu 98121847770, Spuścizna po ks. Franciszku Malickim CSMA.

Publikacje

1. W. Zięba, *Nieprzejednany wróg alkoholu. Ks. Franciszek Malicki (1918–1998)*, [w:] *Zapisani w sercu i pamięci*, Miejsce Piastowe 2004, s. 137–139.

oprac. Roman Majka CSMA

Malinowski Wojciech CM

A. Życiorys

Wojciech Malinowski, kapłan Zgromadzenia Księży Misjonarzy, ur. 6 IV 1788, Tykocin (ob. pow. białostocki). Tam też uczęszczał do szkoły powszechnej. Do zgromadzenia wstąpił 12 VI 1808 w Warszawie, śluby święte złożył 13 VI 1810 w Warszawie, a 5 VII 1812 przyjął święcenia kapłańskie.

Bezpośrednio po święceniach pracował w seminarium diecezjalnym w Chełmnie, gdzie uczył teologii, a także był wikariuszem tamtejszej parafii misjonarskiej (1812–1814). Następnie przełożeni skierowali go seminarium diecezjalnego w Lublinie (1814–1816). Od 1816 r. mieszkał w Warszawie, gdzie w seminarium świętokrzyskim wykładał teologię moralną i hermeneutykę, jednocześnie w parafii świętokrzyskiej pełnił funkcje wikariusza i katechety. W latach 1817–1826 był profesorem w diecezjalnym seminarium w Krakowie na Stradomiu. Prowadził wykłady z Pisma Świętego, teologii dogmatycznej, teologii pastoralnej, teologii moralnej i ceremonii. Następnie decyzją przełożonego prowincji (wizytatora) Pawła Rzymyńskiego CM powrócił do seminarium świętokrzyskiego w Warszawie, gdzie był prefektem studiów (1828–1829), uczył teologii moralnej i pastoralnej. W diecezji warszawskiej powierzono mu obowiązki egzaminatora: prosynodalnego, aspirantów do stanu kapłańskiego, do święceń i cenzora książek religijnych. W latach 1832–1834 ponownie przebywał w Krakowie, gdzie pełnił funkcję rektora seminarium stradomskiego i superiora domu. Jednocześnie w diecezji odpowiadał za egzaminy dla kandydatów

do stanu kapłańskiego i przed święceniami. W 1834 r. z polecenia przełożonego prowincji Mateusza Gorzkiewskiego CM ponownie powrócił do Warszawy i został mianowany asystentem domu pw. Świętego Krzyża. Pomagał także w różnych pracach wspomnianemu przełożonemu jako jego zastępca. W późniejszym okresie wizytator Adam Nadolski CM mianował go profesorem seminarium diecezjalnego w Lublinie (1839–1852), gdzie prowadził wykłady z Pisma Świętego, teologii moralnej, teologii pastoralnej, wymowy świętej, rubryk mszału i brewiarza. Na polecenie wikariusza generalnego zgromadzenia Antoniego Poussou CM w roku 1842 wraz z Michałem Mioduszewskim CM jako nadzwyczajni komisarze przeprowadzili wizytację domów misjonarzy w Polsce i złożyli przełożonemu generalnemu sprawozdanie o stanie prowincji. W 1852 r. wizytator Andrzej Dorobis CM wezwał go do Warszawy jako swego doradcę w zarządzie prowincją. W diecezji warszawskiej powierzono mu obowiązki sędziego synodalnego oraz egzaminatora duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego.

Od 1826 r. ks. Malinowski był także ekonomem Sióstr Miłosierdzia prowincji warszawskiej. Pracując w seminarium diecezjalnym w Lublinie wykładał teologię moralną, pastoralną, rubryki mszalne i brewiarzowe, rytuał, przygotował kalendarz liturgiczny diecezji lubelskiej i *directorium perpetuum*, przez co ułatwił układanie rubryceli. Ułożył także kalendarz liturgiczny dla diecezji warszawskiej. W Warszawie był spowiednikiem kleryków. Zmarł 9 XII 1860 w Warszawie. Spoczął w katakumbach kościoła pw. Świętego Krzyża w Warszawie.

B. Działania na polu archiwalnym

Wizytator Polskiej Prowincji Zgromadzenia Księża Misjonarzy Paweł Rzymiski CM w 1826 r. mianował ks. Malinowskiego ekonomem i sekretarzem polskiej prowincji zgromadzenia. Pełniąc te urzędy, uporządkował archiwum prowincji w Warszawie. Z myślą o przyszłych pokoleniach misjonarzy spisał życiorysy zmarłych konfratrów, kapłanów, braci i kleryków. Z okresu pracy

w seminarium diecezjalnym w Krakowie na Stradomiu pozostawił spisane swoje *Pamiętniki* z lat 1817–1826 (zob. bibliografia podmiotowa, poz. 1).

C. Bibliografia podmiotowa

1. *Opisanie krótkie dziejów domu księży misjonarzy i seminarium diecezjalnego w Krakowie na Stradomiu od roku 1817 miesiąca maja*, oprac. i wstęp M. Hałaburda, Kraków 2011.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. AMS, sygn. IV/VI.7, Spisy Misjonarzy z poł. XIX w. (Bieg życia kapłanów Zgromadzenia XX. Misjonarzy od roku 1847 na rozkaz rządu cywilnego wykonany a tu według ich powołania ułożony), s. 36–37.
2. AMS, sygn. VII/V.5, Spisy profesorów i alumnów. Lata 1762–1839, k.19v–20, 27v–28.
3. AMS, Spuścizna Wojciecha Malinowskiego, sygn. V/I, Pamiętnik: Opisanie krótkie dziejów domu XX. Misjonarzy i Seminarium Diecezjalnego w Krakowie na Stradomie od roku 1817 miesiąca maia [do 9 września 1826], rkps, 90 s.
4. AMS, Spuścizna Wojciecha Malinowskiego, sygn. V/II, Supplementum praecipuorum, quae ARD Joannes Górnicki in libro neglexit inscribere, dutka, s. nlb. 2, rkps.
5. Spuścizna Wojciecha Malinowskiego, sygn. V/III, Directorium perpetuum Officii Divini et Sacrificii Missae iuxta Rubricas Breviarii et Missalis Romani nec non decreta Sacrae Rituum Congregationis in dioecesi Lublinski ab anno 1853 persolvendi cum adiectis fundamentis decidendi maioris momenti difficultates, quae possunt occurrere scribenti ordinem Officii Divini et Sacrificii Missae singulis annis in eadem dioecesi. Exemplar secundum, collectum ex maculaturis restantibus post paratum Directorium ad usum Consistorii Generalis dioecesis Lublinski 1852 anno Nro 847, rkps, s. XVI, 700.

6. AKMKr, sygn. A. Sem 1. Lista imienna profesorów z wykazem przedmiotu naukprzeznichwSeminariumStradomskimDiecezjiKrakowskiejdawanych.

Źródła drukowane

1. *Elenchus cleri saecularis et regularis Dioecesis Cracoviensis*, [w:] *Ordo officii divini...* Cracoviae (1818–1826, 1833–1834).
2. *Elenchus universi cleri dioecesis Lubliniensis...*, Lublini (1840–1852).
3. *Elenchus universi cleri dioecesis Varsaviensis...*, Varsaviae (1829, 1831, 1835–1839, 1841–1861).

Publikacje

1. *Mémoires de la Congrégation de la Mission*, t. 1, Paris 1863, s. 504–507.
2. F. Bączkowicz, *Z dziejów domu Stradomskiego*, cz. 3: *Seminarium Duchowne*, „Roczniki Obydwóch Zgromadzeń” 1911 nr 2, s. 105; 1914 nr 1, s. 45, nr 3, s. 222; 1923 nr 1, s. 11–12, 15; 1925 nr 1, s. 27–30, 33, 35.
3. J. Dukąła, „*Ratio studiorum*” w *seminariach diecezjalnych pod zarządkiem księży misjonarzy*, NP 61:1984, s. 197, 215.
4. F. Gryglewicz, *Studium Pisma św. w lubelskim seminarium duchownym*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 2:1955, s. 127–128.
5. M. Hałaburda, *Wstęp*, [w:] *Opisanie krótkie dziejów domu księży misjonarzy i seminarium diecezjalnego w Krakowie na Stradomiu od roku 1817 miesiąca maja*, oprac. i wstęp M. Hałaburda, Kraków 2011, s. 6–7.
6. M. Hałaburda, *Krakowskie Seminarium Duchowne (1801–1901)*, Kraków 2007, s. 9, 23–24, 39–41, 75, 86, 105, 107, 113, 122, 124, 126, 143, 151, 170, 172, 176, 188–189, 249, 263, 270–271, 273–274, 278–279, 281–282, 284–285, 287, 300–301, 304, 306, 331.
7. S. Młynarczyk, *Księża profesorowie seminarium diecezjalnego lubelskiego w latach 1714–1864*, „Wiadomości Diecezjalne Lubelskie” 1964 nr 37, s. 259.

oprac. Waław Umirski CM

Mazurek Franciszek, ks.

A. Życiorys

Franciszek Mazurek, kapłan diecezji kieleckiej, ur. 27 III 1904, Koryczany – parafia Żarnowiec (ob. pow. zawierciański), syn Maksymiliana i Marianny z Grelów. Do szkół średnich uczęszczał w Olkuszach i Kielcach. W 1921 r. wstąpił do seminarium duchownego w Kielcach, w którym najpierw ukończył liceum humanistyczne, filozofię i teologię, a następnie przyjął w 1927 r. święcenia kapłańskie. Pracował jako wikariusz w Kościelcu, przy kościele parafialnym pw. św. Wojciecha w Kielcach i przy katedrze kieleckiej. Jednocześnie był prefektem etatowym w kieleckich szkołach i kapelanem schroniska dla ubogich na Kaweczyźnie w Kielcach. W latach 1932–1933 studiował na KUL, potem na UJ, gdzie w 1935 r. uzyskał tytuł magistra teologii. W dniu 7 XI 1938 otrzymał nominację na stanowisko profesora historii Kościoła i liturgii w kieleckim seminarium oraz biskupiego ceremoniarza. Do 1940 r. przygotował maszynopis rozprawy doktorskiej pt. *Kolegiata pilicka 1612–1819* (ob. zachowany w bibliotece WSD w Kielcach). Dnia 10 II 1941 aresztowany przez Niemców pod zarzutem redagowania tajnych gazetek i przynależności do organizacji konspiracyjnej. Początkowo więziony w Kielcach, od 5 IV 1941 przebywał w niemieckim obozie koncentracyjnym w Auschwitz, a od 4 V 1941 w obozie koncentracyjnym w Dachau, gdzie zmarł zamorzony głodem 19 IX 1942 (inna data śmierci podawana jest na dzień 4 V 1942).

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Nominację na stanowisko archiwisty diecezji kieleckiej otrzymał od bpa Czesława Kaczmarka 30 IX 1938. Dzięki owocnej współpracy z ordynariuszem kieleckim Archiwum Diecezjalne w Kielcach zostało erygowane 25 III 1939. Sporządził dla niego statut organizacyjny i regulamin pracowni archiwalnej, zatwierdzone 28 III 1939 przez wspomnianego ordynariusza.

Nie miał żadnego doświadczenia w prowadzeniu archiwum, dlatego najpierw zapoznał się z dobrze prowadzonymi archiwami kościelnymi w Polsce – złożył w tym celu wizytę m.in. w Przemyślu, Poznaniu, Płocku i Katowicach. Najbardziej zaimponowało mu archiwum przemyskie, prowadzone przez doświadczonego archiwistę ks. Jana Kwolka. W początkach swojej pracy pozostawał pod jego wpływem i wzorował się na jego rozwiązaniach.

Pracę archiwalną rozpoczął od przygotowania lokalu. Chociaż bp Czesław Kaczmarek planował budowę osobnego gmachu archiwum, tymczasowo przydzielił na przechowywanie dokumentacji archiwalnej jeden pokój w apartamentach kapelańskich w Pałacu Biskupim w Kielcach. Wkrótce po nominacji do tego właśnie pomieszczenia archiwariusz przeniósł dokumenty z terenu kurii, uporządkowane wcześniej w 1874 r. przez ks. Władysława Siarkowskiego według *Spisu inwentarza*, uzupełnionego przez jego poprzednika ks. Jana Zdanowskiego. Ze sporządzonego zestawienia wynikało, że w archiwum znajdowało się 2260 pozycji. W dniu 1 XII 1938 rozpoczął prace nad sporządzeniem własnego *Inwentarza Archiwum Diecezjalnego*, które kontynuował aż do momentu aresztowania. Inny katalog zredagowany przez niego to zeszyt noszący tytuł *Spis aktów registratury Kurii Biskupiej w Kielcach. Rok 1939*, zawierający zestawienie akt ogólnych powstałych w registraturze kurialnej. Sporządził jeszcze tzw. referaty z tytułami działów archiwalnych. W zbiorach kieleckiego archiwum diecezjalnego pozostała też notatka jego autorstwa informująca o zniszczeniu dokumentów ze zbioru *Akt przechodnich interesów i starych paszportów*.

Oprócz działalności związanej ściśle z porządkowaniem archiwum diecezjalnego starał się zwrócić uwagę duchowieństwa na

konieczność uporządkowania archiwów parafialnych. Apelował o to na kursie duszpasterskim 10 I 1939 w Kielcach, kiedy wobec zgromadzonych 200 kapłanów z terenu diecezji kieleckiej wygłosił referat pt. *Archiwum, archiwalia i kancelaria parafialne*, w którym dokładnie wskazał, co należy zaliczyć do archiwaliów parafialnych. Wezwał jednocześnie duszpasterzy do dbania o archiwalia i ich uporządkowanie. W porozumieniu z biskupem kieleckim rozpoczął akcję gromadzenia w archiwum diecezjalnym cennych dokumentów znajdujących się w archiwach parafialnych. Na jego apel odpowiedziało do momentu wybuchu II wojny światowej tylko 11 parafii.

Dzięki dotacji finansowej biskupa kieleckiego rozpoczął też ratowanie zbiorów, m.in. własnoręcznie oprowadzał najbardziej zniszczone jednostki i rozrzucone akta, w pierwszej kolejności dotyczące kolegiaty kieleckiej i klasztorów. Zaprojektował również pieczętę archiwalną, stosowaną od czasów pełnienia przez niego funkcji dyrektora.

Podczas sprawowania przez niego funkcji dyrektora, tuż po wkroczeniu Niemców do Kielc we wrześniu 1939 r., na podwórzu kurii pod nadzorem kanclerza spalono część akt personalnych księży zasłużonych dla diecezji, aby nie dostały się w ręce okupantów. Wojna i okupacja niemiecka zatrzymały prace w archiwum. Nie mógł kontynuować rozpoczętych dzieł, ponieważ musiał bardziej zaangażować się w pracę wykładowcy w kieleckim seminarium duchownym z historii Kościoła i liturgiki. Po jego aresztowaniu 10 II 1941 opiekę nad archiwum przejął ks. Leonard Świdorski.

C. Bibliografia podmiotowa

1. *Adwent*, „Wiadomości Parafii Św. Wojciecha” 1928 nr 3, s. 2.
2. „*Królu nam Jezus*”, „Wiadomości Parafii Św. Wojciecha” 1928 nr 1–2, s. 1–3.
3. *Odnówmy wielki ołtarz!*, „Wiadomości Parafii Św. Wojciecha” 1929 nr 5, s. 7, 8.
4. *Z nowym rokiem*, „Wiadomości Parafii Św. Wojciecha” 1929 nr 1, s. 2, 3.
5. *Z życia Konferencji św. Wincentego a Paulo*, „Wiadomości Parafii Św. Wojciecha” 1929 nr 5, s. 6.

6. *Kościół i parafia św. Wojciecha w Kielcach (opis historyczno-prawny)*, Kielce 1930, s. 107.
7. *Stowarzyszenie Młodzieży*, „Wiadomości Parafii Św. Wojciecha” 1930 nr 3, s. 2, 3.
8. Rec.: J. Łopot, *Zbiór przykładów z życia współczesnego dla ambony i szkoły*, t. 2: *Skład Apostolski*, Kielce 1935, s. 224; KPD 1935 z. 4, s. 126.
9. *Pamiętki rodziny Bobolów w naszej diecezji*, KPD 1938 nr 6, s. 202, 203.
10. *Archiwum, archiwalia i kancelaria parafialna (Referat wygłoszony na kursie duszpasterskim 10 stycznia 1939 r.)*, KPD 1939 nr 3, s. 143–149.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ADK, AP, sygn. XM-28, Akta personalne ks. F. Mazurka.
2. ADK, AP, sygn. XK-90, Akta personalne ks. Józefa Kubraka 1929–1970. Wspomnienia z lat wojny i okupacji.
3. ADK, sygn. OP-X/14, Życiorysy kapłanów 1876–1938, k. 133.

Publikacje

1. T. Wróbel, *Katalog rektorów, wicerekatorów, profesorów, ojców duchownych i prefektów*, [w:] *Księga jubileuszowa 1727–1977. 250 lat Seminarium Duchownego w Kielcach*, Kielce 1977, s. 468.
2. W. Jacewicz, J. Woś, *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską w latach 1939–1945*, z. 3, Warszawa 1978, s. 227, 306.
3. D. Olszewski, *Mazurek Franciszek*, SPTK 6, s. 440–441.
4. D. Krześniak-Firlej, *Księża prefekci diecezji kieleckiej 1918–1939*, Kielce 2001, s. 86, 87, 112, 142, 147, 171, 182, 187, 191, 198, 200, 271.
5. *Mazurek Franciszek*, [w:] *Bibliografia piśmiennictwa profesorów Seminarium Kieleckiego 1727–2001. Księga jubileuszowa*, oprac. D. Krześniak-Firlej, W. Firlej, A. Kaleta, Kielce 2002, s. 102–104.
6. T. Gocel, *Duszpasterstwo w diecezji kieleckiej w latach drugiej wojny światowej 1939–1945*, Kielce 2012, s. 322.

Młynarczyk Julian, ks.

A. Życiorys

Julian Młynarczyk, kapłan diecezji sandomierskiej, ur. 12 IV 1882, Wąchock, syn mieszczan Antoniego i Bronisławy z d. Łyżwińskiej. Uczęszczał do szkoły powszechnej w Wąchocku oraz do progimnazjum w Sandomierzu (1894–1898). W latach 1898–1904 alumn seminarium duchownego w Sandomierzu. Święcenia subdiakonatu przyjął 8 XI 1903, diakonatu 3 V tr., a kapłańskie 20 IX 1904 z rąk bpa Stefana Zwierowicza.

Po krótkiej pracy na wikariacie w Klimontowie (mian. 17 VIII 1905) podjął studia z zakresu prawa kanonicznego na Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie (1905–1907), gdzie uzyskał stopień doktora. Po powrocie do Polski pełnił funkcje wikariusza katedry sandomierskiej i archiwisty konsystorza biskupiego (mian. 24 V 1907), kapelana więzienia (mian. 17 III 1908) oraz sekretarza konsystorza biskupiego (mian. 24 IX 1908). Prowadził wykłady z prawa kanonicznego i teologii moralnej w seminarium duchownym w Sandomierzu (20 IX 1909–1922) i był wicerektorem tegoż seminarium (14 XII 1911–1916), ponadto pracował jako kanclerz konsystorza (14 III 1916–1919), notariusz sądu biskupiego (mian. 24 IX 1918), egzaminator prosynodalny (mian. 26 IX 1918) i promotor sprawiedliwości przy sądzie biskupim (mian. 12 XI 1919). Znaczną część czasu poświęcał na działalność dydaktyczną i pedagogiczną. Był prefektem żeńskiego seminarium nauczycielskiego w Sandomierzu (mian. 24 IX 1918) oraz żeńskiego seminarium nauczycielskiego w Mariówce (mian. 25 VIII 1922),

kapelanem i spowiednikiem Zgromadzenia Sióstr Służek NMP tamże, wizytatorem nauki religii w szkołach na terenie Radomia (mian. 25 VII 1927), dyrektorem seminarium nauczycielskiego (od 1930) oraz dyrektorem gimnazjum i liceum ogólnokształcącego w Mariówce (mian. 1933).

W 1921 r. wszedł w skład komisji przygotowującej synod diecezjalny. W dniu 31 I 1933 władze kościelne mianowały go moderatorem Sodalicii Mariańskiej diecezji sandomierskiej. Po wybuchu II wojny światowej w jesieni 1939 r. organizował tajne nauczanie w Domu Generalnym Sióstr Służek w Mariówce i w Smogorzowie. W czerwcu 1943 zorganizował egzaminy maturalne dla uczniów tajnych kompletów, a w 1944 r. z jego inicjatywy zorganizowano tajny kurs wychowawczyń przedszkoli. W dniu 1 III 1945 zorganizował ponownie gimnazjum i liceum w Mariówce. Po trzech latach zrezygnował ze stanowiska dyrektora, pozostając nadal prefektem.

Otrzymał godność kanonika gremialnego kapituły katedralnej w Sandomierzu (mian. 4 IX 1919), ponadto władze RP uhonorowały go Srebrnym Krzyżem Zasługi (7 III 1928). Zmarł 23 XII 1950 w Warszawie. Pochowany na cmentarzu parafialnym w Smogorzowie.

Pozostawił liczne publikacje o charakterze prawniczym, dewocyjnym i ascetycznym. Wydał podręcznik prawa kanonicznego używany przez kilka lat w seminarium sandomierskim. Jego *Pogadanki religijne z młodymi dziećmi* doczekały się aż 10 wydań. W czasie wojny napisał i opublikował katechizm obrazkowy dla dzieci (1943). Jako kapelan sióstr zakonnych wyróżniał się głęboką duchowością.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Pełnił funkcję archiwisty w konsystorzu biskupim w Sandomierzu w latach 1907–1908. Swoją pracę łączył z innymi obowiązkami i urzędami kościelnymi. W archiwum zajmował się porządkowaniem zgromadzonego zasobu i pozyskiwaniem nowych akt, wytworzonych przez konsystorz biskupi.

C. Bibliografia podmiotowa

Bibliografię podmiotową ks. Juliana Młynarczyka opublikowała dr Halina I. Szumił: *Julian Młynarczyk*, SPTK 6, s. 500–504.

D. Bibliografia przedmiotowa

Bibliografię przedmiotową ks. Juliana Młynarczyka opublikowała dr Halina I. Szumił: *Julian Młynarczyk*, SPTK 6, s. 500–504. Zestawienie nie uwzględnia części pozycji:

Archiwalia

1. ADS, b. sygn., Akta personalne ks. Juliana Młynarczyka (1904–1950).

Źródła drukowane

1. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1900*, współprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCC*, Warszawa [b.d.], s. 22.
2. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1905*, współprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXV*, Warszawa [b.d.], s. 25.
3. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1906*, współprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXVI*, Warszawa [b.d.], s. 29.
4. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1908*, współprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXVIII*, Warszawa [b.d.], s. 13, 15.
5. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1912*, współprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MCMXII*, Warszawa [b.d.], s. 15, 16, 19, 20, 34.
6. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1917*, współprawne z *Ordo Divini Officii [...] ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MCMXVII*, Radom 1916, s. 13, 15, 18, 31.

7. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiensis pro anno domini 1918*, współoprawne z *Ordo Divini Officii [...] ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MCMXVIII*, Radom 1917, s. 13, 15, 19, 34.
8. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiensis pro anno domini 1928*, współoprawne z *Ordo Divini Officii [...] ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini 1928*, Sandomierz 1927, s. 14, 17, 18, 23, 34.
9. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiensis pro anno domini 1931*, współoprawne z *Ordo Divini Officii [...] ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini 1931*, Sandomierz 1930, s. 14, 17, 19, 22, 37.
10. *Młynarczyk Julian*, [w:] B. Stanaszek, R. Nowakowski, P. Tylec, *Słownik biograficzny księży diecezji sandomierskiej XIX–XX w.*, t. 3: M–R, Sandomierz 2017, s. 66–68.
11. *Rocznik diecezji sandomierskiej 1949*, Sandomierz 1949, s. 13, 24, 34.
12. *Rocznik diecezji sandomierskiej 1950/1951*, Sandomierz 1951, s. 112.

Ponadto:

1. B. Stanaszek, *Duchowieństwo diecezji sandomierskiej w latach 1918–1939*, Lublin 1999, s. 43nn.

oprac. Emil Hapak, Ryszard Nowakowski, Bogdan Stanaszek, Piotr Tylec

Nowak Anna
(s. Stanisława) SBDNP

A. Życiorys

Anna Nowak, siostra zakonna ze Zgromadzenia Służebniczek Bogarodzicy Dziewicy Niepokalanie Poczętej, ur. 21 I 1901, Langenweddingen k. Wansleben w Saksoni, córka Marcina i Anny z d. Szały. Po powrocie na ziemie polskie rodzina zamieszkała w Kruchowie (ob. pow. gnieźnieński), gdzie ojciec zajmował się rolnictwem i prowadził sklep kolonialny. W Dębnie ukończyła sześcioletnią szkołę podstawową. Do Zgromadzenia Służebniczek Bogarodzicy Dziewicy Niepokalanie Poczętej wstąpiła 11 IX 1922, pierwsze śluby zakonne złożyła 8 XII 1928, a wieczyste 8 XII 1931. W zgromadzeniu ukończyła Prywatne Seminarium Nauczycielskie im. bł. Kingi w Tarnowie (1927), a także kursy: wakacyjny dla wychowawczyń przedszkoli (1934/35), księgo-wości praktycznej (1945/46) oraz kurs dla pracowników archiwów kościelnych zorganizowany w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL w Lublinie (1961). Do 30 VI 1931 pracowała w Jędrzejowie jako katechetka, a także jako nauczycielka przedmiotów świeckich, następnie w Dębicy pomagała w prowadzeniu kancelarii domu generalnego zgromadzenia. Od 1935 r. należała do rady generalnej i jej zlecono troskę nad archiwiami. Od 1947 r. była sekretarką generalną i archiwistką. W latach 1971–1990 (do śmierci) prowadziła archiwum Edmunda Bojanowskiego – obecnie część Archiwum Głównego Służebniczek Dębickich w Dębicy (AGSD).

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Była kustoszem najcenniejszej dokumentacji zgromadzenia, przez ponad pół wieku zabezpieczała, katalogowała i udostępniała spuściznę E. Bojanowskiego, która dzięki jej staraniom stanowi bogate źródło kultury religijnej i narodowej. Archiwalia te obejmują korespondencję Bojanowskiego (1829–1871) z przedstawicielami świata kultury i nauki, ponadto jego zapiski w formie dziennika (1853–1871). Czystopis rękopisu 19 roczników *Dziennika* tworzą 92 zeszyty o zróżnicowanej liczbie stron (łącznie 2292) i formacie (19,5×16 cm; 20,2×18 cm), są zapisane czarnym atramentem, pismem wyrobionym, starannym i czytelnym. Trzeci zbiór stanowią luźne kartki, tzw. notatki. *Notatki* Edmunda Bojanowskiego to zasób źródłowy zawarty w 32 teczkach rękopisów na luźnych kartach i w brulionach, na kartach zszytych nitką bądź też w oprawnym notesie. Łącznie zespół obejmuje ponad 1700 kart różnej wielkości zapisanych jedno- i dwustronnie. Niemal całość rękopisu *Notatek*, przechowywana jest w AGSD w Dębicy, niewielki zbiór kart zachował się również w Archiwum Głównym Służebniczek w Luboniu (AGSL). W skład spuścizny wchodzi ponadto oryginały liryków m.in. Adama Mickiewicza, Cypriana Kamila Norwida, Teofila Lenartowicza oraz Kornela Ujejskiego. Na uwagę zasługuje także unikatowy zbiór pieśni śląskich Józefa Lompy i Roberta Fiedlera, który według prof. Bogdana Zakrzewskiego stanowi korpus zbiorów Lompy, uważany dotychczas za zaginiony.

E. Bojanowski przekazał swą spuściznę pierwszej przełożonej zgromadzenia, s. Elżbiecie Szkudłapskiej. Archiwalia dzieliły los wspólnoty służebniczek w dobie Kulturkampf i wydarzeń historycznych końca XIX i początku XX w. Prawdopodobnie dotarły do Dębicy z końcem XIX w. W czasie I wojny światowej znalazły się w Wiedniu w Domu Polskim przy Boerhaavegasse 25, stamtąd powróciły do Dębicy i od 1935 r. czuwała nad nimi s. Stanisława. Podczas II wojny światowej w trakcie wysiedlenia mieszkańców Dębicy (5 IX 1944–24 I 1945) spuściznę E. Bojanowskiego wywieziono do ochronki w Ropczycach i złożono na tamtejszej plebanii. Po powrocie sióstr do Dębicy rękopisy umieszczono

w archiwum zgromadzenia. Z kolei tuż przed odebraniem domu macierzystego przez władze komunistyczne i przesiedleniem sióstr (24 VIII 1954) archiwalia trafiły do mieszkania Jana i Marii Kaniów w Dębicy, znajdującym się w domu przy ul. Krakowskiej 22, potem do tzw. skarbcza nad zakrystią w kościele parafialnym. Następnie całość dokumentacji przewieziono do budynków szpitalnych, w których został zorganizowany dom generalny w Dębicy (ob. ul. Bojanowskiego 8–10). Dzięki właściwemu zabezpieczeniu podczas kolejnych przeprowadzek i transportów archiwalia znajdują się w bardzo dobrym stanie.

S. Stanisława zajmowała się nie tylko zabezpieczeniem tych archiwaliów, ale także ich porządkowaniem i udostępnianiem, o czym świadczy charakter jej pisma w dokumentacji archiwum. Dzięki jej staraniom w latach 60. XX w. wykonano reprodukcje mikrofilmowe i fotokopie niektórych dokumentów i rękopisów Bojanowskiego. Na początku lat 70. XX w. razem z sekretarką generalną zgromadzenia s. Joanną Światłowską nadała opisywanym archiwaliom nową paginację.

Spuścizna E. Bojanowskiego pozostawała w zasadzie nieznana aż do czasu rozpoczęcia procesu beatyfikacyjnego. Rękopisy zachowanych 989 listów, w tym 310 listów napisanych i wysłanych przez E. Bojanowskiego oraz 679 pism adresowanych do niego, zostały opracowane i wydane w dwóch tomach w 2001 r. jako *Korespondencja Edmunda Bojanowskiego z lat 1829–1871*. W 2009 r. został również opracowany i wydany w całości *Dziennik E. Bojanowskiego*, jako wydanie kompletne rękopisu i luźnych kartek *Dziennika* wraz z zapisami dziennymi *Ochronka podrzecka 1851–1853* i relacją s. Elżbiety Szkudłapskiej *Ostatnie dni życia i pogrzeb*. Dzięki staraniom zespołu edytorskiego przy Instytucie Leksykografii KUL, z którym współpracowała, w 2016 r. możliwym było również wydanie pozostałych rękopisów założyciela zgromadzenia.

D. Bibliografia przedmiotowa

1. AGSD, sygn. AO 389, Akta osobowe s. Stanisławy Nowak.

2. AGSD, b. sygn., Księga rachunków.
3. AGSD, b. sygn., Księga wypożyczeń zbiorów sługi Bożego E. Bojanowskiego; Księga pamiątkowa.
4. AGSD, b. sygn., Księga inwentarzowa Archiwum Edmunda Bojanowskiego w Dębicy, 1989. Reprodukcje mikrofilmowe i fotokopie, s. 52–111.

oprac. Agnieszka Skrzypek SBDNP

Popkiewicz Adam, ks.

A. Życiorys

Adam Popkiewicz, kapłan diecezji sandomierskiej, ur. 25 XII 1880, Pęczyny – parafia Jankowice Sandomierskie (ob. pow. sandomierski), w rodzinie mieszczańskiej, syn arendarza karczmy Franciszka i Karoliny z d. Amborskiej. Uczył się w progimnazjum w Sandomierzu (1891–1896). W latach 1896–1902 był alumnem seminarium duchownego w Sandomierzu. Święcenia subdiakonu przyjął 29 VI 1902, diakonatu w tym samym roku z rąk bpa płockiego Jerzego Szembeka, a kapłańskie 7 VI 1903 z rąk bpa Stefana Zwierowicza. Jako diakon był wikariuszem parafii pw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła w Sandomierzu (1902–1903), jednocześnie wypełniając obowiązki archiwariusza w konsystorzu biskupim. Po święceniach kapłańskich był wikariuszem w parafiach: Skaryszew (8 VIII 1903–27 VIII 1906), Ćmielów (27 VIII 1906–12 II 1907), Sulisławice (12 II 1907–27 VII 1907), Kowala (27 VII 1907–10 IX 1910) oraz pw. św. Jana w Radomiu (10 IX 1910–30 V 1917). Pełnił obowiązki proboszcza parafii Cerekiew i wicedziekana dekanatu radomskiego (mian. 30 V 1917). W Cerekwi zbudował plebanię, wikariat i budynki gospodarcze (1918–1921). W latach wojny polsko-bolszewickiej był kapelanem twierdzy Modlin (15 XII 1919–1 VIII 1920). Sprawował funkcję wizytatora nauki religii w dekanacie radomskim (mian. 26 VII 1927), sędziego prosynodalnego sądu biskupiego w Sandomierzu (mian. 1 X 1933) oraz konsultora diecezji sandomierskiej (31 X 1949). W dniu 20 I 1940 bp Jan Kanty Lorek zaliczył go do grona

siedmiu kapłanów mających zarządzać diecezją, gdyby jemu to uniemożliwiono.

W sierpniu 1915 wszedł do Komisji Szkolnej Komitetu Obywatelskiego w Radomiu. W latach 1916–1919 był członkiem rady miejskiej w Radomiu. Od 1920 do 1935 wchodził w skład Zarządu Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Kapłanów Diecezji Sandomierskiej, a w 1926 r. wybrano go do Komitetu Budowy Domu Księża Emerytów w Sandomierzu. W latach 1932–1953 należał do Diecezjalnej Komisji Budowlanej. W 1952 r. funkcjonariusze Urzędu Bezpieczeństwa zaliczyli go do grona księży „wrogich wobec PRL”.

W 1919 r. uzyskał doktorat z nauk politycznych i ekonomicznych na Uniwersytecie we Fryburgu w Szwajcarii. Za działalność duszpasterską i zasługi dla diecezji otrzymał godność kanonika honorowego kapituły katedralnej w Sandomierzu (9 VII 1919) oraz kanonika gremialnego kapituły kolegiackiej w Opatowie (11 III 1932), w której był prałatem kustoszem (8 IV 1939) oraz prałatem scholastykiem (20 VI 1950).

Zmarł 17 IV 1953 w Radomiu, pochowany został na cmentarzu parafialnym w Cerekwi.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

W latach 1902–1903 wypełniał obowiązki archiwariusza w konsystorzu sandomierskim. Zajmował się porządkowaniem akt, powiększał zasób archiwalny, przyjmując akta wytworzone przez konsystorz.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ADS, b. sygn., Akta personalne ks. Adama Popkiewicza (1903–1953).

Źródła drukowane

1. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1897*, współprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXCVII*, Warszawa [b.d.], s. 23.
2. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1903*, współprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCII*, Warszawa [b.d.], s. 15, 26.
3. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1904*, współprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCIV*, Warszawa [b.d.], s. 67.
4. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1907*, współprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCVII*, Warszawa [b.d.], s. 35.
5. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1908*, współprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCVIII*, Warszawa [b.d.], s. 67.
6. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1911*, współprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MCMXI*, Warszawa [b.d.], s. 62.
7. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1918*, współprawne z *Ordo Divini Officii [...] ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MCMXVIII*, Radom 1917, s. 54.
8. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1928*, współprawne z *Ordo Divini Officii [...] in usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini 1928*, Sandomierz 1927, s. 18, 20, 68.
9. *Rocznik diecezji sandomierskiej 1950/1951*, Sandomierz 1951, s. 8, 11, 14, 15, 62.
10. *Spis duchowieństwa i parafii diecezji sandomierskiej 1934*, Sandomierz [b.d.], s. 17, 20, 24, 26, 27, 78.

Publikacje

1. A. Bastrzykowski, *Kolegiata św. Marcina w Opatowie i jej Kapituła*, cz. 2: *Katalog prałatów*, Ostrowiec Świętokrzyski 1948, s. 62.
2. *Śp. ks. prał. Adam Popkiewicz*, KDS 1953 nr 4, s. 92.
3. B. Stanaszek, *Duchowieństwo diecezji sandomierskiej w latach 1918–1939*, Lublin 1999, s. 95nn.

4. *Popkiewicz Adam*, SBKDS 3, s. 184–185.
5. B. Stanaszek, *Diecezja sandomierska w powojennej rzeczywistości politycznej w latach 1945–1967*, t. 1, *Problematyka personalno-organizacyjna*, Sandomierz 2006, s. 26, 62, 64, 288.

oprac. Emil Hapak, Ryszard Nowakowski, Bogdan Stanaszek, Piotr Tylec

Przybyszewski Bolesław, ks.

A. Życiorys

Bolesław Przybyszewski (ps. M. Venturelli), kapłan archidiecezji krakowskiej, ur. 13 IX 1908, Skrzyszowice (ob. pow. krakowski), syn Piotra i Katarzyny z Nowickich. Kształcił się w rodzinnej miejscowości oraz w Gimnazjum Świętej Anny (od 1928 im. B. Nowodworskiego) w Krakowie. Po uzyskaniu tamże matury (1928) wstąpił do Arcybiskupiego Seminarium Duchownego w Krakowie i rozpoczął studia na WT UJ. Po ich ukończeniu otrzymał święcenia kapłańskie w katedrze wawelskiej 9 IV 1933. Pracował jako katecheta i wikariusz parafii Morawica (10 VIII 1933–13 VIII 1934), Wieliczka (13 VIII 1934–19 II 1938) oraz w krakowskich parafiach pw. św. Szczepana (19 II 1938–3 XI 1939) i pw. Najświętszego Salwatora (3 XI 1939–7 VI 1942). Pracę duszpasterską łączył ze studiami z zakresu historii sztuki na WF UJ (1937/1938–1938/1939). Uzyskał także dyplom magistra teologii na WT UJ. Studia kontynuował na tajnych kompletach w czasie II wojny światowej, równocześnie prowadził zajęcia z historii sztuki w tajnym seminarium duchownym ulokowanym w pałacu arcybiskupów krakowskich oraz dla kleryków częstochowskiego seminarium duchownego w Krakowie (od 1944). Pracował jako notariusz kurii metropolitalnej w Krakowie (7 VI 1942–22 II 1950), następnie tamże jako kanclerz (22 II 1950–24 XI 1952). Ponadto pełnił funkcję (zob. niżej) dyrektora archiwum kurii metropolitalnej, archiwum kapituły katedralnej i dyrektora Archidiecezjalnego Muzeum Sztuki Religijnej. Po

zakończeniu działań wojennych kontynuował studia z zakresu historii, historii sztuki i archeologii na UJ. W 1950 r. na podstawie pracy pt. *Dzieje kościelne Krakowa w czasie okupacji 1939–1945* napisanej pod kierunkiem ks. prof. Tadeusza Glemmy uzyskał na WT UJ doktorat.

Aresztowany 24 XI 1952 przez funkcjonariuszy Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Krakowie. Przebywał osiem miesięcy w areszcie w związku z tzw. procesem kurii krakowskiej, podczas którego krakowskie duchowieństwo oskarżono o szpiegostwo na rzecz Watykanu, państw zachodnich i USA oraz ukrywanie broni i kosztowności. Wielokrotnie przesłuchiwany i torturowany opuścił areszt zniszczony fizycznie, psychicznie i złamany podczas śledztwa oraz uwikłany w kontakty z bezpieką. Po rekonwalescencji, 27 X 1953 jako „wikariusz adiutor” z prawem następstwa podjął pracę w parafii pw. Świętego Krzyża w Krakowie, następnie został tamże administratorem (1954–14 IV 1966) i proboszczem (14 IV 1966–26 VI 1971); tamże rezydował jako emeryt. W okresie pracy duszpasterskiej w parafii świętokrzyskiej prowadził zajęcia z zakresu historii sztuki sakralnej w Wyższym Instytucie Katechetycznym w Krakowie, we wszystkich seminariach diecezjalnych i zakonnych na terenie archidiecezji krakowskiej, a w niektórych także z zakresu teologii pastoralnej. W 1963 r. podjął wykłady z historii sztuki i historii Kościoła na PWT w Krakowie, a po powstaniu PAT kontynuował pracę naukowo-dydaktyczną na Wydziale Historii Kościoła (1982–1988). W latach 1966–1969 pracował na WT ATK w Warszawie, gdzie kierował Katedrą Archeologii Chrześcijańskiej. Habilitował się w 1967 r. (zatwierdzenie 1968) na podstawie rozprawy pt. *Złoty dom królestwa. Studium z dziejów krakowskiego cechu złotniczego od czasu jego powstania (ok. 1370) do połowy wieku XV* (druk: Warszawa 1968). Profesorem nadzwyczajnym został w 1973 r., zwyczajnym w 1977 r.

W podejmowanych badaniach zajmował się historią sztuki średniowiecznej, historiografią, historią i kulturą Kościoła w Polsce oraz edytorstwem źródeł. Badacze jego życia i działalności zgodnie podkreślają, że do największych jego osiągnięć należy zaliczyć ustalenie pochodzenia Wita Stwosza.

Przynależał do wielu towarzystw naukowych, m.in. był członkiem Komisji Historii Sztuki PAU (od 1948), a następnie takiej komisji przy PAN (1963–1995); ponadto był członkiem czynnym Wydziału Filologicznego PAU (mian. 1991). Był długoletnim członkiem PTT oraz jego prezesem (1973–1978). Przynależał także do Polskiego Towarzystwa Historycznego, Stowarzyszenia Historyków Sztuki, w którym przewodniczył Sekcji Historyków Sztuki Kościelnej. Kierował Sekcją Historii Sztuki Komisji Episkopatu Polski ds. Nauki Polskiej (mian. 1971). Był przewodniczącym Komitetu Nagrody im. Brata Alberta (wybór 1988) oraz założycielem i członkiem Fundacji Ratowania Kościoła Świętego Krzyża w Krakowie (2002).

Za działalność na polu badawczo-naukowym dotyczącym historii Krakowa uhonorowany przez Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa (1995) Nagrodą im. Klemensa Bąkowskiego (1995) oraz przez PTT medalem *Bene merenti* (1998). Otrzymał także Nagrodę im. Brata Alberta Chmielowskiego (1982). Władze kościelne wyróżniły go godnością papieskiego kapelana honorowego (1971), prałata papieskiego (1979) i protonotariusza apostolskiego – infułata (1999).

Zmarł 2 XI 2002 w Krakowie, pochowany tamże na Cmentarzu Salwatorskim.

B. Działalność na polu archiwalnym

Jako dyrektor Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie w latach 1943–1952 nadzorował archiwizowanie bieżącej dokumentacji kurialnej i kierował działalnością archiwum z zasobem historycznym. Czuwał także nad przekazywaniem kopii ksiąg metrykalnych do archiwum kurialnego. Ponadto w latach 1946–1954 był archiwariuszem kapituły katedralnej w Krakowie. Funkcję tę pełnił w rzeczywistości do aresztowania w listopadzie 1952. Prowadził bieżące prace archiwalne, podjął także próbę sporządzenia katalogu dokumentów odnoszących się do budowy i prac remontowych katedry wawelskiej.

Prywatnie studiował paleografię oraz średniowieczną łacinę klasyczną i kościelną celem właściwego rozeznania kościelnego zasobu archiwalnego w Krakowie i przygotowania się do pracy edytorskiej. Zamiar ten udaremniło i przerwało na niemal dekadę wspomniane wyżej aresztowanie.

W pierwszych latach pracy w archiwach, obok czynności wynikających z zarządzania zasobami archiwalnymi, bieżących zadań i obsługi badaczy, podjął prace nad przygotowaniem do edycji wypisów źródłowych odnoszących się do dziejów katedry wawelskiej z zamiarem ich opublikowania. Sporządził kilkadziesiąt tomów wypisów, wykorzystując wiedzę o zasobie archiwalnym nabytą w czasie pełnienia funkcji archiwisty kapitulnego. Wydał tylko niewielką część, dokonując niezbędnego wyboru i opracowania (m.in.: *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich 1440–1500*, Kraków 1960; *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich 1501–1515*, Kraków 1965; *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich 1516–1525*, Kraków 1970; *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich 1526–1529*, Kraków 1984; *Teksty źródłowe do dziejów kultury i sztuki z najdawniejszych oficjaliów krakowskich, lata 1410–1412 oraz 1421–1424*, Wrocław–Kraków 1985; *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu. Artyści i rzemieślnicy krakowscy w latach 1526–1535*, Kraków 1985; *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich 1530–1533*, Kraków 1986; *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich 1534–1535*, Kraków 1987; *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich 1433–1440*, Kraków 1988; *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich 1536–1538*, Kraków 1989; *Krakowskie środowisko artystyczne czasów Wita Stwosza*, Wrocław–Kraków 1990; *Kaplica Zygmuntońska. Materiały źródłowe 1517–1977*, Kraków 1991; *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich 1539–1541*, Kraków 1991;

Fabrica ecclesiae Cracoviensis. Materiały źródłowe do dziejów katedry krakowskiej w XVIII wieku z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich, Kraków 1993; *Teksty źródłowe do dziejów kultury i sztuki z archiwaliów kurialnych i kapitulnych w Krakowie 1441–1450*, Kraków 1993; *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich 1542–1545*, Kraków 1967; *Cracovia artificum. Suplementa: 1462–1475*, Kraków 2000; *Teksty źródłowe do dziejów kultury i sztuki z archiwaliów kapitulnych i kurialnych w Krakowie 1451–1460*, Kraków 2001). Inne nadal pozostają w rękopisach; niektóre zostały przejęte przez osoby postronne.

Warto dodać, że do ostatnich dni życia prowadził studia nad dziejami Wawelu, chętnie pomagał wielu badaczom w odczytywaniu łacińskich tekstów źródłowych i służył konsultacjami z zakresu historii, historii sztuki, liturgii przedsoborowej i translacji z języka łacińskiego. Konsultował także produkcje filmowe.

Działalność ks. Przybyszewskiego celnie scharakteryzował jeden z jego biografów ks. Stanisław Piech: „Dzięki studiom, a przede wszystkim wytrwałej pracy był archiwistą wyróżniającym się samodzielnie osiągniętą, podziwu godną umiejętnością i niezwykłą biegłością w czytaniu średniowiecznego pisma – nie tylko łacińskiego, ale zarówno polskiego i niemieckiego. Osiągnął mistrzostwo w paleografii, epigrafice i ikonografii chrześcijańskiej. Bezpośredni dostęp i wgląd w bogactwo różnego rodzaju dokumentów połączone z niesłychaną wprost jego pracowitością pozwoliły mu ustalić autorstwo i czas powstania wielu ważnych dzieł sztuki średniowiecznej – zarówno malarstwa cechowego, książkowego i tablicowego, jak również rzeźby. Owocem systematycznych i wytrwałych badań archiwalnych było wydobycie z zapomnienia późnośredniowiecznych skrybów [...], miniaturzystów [...], malarzy [...]” (S. Piech, *Pamięci ks. prof. Bolesława Przybyszewskiego*, „Alma Mater” 2002 nr 38, s. 25).

C. Bibliografia podmiotowa

Bibliografię podmiotową ks. B. Przybyszewskiego opublikował ks. prof. dr hab. Stanisław Piech: *Przybyszewski Bolesław*, SPTK 9, s. 537–538 (wykaz publikacji do 2003).

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. AKMKr; sygn. Pers A 1674, Akta personalne ks. Bolesława Przybyszewskiego.

Opracowania

1. S. Piech, *Przybyszewski Bolesław*, SPTK 9, s. 530–537 (wykaz 201 prac drukowanych i 5 pozostawionych w mps).
2. S. Tylus, *Przybyszewski Bolesław ks.*, EK 16, kol. 740–741.

Relacje

1. Relacja ustna ks. Jarosława Raźnego, Kraków, 18 VI 2020 r.

oprac. Józef Marecki

Ruciński Stanisław, ks.

A. Życiorys

Stanisław Ruciński, kapłan diecezji sandomierskiej, ur. 21 VII 1837, Krzewica (ob. w pow. radzyńskim), syn Wincentego i Barbary z d. Marznowskiej. Uczył się w szkołach elementarnych w Krześlinie (1845–1846) i w Międzyrzeczu Podlaskim (1846–1849), później w szkołach powiatowych w Białej (1849–1853) i w Sandomierzu (1853–1854). Następnie został alumnem seminarium duchownego w Sandomierzu (1854–1859). W latach 1859–1860 z racji braku wieku wymaganego do święceń pracował jako kancelista w konsystorzu sandomierskim. Święcenia diakonatu przyjął 22 IV 1860, a kapłańskie 26 VII tr. z rąk bpa Józefa Michała Juszyńskiego.

W latach 1860–1867 był wikariuszem przy katedrze sandomierskiej. W tym czasie pełnił funkcję archiwariusza (zob. niżej), sekretarza w konsystorzu, sekretarza kapituły katedralnej (1864–1867) i prokuratora wikariuszy katedralnych (1867). Następnie proboszcz parafii Lipa (14 V 1867–13 VI 1890), Bodzentyn (13 VI 1890–9 IV 1895), Opoczno (9 IV 1895–16 I 1904), gdzie pełnił ponadto urząd dziekana dekanatu opoczyńskiego oraz parafii Sienno (16 I 1904–19 IV 1908).

Osadzony w areszcie rosyjskim w dniu 16 XI 1864 za rekrutowanie ochotników do powstania. W 1866 r. gubernator radomski nie wyraził zgody na mianowanie go proboszczem w Nowej Słupi. Podczas pobytu w Lipie odrestaurował świątynię, pokrył jej dach gontem (1882) oraz wybudował mur cmentarny. W Bodzentynie ogrodził cmentarz wokół kościoła pw. Ducha Świętego,

wyremontował częściowo świątynię i zbudował plebanię. W 1895 r. otrzymał godność kanonika honorowego kapituły kolegiackiej w Opatowie.

Zmarł w Sienniu 19 IV 1908 i tam pogrzebany na miejscowym cmentarzu.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

W latach 1860–1865 był archiwariuszem w konsystorzu biskupim w Sandomierzu. Głównymi jego zadaniami było porządkowanie archiwaliów wytworzonych od czasu powstania diecezji sandomierskiej oraz przygotowywanie poszytów z nowych dokumentów.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ADS, b. sygn., Akta personalne ks. Stanisława Rucińskiego (1860–1908).
2. ADS, b. sygn., Akta śmierci kapłanów (1894–1918), k. 234.

Źródła drukowane

1. *Consignatio venerabilis et universi cleri saecularis et regularis dioecesis sandomiriensis anno domini 1855*, współoprawne z *Directorium Officii Divini [...] pro Anno Domini 1855 ad usum Dioecesis Sandomiriensis*, Warszawa [b.d.], s. 13.
2. *Consignatio venerabilis et universi cleri saecularis et regularis dioecesis sandomiriensis anno domini 1860*, współoprawne z *Directorium Officii Divini [...] pro Anno Domini 1860 ad usum Dioecesis Sandomiriensis*, Warszawa [b.d.], s. 8.
3. *Consignatio venerabilis et universi cleri saecularis et regularis dioecesis sandomiriensis anno domini 1862*, współoprawne z *Directorium Officii Divini [...] pro Anno Domini 1860 ad usum Dioecesis Sandomiriensis*, Warszawa [b.d.], s. 4.
4. *Consignatio venerabilis et universi cleri saecularis et regularis dioecesis sandomiriensis anno domini 1869*, Warszawa [b.d.], s. 51.

5. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1892*, współprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXCII*, Warszawa [b.d.], s. 36.
6. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1896*, współprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXCVI*, Warszawa [b.d.], s. 14, 70.
7. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1905*, współprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXCV*, Warszawa [b.d.], s. 14, 51.
8. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1909*, współprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXCIX*, Warszawa [b.d.], s. 94.

Publikacje

1. A. Bastrzykowski, *Kolegiata św. Marcina w Opatowie i jej Kapituła*, cz. 2: *Katalog prałatów*, Ostrowiec Świętokrzyski 1948, s. 67–68.
2. b.a., *Sp. ks. Stanisław Ruciński*, KDS 1908 nr 5, s. 128–129.
3. E. Orzechowska, *Aresztowania wśród duchowieństwa diecezji sandomierskiej w dobie powstania styczniowego (1863–1866)*, „*Studia Sandomierskie*” 7:1997–2000, s. 214, 229.
4. J. Wiśniewski, *Dekanat kozienicki*, Radom 1913, s. 146.
5. *Ruciński Stanisław*, SBKDS 3, s. 246.

oprac. Emil Hapak, Ryszard Nowakowski, Bogdan Stanaszek, Piotr Tylec

Rybus Henryk Roman, ks.

A. Życiorys

Henryk Roman Rybus, kapłan diecezji łódzkiej, ur. 3 VIII 1907, Dąbrowa Górnicza, syn nauczycieli Rocha i Łucji. Po śmierci ojca († 1909) rodzina w niedługim czasie przeniosła się do Łasku. Tam rozpoczął naukę w gimnazjum, którą kontynuował w Warszawie oraz w Gimnazjum Humanistycznym im. Kazimierza Tomaszewskiego w Łodzi, gdzie złożył egzamin dojrzałości. W zdobyciu wykształcenia pomagał mu stryj, ks. Stanisław Rybus, u którego w latach 1925–1927 mieszkał na plebanii w Konstancynie Łódzkiej. W 1927 r. wstąpił do WSD w Łodzi. Jako wyjątkowo uzdolniony alumn w 1930 r. został wytypowany na studia z zakresu historii Kościoła na WT UW. Tam rozpoczął pracę naukową pod kierunkiem ks. prof. Henryka Likowskiego (1876–1932), a po jego przedwczesnej śmierci kontynuował ją u ks. doc. Zdzisława Obertyńskiego (1894–1978), który był promotorem jego dysertacji doktorskiej. Latem 1931 r. przyjął wyższe święcenia subdiakonatu, diakonatu oraz kapłaństwo w dniu 30 VIII 1931 z rąk ordynariusza łódzkiego bpa Wincentego Tymienieckiego. Po święceniach kapłańskich powrócił na UW, gdzie w 1934 r. uzyskał stopień magistra teologii, a w 1935 r. obronił dysertację doktorską pt. *Królewicz kardynał Fryderyk Jagiellończyk jako biskup krakowski i arcybiskup gnieźnieński*. Na jej podstawie otrzymał stopień doktora teologii w zakresie historii Kościoła. Podczas studiów uniwersyteckich uczęszczał na ćwiczenia z archiwistyki w AGAD. W 1949 r. uzyskał stopień magistra filozofii na WH UW.

Od jesieni 1934 r. pracował jako prefekt w trzech szkołach średnich na terenie parafii pw. św. Antoniego w Tomaszowie Mazowieckim (1934–1935), wikariusz parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Łodzi (1935–1936), a następnie wikariusz parafii katedralnej pw. św. Stanisława Kostki w Łodzi (1936–1941). W 1938 r. mianowany dyrektorem muzeum diecezjalnego, w skład którego wchodziło archiwum historyczne (zob. niżej). W nocy z 5 na 6 X 1941 wraz z innymi kapłanami diecezji łódzkiej aresztowany przez Niemców i osadzony w obozie przejściowym w Konstantynowie Łódzkim, z którego zbiegł. Przedostał się do Warszawy, gdzie pomagał w duszpasterstwie w parafii pw. Świętej Trójcy na Solcu. W 1944 r. został wikariuszem pw. parafii Najświętszego Serca Jezusowego w Tomaszowie Mazowieckim. Po wojnie proboszcz parafii w Bełchatowie (1945–1946) i dziekan dekanatu bełchatowskiego. W latach 1946–1951 był proboszczem parafii pw. Opatrzności Bożej, a następnie administratorem parafii pw. Matki Bożej Zwycięskiej w Łodzi (1951–1962). Zrezygnował z funkcji duszpasterskich, aby przygotować rozprawę habilitacyjną.

Od 1947 r. członek Komisji Konserwatorskiej i wykładowca historii Kościoła w Studium Wiedzy Religijnej w Łodzi. W 1948 r. został wykładowcą historii Kościoła (1948–1967) i historii sztuki sakralnej (1948–1972) w Wyższym Seminarium Duchownym w Łodzi. W 1964 r. przeprowadził przewód habilitacyjny zakończony kolokwium na podstawie pracy pt. *Prymas Maciej Drzewicki. Zarys biografii 1467–1535*. W tym samym roku mianowany adiunktem na WT ATK w Warszawie. W 1966 r. mianowany docentem i kierownikiem Katedry Historii Kościoła Powszechnego. Po zmianach reorganizacyjnych objął kierownictwo Katedry Średniowiecznej Historii Kościoła Powszechnego. Przeniósł się wówczas do Warszawy. W styczniu 1973 został profesorem nadzwyczajnym. Na uczelni pełnił funkcję delegata Wydziału Teologii do senatu (1968–1973), od 1968 r. był członkiem Senackiej Komisji Bibliotecznej i redaktorem czasopisma naukowego „*Studia Theologica Varsoviensia*”. Prowadził wykłady kursoryczne z historii Kościoła i nauk pomocniczych historii – źródłoznawstwa, paleografii i dyplomatyki, a także wykłady monograficzne,

które dotyczyły problematyki przyczyn i początków reformacji w Niemczech, rewolty społeczno-religijnej w Gdańsku w 1525 r., papieży renesansu, reformy gregoriańskiej w Polsce, Kościoła w Polsce w XIII w. i zakonów w średniowiecznej Polsce.

Zmarł nagle 12 VII 1974 w Wiedniu, pogrzeb odbył się 23 VII tr. w Łodzi. Pogrzebany tamże na cmentarzu św. Józefa przy ul. Ogrodowej przy licznych udziale duchowieństwa i przedstawicieli ATK.

Dorobek naukowy ks. prof. Henryka Rybusa obejmuje prawie 40 publikacji. Jego badania koncentrowały się zasadniczo wokół stosunków polityczno-kościelnych w Polsce w XVI w. Zajmował się także instytucją kolegiat, arcybiskupstwem gnieźnieńskim i zagadnieniami dotyczącymi organizacji nauki oraz edycją źródeł. Był cenionym znawcą źródeł nowożytnych. W uznaniu zasług w pracy duszpasterskiej i na rzecz diecezji odznaczony przywilejem noszenia rakiety i mantoletu (13 VIII 1948) oraz mianowany kanonikiem honorowym Katedralnej Kapituły Łódzkiej (1 X 1949).

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

W 1937 r. mianowany dyrektorem muzeum diecezjalnego. W dniu 8 I 1938 złożył przysięgę rozpoczynającą pełnienie urzędu. Według statutu muzeum podzielone było na kilka działów, a jednym z nich było archiwum historyczne. W pierwszym okresie pracy zajął się sprowadzaniem do archiwum rozproszonych po parafiach i różnych instytucjach kościelnych archiwaliów historycznych. Jako jedne z pierwszych w zasobie archiwum znalazły się archiwalia z parafii w Widawie i kolegiaty łaskiej. Zostały szczegółowo opracowane i opisane (*Archiwum kościoła w Łasku*, „Ateneum Kapłańskie” 43:1939, s. 1–19; *Widawskie archiwum kościelne*, [w:] *Prace i materiały Archiwum Diecezjalnego w Łodzi*, t. 1, z. 1, Łódź 1939; *Biblioteka kolegiaty łaskiej*, [w:] *Prace i materiały Archiwum Diecezjalnego w Łodzi*, t. 1, z. 2, Łódź 1939). Zakres prac zamieszczony został w *Sprawozdaniu z działalności archiwum za lata 1937–1938* (Łódź 1939). Dynamiczny proces tworzenia zasobu archiwum historycznego diecezji łódzkiej przerwała

II wojna światowa. Okupant zarekwirował cały zasób archiwum historycznego i kurialnego. Proces rewindykacji, w trakcie którego zdołano odzyskać część zasobu, trwał kilka lat. Znaczący wpływ na jego przebieg miał ks. H. R. Rybus. Pozostawał dyrektorem muzeum i archiwum historycznego do r. 1952.

Nie do przecenienia są przygotowane przez ks. Rybusa źródłowe rejestry wybranych zapisek z akt działalności arcybiskupów gnieźnieńskich, które zawiera skrót episkopaliów gnieźnieńskich z okresu XVI–XIX w. Publikacja ta jest niezwykle cenna dla badaczy, gdyż akta prymasów polskich zostały zniszczone w czasie II wojny światowej i dziś jest to jedyne źródło zastępcze ukazujące działalność tych hierarchów.

C. Bibliografia podmiotowa

Bibliografie podmiotową ks. prof. H. Rybusa sporządził prof. H. E. Wyczawski OFM: *Rybus Henryk 1907–1974*, SPTK 7, s. 64–66.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. AAŁ, Akta Kurii Biskupiej, Akta personalne, sygn. 374, Ks. Henryk Rybus.

Publikacje

1. J. Wiktorowski, *Wspomnienia pośmiertne, ks. Henryk Rybus*, WDŁ 1974 nr 11, s. 262–263.
2. H. E. Wyczawski, *Ks. prof. dr Henryk Rybus (1907–1974)*, „Studia Theologica Varsoviensia” 1975 nr 2, s. 5–10.
3. H. E. Wyczawski, *Historia Kościoła*, [w:] *XX lat Akademii Teologii Katolickiej*, Warszawa 1976, s. 131, 133–134, 140–142.
4. S. Grad, *Ksiądz prof. dr hab. Henryk Rybus, historyk Kościoła*, [w:] *Ocalić od zapomnienia. Profesorowie Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie we wspomnieniach wychowanków*, red. J. M. Dołęga, J. Mandziuk, Warszawa 2002, s. 160–168.

5. S. Grad, *Książdz prof. dr hab. Henryk Rybus (1907–1974)*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 11–12:2002, s. 153–162.
6. J. Mandziuk, *Książdz prof. dr hab. Henryk Rybus, historyk Kościoła*, [w:] *Ocalić od zapomnienia. Profesorowie Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie we wspomnieniach wychowanków*, red. J. M. Dołęga, J. Mandziuk, Warszawa 2002, s. 159, 170.
7. W. Kujawski, *Książdz prof. dr hab. Henryk Rybus, historyk Kościoła*, [w:] *Ocalić od zapomnienia. Profesorowie Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie we wspomnieniach wychowanków*, red. J. M. Dołęga, J. Mandziuk, Warszawa 2002, s. 169–170.
8. G. Polak, *Książdz prof. dr hab. Henryk Rybus, historyk Kościoła*, [w:] *Ocalić od zapomnienia. Profesorowie Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie we wspomnieniach wychowanków*, red. J. M. Dołęga, J. Mandziuk, Warszawa 2002, s. 171–173.
9. Z. Skielczyński, *Książdz prof. dr hab. Henryk Rybus, historyk Kościoła*, [w:] *Ocalić od zapomnienia. Profesorowie Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie we wspomnieniach wychowanków*, red. J. M. Dołęga, J. Mandziuk, Warszawa 2002, s. 173–174.
10. J. Walkusz, *H. Rybus*, [w:] *Sekcja historii Kościoła w Polsce 1964–2014*, Pelplin 2016, s. 243–244.

oprac. Mieczysław Różański

Schletz Alfons CM

A. Życiorys

Alfons Schletz, kapłan Zgromadzenia Księża Misjonarzy, ur. 29 III 1911, Ostrowite (ob. pow. chojnicki), syn Józefa i Anny z domu Bernd. Po ukończeniu szkoły powszechnej w Chojnicach uczęszczał tamże do Państwowego Gimnazjum Klasycznego (1923–1927). Naukę kontynuował w małych seminariach księży misjonarzy w Wilnie (1927–1928) i w Krakowie (1928–1932). Do zgromadzenia wstąpił 28 X 1928, śluby święte złożył 27 XI 1930. Studia filozoficzno-teologiczne odbył w Instytucie Teologicznym Księża Misjonarzy w Krakowie (1932–1937). Święcenia kapłańskie otrzymał 20 XII 1936 z rąk bpa Stanisława Rosponda w Krakowie. Po ukończeniu studiów pracował jako wikariusz parafii pw. św. Wincentego a Paulo przy kościele pw. św. Zofii we Lwowie (od III 1937) oraz jako kapelan Szpitala Powszechnego i Klinik Uniwersyteckich tamże (1938–1939). Opiekował się młodzieżą lwowską zrzeszoną w Katolickim Stowarzyszeniu Młodzieży Żeńskiej. W warunkach okupacji sowieckiej i niemieckiej prowadził teatr i kierował chórem Sodalicii Mariańskiej, którą założył jako tajną grupę duszpasterską już po wybuchu wojny. Opiekował się pozbawionymi środków do życia wykładowcami lwowskich wyższych uczelni i nauczycielami. Ponadto, w latach 1940–1942, pełnił funkcję kapelana bpa Kazimierza Bukraby przebywającego w latach II wojny światowej we Lwowie.

We wrześniu 1945 decyzją władz zakonnych opuścił Lwów i zamieszkał w Krakowie przy ul. Stradomskiej 4. Pełnił funkcję

dyrektora Papieskiego Dzieła Świętego Dzieciństwa w Polsce (mian. 1946) oraz dyrektora Stowarzyszenia Dzieci Maryi w Krakowie przy Instytucie Dobroczynności (1946–1949). Zagrożony aresztowaniem z powodu kontaktów z byłymi mieszkańcami Lwowa zaangażowanymi w działalność tajnego nauczania wyjechał w 1950 r. z Krakowa i do końca 1956 r. pod przybranym nazwiskiem jako Adam Sosnowski pracował duszpastersko w Chylicach pod Warszawą, Niewodnicy Kościelnej koło Białegostoku, w Zielonce pod Warszawą oraz w parafii pw. Święto Krzyża w Warszawie.

Obok działalności duszpasterskiej rozwinął – znacznie szerszą – działalność naukową. We wrześniu 1937 podjął studia specjalistyczne z historii Kościoła na WT UJK oraz historii i historii kultury polskiej na WH UJK we Lwowie, gdzie 7 VII 1938 uzyskał stopień magistra teologii na podstawie pracy pt. *Działalność wizytatorska ks. Józefa Jakubowskiego w l. 1796–1814*, napisanej pod kierunkiem ks. prof. Józefa Umińskiego. Doktorat z filozofii uzyskał na podstawie pracy pt. *Józef Jakubowski, żołnierz i kapłan (1743–1814)*, napisanej pod kierunkiem prof. Stanisława Łempickiego. Rigorosum złożył 17 IV 1945, a promocja doktorska miała miejsce 9 IX 1945 na tajnym WH UJK. W dniu 21 V 1946 odbyło się kolokwium habilitacyjne ks. A. Schletza na WT UW na podstawie rozprawy pt. *Współpraca misjonarzy z Komisją Edukacji Narodowej (1773–1794)*.

Obok działalności naukowej i edukacyjnej prowadził wykłady z historii. W latach 1941–1944 uczestniczył w tajnym nauczaniu na terenie Lwowa pod kierunkiem prof. Bronisława Włodarskiego. Z kilkuletnią przerwą (1950–1956) prowadził wykłady z historii Kościoła i misjologii (1945/46–VI 1976) oraz seminarium naukowe (do 1978) w Instytucie Teologicznym Księży Misjonarzy w Krakowie, w Studium Zakonu Paulinów w Krakowie (1946–1948), w WSD w Kielcach (1947–1950) oraz w Wyższym Instytucie Katechetycznym u Sióstr Urszulanek w Krakowie (od I 1957). Ponadto prowadził seminarium z historii wspólnot zakonnych dla sióstr zakonnych na terenie Krakowa (1962–1965) i wyładował historię Kościoła oraz dzieje zgromadzeń wincentyńskich dla Sióstr Miłosierdzia w Krakowie (1963–1966).

W dniu 8 IX 1946 zainicjował wydawanie periodyku „Nasza Przeszłość. Studia z Dziejów Kościoła i Kultury Katolickiej w Polsce” (do 1948 roku ukazały się cztery tomy). Wydawanie „Naszej Przeszłości” wznowił w styczniu 1957 po powrocie do Krakowa. Redakcją kierował do końca życia; pod jego kierunkiem ukazało się 55 tomów wspomnianego periodyku. Wydawanie czasopisma jest kontynuowane do czasów współczesnych. Inicjatywą ks. A. Scheltza była także seria wydawnicza *Analecta Historica Congregationis Missionis Provinciae Polonorum* w której w latach 1945–1949 ukazały się trzy tomy.

Współpracował z liczną grupą historyków, instytucjami państwowymi i towarzystwami naukowymi. Był członkiem i współpracownikiem Komisji Historii, Oświaty i Szkolnictwa PAU (od 22 V 1947). W czerwcu 1957 podjął dalszą współpracę z redakcją *Polskiego słownika biograficznego*, przygotowując liczne biogramy do publikacji oraz służąc konsultacjami redaktorom poszczególnych tomów.

W latach 1968–1969 odbył podróż naukową do Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej i Brazylii, zbierając materiały dotyczące polskich misjonarzy pracujących w tych krajach. W drodze powrotnej do Polski zatrzymał się w Rzymie, gdzie przyjął go przełożony generalny Księża Misjonarzy James Richardson CM, jak również wziął udział w audiencji prywatnej u papieża Pawła VI.

Z myślą o rozwoju ośrodka wydawniczego i poszerzenia działalności naukowej podjął inicjatywę wzniesienia gmachu Instytutu i Redakcji „Naszej Przeszłości” przy ul. Strzelnica 6. Kamień węgielny poświęcił 8 X 1969 wizytator Księża Misjonarzy Franciszek Myszka CM. W maju 1972 redakcja „Naszej Przeszłości” rozpoczęła prace w nowej siedzibie, którą 12 V tr. poświęcił prymas kard. Stefan Wyszyński. W latach 1972–1976 zabiegał o utworzenie Instytutu Badań Historii Kościoła w Polsce, który miałby siedzibę we wspomnianym gmachu. W zamiarze ks. Schleza miała to być placówka naukowo-dydaktyczna z uprawnieniami nadanymi przez Stolicę Apostolską i powiązana z PWT w Krakowie. W tej sprawie prowadził rozmowy z przedstawicielami tegoż wydziału oraz kard. Karolem Wojtyłą. Zamierzenia tego nie udało się zrealizować.

Zmarł 27 III 1981 w Krakowie. Został pochowany na cmentarzu parafialnym na krakowskim Salwatorze.

Opublikował około 145 artykułów naukowych i popularno-naukowych, głównie z zakresu historii Zgromadzenia Księża Misjonarzy i Sióstr Miłosierdzia, zamieszczanych w wydawnictwach o charakterze leksykalnym (*Polski słownik biograficzny*, *Encyklopedia katolicka*) oraz periodykach naukowych („Caritas”, „Polonia Sacra”, „Nasza Przeszłość”, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”), a także czasopismach popularnych („Meteor”, „Przyjaciel Polskiej Misji w Chinach”, „Roczniki Obydwóch Zgromadzeń św. Wincen-tego a Paulo). W latach 1957–1978 prowadził osobisty dziennik, który w 1979 r. przekazał jako depozyt do Zakładu Naukowego im. Ossolińskich we Wrocławiu (sygn. Akc. 139/79).

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

W 1946 r. rozpoczynając wydawanie czasopisma „Nasza Przeszłość”, jednocześnie zaplanował utworzenie placówki naukowej, która prowadziłaby badania naukowe nad historią Kościoła w Polsce. W tym celu zorganizował archiwum i bibliotekę. Pierwotnie siedziba Instytutu Wydawniczego, redakcji i archiwum „Naszej Przeszłości” mieściła się w Domu Prowincjalnym Zgromadzenia Księża Misjonarzy w Krakowie przy ul. Stradomskiej 4. Po wybudowaniu domu przy ul. Strzelnica 6 w Krakowie w 1972 r. archiwum oraz bibliotekę przeniósł do nowej siedziby. W 2004 r. archiwum wraz z redakcją „Naszej Przeszłości” decyzją władz zgromadzenia przeniesiono do nowych gmachów przy ul. Stradomskiej 4 w Krakowie. Zespół biblioteczny włączono do Biblioteki Instytutu Teologicznego Księża Misjonarzy w Krakowie (ul. Stradomska 4).

Pozyskiwanie materiałów archiwalnych ks. Schletz rozpoczął jeszcze w latach czterdziestych XX wieku. Większość z nich otrzymał w formie darów (zarówno od kapłanów, sióstr zakonnych i osób świeckich), część natomiast zakupił. W latach 1968–1969 przebywał za granicą w USA i Brazylii, gdzie otrzymał wiele materiałów archiwalnych dotyczących zarówno posługi polskich

misjonarzy, jak i dziejów emigracji oraz Polonii we wspomnianych krajach. Otrzymane dokumenty systematycznie porządkował i opracowywał. Około 500 jednostek zostało oprawionych w płótno i zaopatrzonych w stosowne napisy. Z czasem w pracach porządkowych archiwum ks. Schletza zaczął wspierać ks. Roman Nir, któremu powierzył przygotowanie katalogu opracowanego zasobu. Tenże katalog opublikowano na łamach „Naszej Przeszłości” (R. Nir, *Katalog Archiwum „Naszej Przeszłości”*, NP 50:1981, s. 157–267). Warto podkreślić, że początkowo zasób archiwum – jak założył ks. Schletz – składał się z dwóch odrębnych zespołów. W skład pierwszego wchodziły materiały dotyczące życia oraz działalności naukowej, dydaktycznej i redaktorskiej redaktora „Naszej Przeszłości”, a także dokumentacja związana z administracją i redakcją Instytutu Wydawniczego. W drugim znalazły się dokumenty i materiały archiwalne dotyczące historii Kościoła, kultury katolickiej w Polsce oraz historii teologii. W chwili śmierci ks. Schletza archiwum liczyło niespełna 1000 jednostek archiwalnych (25 mb.); obecnie liczy niemal 3,5 tys. zinwentaryzowanych jednostek archiwalnych (ok. 55 mb.).

C. Bibliografia podmiotowa

Bibliografię podmiotową A. Schletza CM zestawiał dr Jan Dukała CM: *Schletz Alfons Franciszek (1911–1981)*, [w:] *Misjonarze św. Wincentego w Polsce*, t. 2.1: *Biografie*, red. J. Dukała, Kraków 2001, s. 422–427.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia (wybór)

1. AMS, b. syg., Akta personalne ks. Alfonsa Schletza.
2. ANP, nr top. 550, Akta personalne Alfonsa Schletza CM.
3. ANP, nr top. 555, Zbiór materiałów do życia, pracy duszpasterskiej i naukowej ks. prof. dr Alfonsa Schletza CM. 1911–1961, Kraków 1961.
4. ANP, nr top. 556, Księga autorska Alfonsa Schletza CM, t. 1.

5. ANP, nr top. 557, Księga autorska Alfonsa Schletza CM, t. 2.

Publikacje

Bibliografię przedmiotową ks. Schletza zestawiał dr Jan Dukała CM: *Schletz Alfons Franciszek (1911–1981)*, [w:] *Misjonarze św. Wincentego w Polsce*, t. 2.1: *Biografie*, red. J. Dukała, Kraków 2001, s. 427–428. Ponadto:

1. W. Umiński, *Schletz Alfons*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 17, Lublin 2012, kol. 1243–1244.

Ponadto (niedrukowane):

1. S. Janaczek, S. Rospond, *Bibliografia misjonarska*, Kraków 1988, mps, s. 270–280.

oprac. Wacław Umiński CM

Serafin Aleksander, ks.

A. Życiorys

Aleksander Serafin, kapłan archidiecezji mechelańskiej (ob. mechelańsko-brukselska położona na terytorium ob. Belgii), ur. 1881 r., Sawa. Święcenia kapłańskie otrzymał we wspomnianej archidiecezji mechelańskiej w 1908 r. Posiadał licencjat z filozofii. Od 26 IX 1916 do 8 VI 1921 gościnnie przebywał na terenie diecezji sandomierskiej, nie będąc do niej inkardynowanym. W latach 1916–1918 pracował jako wikariusz w katedrze sandomierskiej, w tym czasie piastował również stanowisko archiwariusza w konsystorzu biskupim w Sandomierzu. W następnych latach wikariusz parafii Obrazów (mian. 1919) oraz Koprzywnica (1919–1921). W czerwcu 1921 na własną prośbę opuścił diecezję sandomierską. Dalsze losy nie są znane.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej.

W latach 1916–1917 pełnił funkcję archiwisty w konsystorzu biskupim w Sandomierzu. Do jego zadań należało porządkowanie i ochrona przed zawieruchą wojenną zgromadzonego zasobu oraz przejmowanie akt z kancelarii konsystorskiej.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ADS, b. sygn., Admissy kapłanów z obcych diecezji (1918–1929), s. 194–198.

Źródła drukowane

1. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1917*, współprawne z *Ordo Divini Officii [...] ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MCMXVII*, Radom 1916, s. 11, 13.
2. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1918*, współprawne z *Ordo Divini Officii [...] ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MCMXVIII*, Radom 1917, s. 11.
3. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1919*, współprawne z *Ordo Divini Officii [...] ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MCMXIX*, Radom 1918, s. 12.
4. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1920*, współprawne z *Ordo Divini Officii [...] ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MCMXX*, Sandomierz 1919, s. 42.
5. *Catalogus ecclesiarum et cleri saecularis ac regularis dioecesis sandomiriensis pro anno domini 1921*, współprawne z *Ordo Divini Officii [...] ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MCMXXI*, Sandomierz 1920, s. 34.

oprac. Emil Hapak

Sławiński Karol, ks.

A. Życiorys

Karol Sławiński, kapłan diecezji sandomierskiej, ur. 21 X 1854, syn mieszczan Wawrzyńca i Barbary z d. Komorkiewicz. Uczęszczał do szkoły elementarnej w Radomiu oraz Męskiego Gimnazjum Klasycznego w Radomiu. W latach 1871–1876 był alumnem seminarium duchownego w Sandomierzu. Świecenia subdiakonu przyjął 15 VIII 1876, diakonatu 28 X tr. (jako subdiakon i diakon pomagał w duszpasterstwie w parafii Obrazów), a kapłańskie 28 X 1877 z rąk bpa Józefa M. Juszyńskiego.

Pełnił funkcję wikariusza w parafiach Borkowice (12 XI 1877–7 III 1879), Końskie (7 III 1879–18 II 1887) i pw. św. Jana w Radomiu (18 II 1887–23 II 1889), a następnie pracował jako administrator w parafiach Skotniki Opczyńskie (23 II 1889–18 XI 1892), Dąbrowa (18 XI 1892–7 VI 1894), Pilczyca (7 VI 1894–14 II 1901), Piekoszków (14 II 1901–2 VI 1903), Wieniawa (2 VI 1903–VI 1904) oraz Wojciechowice (VI 1904–5 XII 1918), gdzie zmarł i został pochowany na cmentarzu parafialnym. Od 10 VIII 1908 był wicedziekanem dekanatu opatowskiego, a od 8 I 1918 dziekanem dekanatu zawichojskiego. Kontynuował budowę kościoła w Dąbrowie. W Pilczycy wykonał malaturę w kościele oraz rozpoczął budowę plebanii.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

W archiwum konsystorza biskupiego w Sandomierzu pracował, będąc diakonem (1876–1877), jednocześnie udzielał się w tym czasie duszpastersko w parafii Obrazów, położonej obok Sandomierza. Wykonywał czynności biurowe oraz zajmował się porządkowaniem zasobu archiwalnego. Troszczył się o pozyskiwanie nowych jednostek archiwalnych wytworzonych przez urzędników diecezjalnych.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ADS, b. sygn., Akta personalne ks. Karola Sławińskiego (1877–1918).

Źródła drukowane

1. *Consignatio venerabilis et universi cleri saecularis et regularis dioecesis sandomiriensis anno domini 1874*, współprawne z *Directorium Divini Officii [...] 1874 ad usum Dioecesis Sandomiriensis*, Warszawa [b.d.], s. 15.
2. *Consignatio venerabilis et universi cleri saecularis et regularis dioecesis sandomiriensis anno domini 1877*, współprawne z *Directorium Divini Officii [...] 1877 ad usum Dioecesis Sandomiriensis*, Warszawa [b.d.], s. 10.
3. *Consignatio venerabilis et universi cleri saecularis et regularis dioecesis sandomiriensis anno domini 1878*, współprawne z *Directorium Divini Officii [...] 1878 ad usum Dioecesis Sandomiriensis*, Warszawa [b.d.], s. 43.
4. *Consignatio venerabilis et universi cleri saecularis et regularis dioecesis sandomiriensis anno domini 1880*, współprawne z *Directorium Divini Officii [...] 1880 ad usum Dioecesis Sandomiriensis*, Warszawa [b.d.], s. 45.
5. *Consignatio venerabilis et universi cleri saecularis et regularis dioecesis sandomiriensis anno domini 1888*, współprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCLXXXVIII*, Warszawa [b.d.], s. 45.
6. *Consignatio venerabilis et universi cleri saecularis et regularis dioecesis sandomiriensis anno domini 1890*, współprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXC*, s. 62.

7. *Consignatio venerabilis et universi cleri saecularis et regularis dioecesis sandomiriensis anno domini 1893*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXCIII*, s. 56.
8. *Consignatio venerabilis et universi cleri saecularis et regularis dioecesis sandomiriensis anno domini 1895*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXCV*, s. 62.
9. *Consignatio venerabilis et universi cleri saecularis et regularis dioecesis sandomiriensis anno domini 1902*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXCII*, s. 88.
10. *Consignatio venerabilis et universi cleri saecularis et regularis dioecesis sandomiriensis anno domini 1904*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXCIV*, s. 68.
11. *Consignatio venerabilis et universi cleri saecularis et regularis dioecesis sandomiriensis anno domini 1905*, współoprawne z *Ordo Divini Officii ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MDCCCXCV*, s. 43.
12. *Consignatio venerabilis et universi cleri saecularis et regularis dioecesis sandomiriensis anno domini 1919*, współoprawne z *Ordo Divini Officii [...] ad usum Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini MCMXIX*, Radom 1918, s. 82.

Publikacje

1. b.a., *Nekrologia*, KDS 1919 nr 2, s. 31.
2. J. Wiśniewski, *Dekanat konecki*, Radom 1913, s. 206.
3. J. Wiśniewski, *Dekanat opoczyński*, Radom 1913, s. 38.
4. *Sławiński Karol*, SBKDS 4, s. 54–54.

oprac. Emil Hapak, Ryszard Nowakowski, Bogdan Stanaszek, Piotr Tylec

Storz Wawrzyniec

A. Życiorys

Wawrzyniec Storz, ur. 1772 r. na terenie Galicji. Był mężem Marianny z d. Turskiej oraz ojcem sześciu córek: Anny, Marianny, Karoliny, Anieli, Emilii i Joanny Nepomuceny. W 1795 r. ukończył roczny kurs nauk filozoficznych na Uniwersytecie Lwowskim. W latach 1795–1797 był pisarzem pocztowym w Tarnowie. Następnie pełnił funkcję kancelisty i protokolisty konsystorza biskupiego w Tarnowie (1797–1808). Powołany został na to stanowisko przez ordynariusza tarnowskiego bpa Floriana Amanda Janowskiego. Po utworzeniu diecezji kieleckiej otrzymał funkcję sekretarza tamtejszego konsystorza, którą pełnił przez 10 lat. Wraz z erygowaniem diecezji sandomierskiej przez Piusa VII bullą *Ex imposita nobis* (30 VI 1818) został regensem miejscowego konsystorza (1818–1845). W dniu 1 IV 1845 na własną prośbę, z racji wieku i złego stanu zdrowia, przeszedł na emeryturę. W dowód uznania za 48 lat posługi w trzech różnych konsystorzach bp Joachim Goldtmann poprosił Komisję Rządową Spraw Wewnętrznych i Duchownych o emeryturę państwową dla niego. Starania te były jednak daremne.

Zmarł 12 I 1851 w Sandomierzu, pochowany obok swojej małżonki na cmentarzu katedralnym w Sandomierzu.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Jako pracownik konsystorza biskupiego (w Tarnowie, Kielcach oraz Sandomierzu) pełnił przez 48 lat wszelkie czynności związane z archiwizacją i porządkowaniem dokumentów wytwarzanych przez kancelarie biskupie. To przede wszystkim jego sumienna praca stała się zalążkiem dzisiejszego Archiwum Diecezji Sandomierskiej. Będąc na emeryturze w latach 1845–1850, z własnej inicjatywy służył pomocą oraz radą w kancelarii i archiwum konsystorza biskupiego w Sandomierzu.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ADS, sygn. A-32, Akta regensa i archiwisty Konsystorza Biskupiego w Sandomierzu – Wawrzyńca Storza (1845–1846).
2. ADS, b. sygn., Księga zmarłych parafii katedralnej w Sandomierzu (1849–1852), k. 153.

Źródła drukowane

1. *Consignatio cleri saecularis ac regularis in Dioecesi Kielcensi reperibilis*, współoprawne z *Directorium officii divini pro Dioecesi Kielcensi ad Annum Christi MDCCCXIX*, Warszawa [b. d.].
2. *Consignatio cleri saecularis ac regularis in Dioecesis Sandomiriensis pro anno 1821 confecta*, współoprawne z *Directorium Officii Divini [...] pro Anno Jesu Christi MDCCCXXI*, Warszawa [b. d.], b.s.
3. *Elenchus cleri saecularis ac regularis Dioecesis Sandomiriensis Anno Domini 1845*, współoprawne z *Directorium Divini Officii [...] MDCCCXLV in usum Dioecesis Sandomiriensis*, Warszawa [b. d.], s. 3.
4. *Elenchus cleri saecularis ac regularis Dioecesis Sandomiriensis Anno Domini 1846*, s. 2.
5. *Elenchus cleri saecularis ac regularis Dioecesis Sandomiriensis pro Anno Domini 1847*, współoprawne z *Directorium Officii Divini [...] pro anno MDCCCXLVII ad usum Dioecesis Sandomiriensis*, Warszawa [b. d.], s. 2.

Publikacje

1. K. i P. Madejscy, *Inskrypcje nagrobne cmentarza katedralnego w Sandomierzu (do 1945)*, Zielona Góra 2017, s. 159–160.
2. W. Wójcik, *Z przeszłości Diecezji Sandomierskiej. Konsystorz Jeneralny – Kuria Diecezjalna w Sandomierzu (1818–1968)*, KDS 1968 nr 9–10, s. 213–234.

oprac. Emil Hapak

Szklarski Andrzej, ks.

A. Życiorys

Andrzej Szklarski, kapłan diecezji siedleckiej, ur. 2 IX 1887, Przywory Duże (ob. pow. siedlecki), syn Macieja i Marianny z d. Myrchów Początkowo uczęszczał do szkoły powszechnej w Domanicach, następnie w Siennicy, a potem w Siedlcach. W 1908 r. został przyjęty do seminarium duchownego w Lublinie, ponieważ w tym czasie diecezja siedlecka (podlaska) po kasacie w 1867 r. nie funkcjonowała. W dniu 15 IX 1912 z rąk bpa Franciszka Jarczewskiego otrzymał święcenia kapłańskie. Natychmiast po nich został wysłany na studia do Innsbrucka, potem przeniósł się do Fryburga (Universitatis Friburgensis Helvetiorum). W czasie przerwy w studiach powracał do kraju i podejmował różne obowiązki w diecezji z polecenia przełożonych. W dniu 15 VII 1920 uzyskał licencjat ze „świętej teologii”. Z Fryburga przeniósł się na KUL, aby tam kontynuować studia w celu uzyskania doktoratu, który obronił 25 II 1932. Kiedy została reaktywowana diecezja podlaska (siedlecka), włączono go w skład duchowieństwa tejże struktury (1918).

W czasie studiów pełnił funkcje katechetyczne, pedagogiczne oraz społeczno-charytatywne na terenie diecezji siedleckiej (podlaskiej). Za swoją działalność na tymże polu był wielokrotnie doceniany i nagradzany. Między innymi opiekował się od 1916 r. ochronką dla dzieci opuszczonych (tzw. „Gniazdo”) w Siedlcach. Dla tej instytucji przez wiele lat zbierał fundusze oraz prowadził na jej rzecz działalność administracyjną.

Po ukończeniu pierwszego etapu studiów we Fryburgu, jak i drugiego w Lublinie, rozwinęła się jego kariera kapłańska w diecezji. W dniu 24 IX 1928 bp Henryk Przeździecki mianował go kanonikiem honorowym kapituły kolegiackiej w Janowie Podlaskim, a 9 XII 1931 został nominowany na obrońcę węzła małżeńskiego w sądzie biskupim w Siedlcach. Rok później zaczął pracować jako notariusz tejże instytucji. W dniu 19 VIII 1936 został zastępcą wikariusza generalnego, a 1 II 1939 ogłoszono go zastępcą oficjała sądu biskupiego i ponad rok później oficjałem. Po II wojnie światowej był radcą kurii diecezjalnej w Siedlcach. Otrzymał również różnorakie godności ze Stolicy Apostolskiej. M.in. uhonorowany tytułem prałata archidiacona (1940) i następnie dziekana Kapituły Kolegiackiej Janowskiej (1943), a także godnością prałata Domu Papieskiego (1967).

Wykładał archeologię, historię Kościoła i prawo kanoniczne w WSD w Siedlcach. W pracy duszpasterskiej zapamiętany jako niezmordowany spowiednik. W 1970 r. został zwolniony z obowiązków oficjała sądu biskupiego, ponieważ stan jego zdrowia się pogorszył. Zmarł 2 X 1975 w Siedlcach i tam został pogrzebany.

Pod koniec lat 60. i na początku 70. własnoręcznie spisał obszerne wspomnienia ze swego życia, które zatytułował *Życiorys Księdza dra Andrzeja Szklarskiego*. Obejmują one całe jego życie. Poruszył w nich różne aspekty: lata młodości, wczesne kapłaństwo, pracę duszpastersko-katechetyczną, studia za granicą. Opisał również swoją pracę w diecezjalnym archiwum bieżącym i historycznym. We wspomnieniach przedstawił także inne pola swojej działalności, które wykonywał w Kościele diecezjalnym. Wspomnienia liczą kilkadziesiąt stron. Zostały włączone do jego akt osobowych i są przechowywane w ADS (zob. bibliografia przedmiotowa, poz. 1).

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Powszechnie uważany za pierwszego reformatora archiwum diecezji podlaskiej (siedleckiej). Działalność ks. Andrzeja Szklarskiego na

płaszczyźnie archiwalnej rozpoczęła się w czasie pracy w sądzie biskupim, gdzie – jak sam stwierdził we wspomnieniach, włączonych do akt personalnych w Archiwum Diecezjalnym w Siedlcach – zdobywał pierwsze szlify w pracy z aktami sądowymi. Następnie doświadczenie powyższe przeniósł do kancelarii kurii biskupiej, gdzie od 1 XI 1931 pracował jako notariusz. Od tego momentu miał do czynienia z archiwum z zasobem bieżącym. Dwa lata później, 22 IX 1933 oddelegowany został do porządkowania archiwum z zasobem historycznym. Nominacja została powtórzona w 1936 r. Nawet podczas choroby, gdy pod koniec życia został w 1970 r. zwolniony z obowiązków w sądzie biskupim, pracował dalej nad porządkowaniem zasobu archiwalnego. W archiwum diecezjalnym przepracował 42 lata. Ks. A. Szklarskiemu zawdzięcza się uporządkowanie „chaotycznego” zasobu powstałego po 1918 r. Dokumenty archiwalne, dotąd luźne, opracował, ułożył chronologicznie i uporządkował jako jednostki archiwalne, umieszczając je w konkretnych działach. Każda teczka – jako jednostka archiwalna – otrzymała tytuł, przynależność do działu oraz sygnaturę. Sporządził również spis jednostek archiwalnych. Zajmował się nie tylko jemu współczesnym zasobem, lecz również uporządkował i sporządził katalog akt dawnych diecezji (przed 1918). Postarał się o odpowiednie wyposażenie do przechowywania zasobu archiwalnego. Przez cały czas pracy w kurii diecezjalnej troszczył się zarówno o zasób archiwalny, jak i właściwą obsługę czytelników odwiedzających czytelnię archiwalną oraz poszanowanie dokumentów archiwalnych. Jak wspominał, pracy w archiwum „poświęcił tysiące godzin w ciężkich wówczas warunkach, pozostając wielokrotnie poza godzinami pracy kurii”.

C. Biografia przedmiotowa

Archiwalia

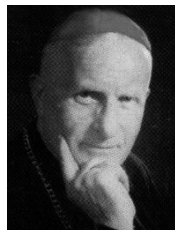
1. ADS, sygn. I S 32, Akta osobiste ks. Andrzeja Szklarskiego, t. 1.
Publikacje
2. H. Majewski, *Śp. ks. prałat Andrzej Szklarski*, WDP 1976 nr 2, s. 63–66.

3. Z. Młynarski, *Ks. Andrzej Szklarski (1887–1975)*, „Echo Katolickie” 2002 nr 30, s. 8.
4. K. P. Mazurkiewicz, *Wybrane sylwetki archiwistów kościelnych diecezji podlaskiej oraz siedleckiej i ich wkład w działalność Archiwum Diecezjalnego w Siedlcach*, Kraków 2019, mps.

oprac. Kamil P. Mazurkiewicz

Urban Wincenty, bp

A. Życiorys

Wincenty Urban, kapłan archidiecezji lwowskiej obrz. łacińskiego, biskup pomocniczy wrocławski, ur. 13 II 1911, Grodzisko Dolne (ob. pow. leżajski), syn Antoniego Urbana i Marii z d. Ziemyby. Ukończył czteroletnią szkołę elementarną w Chałupkach k. Grodziska Dolnego, następnie rozpoczął naukę w Państwowym Gimnazjum im. B. Chrobrego w Leżajsku, gdzie 29 V 1931 uzyskał świadectwo maturalne. Następnie wstąpił do seminarium duchownego obrz. łacińskiego we Lwowie, jednocześnie rozpoczął studia na WT UJK we Lwowie. Uczęszczał na seminarium naukowe z historii Kościoła w Polsce i na Rusi pod kierunkiem ks. prof. Józefa Umińskiego, które uwieńczył uzyskaniem magisterium na podstawie pracy pt. *Mysł unijna w Polsce w drugiej połowie XVI wieku*. Na III roku studiów został asystentem biblioteki Zakładów Teologicznych UJK. Świecenia prezbiteratu otrzymał 28 VI 1936 we lwowskiej katedrze z rąk abp. Bolesława Twardowskiego.

Po święceniach kapłańskich pracował jako wikariusz i katecheta w parafii Sokolniki k. Lwowa (1936–1938), Biłka Szlachecka k. Lwowa (1938–1939) i Kamionka Strumiłowa (1939–1940), następnie administrator i proboszcz parafii Biłka Szlachecka (1940–1945). Po zakończeniu działań wojennych krótko zatrzymał się u Sióstr Służebniczek w Małkowicach pod Przemyślem, a następnie wyjechał na Śląsk i rozpoczął pracę na terenie administracji apostolskiej w Opolu. Z polecenia władz kościelnych osiadł w Greczu (ob. Grodzisk), gdzie zatrzymała się większość byłych

mieszkańców Bilki Szlacheckiej. W międzyczasie, nie zaniedbując pracy wikariuszowskiej i katechetycznej, pod kierunkiem ks. prof. Józefa Umińskiego przygotowywał rozprawę doktorską pt. *Prymat papieski w pismach i działalności Melecjusza Smotrzyckiego*. Gotowy tekst przedłożył promotorowi w czerwcu 1939, jednak wybuch wojny przeszkodził w sfinalizowaniu doktoratu. Warto dodać, że materiały do tej pracy gromadził już w czasie pobytu w seminarium duchownym. Po zakończeniu działań wojennych kontynuował pracę nad rozprawą doktorską, modyfikując jednak jej tytuł i treść. Prawdopodobnie w 1946 r. na UW przedłożył rozprawę pt. *Konwersja Melecjusza Smotrzyckiego, polemisty i dyzunickiego arcybiskupa połockiego w latach 1620–1627*. Jej obrona miała miejsce w 1947 r. na UW. W sześć lat później uzyskał habilitację na WT UJ (kolokwium odbyło się 26 II 1953) na podstawie pracy pt. *Leopold Sedlnicki, książę biskup wrocławski 1836–1840 i jego odstępstwo na tle dziejów Kościoła katolickiego na Śląsku w pierwszej połowie XIX wieku*. Jednak z powodu niedopełnienia obowiązku druku publikacji, jak i likwidacji wydziału w 1954 r., podczas której zaginęła dokumentacja, nie doszło do zatwierdzenia habilitacji. Nastąpiło to dopiero w 1972 r., gdy zdecydował się podjąć wykłady na ATK. W 1975 r. otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego, a w 1982 r. został profesorem zwyczajnym.

Lata pracy bpa W. Urbana na terenie Dolnego Śląska wypełniła – obok działalności duszpasterskiej – praca naukowa, dydaktyczna oraz organizacyjna na rzecz Kościoła wrocławskiego. Był dyrektorem archiwum (zob. niżej) oraz muzeum archidiecezjalnego (mian. 1946), wykładał (1947–1983) historię Kościoła, patrologię i sztukę sakralną w seminarium duchownym we Wrocławiu, następnie na Papieskim Fakultecie Teologicznym we Wrocławiu oraz na ATK w Warszawie i w seminarium duchownym w Nysie. Prowadził ponadto również wykłady z wielu dyscyplin teologicznych w domu formacyjnym sióstr elżbietanek we Wrocławiu, będąc jednocześnie kapelanem tego domu zakonnego.

Był kanonikiem gremialnym kapituły katedralnej we Wrocławiu (mian. 1952), otrzymał godność prałata, a 25 X 1959 nominację

na biskupa pomocniczego archidiecezji gnieźnieńskiej ze stolicą tytularną Abitinae i został skierowany do pracy w archidiecezji wrocławskiej. Sakrę biskupią otrzymał 7 II 1960. Trzy tygodnie później (28 II 1972) został mianowany biskupem pomocniczym archidiecezji wrocławskiej. Uczestniczył w obradach czwartej sesji (14 IX–8 XII 1965) Soboru Watykańskiego II. W latach 1974–1976 sprawował rządy nad Kościołem wrocławskim jako wikariusz generalny i kapitulny. W Episkopacie Polski należał do Rady Naukowej, był przewodniczącym ogólnopolskiej Sekcji Historii Kościoła w PTT. Należał do Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego. Opublikował ponad 500 pozycji bibliograficznych: książek, artykułów naukowych, skryptów. Jako duszpasterz i biskup wygłosił tysiące kazań, przeprowadził wiele wizytacji kanonicznych i uczestniczył w wielu ważnych dla diecezji wydarzeniach. Uważany za jednego z najwybitniejszych znawców dziejów Kościoła katolickiego na Śląsku.

Zmarł 13 XII 1983 we Wrocławiu, został pochowany w podziemiach katedry wrocławskiej.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

W dniu 2 XII 1946 administrator apostolski Dolnego Śląska ks. infulat Karol Milik mianował ks. Urbana dyrektorem archiwum i muzeum Archidiecezjalnego oraz biblioteki kapitulnej we Wrocławiu. Kierownictwo nad tymi placówkami sprawował do śmierci przez 37 lat. Podjął się trudnego zadania odtworzenia i odbudowy zarówno budynków tych instytucji, jak również ich zasobu. Początkowo pracował sam, starając się jednocześnie o środki materialne i wsparcie fizyczne. Prowadził rewindykację zbiorów archiwalnych i bibliotecznych oraz dzieł sztuki ewakuowanych z Wrocławia w czasie wojny, prowadził poszukiwania zaginionych zbiorów oraz starał się o ich odzyskanie. Przywrócił dla archidiecezji zbiory zdeponowane w różnych archiwach państwowych. Równoległe prowadził z troską prace nad zabezpieczaniem i konserwacją całego zasobu podległych sobie instytucji. Opracował i wydał nowy,

uzupełniony katalog archiwum opublikowany w czasopiśmie „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” (t. 10–16 w latach 1965–1968), prowadził księgi związane z inwentaryzacją i dokumentowaniem prac prowadzonych w archiwum. Z zaangażowaniem zajmował się popularyzacją nauki oraz udostępnianiem zbiorów dla badaczy i naukowców. Sam z pasją prowadził wykłady, prelekcje oraz pisał artykuły naukowe poświęcone zasobom archiwum, którego był dyrektorem. Podejmowane prace dokumentował zarówno we własnych zapiskach, jak również na łamach czasopism naukowych (głównie „Archeion” i „Nasza Przeszłość”), w sprawozdaniach przekazywanych kurii oraz w piśmie urzędowym administracji apostołskiej Dolnego Śląska („Wiadomości Kościelne”).

Jako archiwista i historyk służył pomocą badaczom, którzy korzystali z zasobów archiwalnych. „Każdemu, który korzystał ze zgromadzonych tam materiałów, starał się przyjść z pomocą. Chociaż był już biskupem, niejedną raz przynosił teczek archiwalne, pomagał w kwerendzie i często dzielił się wiedzą. Tą właśnie swoją skromnością i uczynnością zjednywał sobie wiele sympatii i głębokiego szacunku. Wśród historyków wrocławskich miał wielu przyjaciół, którzy przyjaźń tę wielce sobie cenili. Niektórych z nich odprowadził w ich ostatniej drodze. Ci, którzy pozostali, szczególnie mocno odczuli Jego odejście. Zdają sobie bowiem sprawę, że zabrakło nie tylko niestrudzonego badacza, ale także człowieka wielkiego formatu” (K. Matwijowski, *Ks. Biskup Wincenty Urban (1911–1983)*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1984 nr 3, s. 479).

Z równym zaangażowaniem dbał o muzeum archidiecezjalne oraz bibliotekę kapitułną, służył pomocą sprawom związanym ze sztuką sakralną w całej archidiecezji, zarówno jako przewodniczący komisji artystycznej przy kurii metropolitalnej wrocławskiej, jak również udzielając porad proboszczom z wielu parafii. W trosce o nieocenioną wartość historyczną i artystyczną zabytków sakralnych, starodruków i książek wydawał komunikaty i odezwy do duchowieństwa oraz przyjmował ofiarowane dzieła do instytucji, którymi kierował, zabezpieczając je przed zniszczeniem i stratą. Własnym wysiłkiem zasiliał w miarę możliwości księgozbiór

seminaryjnej biblioteki oraz prowadził w muzeum zajęcia dla alumnów, kładąc nacisk na istotę i wartość spuścizny pokoleń.

C. Bibliografia podmiotowa

Bibliografię przedmiotową dotyczącą bpa Wincentego Urbana zestawili ks. prof. Józef Mandziuk: *Słownik księży pisarzy archidiecezji wrocławskiej 1945–1992*, Warszawa 1997, s. 336–361.

D. Bibliografia przedmiotowa (selektywna)

Bibliografię przedmiotową dotyczącą bpa Wincentego Urbana zestawili ks. prof. Józef Mandziuk: *Słownik księży pisarzy archidiecezji wrocławskiej 1945–1992*, Warszawa 1997, s. 361–364. Ponadto:

1. J. Swastek, *Rządcy Archidiecezji Wrocławskiej w latach 1945–1995*, Wrocław 1998, s. 102–121.
2. J. Pater, *100 lat Muzeum Archidiecezjalnego we Wrocławiu 1898–1998*, Wrocław 1999, s. 13–15.
3. J. Pater, *Poczet biskupów wrocławskich*, Wrocław 2000, s. 129–131.
4. S. Wójcik, *Biskup Wincenty Urban, życie i działalność 1911–1983*, Lublin 2001.
5. J. Kopiec, Ks. Wincenty Urban i księża lwowscy na Śląsku Opolskim po 1945 r., „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2004 nr 4, s. 591–598.
6. J. Pater, *Bp Wincenty Urban jako organizator archiwum i muzeum archidiecezjalnego we Wrocławiu po 1945 r.*, [w:] *Ludzie wrocławskiego Kościoła po II wojnie światowej: w 30-lecie śmierci Kardynała Bolesława Kominka*, red. I. Dec, K. Matwijowski, J. Pater, Wrocław 2005, s. 62–76.
7. J. Mandziuk, *Bibliografia historii Kościoła katolickiego na Śląsku: układ alfabetyczno-chronologiczny, cz. 3: Czasy najnowsze (1945–2005). Archidiecezja wrocławska*, „Saeculum Christianum” 2007 nr 1, s. 265–319.
8. I. Dec, B. Kaczorowski, *Misericordia et Veritas. W hołdzie Biskupowi Wincentemu Urbanowi w XXV-lecie śmierci*, Świdnica 2008.
9. *Pasterz i dziejopisarz – biskup Wincenty Urban*, red. M. Kogut, Wrocław 2010.
10. J. Kurdybelski, *Biskup Wincenty Urban 1911–1983*, Wrocław 2012.

11. J. Mandziuk, *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku*, t. 4: *Czasy najnowsze: archidiecezja wrocławska*, cz. 2: *Od 1956 do 2014*, Warszawa 2014, s. 55–57, 359–484.
12. Z. Lec, *Niezwykłe pracowity, cierpliwy i dobry biskup profesor Wincenty Urban (1911–1983)*, „Nowe Życie” 2017 nr 12, s. 28–29.
13. J. Mandziuk, *Rządcy (Archi)diecezji Wrocławskiej na przestrzeni wieków*, Wrocław 2018, s. 381–394 (tam bibliografia przedmiotowa).
14. J. Mandziuk, *Biskupi pomocniczy (Archi)diecezji Wrocławskiej*, Wrocław 2019, s. 167–207.
15. J. Swastek, *Pasterz wielki, życie i działalność naukowa, duszpasterska i organizacyjna biskupa profesora zw. dra hab. Wincentego Urbana (1911–1983)*, „Nowe Życie” 2019 nr 3, s. 26–27.

oprac. Paweł Andrejczuk

Wąsowicz Jan (o. Bernard) OCist

A. Życiorys

Jan Wąsowicz, kapłan Zakonu Cysterskiego, ur. 14 X 1911, Pogorzany, ob. pow. limanowski, syn rolników Andrzeja i Julii. Do opactwa mogińskiego wstąpił w jesieni 1927 r. Podczas obłóczyn (13 IX 1927) otrzymał imię zakonne Bernard. Wyższe wykształcenie teologiczne uzyskał na Uniwersytecie Króla Aleksandra I. w Lublanie (ob. Słowenia), gdzie także obronił na Wydziale Teologicznym pracę magisterską z zakresu teologii (1935). Świecenia kapłańskie otrzymał 7 VII 1935 w Lublanie; wkrótce powrócił do Polski. W latach poprzedzających wybuch II wojny światowej pracował w duszpasterstwie w Mogile jako wikariusz parafii oraz jako nauczyciel w małym seminarium w Mogile, a lata wojny spędził w opactwie cystersów w Szczyrzycu, gdzie angażował się w tajne nauczanie młodzieży oraz działalność w Armii Krajowej. Po zakończeniu działań wojennych powrócił do opactwa mogińskiego i objął funkcję prowizora-ekonomy (1945), wykładowcy w zakonnym seminarium teologicznym (1945–1951), a następnie obowiązki III wikariusza w parafii pw. św. Bartłomieja Apostoła w Mogile (1951–1959) oraz w parafii w Bieńczycach (mian. 10 XII 1956). W początkach lat pięćdziesiątych XX w. podjął studia na UJ, gdzie uzyskał magisterium w 1954 r. W kolejnych latach pracował jako duszpasterz, służył chorym w szpitalach krakowskich, uczył religii w Technikum Hutniczym oraz prowadził wykłady w Instytucie Teologicznym Cystersów (seminarium duchownym) w Mogile.

Opiekował się zasobem archiwum opactwa mogińskiego (zob. niżej) oraz cennymi zbiorami bibliotecznymi (1953–1963). Jako wykładowca w zakonnym seminarium brał udział w spotkaniach wykładowców i zjazdach rektorów i profesorów zakładów teologicznych w Polsce na KUL (m.in. 9–11 IX 1958). Władał kilkoma językami obcymi i posiadał szeroką wiedzę teologiczną oraz historyczną.

Prowadził ożywioną działalność społeczną. W latach 50. XX w. udzielał się jako członek Komisji Rewizyjnej Komitetu Elektryfikacji Mogiły oraz skarbnik Koła Towarzystwa Burs i Stypendiów dla młodzieży niezamożnej. Przynależał także do Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego, co wykorzystywał do działalności duszpasterskiej wśród młodzieży i organizowania spotkań o charakterze religijnym w opactwie mogińskim pod pozorem zwiedzania zabytków.

Ostatnie miesiące życia spędził w opactwie w Szczyrzycu, gdzie zmarł 13 III 1969 i został pochowany. Upamiętniony tablicą informacyjną o miejscu spoczynku umieszczoną na murze krużganków zewnętrznych w opactwie cystersów w Szczyrzycu.

B. Działalność na polu archiwalnym

W pierwszych miesiącach po zakończeniu II wojny światowej, gdy powrócił ze Szczyrzycy do rodzimego opactwa w Mogile, zwrócił uwagę na potrzebę zabezpieczenia i inwentaryzacji zasobów archiwalnych i bibliotecznych, ustalenia strat wojennych i tzw. nabytków. Brał udział w zwracaniu depozytów prawowitym właścicielom, którzy w pierwszych miesiącach wojny przekazali wartościowe przedmioty pod opiekę cystersów. Celem pozyskania niezbędnej wiedzy i umiejętności uczestniczył w kursie bibliotekarstwa naukowego oraz powszechnego zorganizowanym przez Związek Zawodowy Bibliotekarzy Polskich w Krakowie (16 VII–7 VIII 1945).

Z polecenia władz zakonnych opiekował się, jako „mianowany archiwista”, zasobem Archiwum Cystersów w Mogile w latach

1953–1969 i równocześnie, w latach 1953–1963, pełnił funkcję bibliotekarza opactwa cystersów w Mogile. Z pomocą Augustyna Ciesielskiego OCist rozpoczął w 1953 r. katalogowanie zasobów bibliotecznych i archiwalnych, które znalazły się w zbiorach opactwa w Mogile po II wojnie światowej, oraz tych, które nie zostały uwzględnione w *Katalogu Archiwum Opactwa Cystersów w Mogile* (Kraków 1919) opracowanym przez (zob.) o. Gerarda Kowalskiego i dr. Kazimierza Kaczmarczyka. Przez rok (9 III 1960–17 III 1961) na mocy dekretu z 9 III 1960 r. podpisanego przez prymasa Polski kard. Stefana Wyszyńskiego prowadził z polecenia Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych przy KUL prace sondażowe i wstępne prace inwentaryzacyjne w Archiwum Benedyktynek w Staniątkach. Wytypował wówczas do digitalizacji i wskazał do konserwacji szereg rękopisów, inkunabułów i zbiorów muzykaliów. Prowadził także poszukiwania archiwaliów proveniencji opactwa cystersów w Mogile i opactwa benedyktynek w Staniątkach w archiwach i bibliotekach krakowskich. Poszukując informacji o dokumentach zaginionych bądź przejętych ze wspomnianych archiwów oraz rękopisów, inkunabułów i starodruków, nawiązał kontakty z wieloma kustoszami archiwów i bibliotek zarówno kościelnych, jak i państwowych. Wyników badań nie opublikował, a sporządzone zestawienia jeszcze w latach 90. XX w. uznano za zaginione.

Celem podnoszenia kwalifikacji kilkakrotnie brał udział w kursach oraz szkoleniach archiwistów i bibliotekarzy kościelnych organizowanych przez Bibliotekę Uniwersytecką KUL w Lublinie. M.in. uczestniczył w kursie dla pracowników archiwów kościelnych diecezjalnych i zakonnych (3–15 IX 1956), kursie dotyczącym metod pracy bibliograficznej (2–14 IX 1957) oraz w kursie dla pracowników inwentaryzacji średniowiecznych rękopisów bibliotecznych (4–8 VII 1960). W czasie prac prowadzonych w Archiwum Benedyktynek w Staniątkach oraz w państwowych archiwach i bibliotekach krakowskich chętnie nawiązywał kontakty z kustoszami tych instytucji, prosząc o pomoc i wskazówki metodologiczne w kwestii opisywania jednostek archiwalnych i pozycji bibliotecznych.

W ostatnich latach życia jako archiwista i bibliotekarz opactwa ściśle współpracował z (zob.) o. Bonawenturą Czesławem Żółtkiem OCist, który przejął po nim opiekę nad archiwum i biblioteką opactwa mogińskiego.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. AKMKr, sygn. APA 1958, Akta parafii Mogiła.
2. AKMKr, brak sygn., Materiały dotyczące działalności cystersów.
3. ACM, brak sygn., Teczka personalna Jana Wąsowicza (o. Bernarda Wąsowicza OCist).

Źródła drukowane

1. *Elenchus 1952*, Kraków 1952, s. 19.
2. *Katalog kościołów i duchowieństwa Archidiecezji Krakowskiej. Rok 1958*, Kraków 1958, s. 123.

Publikacje

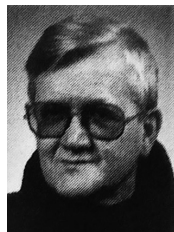
1. M. Majdak OCist, *Cysterskie duszpasterstwo. U początków Nowej Huty*, „Mogiński Krzyż. Gazeta Parafii św. Bartłomieja Ap.” 2010 nr 9, s. 12–13; nr 10, s. 12–13; 2011 nr 1, s. 12–13.

Relacje

1. Relacja ustna ks. Jarosława Raźnego, Kraków, 23 X 2017 r.
2. Relacja ustna Janusza Kowalskiego, Kraków, 17 III 2019 r.

oprac. Józef Marecki, Małgorzata Urbaniec

Wiśniowski Antoni (o. Grzegorz) OFM

A. Życiorys

Antoni Wiśniowski, kapłan Zakonu Braci Mniejszych, ur. 13 VI 1934, Czaniec k. Kęt, syn Mateusza i Franciszki z d. Błasiak. Po ukończeniu szkoły podstawowej i średniej w Kętach wstąpił do Prowincji Matki Bożej Anielskiej Zakonu Braci Mniejszych (Reformatów). Habit zakonny oraz imię zakonne Grzegorz otrzymał 7 IX 1953 w Pilicy k. Zawiercia, gdzie odbywał nowicjat. Pierwsze śluby proste złożył tamże 8 IX 1954, a profesję wieczystą 4 X 1957.

Studia filozoficzno-teologiczne odbył w Instytucie Teologicznym Księży Misjonarzy w Krakowie (1954–1959). Pod wpływem (zob.) dra hab. Alfonsa Scheltza CM wykrystalizowały się historyczne zainteresowania naukowe młodego zakonnika. Ich wyrazem była praca seminaryjna, którą poświęcił postaci Sebastiana Wolickiego OFM (1644–1732). Należał do grupy pomysłodawców założenia kleryckiego periodyku „Pietas et Studium”, w którym jako jeden z pierwszych autorów zamieszczał artykuły. Czasopismem tym interesował się w latach późniejszych – formalną opiekę nad nim sprawował do 1990 r.

Święcenia kapłańskie otrzymał 29 VI 1959 w kościele pw. Bożego Ciała w Krakowie z rąk bpa Karola Wojtyły. Wkrótce decyzją władz zakonnych został skierowany na studia specjalistyczne z zakresu historii Kościoła na WT KUL, które uwieńczył uzyskaniem magisterium i licencjatu kanonicznego (1963) na podstawie pracy pt. *Dzieje organizacji Małopolskiej Prowincji Reformatów w latach 1772–1810*, przygotowanej pod kierunkiem ks. prof.

dra hab. Mieczysława Żywczyńskiego. Z powodu różnorodnych obowiązków, które zostały na niego nałożone przez przełożonych zakonnych, nie podjął studiów doktoranckich.

W roku akademickim 1962/63 rozpoczął studia w Prymasowskim Studium Życia Wewnętrznego w Warszawie, a w roku następnym podjął wykłady z historii reformatów w seminarium zakonnym. Prowadził je nieprzerwanie do 2009 r. Pełnił różne obowiązki w zakonie. Był zastępcą głównego wychowawcy kleryków (1965–1973, 1978–1990), magistrem junioratu braci zakonnych oraz prefektem NSD – Kolegium Franciszkańskiego w Wieliczce (1973–1978). Równocześnie był odpowiedzialny za przygotowywanie kolejnych roczników braci zakonnych do ślubów wieczystych oraz organizowanie dorocznych spotkań profesów wieczystych. Był także sekretarzem prowincji (1966–1972, 1978–1984) i definitywem prowincji (1972–1978, 1984–1990, 1999–2002). W zakonnej prowincji powierzano mu obowiązki archiwisty (zob. niżej) i bibliotekarza. Sprawował nadzór nad biblioteką główną prowincji jako jej dyrektor (1978–1999, 2002–2005) oraz wicedyrektor (1999–2002, 2005–2008).

Prowadził aktywną działalność na rzecz rozwoju misji, pracując jako prowincjalny promotor misji zagranicznych (1967–1984), sekretarz ds. ewangelizacji misyjnej przy Polskiej Konferencji Zakonu Braci Mniejszych (1984–1997). Pełnił także funkcję komisarza (1987–1999) oraz wicekomisarza Ziemi Świętej (1999–2009). Umiejętnie budził ducha misyjnego i potrzebę pracy w Komisariacie Ziemi Świętej wśród młodych zakonników. Dbając o zapewnienie misjonarzom odpowiedniego wsparcia modlitewnego i materialnego, zainicjował – co zaaprobowала kapituła prowincji w 1979 r. – coroczne Tygodnie Misyjno-Powołaniowe. Z własnej inicjatywy przygotowywał niezbędne materiały do ich prowadzenia.

W latach 1990–1996 sprawował funkcję gwardiana klasztoru reformatów przy kościele pw. św. Kazimierza Królewicza w Krakowie, a w latach późniejszych był zastępcą przełożonego konwentu. Szerzył kult patrona klasztornej świątyni i znacznie przysłużył się do ustanowienia sanktuarium św. Królewicza. O. Grzegorz znany był także jako duszpasterz, szczególnie jako spowiednik. Posługę

w konfesjonale pełnił nie tylko we własnej świątyni klasztornej, ale także wobec kilku żeńskich wspólnot zakonnych. Żywo interesował się kwestiami liturgicznymi. Wyrazem tej aktywności był jego udział w działaniach komisji opracowującej nowy modlitewnik prowincji oraz liczne autorskie publikacje komentarzy i modlitw na różne uroczystości. W 1999 r. został kapelanem krakowskiego oddziału Towarzystwa Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej, a później także oddziału śląskiego tegoż towarzystwa. W związku z pełnieniem tej funkcji uczestniczył w wyjazdach na Litwę oraz w posiedzeniach naukowych towarzystwa. Podejmowane obowiązki wypełniał skrupulatnie, sumiennie i z dużym zaangażowaniem.

Ostatnie miesiące życia, gdy nasiliły się objawy choroby Alzheimera, spędził pod opieką rodzonej siostry Anny w Kętach. Zmarł tamże 24 III 2010, został pogrzebany dwa dni później na miejscowym cmentarzu komunalnym.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

W 1966 r. z polecenia władz zakonnych podjął pracę w Archiwum Prowincji Matki Bożej Anielskiej, w którym sprawował funkcję wicedyrektora (1966–1969) oraz dyrektora (1969–1973, 1978–1999, 2002–2009). W archiwum przepracował 43 lata. Osobom korzystającym z zasobu archiwalnego służył pomocą i wiedzą, udostępniał niezbędne materiały, tłumaczył fragmenty tekstów łacińskich oraz sporządzał wypisy ze wskazanych źródeł. Jednocześnie prowadził własne studia nad przeszłością Prowincji Matki Bożej Anielskiej Zakonu Braci Mniejszych na ziemiach polskich. Badania te zaowocowały licznymi publikacjami. Są to zarówno syntezy, które opublikowane zostały w pracy zbiorowej *Zakony św. Franciszka w Polsce* (Warszawa 1978), *Encyklopedii katolickiej* oraz rocznikach prowincji. Opracował liczne biogramy zakonników, które opublikowano na łamach *Polskiego słownika biograficznego* oraz *Słownika polskich teologów katolickich*.

Przygotowując publikacje, prowadził wnikliwą i rzetelną kwerendę nie tylko w zasobach krajowych archiwów kościelnych

i państwowych, ale sięgał także do zbiorów włoskich. M.in. w 1981 r. – podczas trzymiesięcznego pobytu w Rzymie – zapoznał się z interesującymi go źródłami w Archivio Segreto Vaticano, Archivio della S. Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli, Archivio S. Francesco a Ripa oraz Archivio Generale dei Frati Minori. I choć generalnym celem przeprowadzanych wówczas badań było zbieranie materiałów dotyczących dziejów reformatów w Rzeczypospolitej, to znacznie poszerzył zakres swych poszukiwań, starając się zarejestrować każdą napotkaną informację o wszystkich zakonach franciszkańskich oraz wzmianki o Polsce i polskim Kościele. Sporządzony wykaz „poloników” z Archiwum Rozkrzewienia Wiary przekazał do Papieskiego Ośrodka Studiów Kościelnych w Rzymie. Pokłosem jego badań archiwalnych były artykuły o tematyce historycznej, które zamieszczał w zakonnym periodyku „Pietas et Studium”. Przeprowadzał ponadto kwerendy archiwalne dotyczące historii lokalnej jego rodzinnych stron na potrzeby „Almanachu Kęckiego” oraz „Kęckiego Sacrum”.

Był długoletnim kronikarzem zakonnym. Przez ponad dwie dekady (1984–2005) dokumentował bieżące wydarzenia związane z reformatami w biuletynie wewnętrznym prowincji „Nasze Dzisiaj” oraz prowadził kronikę krakowskiego klasztoru św. Kazimierza.

C. Bibliografia podmiotowa

Bibliografię podmiotową o Wiśniowskiego opublikował Anzelm J. Szeinke OFM: *Ojciec Grzegorz Antoni Wiśniowski OFM (1934–2010) – historyk franciszkański*, KPPK 10, s. 373–384. Zestawienie to nie uwzględnia jednak poniższych publikacji:

1. *Białecki Felicjan (ok. 1666–1716)*, EK 2, kol. 361.
2. *Brykner Adam, imię zakonne Daniel (1633–1706)*, EK 2, kol. 1119–1120.
3. *Centawski Dominik (ok. 1674–1732)*, EK 2, kol. 1420.
4. *Droga krzyżowa ze św. Franciszkiem* (oprac.), Kraków 2002.
5. *Informacja o literaturze na temat św. Franciszka*, [w:] *Franciszkową drogą. Duszpasterskie i ascetyczne materiały o św. Franciszku z Asyżu*, red. J. R. Bar, Warszawa 1982, s. 142–154.

6. *Maciejczyk Joachim Feliks (1842–1923)*, SPTK 3, s. 25–28.
7. [oprac.] *Modlitewnik ku czci św. Kazimierza*, Kraków 1983.
8. *Rozwój techniczny a życie wewnętrzne w klasztorze*, „Pietas et Studium” 1963 nr 25–28, s. 146–158, 224–248.
9. *Św. Kazimierz Królewicz*, Kraków 2002.
10. *Wierzbicki Marcjjan Kacper (1718–1770)*, SPTK 4, s. 426–427.
11. *Zarys dziejów Kustodii Ziemi Świętej*, „Pietas et Studium” 1965, s. 180–236.

D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. APRK, b. sygn., Teka akt personalnych o. Grzegorza Wiśniowskiego.

Publikacje

1. *Archiwa Kościoła katolickiego w Polsce. Informator*, oprac. M. Dębowska, Kielce 2002, s. 140.
2. G. Polak, *Kto jest kim w Kościele?*, Warszawa 1999, s. 404.
3. B. Potępa, A. J. Szeinke, *Śmierć i pogrzeb Ojca Grzegorza Wiśniowskiego*, „Porcjunkula. Czasopismo Franciszkańskiego Klasztoru pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Kętach” 2010 nr 5 (17), s. 13–14.
4. A. J. Szeinke, *Ojciec Grzegorz Antoni Wiśniowski OFM (1934–2010) – historyk franciszkański*, KPDK 10, s. 369–384.
5. A. J. Szeinke, *Polscy Bracia Mniejsi w służbie Ziemi Świętej 1342–1995*, Poznań 1999, s. 192–194.
6. *Teologu Polski, co sędzisz o swojej twórczości?*, red. S. C. Napiórkowski, Niepokalanów 2007, s. 385–388.
7. M. Wasilewski, *Wyprawa naukowa do Ojczyzny św. Franciszka (wywiad z o. Grzegorzem Wiśniowskim)*, „Pietas et Studium” 1981 nr 3 (99), s. 181–185.

oprac. Joanna Małocha

Woźniak Maria CSFA

A. Życiorys

Maria Woźniak, siostra zakonna Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek od Cierpiących, ur. 4 IV 1941, Jarosław, córka Józefa i Anny z d. Wróbel. Ojciec był pracownikiem umysłowym, matka zajmowała się krawiectwem. Po ukończeniu szkoły podstawowej (1955) i technikum ekonomicznego w Jarosławiu (1959) rozpoczęła studia w Instytucie Wyższej Kultury Religijnej w Lublinie (1960–1965). W międzyczasie, w 1962 r., podjęła studia na Wydziale Humanistycznym (Sekcja Historia) KUL, uzyskując w 1967 r. tytuł magistra w zakresie historii. Po ukończeniu studiów podjęła pracę asystenta w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Rzeszowie. Do Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek od Cierpiących wstąpiła 8 IV 1972. Nowicjat odbyła w Kozienicach, gdzie 25 III 1974 złożyła pierwszą profesję zakonną, a po trzech latach wieczystą. Zajmowała się porządkowaniem księgozbiorów bibliotecznych i materiałów archiwalnych w domu głównym zgromadzenia w Warszawie. Jednocześnie, mając zamiłowanie do chorych, jako wolontariuszka poświęcała wolne chwile pacjentom w szpitalu onkologicznym przy ul. Wawelskiej w Warszawie.

Zmarła 23 II 1986 w Warszawie w wieku 45 lat. Została pochowana na warszawskich Powązkach.

W pamięci sióstr pozostała jako pracowita, pobożna i oddana chorym siostra zakonna realizująca z całym przekonaniem charyzmat zgromadzenia. Dla chorych miała dobre słowo, dar modlitwy i swoją obecność, która pomagała przetrwać trudny czas

zmagają z chorobą nowotworową wielu chorym przebywającym na oddziale.

B. Działalność na płaszczyźnie archiwalnej

Od pierwszych lat pobytu w zgromadzeniu, korzystając z wiedzy zdobytej podczas studiów magisterskich na KUL oraz kilkuletniej pracy w Archiwum Państwowym w Rzeszowie, poświęcała się pracy nad porządkiem zasobów bibliotecznych i materiału archiwalnego znajdującego się w domu generalnym zgromadzenia w Warszawie, nadając poszczególnym zbiorom sygnatury i przyporządkowując je do poszczególnych działów archiwalnych. Pozyskiwane z kancelarii poszczególnych domów akta poddawała prostym zabiegom konserwatorskim i po uporządkowaniu przekładała do nowych teczek zabezpieczających. Przygotowała także instrukcję kancelaryjną, która w przyszłości miała ułatwić siostrom prowadzenie kancelarii domowych i archiwum zgromadzenia. Z nagromadzonego materiału wydzieliła odrębne jednostki i nadała im odpowiednie sygnatury.

C. Bibliografia podmiotowa

1. *Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek od Cierpiących (Congregatio Sororum Franciscalium ab Afflictis) w latach 1939–1947*, t. 5: *Żeńskie Zgromadzenia Zakonne w Polsce 1939–1947*, Lublin 1989, s. 93–195.

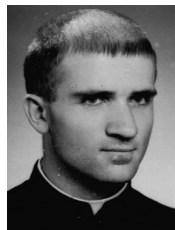
D. Bibliografia przedmiotowa

Archiwalia

1. ACSFA, brak sygn., Akta personalne s. Marii Woźniak.

oprac. Joanna Gędek CSFA

Żółtek Czesław (o. Bonawentura) OCist

A. Życiorys

Czesław Żółtek, kapłan Zakonu Cysterskiego, ur. 26 V 1935, Klikuszowa (ob. pow. nowotarski), syn Stanisława i Anieli z d. Duda. Do opactwa cystersów w Mogile wstąpił w 1951 r. (podczas obłóczyn otrzymał imię zakonne Bonawentura). Studia filozoficzno-teologiczne ukończył w seminarium zakonnym w Mogile. Śluby wieczyste złożył 31 V 1956 w opactwie mogińskim. Święcenia kapłańskie otrzymał 21 II 1959.

Całe życie zakonne spędził w opactwie mogińskim. Pracował jako zakrystian, kantor, spowiednik, kapelan nowohuckiego szpitala im. Stefana Żeromskiego w Krakowie (mian. 1969), archiwista i bibliotekarz, a także jako wykładowca dla nowicjuszy mogińskich. Prawdopodobnie w latach 70. XX w. podjął studia na KUL, których z bliżej nieznanym powodów nie ukończył.

Zmarł 13 IX 2004 w Krakowie, pochowany we wspólnym grobie cystersów na cmentarzu parafialnym w Krakowie-Mogile.

B. Działalność na polu archiwalnym

W 1967 r. mianowany archiwistą opactwa cystersów w Mogile. Początkowo obowiązki te pełnił z (zob.) Bernardem Wąsowiczem OCist, któremu już wcześniej pomagał w pracach archiwalnych. Korzystał z jego doświadczenia w zakresie zgłębiania archiwistyki, nauk pomocniczych historii i bibliotekoznawstwa. Od chwili

śmierci o. Wąsowicza (+ 13 III 1969) funkcję archiwisty opactwa pełnił samodzielnie do śmierci.

Początkowo zamierzał kontynuować prace podjęte przez o. Wąsowicza nad sporządzeniem wykazu archiwaliów jednostek bibliotecznych proveniencji cystersów mogiłskich znajdujących się w różnych instytucjach naukowych, opracować ich katalog i sporządzić fotokopie. Z powodu skierowania do innych prac w opactwie, a później do duszpasterstwa szpitalnego zrezygnował z wcześniejszych planów.

Oprócz bieżących prac związanych z przejmowaniem dokumentacji kancelaryjnej i dokumentującej działalność opactwa na różnych płaszczyznach dokonał inwentaryzacji obszernego zbioru fotografii znajdujących się w zasobach archiwum mogiłskiego wraz z identyfikacją osób na nich umieszczonych. Część fotografii pozyskał dzięki współpracy zakonnych i sympatyków klasztoru. Pozostawił także subiektywne dopiski dotyczące wydarzeń klasztornych. Współpracował z krakowskimi archiwistami świeckimi (pracownikami Archiwum Państwowego) i kościelnymi, często korzystając z ich rad oraz wskazówek w kwestii prac inwentaryzacyjnych, metod opracowania i warunków przechowywania archiwaliów. W murach opactwa chętnie gościł grupy archiwistów i studentów historii, dla których przygotowywał prezentacje wybranych dyplomów pergaminowych i interesujących archiwaliów związanych z dziejami opactwa cystersów w Mogile.

Przez niemal 40 lat opiekował się zasobami archiwum opactwa mogiłskiego. Znał wyjątkowo dobrze jego zasób oraz posiadał szereg informacji o materiałach źródłowych dotyczących polskich cystersów w innych archiwach. Przez archiwistów i historyków uważany był za wyjątkowego pasjonata dziejów cystersów. Przez osobiste studium przyswoił sobie znajomość średniowiecznej łaciny i nabył umiejętności paleograficzne. Wydaje się, że nie zawsze był doceniany przez środowisko, m.in. ze względu na poważne problemy komunikowania się z rozmówcami występujące w ostatnim okresie życia. Wiedzy o przeszłości opactwa, codziennym życiu mnichów w II połowie XIX w. i w następnym stuleciu, a także barwnych wspomnień o wielu współbraciach zakonnych, losach

archiwaliów i zasobu bibliotecznego nie przekazał młodszemu pokoleniu.

C. Bibliografia podmiotowa

Archiwalia

1. ACM, brak sygn., Teczka personalna Czesława Żółtka (o. Bonawentury Żółtka OCist).

Źródła drukowane

1. *Katalog kościołów i duchowieństwa Archidiecezji Krakowskiej. Rok 1972*, Kraków 1972, s. 98.

Relacje

1. Relacja ustna Janusza Kowalskiego, Kraków, 17 III 2019.

oprac. Józef Marecki, Małgorzata Urbaniec

Informacje o autorach

Ks. Paweł Andrejczuk (ur. 1991) – mgr teologii, kapłan archidiecezji wrocławskiej, kapł. 2017. Absolwent Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu oraz Studiów Podyplomowych z Archiwistyki i Bibliotekoznawstwa na UPJPII, także doktorant na Wydziale Historii i Dziedzictwa Kulturowego. Badacz dziejów Kościoła katolickiego na Dolnym Śląsku. Duszpasterz, rekolekcjonista.

Stanisław Augustynek (ur. 1983) – dr nauk humanistycznych w dyscyplinie historia (2020). Absolwent WHK PAT (ob. UPJPII) oraz Studium Archiwistycznego PAT (2008). Archiwista w Archiwum Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego w Krakowie (od 2010). Wykładowca archiwistyki w Centrum Nauki i Biznesu „Żak” w Jaworznie (od 2014). Autor publikacji z zakresu historii jezuitów w Polsce w XX w., ze szczególnym uwzględnieniem prowincji małopolskiej.

S. Maria Klara Teresa Bielecka CSL (ur. 1956) – mgr teologii, siostra zakonna Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Loretańskiej. Absolwentka WT ATK oraz Prymasowskiego Instytutu Życia Wewnętrznego w Warszawie. Jako wicepostulator sprawy beatyfikacyjnej sługi Bożego ks. Ignacego Kłopotowskiego (1993–2002) była zaangażowana w przygotowanie *Positio*. Przełożona domów

zakonnych zgromadzenia we Włoszech: Bergamo (1991–1993) i Pessano (2001–2005) oraz w Polsce: Loretto k. Wyszkowa (2005–2008, 2014–2017) i w Mińsku Mazowieckim (2011–2014). Asystentka generalna oraz archiwistka Archiwum Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Loretańskiej (1993–1999). Autorka licznych publikacji dotyczących loretańek oraz życia i duchowości bł. Ignacego Kłopotowskiego.

Grzegorz Chajko (ur. 1979) – dr hab. nauk humanistycznych w dyscyplinie historia (2020). Absolwent (2004) WHK PAT (ob. UPJPII). Wieloletni wykładowca (od 2008) i sekretarz naukowy Instytutu Historii (2009–2019) na Wydziale Historii i Dziedzictwa Kulturowego UPJPII. Adiunkt przy Katedrze Archiwistyki na UPJPII. Redaktor naczelny czasopisma „Folia Historica Cracoviensia” (od 2021), członek redakcji kilku czasopism naukowych, sekretarz (2019–2020) i członek (od 2019) uczelnianej Rady Dyscypliny Historia. Autor licznych publikacji naukowych z zakresu historii Kresów Południowo-Wschodnich II Rzeczypospolitej.

Ks. Tomasz Gocel (ur. 1973) – dr nauk teologicznych ze specjalnością historia (2005), kapłan diecezji kieleckiej, kapł. 1998. Absolwent WSD w Kielcach i KUL, gdzie kształcił się z zakresu historii Kościoła. Kapelan Stowarzyszenia Rodzina Katyńska w Kielcach i kieleckiego oddziału Związku Sybiraków. Dyrektor Archiwum Diecezjalnego w Kielcach (od 2016). Wykładowca historii Kościoła WSD w Kielcach (od 2016). Adiunkt w Katedrze Patologii Greckiej i Łacińskiej KUL. Autor dwóch monografii i wielu innych publikacji zwartych oraz artykułów z zakresu historii Kościoła w Polsce w okresie dyktatury komunistycznej. Czynny uczestnik konferencji naukowych i członek komisji historycznych w procesach beatyfikacyjnych.

Ks. Emil Hapak (ur. 1986) – mgr teologii, kapłan diecezji sandomierskiej, kapł. 2011. Absolwent WSD w Sandomierzu. Wikariusz parafii pw. Miłosierdzia Bożego w Ostrowcu Świętokrzyskim (2011–2014) oraz pw. MB Fatimskiej w Nisku (2016–2017). Pracownik w Archiwum Diecezjalnym w Sandomierzu (od 2017).

S. Bernarda Dorota Kostka ZSAPU – mgr teologii, siostra zakonna Zgromadzenia Sióstr Albertynek Posługujących Ubogim od 1989 r. Absolwentka WT PAT (ob. UPJP II) oraz Podyplomowych Studiów z Duchowości na tymże wydziale; absolwentka Podyplomowych Studiów z Archiwistyki i Bibliotekoznawstwa na Wydziale Historii i Dziedzictwa Kulturowego UPJP II. M.in. pracownica Komisji Dziel Charytatywnych przy Konferencji Wyższych Przełożonych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych w Polsce. Ponadto przygotowywała do druku materiały związane m.in. z kultem założycieli zgromadzenia i w czasie posługi w referacie powołań. Prelegentka dla pielgrzymów oraz wykładowca historii zgromadzenia dla sióstr w formacji podstawowej. Archiwistka zgromadzenia przy Domu Generalnym w Krakowie (mian. IX 2018) oraz bibliotekarka domu zakonnego.

O. Alfons Augustyn Labudda SVD (ur. 1936) – dr nauk teologicznych ze specjalnością historia (1979), kapłan Zgromadzenia Słowa Bożego (werbistów), kapł. 1963. Absolwent WSD w Pieniężnie i KUL, gdzie kształcił się z zakresu historii i liturgii. Przełożony prowincjalny (1979–1986) i ekonom prowincjalny (1986–1992) oraz rektor domów zakonnych werbistów w Warszawie (1989–1992) i Górnej Grupie (1992–1995). Długoletni wykładowca w Kolegium Teologicznym i w Misyjnym Seminarium Duchownym w Pieniężnie (1969–1979, 1995–). Wykładowca liturgiki i adiunkt na WT Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (1999–2002). Dyrektor Archiwum Polskiej Prowincji Księża Werbistów w Pieniężnie (mian. 1996). Członek SAK. Autor wielu publikacji z zakresu liturgii i historii werbistów w Polsce oraz ok. 200 haseł biograficznych polskich werbistów, czynny uczestnik konferencji naukowych i członek komisji historycznych w procesach beatyfikacyjnych.

Joanna Małocha – dr nauk humanistycznych (2011). Absolwentka (2005) WHK PAT (ob. UPJP II) oraz archeologii UJ (2008); ponadto studiowała na Uniwersytecie Genewskim, UŚ i UKSW. Adiunkt przy Katedrze Archiwistyki na UPJP II; wykładowczyni akademicka związana z różnymi ośrodkami dydaktycznymi i naukowymi.

Licencjonowana archiwistka; pracowniczka archiwalna. Autorka ok. 50 artykułów naukowych, redaktorka trzech prac zbiorowych oraz współautorka pięciu edycji źródłowych kronik franciszkańskich. Zainteresowania badawcze obejmują przede wszystkim dzieje chrześcijańskiego kultu świętych miejsc i osób w świetle źródeł archiwalnych i archeologicznych, ze szczególnym uwzględnieniem zakonnego kręgu kulturowego.

Ks. Roman Majka CSMA (ur. 1962) – dr hab. nauk humanistycznych w dziedzinie historii. Kapłan Zgromadzenia Świętego Michała Archanioła (michalici), kapł. 1989. Absolwent Instytutu Teologicznego Księży Misjonarzy w Krakowie. Pracownik administracji Domu Macierzystego Zgromadzenia Świętego Michała Archanioła w Miejscu Piastowym (1989–1995), archiwista w Archiwum Generalnym Zgromadzenia Świętego Michała Archanioła w Markach (mian. 1995). Wykładowca w Szkole Wyższej Przymierza Rodzin w Warszawie (od 2008). Autor publikacji poświęconych tematyce archiwalnej. Duszpasterz.

Ks. Józef Marecki (ur. 1957) – prof. zw. dr hab., kapłan diecezji łuckiej (UA), kapł. 1986. Absolwent WSD Franciszkanów Konwentualnych w Krakowie i WHK PAT (ob. UPJPII), także wykładowca (od 1990), kierownik Katedry Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii (od 2020: Katedry Archiwistyki), kierownik Studium Podyplomowego z Archiwistyki i Bibliotekoznawstwa, kierownik kierunku Archiwistyka, Zarządzanie Dokumentacją i Infobrokerstwo. Wykładowca historii w seminariach duchownych. Pracownik (2006–2016), a następnie członek Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej (od 2016). Wiceprezes (2004–2008) i prezes SAK (2008–2012), wiceprezes PTT (1996–2008) i kierownik Sekcji Historycznej tegoż towarzystwa (1992–2016); członek wielu towarzystw naukowych. Członek rady naukowej czasopisma „Nasza Przeszłość”. Autor licznych publikacji z zakresu historii i archiwistyki. Wyróżniony nagrodami za działalność naukową i wydawniczą oraz nagrodą ministra nauki i szkolnictwa wyższego za całokształt dorobku naukowego (2019).

Ks. Kamil Przemysław Mazurkiewicz (ur. 1988) – mgr teologii, kapłan diecezji siedleckiej, kapł. 2014. Absolwent WSD w Nowym Opolu k. Siedlec oraz Podyplomowych Studiów z Archiwistyki i Bibliotekoznawstwa na Wydziale Historii i Dziedzictwa Kulturowego UPJPII. Doktorant UPJPII (od 2017). Członek SAK. Pracownik Archiwum Diecezjalnego w Siedlcach (od 2019) – m.in. odpowiedzialny za tworzenie i prowadzenie działalności działu cyfrowego tegoż archiwum. Popularyzator historii i teologii. Duszpasterz.

Ks. Ryszard Nowakowski (ur. 1964) – mgr, kapłan diecezji tarnowskiej, w 1992 r. inkardynowany do diecezji sandomierskiej, kapł. 1990. Absolwent WSD w Tarnowie. Wikariusz parafii Wola Baranowska (1990–1993), pw. św. Kazimierza w Ostrowcu Świętokrzyskim (1993–1994), Annopol (1996–1997), pw. św. Barbary w Staszowie (1997–2007), proboszcz parafii Obrazów (2014–2018). Archiwista Archiwum Diecezjalnego w Sandomierzu (2007–2014). Ob. rezydent w parafii Padew Narodowa.

Ks. Mieczysław Różański (ur. 1967) – dr hab. prof. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, kapłan archidiecezji łódzkiej, kapł. 1993. Absolwent WSD w Łodzi i WT KUL, gdzie się doktoryzował. Wykładowca na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, wykładowca historii w WSD w Łodzi oraz archiwistyki na UPJPII, zastępca dyrektora Archiwum Archidiecezjalnego w Łodzi. Wiceprezes SAK (2008–2012), redaktor naczelny „Archiva Ecclesiastica” (2008–2012). Wicedziekan (2017–2018) i dziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego (2018–2019). Członek rady naukowej czasopisma „Nasza Przeszłość. Studia z Dziejów Kościoła i Kultury Katolickiej w Polsce”, redaktor naczelny „Studiów Prawnoustrojowych”. Członek wielu towarzystw naukowych. Autor licznych publikacji naukowych z zakresu historii prawa, prawa wyznaniowego, prawa archiwalnego i archiwistyki.

S. Agnieszka Skrzypek SBDNP (ur. 1976) – dr teologii w zakresie historii Kościoła, siostra zakonna Zgromadzenia Sióstr Służebniczek

Bogarodzicy Dziewicy Niepokalanie Poczętej. Katechetka, historyk, badacz dziejów rodzimego zgromadzenia; uczestniczka prac badawczych nad żeńskimi zgromadzeniami zakonnymi w Polsce w latach 1945–1989 prowadzonymi w Ośrodku Badawczym Geografii Historycznej Kościoła w Polsce KUL. Archiwistka w Archiwum Głównym Służebniczek Dębickich w Dębicy. Autorka publikacji o tematyce historycznej.

Ks. Bogdan Stanaszek (ur. 1966) – prof. dr hab., kapłan diecezji przemyskiej obrz. łacińskiego, w 1992 r. inkardynowany do diecezji sandomierskiej, kapł. 1991. Absolwent WSD w Przemysłu oraz Instytutu Historii Kościoła KUL (1997), gdzie się doktoryzował. Wikariusz parafii pw. MB Królowej Polski w Stalowej Woli (1991–1992). Wykładowca w Instytucie Historii Kościoła KUL (do 2008) oraz w WSD w Sandomierzu (do 2020). Od 2008 pracownik Wydziału Historii i Dziedzictwa Kulturowego UPJPII (w latach 2009–2012 dyrektor Instytutu Historii tegoż wydziału). Dyrektor Archiwum Diecezjalnego w Sandomierzu (1995–2005) oraz oddziału redakcji „Gościa Niedzielnego” w Sandomierzu (1997–1999). Redaktor naczelny „Studiów Sandomierskich” (od 1999). Autor licznych publikacji z zakresu historii regionalnej i dziejów Kościoła katolickiego.

Ks. Piotr Tylec (ur. 1984) – dr, kapłan diecezji sandomierskiej, kapł. 2009. Absolwent WSD w Sandomierzu oraz Podyplomowych Studiów z Archiwistyki i Bibliotekoznawstwa na Wydziale Historii i Dziedzictwa Kulturowego UPJPII. M.in. dyrektor Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu (od 2015), wykładowca historii w WSD w Sandomierzu (od 2016) oraz dyrektor Archiwum Diecezji Sandomierskiej (od 2019). Asystent w Katedrze Historii Kościoła Instytutu Nauk Teologicznych Wydziału Teologii Katolickiej KUL (od 2020). Autor publikacji z zakresu historii Kościoła katolickiego.

Ks. Wacław Umiński CM (ur. 1967) – dr nauk teologicznych ze specjalnością historia (2002), kapłan Zgromadzenia Księża Misjonarzy, kapł. 1993. Absolwent Instytutu Teologicznego Księża

Misjonarzy w Krakowie i WT KUL. Dyrektor Biblioteki Zgromadzenia Księży Misjonarzy w Krakowie (od 1998), kustosz Muzeum Historyczno-Misyjnego tegoż zgromadzenia (od 1998) i dyrektor Archiwum Polskiej Prowincji Zgromadzenia Księży Misjonarzy w Krakowie (1998–2011, 2019–). Wykładowca historii Kościoła w Instytucie Teologicznym Księży Misjonarzy w Krakowie (od 2002); wykładowca archiwistyki (od 2005) i adiunkt na Wydziale Historii Kościoła PAT (ob. Wydział Historii Dziedzictwa Kulturowego UPJPII). Redaktor naczelny czasopisma „Nasza Przeszłość. Studia z Dziejów Kościoła i Kultury Katolickiej w Polsce” (od 2012), dyrektor archiwum Instytutu Wydawniczego Księży Misjonarzy „Nasza Przeszłość” (mian. 2012). Członek Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides” (członek zarządu w latach 2004–2009, skarbnik), PTT (od 2016 kierownik Sekcji Historycznej), Stowarzyszenia Muzeów i Skarbców Kościelnych „Ars Sacra”, SAK. Autor licznych publikacji z zakresu archiwistyki, bibliotekarstwa, muzealnictwa i historii misjonarzy, czynny uczestnik konferencji naukowych i członek komisji historycznych w procesach beatyfikacyjnych.

Małgorzata Urbaniec (ur. 1986) – absolwentka historii sztuki UPJPII (I stopnia) oraz zarządzania kulturą UJ (II stopnia). Historyk, badacz dziejów kultury monastycznej. Pomocnik archiwisty w Archiwum Opactwa Cystersów w Mogile (mian. 2019).

Wykaz biogramów i ich autorów

- Aksamitowski Antoni, ks. (1869–1919) – oprac. Emil Hapak, Ryszard Nowakowski, Bogdan Stanaszek
- Arlik Józef Teodor SVD (1914–1996) – oprac. Alfons Augustyn Labudda SVD
- Barcik Józef (o. Symeon) OFMConv (1937–2006) – oprac. Joanna Małocha
- Brodnicki Erazm Antoni, ks. (1855–1902) – oprac. Emil Hapak, Ryszard Nowakowski, Bogdan Stanaszek
- Chomiuk Alina (s. M. Zofia) CSL (1939–2015) – oprac. M. Klara Teresa Bielecka CSL
- Czernigiewicz Halina (s. Maria Rafaela) CSSF (1919–2017) – oprac. Joanna Małocha
- Czerwiński Gabriel, ks. (1850–1929) – oprac. Emil Hapak, Ryszard Nowakowski, Bogdan Stanaszek
- Dudka Franciszek, ks. (1932–2011) – oprac. Kamil P. Mazurkiewicz
- Furczyk Alojzy Adolf SJ (1903–1992) – oprac. Stanisław Augustynek
- Gintrowski Hieronim CM (1878–1939) – oprac. Waław Umiński CM
- Grad Stanisław, ks. (1941–2011) – oprac. Mieczysław Różański
- Grudziński Stanisław, ks. (1904–1990) – oprac. Emil Hapak, Ryszard Nowakowski, Bogdan Stanaszek
- Hagel Antoni Seweryn (o. Bonawentura) OFMCap (1913–1986) – oprac. Józef Marecki
- Hałuniewicz Zygmunt, ks. (1889–1974) – oprac. Grzegorz Chajko
- Homann Piotr Paweł, ks. (1839–1882) – oprac. Emil Hapak, Ryszard Nowakowski, Bogdan Stanaszek
- Isakowicz Leon, ks. (1897–1944) – oprac. Józef Marecki

- Kaczmarzyk Janina Genowefa (s. Magdalena) ZSAPU (1917–1999) – oprac. Bernarda Dorota Kostka ZSAPU
- Karwacki Leopold Jan (o. Alozy) OFMConv (1866–1924) – oprac. Joanna Małocha
- Kasprzycki Antoni, ks. (1864–1952) – oprac. Emil Hapak, Ryszard Nowakowski, Bogdan Stanaszek
- Klimecki Stanisław, ks. (1887–1939) – oprac. Emil Hapak, Ryszard Nowakowski, Bogdan Stanaszek
- Kościelny Stanisław, ks. (1920–1992) – oprac. Józef Marecki
- Kowalski Wojciech (o. Gerard) OCist (1881–1919) – oprac. Józef Marecki, Małgorzata Urbaniec
- Krajewski Józef (o. Szczepan) OFMConv (1919–1975) – oprac. Joanna Małocha
- Kwapiński Wiktor Mikołaj, ks. (1883–1957) – oprac. Józef Marecki
- Ludwik ze Zbąszynia OFM (przed 1600–1662) – oprac. Józef Marecki
- Malicki Franciszek CSMA (1918–1988) – oprac. Roman Majka CSMA
- Malinowski Wojciech CM (1788–1860) – oprac. Wacław Umiński CM
- Mazurek Franciszek, ks. (1904–1942) – oprac. Tomasz Gocel
- Młynarczyk Julian, ks. (1882–1950) – oprac. Emil Hapak, Ryszard Nowakowski, Bogdan Stanaszek, Piotr Tylec
- Nowak Anna (s. Stanisława) SBDNP (1901–1990) – oprac. Agnieszka Skrzypek SBDNP
- Popkiewicz Adam, ks. (1880–1953) – oprac. Emil Hapak, Ryszard Nowakowski, Bogdan Stanaszek, Piotr Tylec
- Przybyszewski Bolesław, ks. (1908–2002) – oprac. Józef Marecki
- Ruciński Stanisław, ks. (1837–1908) – oprac. Emil Hapak, Ryszard Nowakowski, Bogdan Stanaszek, Piotr Tylec
- Rybus Henryk Roman, ks. (1907–1974) – oprac. Mieczysław Różański
- Schletz Alfons CM (1911–1981) – oprac. Wacław Umiński CM
- Serafin Aleksander, ks. (1881–1921) – oprac. Emil Hapak
- Sławiński Karol, ks. (1854–1918) – oprac. Emil Hapak, Ryszard Nowakowski, Bogdan Stanaszek, Piotr Tylec
- Storz Wawrzyniec (1772–1851) – oprac. Emil Hapak
- Szklarski Andrzej, ks. (1887–1975) – oprac. Kamil P. Mazurkiewicz
- Urban Wincenty, bp (1911–1983) – oprac. Paweł Andrejczuk
- Wąsowicz Jan (o. Bernard) OCist (1911–1969) – oprac. Józef Marecki, Małgorzata Urbaniec
- Wiśniowski Antoni (o. Grzegorz) OFM (1934–2010) – oprac. Joanna Małocha

Woźniak Maria CSFA (1941–1986) – oprac. Joanna Gędek CSFA

Żółtek Czesław (o. Bonawentura) OCist (1935–2004) – Józef Marecki, Małgorzata Urbaniec

Wykaz skrótów

AAG – Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie

AAŁ – Archiwum Archidiecezjalne w Łodzi

ABMK – „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”

abp – arcybiskup

ACM – Archiwum Opactwa Cystersów w Mogile

ACSF – Archiwum Centralne SS. Felicjanek w Krakowie

ACSFA – Archiwum Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek od Cierpiących
w Warszawie

ADK – Archiwum Diecezjalne w Kielcach

ADS – Archiwum Diecezji Sandomierskiej w Sandomierzu

ADwS – Archiwum Diecezjalne w Siedlcach

AFKr – Archiwum Franciszkanów w Krakowie

AGAD – Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie

AG-CSMA – Archiwum Generalne Zgromadzenia Świętego Michała Archanioła

AGSD – Archiwum Głównego Służebniczek Dębickich w Dębicy

AGSL – Archiwum Głównym Służebniczek w Luboniu

AKMKr – Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie

AKrPK – Archiwum Krakowskiej Prowincji Kapucynów w Krakowie

AKUL – Archiwum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego

AMS – Archiwum Polskiej Prowincji Zgromadzenia Księża Misjonarzy w Krakowie

ANP – Archiwum Instytutu Wydawniczego Księża Misjonarzy „Nasza Prze-
szłość” w Krakowie

AP – Akta personalne

APF – Archiwum Prowincji św. Antoniego i bł. Jakuba Strzemię Franciszkanów w Krakowie

APP-SVD – Archiwum Polskiej Prowincji Księży Werbistów w Pieniężnie

APRK – Archiwum Prowincji oo. Franciszkanów Reformatów w Krakowie

ASA – Archiwum Sióstr Albertynek w Krakowie

ATJKr – Archiwum Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego w Krakowie

ATK – Akademia Teologii Katolickiej (ob. Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego) w Warszawie

b.d. – brak daty

b. sygn. – brak sygnatury

BDNP – Congregatio Servularum Dei Genitricis Vigninis ab Immaculata Conceptione – Zgromadzenie Sióstr Służebniczek Bogarodzicy Dziewicy Niepokalanej Poczętej (służebniczki dębickie)

bł. – błogosławiony

bmrw – brak miejsca i roku wydania

bp – biskup

br. – brat zakonny

CAW – Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie

CM – Congregatio Presbiterorum Saecularum Missionis – Zgromadzenie Księży Misjonarzy; Zgromadzenie Misji (misjonarze, laźaryści)

CSFA – Congregatio Sororum Franciscalium ab Afflictis – Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek od Cierpiących (franciszkancki od cierpiących)

CSFM – Congregatio Sororum Franciscalium Familiae Mariae – Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi (franciszkancki Rodziny Maryi)

CSL – Zgromadzenie Sióstr Matki Bożej Loretańskiej (loretanki)

CSMA – Congregatio Sancti Michaelis Archangeli – Zgromadzenie Świętego Michała Archaniola (michalicy)

CSSF – Congregatio Sororum Sancti Felicis de Cantalicio Tertii Ordinis Regularis Sancti Francisci Seraphici – Zgromadzenie Sióstr Świętego Feliksa z Kantalicjo Trzeciego Zakonu Regularnego Świętego Franciszka Serafickiego (felicjanki)

CSsR – Congregatio Sanctissimi Redemptoris – Zgromadzenie Najświętszego Odkupiciela (redemptoryści)

cz. – część

dr – doktor

dr hab. – doktor habilitowany

EK – *Encyklopedia katolicka*

fot. – fotografia

FSK – Sorores Franciscas Ancillae Crucis – Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek
Służebnic Krzyża (franciszkancki z Lasek)

gen. – generał

GK – „Gazeta Kościelna”

GN – „Gość Niedzielny”

hr. – hrabia

im. – imienia

k. – karta, koło

kapł. – święcenia kapłańskie

kard. – kardynał

KDS – „Kronika Diecezji Sandomierskiej”

kol. – kolumna

KPD – „Kielecki Przegląd Diecezjalny”

KPDK – „Kościół w Polsce. Dzieje i Kultura”

ks. – ksiądz

KUL – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie

mb. – metr bieżący

mgr – magister, praca magisterska

m.in. – między innymi

mian. – mianowany

mps – maszynopis

NKWD – Народный комиссариат внутренних дел СССР (Ludowy Komisariat
Spraw Wewnętrznych ZSRS)

NMP – Najświętsza Maryja Panna

nn. – następne

NP – „Nasza Przeszłość”

nr – numer

NSD – Niższe Seminarium Duchowne

o. – ojciec (kapłan zakonny)

ob. – obecnie

obrz. – obrządek

OCD – Ordo Fratrum Carmelitarum Discalceatorum Beatae Mariae Virginis
de Monte Carmelo – Zakon Braci Bosych Najświętszej Maryi Panny z Góry
Karmel (karmelici bosci)

- OCist – Ordo Cisterciensis – Zakon Cystersów (cystersi)
- OFM – Ordo Fratrum Minorum – Zakon Braci Mniejszych (bernardyni, franciszkanie, franciszkanie brązowi, franciszkanie śląscy, reformaci)
- OFMCap – Ordo Fratrum Minorum Capuccinorum – Zakon Braci Mniejszych Kapucynów (kapucyni)
- OFMConv – Ordo Fratrum Minorum Conventualium – Zakon Braci Mniejszych Konwentualnych (franciszkanie, franciszkanie konwentualni, franciszkanie czarni)
- ok. – około
- oprac. – opracowanie, opracował
- OSU – Unio Romana Ordinis Sanctae Ursulae – Urszulanki Unii Rzymskiej (urszulanki, urszulanki czarne)
- PAN – Polska Akademia Nauk
- PAT – Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie
- PAU – Polska Akademia Umiejętności
- PCK – Polski Czerwony Krzyż
- pow. – powiat
- prawd. – prawdopodobnie
- prof. – profesor
- ps. – pseudonim
- PSB – *Polski słownik biograficzny*
- PsG – „Poślaniec Św. Grzegorza”
- pt. – pod tytułem
- PTT – Polskie Towarzystwo Teologiczne
- pw. – pod wezwaniem
- PWT – Papieski Wydział Teologiczny w Krakowie, późniejszy PAT (Papieska Akademia Teologiczna; ob. Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie)
- r. – rok
- rec. – recenzja
- red. – redaktor
- red. nac. – redaktor naczelny
- rkps – rękopis
- RN – „Rycerz Niepokalanej”
- s. – siostra, strona
- ss. – siostry zakonne

- SAK – Societas Apostolatus Catholici – Stowarzyszenie Apostolstwa Katolickiego (pallotyni)
- SAK – Stowarzyszenie Archiwistów Kościelnych
- SBKDS – B. Stanaszek, R. Nowakowski, *Słownik biograficzny księży diecezji sandomierskiej XIX–XX w.*, t. 1: A–G, Sandomierz 2014; t. 2: H–Ł, Sandomierz 2015; t. 3: M–R, Sandomierz 2017; t. 4: S–Ż, *Biskupi i uzupełnienia*, Sandomierz 2019
- SchP – Ordo Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum – Zakonu Kleryków Regularnych Ubogich Matki Bożej Szkół Pobożnych (pijarzy)
- SDB – Societas Sancti Francisci Salesii; Societas Don Bosco – Towarzystwo Świętego Franciszka Salezego (salezianie)
- SJ – Societas Jesu – Towarzystwo Jezusowe (jezuici)
- SM – Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo (szarytki)
- SPPF – *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich*, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1981
- SPTK – *Słownik polskich teologów katolickich*: t. 1–4, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1981–1983; t. 5–7, red. L. Grzebień, Warszawa 1983; t. 8–9, red. J. Mandziuk, Warszawa 1995–2006
- SVD – Societas Verbi Divini – Zgromadzenie Słowa Bożego (werbiści)
- sygn. – sygnatura
- św. – święty
- t. – tom
- tr. – tego roku
- tzw. – tak zwany
- UAM – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
- UJ – Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
- UJK – Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie
- ul. – ulica
- UPJPII – Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
- ur. – urodzony
- USRS – Ukraińska Socjalistyczna Republika Sowiecka
- UW – Uniwersytet Warszawski
- w. – wiek
- WAŁ – „Wiadomości Diecezjalne Łódzkie”
- WDP – „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie”

WDS – „Wiadomości Diecezjalne Siedleckie”

WF UJ – Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego

WH UJK – Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie

WH UW – Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Warszawskiego

WHK PAT – Wydział Historii Kościoła Papieskiej Akademii Teologicznej
w Krakowie

WSD – Wyższe Seminarium Duchowne

WT ATK – Wydział Teologiczny Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie

WT KUL – Wydział Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

WT UJ – Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego

WT UJK – Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie

WT UW – Wydział Teologii Uniwersytetu Warszawskiego

z d. – z domu

z. – zeszyt

zob. – zobacz

ZSAPU – Congregatio Sororum Albertinarum Pauperibus Inservientium –
Zgromadzenie Sióstr Albertynek Posługujących Ubogim (albertynki)

ZSRS – Związek Socjalistycznych Republik Sowieckich

Indeks osób

Nazwiska i imiona osób, których biogramy zamieszczono w *Słowniku* (t. 1–2), wyróżniono **łustym drukiem**, a autorów publikacji – *kursywą*

- Agopsowicz Monika* 122
Aksamitowski Antoni ks. 13–16, 213
Aksamitowski Józef 13
Aleksandrowicz Marian ks. t. 1: 13–19, 194, 196, 205
Amborska Karolina 148
Andrejczuk Paweł ks. 189, 205, 214
Arlik Józef 17
Arlik Józef Teodor SVD 17–21, 213
Augustynek Stanisław 50, 205, 213
Bać Paweł OFM^{Cap} 64
Balzer Oswald 92
Banaszak Marian ks. 56
Bar Roman (o. Joachim) OFMConv 25, 93, 113, 114, 197
Barcik Andrzej 22
Barcik Józef (o. Symeon) OFMConv 22–25, 92, 93, 114, 213
Bastrzykowski Aleksander ks. 41, 150, 160
Baziak Eugeniusz abp 68, 69, 101, 110
Bączkowicz Franciszek ks. 135
Bednarski Stanisław SJ 47
Benign z Genui OFM 126
Bentkowska Marianna 17
Bernd Anna 166
Bielecka Maria Klara Teresa CSL 34, 205, 213
Bieleń Daniel 93
Bilczewski Józef abp św. 68

- Bizoń Danuta* 71
Błasiak Franciszka 194
Błoński Bernard ks. 45
Bodnik Ludwika 72
Bojanowski Edmund bł. 145, 146, 147
Bonczol Józef Florian t. 1: 20–24, 205
Brandys Edward CM 51
Brodnicki Erazm Antoni ks. 26–28, 213
Brodnicki Wincenty 26
Brumirski Gerard (o. Gerard od Matki Bożej Bolesnej) SchP t. 1: 25–28, 33, 157, 205
Brzozowski Janusz SVD 21
Buba Jan (o. Innocenty od Męki Pańskiej) SchP t. 1: 25, 29–33, 127, 156, 157, 205
Budzyński Zdzisław 25
Bukraba Kazimierz bp 166
Cabał Helena SBDNP 57
Chajko Grzegorz 70, 71, 206, 213
Chmielowski Albert św. 82, 83, 84, 85, 154
Chomiuk Alina (s. Maria Zofia) CSL 29–34, 213
Chomiuk Wojciech 29
Ciesielski Augustyn OCist 192
Cygan Wiktor Krzysztof 122
Czarnecka Franciszka 115
Czartoryski-Sziler Piotr 34
Czech Irena Bronisława (s. Lucjana) ŚiNSJ t. 1: 34–35, 205
Czernigiewicz Halina (s. Maria Rafaela) CSSF 35–38, 213
Czerwiński Antoni 39
Czerwiński Gabriel ks. 39–41, 213
Czołowski Aleksander 79
Czyżewski Florentyn ks. t. 1: 36–39, 205
Daleciński Antoni ks. 98
Dąbrowska Julianna 13
Dąbrowski Kazimierz ks. t. 1: 40–42, 68, 116, 205
Dec Ignacy bp 188
Dembowska-Wodzinowska Maria 109
Dembska Zofia 113
Dębowska Maria 70, 198
Dmowski Roman 17
Dobrowlańska Marcela 68
Dobrut Rafaela CSL 34
Dołęga Józef Marcei ks. 164, 165
Domżał Zbigniew 109

- Donigiewicz Stanisław* 79, 120, 122
Dorobis Andrzej CM 133
Duda Aniela 201
Dudek Antoni (o. Lotar) OFM t. 1: 43–45, 205
Dudka Franciszek ks. 42–45, 213
Dudka Jan 42
Dukała Jan CM 135, 170, 171
Dunajewski Albin kard. 88
Fiedler Robert 145
Filonardi Mario 125
Firlej Waldemar 96, 139
Frąckowiak Grzegorz SVD bł. 19
Fuja Maria Kalasancja CSSF 36
Furczyk Alojzy Adolf SJ 46–50, 213
Furczyk Kilian 46
Gadacz Jan Ludwik (o. Kornel) OFM^{Cap} 66, 67; t. 1: 46–49, 55, 205
Gawlik Maciej ks. 93
Gędek Joanna CSFA 200, 215
Gintrowski Hieronim CM 51–54, 213
Gintrowski Wiktor 51
Glemma Tadeusz ks. 153
Glemp Józef kard. 30
Gliński Waldemar ks. 58, 59
Glugła Paweł 123
Głowacki Łukasz 59
Głowacki Mieczysław ks. 44
Gocel Tomasz ks. 139, 206, 214
Gogola Zdzisław OFM^{Conv} 25, 113
Goldtmann Joachim bp 177
Gozdalska Katarzyna 60
Grabowski Antoni OFM 124
Grad Jan 55
Grad Stanisław ks. 55–59, 164, 165, 213
Grel Marianna 136
Grenda Anna (s. Liguria) S^{INSJ} t. 1: 50–51, 205
Grodzik Elżbieta 94
Grudziński Ignacy 60
Grudziński Stanisław ks. 60–62, 213
Gryglewicz Feliks ks. 135
Grzebień Ludwik SJ 19, 50, 221
Guraluk Marianna 29
Hagel Antoni Seweryn (o. Bonawentura) OFM^{Cap} 63–67, 213
Hagel Józef 63

- Hajowa Oksana* 80
Haller Józef gen. 116
Hałaburda Marek 134, 135
Hałuniewicz Alojzy 68
Hałuniewicz Zygmunt ks. 68–71, 213
Hapak Emil ks. 16, 28, 41, 62, 73, 97, 100, 143, 151, 160, 173, 176, 179, 206, 213, 214
Hasslinger Antonina 63
Homann Antoni 72
Homann Piotr Paweł ks. 72–73, 213
Hoser Henryk SAC abp 34
Isakowicz Leon ks. 74–80, 118, 213
Isakowicz Teofil 74, 79
Isakowicz-Zaleski Tadeusz ks. 79, 80, 122
Jabłońska Bernardyna Maria ZSAPU bł. 83, 84
Jacewicz Wiktor 54, 139
Jaczewski Franciszek bp 180
Jakubowicz Gertruda 74
Janaczek Stanisław 171
Jankowski Edmund 38
Janocha Franciszek (o. Albin) OFMCap t. 1: 52–55, 205
Janowski Florian Amand bp 177
Jarmoch Edward ks. 44
Jaroszek Wojciech 21
Jasiński Włodzimierz bp 95
Jesionowicz Maria Teresa CSFM 34
Jop Franciszek bp 100
Jordan Maria 79
Jóźwik Julian ks. 44
Jurczak Helena (s. Anna) SM t. 1: 56–58, 205
Juszyński Józef Michał bp 26, 27, 39, 40, 72, 158, 174
Kaczmarczyk Kazimierz 105, 106, 108, 109, 192
Kaczmarek Czesław bp 137
Kaczmarska Agata 39
Kaczmarski Jan ks. 61
Kaczmarzyk Alfred 81
Kaczmarzyk Janina Genowefa (s. Magdalena) ZSAPU 81–87, 214
Kaczorowski Bogdan ks. 188
Kajetanowicz Dionizy ks. 116, 120, 122
Kaleta Andrzej bp 139
Kania Jan 146
Kania Maria 146
Kantak Kamil ks. 124, 126

- Karski Włodzimierz 14
Karwacka Maria 88
Karwacki Jan 88
Karwacki Leopold Jan (o. Alojzy) OFMConv 88–93, 214
Kasprzycki Antoni ks. 94–97, 214
Kasprzycki Jan 94
Klimecki Stanisław ks. 98–100, 214
Klimecki Wincenty 98
Kluz Władysław OCD 84
Kłopotowski Ignacy ks. bł. 30, 31, 32, 33, 205, 206
Kogut Mieczysław ks. 188
Kolak Waclaw Michał t. 1: 59–64, 136, 137, 174, 205
Kołodziejczak Antoni SDB t. 1: 65–67, 205
Komorkiewicz Barbara 174
Kopera Feliks 107
Kopiec Jan bp 188
Korszniwicz Kazimierz ks. 44
Kostka Bernarda Dorota ZSAPU 87, 207, 214
Kościelny Florian 101
Kościelny Stanisław ks. 101–102, 214
Kotyra Jerzy ks. 16
Kowalski Jan 103
Kowalski Janusz 193, 203
Kowalski Wojciech (o. Gerard) OCist 103–109, 192, 214
Kozłowski Włodzimierz 123
Koźmiński Honorat OFMCap 36, 37
Krajewski Jan 110
Krajewski Józef (o. Szczepan) OFMConv 110–114, 214
Krasiński Józef ks. 62
Kraziewicz Brygida SM t. 1: 68–70, 151, 205
Krucki Łukasz ks. 79, 123
Krześniak-Firlej Danuta 139
Krzyżowski Tomasz 79, 80, 123
Kubicki Paweł bp 14, 15, 60, 41, 99
Kubista Stanisław SVD bł. 19
Kuć Stanisław ks. 34
Kudryk Stefania (s. Teofila) SBDNP t. 1: 71–73, 205
Kujawski Witold ks. 165
Kulik Jan bp 55
Kumor Bolesław ks. 38, 56
Kurdybelski Jan ks. 188
Kuś Jan ks. 109
Kuzak Zygmunt SDB t. 1: 74–78, 163, 205

- Kwapiński Wiktor Mikołaj ks.** 115–123, 214
Kwapiński Wincenty 115
Kwolek Jan ks. 137
Labudda Alfons Augustyn SVD 21, 207, 213
Lec Zdzisław ks. 189
Lechicki Czesław 79
Lenart Maria Paschalisa CSSF 37, 38
Lenartowicz Teofil 145
Leśniczak Rafał ks. 59
Librowski Stanisław ks. t. 1: 73, 79–83, 160, 205
Liedtke Antoni August ks. t. 1: 84–90, 113, 145, 205
Liguda Alojzy SVD bł. 19
Likowski Henryk ks. 161
Lompa Józef 145
Lorek Jan Kanty bp 60, 148
Ludwik ze Zbąszynia OFM 124–128, 214
Łachman Karolina 101
Łapot Józef ks. 139
Łempicki Stanisław 167
Łobozek Marcin Tomasz (o. Maksymilian) OH t. 1: 91–93, 181, 206
Łukaszuk Marianna 42
Łyżwińska Bronisława 140
Madejska Katarzyna 179
Madejski Paweł 179
Majdak Maciej OCist 193
Majewski Henryk 182
Majewski Jan Kanty (o. Franciszek Salezy) OFM t. 1: 94–98, 206
Majka Roman CSMA 131, 208, 214
Maksymiuk Katarzyna 45
Malicki Franciszek CSMA 129–131, 214
Malicki Jan 129
Malinowski Wojciech CM 132–135, 214
Małocha Joanna 25, 38, 93, 113, 114, 198, 207, 213, 214
Mandziuk Józef ks. 58, 59, 164, 165, 188, 189, 221
Marecki Józef ks. 9, 66, 67, 80, 102, 109, 114, 123, 128, 157, 193, 203, 208, 213, 214, 215
Martusiewicz Janina (s. Maria Noela) CSFN t. 1: 99–102, 206
Marznowska Barbara 158
Matwijowski Krystyn 187, 188
Mazur Jan bp 44
Mazurek Franciszek ks. 136–139, 214
Mazurek Maksymilian 136
Mazurkiewicz Kamil Przemysław ks. 45, 183, 209, 213, 214

- Mączka Adam OFMConv* 24, 25
Mączyński Franciszek 103
Mąkowski Władysław Tomasz (pseud. Tomasz Ogończyk) ks. t. 1: 103–105, 206
Michalewicz Agnieszka 51
Michalik Józef abp 58
Michalski Konstanty ks. 84
Mickiewicz Adam 145
Mieszczak Maria 22
Milik Karol ks. 186
Mioduszewski Michał CM 133
Misztal Henryk ks. 32
Mizera Stefan ks. t. 1: 106–109, 206
Młynarczyk Antoni 140
Młynarczyk Julian ks. 140–143, 214
Młynarczyk Stefan ks. 135
Młynarski Zdzisław ks. 183
Modzelewski Jerzy bp 31
Myszka Franciszek CM 168
Mzyk Ludwik SVD bł. 19
Nadolski Adam CM 133
Nanowska Antonina 26
Napiórkowski Stanisław Celestyn OFM 198
Natoński Bronisław SJ 47
Nierowisz Bernard SJ 47
Nir Roman ks. 170
Norwid Cyprian Kamil 145
Nowak Anna (s. Stanisława) SBDNP 144–147, 214
Nowak Marcin 144
Nowakowski Ryszard ks. 16, 28, 41, 62, 73, 97, 100, 143, 151, 160, 176, 209, 213, 214, 221
Nowicka Katarzyna 152
Nowina-Konopka Kazimierz SJ 120
Obertyński Zdzisław ks. 161
Obruśnik Andrzej OFM 93, 128
Olbrycht Karol OFM 93
Oleksiak Anna 113
Olszewski Daniel ks. 139
Orzechowska Elżbieta 160
Pabis Małgorzata 34
Paciorek Antonina 110
Pajdak Zbigniew 114
Panaś Józef ks. 120, 123

- Panske Piotr Paweł ks.** t. 1: 87, 110–114, 145, 206
Paryna Władysław 114
Parzych Józefa 82
Pastuszyńska Zofia 98
Patena Henryk OFM^{Cap} 64
Pater Józef ks. 188
Pater Mieczysław ks. 19
Patykiewicz Walenty ks. t. 1: 115–119, 206
Pązik Weronika 55
Pęczynski Grzegorz 123
Pest Czesław Mirosław ks. t. 1: 16, 120–124, 206
Peskowski Zdzisław Aleksander ks. 117
Petrowicz Tadeusz 79
Piech Stanisław ks. 156, 157
Pilatowicz Józef 45
Piotrowski Józef 79
Pitala Adam (o. Adam od Najświętszego Serca Jezusowego) SchP t. 1: 27, 125–128, 206
Polak Grzegorz 165, 198
Polkowski Ignacy (pseud. Prawdzicki Stefan) ks. t. 1: 129–132, 206
Popkiewicz Adam ks. 148–151, 214
Popkiewicz Franciszek 148
Potępa Bernard OFM 198
Poussou Antoni CM 133
Przeździecki Henryk bp 181
Przybyszewski Bolesław ks. 152–157, 214
Przybyszewski Piotr 152
Puchała Tomasz SVD 17
Puzyna Jan kard. 90
Radoń Sławomir t. 1: 62, 133–137, 206
Rajss Samuel OFM^{Conv} 88
Rażny Jarosław ks. 157, 193
Reczek Eugeniusz SJ (pseud. F. Filarowski) t. 1: 138–142, 206
Richardson James CM 168
Rogoziński Konrad OFM^{Cap} 64
Ronge Jerzy Ernest t. 1: 112, 143–146, 206
Rosen Jan Henryk 76
Rospond Stanisław bp 63, 166
Rospond Stanisław CM 171
Rozwadowski Józef bp 55, 57
Róžański Mieczysław ks. 21, 57, 58, 59, 165, 209, 213, 214
Ruciński Stanisław ks. 158–160, 214
Ruciński Wincenty 158

- Rudziński (Rudzieński) Szymon (o. Antoni) OFM t. 1:** 147–149, 206
Rybczak Katarzyna 129
Rybus Henryk Roman ks. 161–165, 214
Rybus Łucja 161
Rybus Roch 161
Rybus Stanisław ks. 161
Rydzikowska-Kozak Joanna 79
Ryx Marian bp 60
Rzymski Paweł CM 132, 133
Salawa Aniela bł. 23, 24, 25
Sawczuk Piotr bp 34
Schletz Alfons CM 83, 166–171, 194, 214
Schletz Józef 166
Schmeiduch Maria 46
Serafin Aleksander ks. 172–173, 214
Seyda Józef SVD 20
Siarkowski Władysław ks. 137
Sieracka Ludwika (s. Placyda) SM t. 1: 70, 150–152, 206
Sierko Helena 81
Sierko Magdalena ZSAPU 81
Siwek Andrzej 93
Skietczyński Zbigniew ks. 165
Skrzypek Agnieszka SBDNP 147, 209, 214
Sławiński Karol ks. 174–176, 214
Sławiński Wawrzyniec 174
Solarz Franciszek 114
Sosnowski Adam (Schletz Alfons CM) 167
Sotkiewicz Antoni Franciszek bp 13, 14, 94, 98
Spychalska Maria Angelika CSSF 34
Sroka Zbigniew CM 54
Stanaszek Bogdan ks. 16, 28, 41, 62, 73, 97, 100, 143, 150, 151, 160, 176, 210, 213, 214, 221
Stanisław z Mogiły 103, 109
Stawarz Przemysław 123
Stępnik Władysław (o. Augustyn od Niepokalanej) SchP t. 1: 153–157, 206
Stopniak Franciszek ks. 19
Storz Aniela 177
Storz Anna 177
Storz Emilia 177
Storz Joanna Nepomucena 177
Storz Karolina 177
Storz Marianna 177
Storz Wawrzyniec 177–179, 214

- Strzałkowski Zbigniew OFMConv bł. 23
Swastek Józef ks. 188, 189
Szachno Jadwiga (s. Vianneya Idalia od Woli Bożej) FSK t. 1: 158–161, 206
Szafarski Michał SDB t. 1: 162–165, 206
Szała Anna 144
Szczepaniak Jan ks. 93
Szembek Jerzy bp 148
Szklarski Andrzej ks. 180–183, 214
Szklarski Maciej 180
Szkudłapska Elżbieta SBDNP 145, 146
Szlagowski Antoni bp 18
Szłezak Bonawentura CSSF 37
Szmager Gustaw 109
Szołdrski Władysław CSsR 54
Szteinke Janusz (o. Anzelm) OFM 197, 198
Sumiń Halina Irena 37, 142
Szymbor Wilhelm CM 54
Śliwka Eugeniusz SVD 21
Ślusarczyk Agata 34
Światłowska Joanna 146
Świda Andrzej SDB t. 1: 66, 166–168, 206
Świdorski Leonard ks. 138
Tatara Leonard Jan (o. Mikołaj) OFM t. 1: 169–171, 206
Teodorowicz Józef abp 74, 75, 76, 79, 115, 116, 123
Terlecki Adam 122
Tomasik Henryk bp 44
Tomaszek Michał OFMConv bł. 23
Tomaszewski Bronisław (o. Alfons) OCarm t. 1: 172–175, 206
Tomczak Salezy Bogumił OFM 25
Tomkowicz Wincenty OFMCap 64
Trofimiak Marcjjan bp 71
Trojanowska Maria Anzelma CSSF 37
Trojanowski Innocenty OFMCap 64
Truszkowska Maria Angela CSSF bł. 35, 36, 37
Turska Marianna 177
Twardowski Bolesław abp 68, 69, 70, 184
Tylec Piotr ks. 143, 151, 160, 176, 210, 214
Tylus Stanisław ks. 157
Tymieniecki Wincenty bp 161
Uchto Magdalena 122
Ujejski Kornel 145
Umiński Józef ks. 167, 184, 185
Umiński Wacław CM 54, 135, 171, 210, 213, 214

- Urban Antoni 184
Urban Wincenty bp 122, 184–189, 214
Urbaniec Małgorzata 109, 193, 203, 211, 214, 215
Vernaschi Alberto CM 54
Wadding Lukas OFM 127
Wagner Jan CM 51
Waliś Grzegorz 120, 121, 122, 123
Walkusz Jan ks. 21, 59, 165
Wałkowski Andrzej 109
Wanat Józef (o. Benignus od Chrystusa Króla) OCD t. 1: 176–194, 206
Warteresiewicz Kajetan A. abp 76
Wasilewski Maksymilian OFM 198
Wąsowicz Andrzej 190
Wąsowicz Jan (o. Bernard) OCist 190–193, 201, 202, 214
Wąsowicz Julia 190
Weyssenhoff Teresa 84, 85
Wiktorowski Jan ks. 164
Winowska Maria 84
Wiśniewski Jan 160, 176
Wiśniowski Antoni (o. Grzegorz) OFM 194–198, 214
Wiśniowski Mateusz 194
Witkowska Aleksandra OSU 37
Witkowski Jerzy Franciszek ks. t. 1: 185–187, 206
Władysław z Gielniowa OFM bł. 125
Włodarski Bronisław 167
Wojtyła Karol bp/kard. 84, 168, 194
Wolańska Joanna 79, 80
Wolicki Sebastian OFM 194
Wotczański Józef ks. 70, 122
Woś Jan 54, 139
Woźniak Józef 199
Woźniak Maria CSFA 199–200, 215
Wójcik Stefan ks. 188
Wójcik Walenty bp 179
Wróbel Anna 199
Wróbel Tomasz ks. 139
Wyczawski Hieronim Eugeniusz OFM 29, 55, 56, 93, 125, 127, 128, 164, 221
Wysocki Jan ks. 31
Wysocki Wiesław Jan 122
Wyszyński Stefan kard. bł. 168, 192
Zachariasz Jarosław OFMConv 24, 25
Zajączkowski Stanisław 70
Zakrzewski Andrzej Jan 67

- Zakrzewski Bogdan 145
Zaleski Jan 79
Zdanowski Jan ks. 137
Zdrojewski Stanisław Zygmunt Maria ks. 117
Zieja Jan ks. 84
Zieliński Zygmunt ks. 19
Ziemba Maria 184
Zientarski Władysław ks. t. 1: 16, 18, 192-212, 206
Zięba Wojciech CSMA 131
Ziółek Władysław abp 58
Zwiercan Antoni OFMConv 114
Zwierowicz Stefan bp 140
Zwoliński Piotr ks. 58
Żak-Tarnowski Jerzy 84
Żółtek Czesław (o. Bonawentura) OCist 193, 201–203, 215
Żółtek Stanisław 201
Żywczyński Mieczysław ks. 195

Spis treści

Wstęp	5
Biogramy polskich archiwistów kościelnych	11
Informacje o autorach	205
Wykaz biogramów i ich autorów	213
Wykaz skrótów	217
Indeks osób	223

Wychodząc naprzeciw potrzebom środowiska archiwistycznego, zdecydowano się przygotować *Słownik biograficzny polskich archiwistów kościelnych*. Do współpracy nad upamiętnieniem życia i działalności wielu zapomnianych postaci, które swoje życie zawodowe, ambicje i pasję poświęciły pracy w archiwach kościelnych, zaproszono archiwistów i historyków. Na ręce redaktora wpłynęło wiele biogramów zmarłych archiwistek i archiwistów. Część z nich (44 biogramy) zamieszczono w tomie pierwszym *Słownika* (Kraków 2017) – zob. Repozytorium Instytucjonalne Polskiego Towarzystwa Teologicznego (<https://doi.org/10.21906/9788376431352>), kolejne 44 – w tomie drugim. Następne biogramy zostaną opublikowane w jego kolejnych tomach redagowanych także według systemu holenderskiego. Zgodnie z przyjętym schematem przygotowano biogramy archiwistów, uwypuklając ich działalność na polu archiwalnym. Ponadto dodano literaturę podmiotową (tylko pozycje drukowane) i przedmiotową dotyczącą danej osoby – z podziałem na archiwalia i publikacje drukowane oraz fotografię prezentowanego archiwisty.

ISBN 978-83-7643-219-9

9 788376 432199